שקר החן

חשיפת האמת מאחורי הספר 'חן וכבוד'

יז"ל ע"י נפשנו

הקדמה ומבוא

הספר "חן וכבוד" מאת ליאור עזרן מאופקים, שם לו למטרה להתיר את הפאות הנכריות בכל אופן ובכל צורה ובכל דרך שהיא תוך שהוא מפרט כי ישנה אפילו עדיפות בדבר ואפילו בפאות ימינו שהינם יפות הרבה יותר מהשער הטבעי עצמו, וגם שער הודו הינו בכלל ההיתר, וכך בליווי כמה רבנים שאצו רצו לתת הסכמות לספר הלז הוא מפיץ את מרכולתו להמונים דרך האינטרנט הטמא.

ובאמת כבר זמן רב נודע לנו על פעילותו של זה אלא מאחר ועיקר חיבורו הוא לטומאת האינטרנט אשר קיי"ל שכל הנכנס למקום זה מסכן את כל עתידו הרוחני (והכוונה היא אפילו לאתרים "כשרים" שהינם מלאים וגדושים בדעות פסולות כידוע לכל מי שרק רוצה לדעת) לכן אמרנו שאין חובת האחריות של הנחשפים לדבריו דרך האינטרנט עלינו. (וגם לנו מחברי קונטרס זה אין שום גישה לאינטרנט ב"ה, אלא שפנו אלינו אי אלו שנחשפו לפעילותו של הנ"ל וביקשו מאיתנו להגיב)

ומ"מ מאחר ונתבהר שישנם שנחשפו לדברים בתום לב או מחמת היותם בתחילת דרכם בעולם התורה או משאר סיבות ועוד שנתברר כי הנ"ל מפיץ דרכיו בעוד אמצעים (כגון בתוכנת "היברו בוקס" וע"י שליחת פקסים לאנשים פרטיים וכדו') לכן אמרנו להשיב במעט על דבריו ולחשוף את תרמיותיו וסילופיו ובתקוה להציל טועים מרדת שחת.

וכיון שהספר הנ"ל הינו ארוך ביותר, וחשיפת האמת בענין הספר תצריך עמל רב ביותר וכתיבת ספר עב כרס בחשיפת כלל התרמיות והשיבושים, על כן ראינו להתמקד בעיקר ברשימת 130 הפוסקים "המתירים" כביכול פאה נכרית עם הערות על דברי ה"חן וכבוד" תוך חשיפת התרמית מאחורי דברי הפוסקים המוצגים כנ"ל ויעיד הפרט על הכלל, כאשר חשיפה זו נעשית בכמה אופנים.

שלושת הנקודות...

קודם לכל חשיפת האמת נעשית על ידי פתיחת כל ההשמטות בדברי הפוסקים אותם הציג המחבר תוך שהוא מסמן בדברי הפוסק (אותו הוא מציג כמתיר) שלוש נקודות**...** כביכול כוונתו להביא רק את עיקרי הדברים, אלא שפתיחת אותם ג' נקודות חושפת שיטה שלמה של סילוף הדברים, כאשר פעמים שהוא משמיט בכך את מסקנת הפוסק שכוונתו היא לאיסור ופעמים שבהשמטה זו מתגלה כי הפוסק כיון אך ורק לנידון של ק"ש כנגד פאה נכרית, וכנ"ל מקרים בהם מתבהר כי הפוסק כיון למקרה של הוראת שעה בדיעבד ובהגבלות מסויימות, וכן על זאת הדרך פתיחת ג' הנקודות מגלה משמעות אחרת לחלוטין ממה שנראה לכאורה באופן בו הוצגו הדברים ב"חן וכבוד", אשר זולת גוף הענין יש כאן דגש על עצם הסילוף ההלכתי שהינו ככל הנראה **מהשפלים ביותר שנעשו בעמנו בעשרות ואולי אף במאות השנים האחרונות** דבר שהוא חמור ביותר כשלעצמו גם בלי קשר למסקנת הדברים בהלכה האמורה.

פתיחת ג' הנקודות הנ"ל מצויינות ע"י המילה "השמטה" בתוך סוגריים מרובעות בצירוף נקודותיים אחר המילה השמטה ככה - **[השמטה:]** כאשר בתוך הסוגריים הכנסנו את הקטע המושמט ב"חן וכבוד" וממנו מתגלית תמונה אחרת לחלוטין כאמור.

לדוגמא: הנה ה"חן וכבוד" הציג את הגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל כאחד הפוסקים המתירים, והעתיק את דבריו מהספר "תורת חיים" והביא את דבריו בזה"ל:

"ועיין עוד מגן אברהם ס"ק ה' לענין שיער נכרית. וכבר האריכו בזה המפרשים דהעיקר כמגן אברהם משמיה דשלטי גיבורים, ודלא כבאר שבע"

ועל פניו נראה כי דעת הפוסק הנ"ל היא להתיר פ"נ בפשטות (וזאת מבלי להתייחס לחילוק בין נידון דק"ש לבין יציאה לרה"ר) אלא כאשר אנו מעיינים בדברי הפוסק הנ"ל בפנים אנו מגלים תמונה שונה לחלוטין וזה העתק דבריו מתוך הספר:

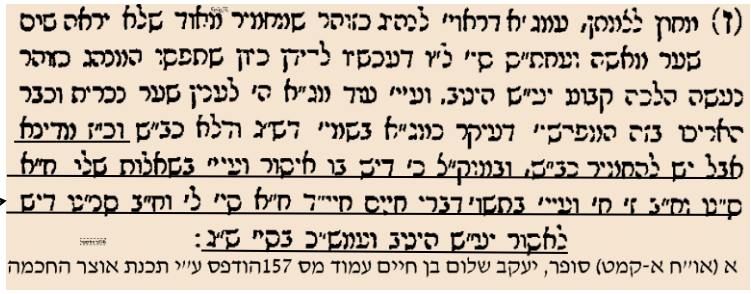
(ד) ומכון לגמרא, עמוד ח דרחוי לנהג כזהר שמחמיר מיחוד שלא יראה שיס
שער ומלבה ובחת"ם ס"י כ"ו דעכשו ליקן כדן שתפסי העמהג כזהר
נעשה הלכה קבוע יע"ש הינב. ועיי' עוד ועג"ל הי לענין שער נכרית וכבר
אחרים בזה המפרש"י דעיקר כמגב"ל בשמי' דש"ג הלא כב"ש וכ"ז ודיכא
אבל יש להחמיר כב"ש, ובמיק"ל כי דיש בו לקור ועיי' בשאלות שלי ח"ל
ס"ט מ"ב ז' ח' ועיי' בתשו' דברי חיים חיי"ד ח"ל ס' ל' ומ"ב סכ"ט דיש
לאסור יע"ש הינב ובמש"כ בסי' ע"ג:

א (או"ח א-קמט) סופר, יעקב שלום בן חיים עמוד מס 157הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הקטע המושמט (ובו רואים כי מסקנת הפוסק היא לאיסור) מסומן בקו תחתון

את ציון ההשמטה עשינו ע"י צירוף הקטע המושמט לטקסט המובא ב"חן וכבוד" באופן שחלק ההשמטה מסומן באופן המובא לעיל, ככה:

הקטע המובא ב"חן וכבוד"

"ועיין עוד מגן אברהם ס"ק ה' לענין שיער נכרית. וכבר האריכו בזה המפרשים דהעיקר כמגן אברהם משמיה דשלטי גיבורים, ודלא כבאר שבע **[השמטה: וכ"ז מדינא אבל יש להחמיר כהב"ש, ובמוק"צ כ' דיש בו איסור ועי' בשאלות שלי ח"א ס"ט וח"ב ז' ח' ועי' בתשו' דברי חיים חיי"ד ח"א סי' ל' וח"ב סנ"ט דיש לאסור ע"ש היטב ועמש"כ בסי' ש"ג]"**

הקטע המושמט אותו הוספנו אנו.

בנוסף לכך צירפנו השמטות מדברי הפוסקים "המתירים" בדברים אחרים אותם הם כתבו במקומות שונים בחיבוריהם אשר גם מהם ניכרת כוונה שונה לחלוטין מדברי ה"חן וכבוד", קטעים אשר גם הם הועלמו "משום מה" מעיני הקוראים, וגם את ההשמטות הללו סיימנו באופן דומה.

הנחות היסוד של המלקט

בנוסף לשיטת ההשמטות וההעלמות עוד צירף המלקט לרשימת ה"מתירים" פוסקים רבים אשר הבנת דבריהם כהיתר לפאות נעשית באמצעות התבסות על כמה הנחות יסוד מוטעות ומשוללות שעשה המחבר על דעת עצמו כדי לצרף את כל מי שרק אפשר לרשימת המצדדים, והבאנו כאן את רשימת הנחות היסוד של המלקט כנ"ל.

א. כל דבר שמותר לקרות ק"ש ולברך כנגדו ממילא מותר לצאת בו לרה"ר, וממילא כל פוסק שכתב כי מותר לקרות ק"ש ולברך כנגד פ"נ על כרחך דעתו היא גם שמותר לצאת בפאה לרה"ר.

ב. כל הפוסקים דיברו על גילוי פאה נכרית ברה"ר ולא לעניין שם "ערוה" לעניין תוך הבית והחצר וכדו' וכמו שכבר יוכח לקמן בע"ה שניתן לישב חלק מהפוסקים באופן הזה, והרבה פעמים הדבר מוכח מתוך דבריהם שכמובן הושמטו בה"חן וכבוד"...

ג. כל הפוסקים דיברו על פאה המכסה את כל הראש ולא רק פאה המקפת את קצה המצח או את הצדעים, וגם זה בניגוד גמור לדברי לא מעט גאוני עולם שכתבו להדיא היפך זה (ובינהם פוסקים שהביא ה"חן וכבוד" בעצמו) ויבואר הנושא בהמשך.

ד. אין שום הבדל בין מראה הפאות שמלפני מאות שנים לבין פאות ימינו, וכל הפוסקים שהתירו כוונתם היא כאמור גם לקאסטם מהמם... (ואפילו אם אותם הפוסקים כתבו במפורש במקומות אחרים בחיבוריהם שפאות זמנינו הינם פריצות נוראית).

ה. כל פוסק שהתיר כהוראת שעה בדיעבד ובלית ברירה את הפא"נ (של זמנם, שהיו כעורות מהשיער עצמו) כגון בתקופה בה רוב הנשים הלכו בגילוי ראש גמור ולא היה שייך למחות בהם, הכוונה היא שאותו פוסק מתיר גם בזמננו שהנשים כולם מכסות ראשם וגם את פאות ימינו שהינם יפות הרבה יותר מהשער וכל זה אפילו לכתחילה.

ו. כל פוסק שהזכיר את עניין הפ"נ לכל תחום שהוא, כגון להלכות הוצאה בשבת, הלכות איסורי הנאה בשער המת וכדו'... או סתם כך הזכיר את נידון הפאה אגב אורחא בשו"ת בנידון הלכתי אחר כלשהו כוונתו היתה בנוסף גם להתיר הליכה בפ"נ ברה"ר.

ז. גם מחברים שמוכח בדבריהם שלא ראו את הסוגיא של הפא"נ ואת דברי הפוסקים הנוגעים בדבר ואפילו שדבריהם נשענים על השערות וניחושים דחויים בעלמא אשר לא פעם נסתרים הם מגמרות מפורשות וכדו', נכללים בין 'הפוסקים המתירים'.

ח. גם פוסקים שלא התייחסו לסוגית הפאה הנכרית אלא רק נתנו הסכמה לספר שבו מוזכר ההיתר הינם בעצם "מתירים".

ט. גם פוסקים שהתבטאו מפורש כנגד הפא"נ אלא שהורו לא למחות בהולכות בפאה נכרית הינם בעצם "מתירים".

י. גם פוסקים שחזרו בהם וכתבו בחיבוריהם המאוחרים יותר להדיא כי פאה נכרית אסורה הינם בעצם "מתירים".

יא. גם פוסקים שאוסרים פאה נכרית הינם בעצם "מתירים".

שלב ב' עדיפות הפאה

אחר שהציג המחבר רשימה "מרשימה" של רוב "מתירים" והגיע למסקנה שכבר לא נותר שום חשש בפ"נ כביכול, עבר המחבר לשלב ב' והוא החידוש המהפכני כי פאה לא רק שמותרת אלא אפילו עדיפה מבחינה הלכתית, וגם קביעה זו מתבססת על כמה הנחות יסוד בעלות אופי זהה לאותם הנחות יסוד המובאות לעיל, ואלו הם.

א. אם לא נתיר לנשים החרדיות ללכת בפאה נכרית אזי הללו יפרקו עול וילכו בגילוי ראש גמור.

ב. חבישת פאה נכרית היא הדרך היחידה שבה אפשר לכסות את הראש כראוי, וכיסוי השער כראוי ע"י המטפחת הוא דבר שכרוך בקושי עצום עד שזה כמעט למעלה מכח של קרוץ חומר לעמוד בדבר, ועוד שישנם מטפחות שמצד עצמם הם פרוצות (היינו יותר מקאסטם) כגון מטפחות משובצות וכדו' (כמבואר לקמן בדבריו)...

ג. בניגוד למטפחת בפאה נכרית אין שום חשש ממשי של בעיות צניעות למיניהם, או חשש מראית העין, איסורי הנאה משער מתים, תקרובת עבודה זרה, חילול ה', גילוי מקצת שערות, החטאת הרבים, איסור הליכה בחוקות הגויים וכדו'...

ד. קללת הזוהר חלה אך ורק על גילוי מקצת שערות ולא על עצם ההתקשטות בשער, ושאר ענייני פריצות בכלל (ודלא כמוזכר להדיא בזוהר דעיקר הקפידא היא עצם הפריצות וההתקשטות וכלשון הזוהר – **"לאתקנא בה"** עיי"ש זוהר פ' נשא)

ה. רק אברך שאשתו הולכת בפאה נכרית יש לו את הכח בפועל לשמור את עיניו, וזולת זה מסתמא הוא יסתכל על שאר הנשים רח"ל ואשתו תתגנה בעיניו, עד כדי גירושין רח"ל ולכן ראוי להורות לכל הנשים ללכת בקאסטם ובכך (מסתמא) אף אברך לא יכשל בראיות אסורות, ולא יהיו בישראל בעיות של שלום בית חלילה...

נמצא דמסקנת הדברים היא, דכל הפוסקים אשר הזכירו פאה נכרית לכל עניין שהוא ובכל אופן שהוא סבירא להו דמותר לחבוש קאסטם מהמם ברה"ר, ובצירוף הטענות כי ישנה עדיפות לפא"נ בת ימינו על כל פתרון אחר לכיסוי הראש, נמצא כי חבין אנו הכרת הטוב גדולה ביותר לייצרני פאות הקאסטם המהממות, שבתוצרתם נתנו לנו את הדרך הראויה לבת ישראל הצנועה והכשרה, לחיזוק שמירת העינים בקרב האברכים ולביצור חומת הצניעות, וה' יצילנו...

יסודי הסוגיא

עניין יסודי בכל חיבורו של ליאור עזרן ורבותיו הוא ניצול חוסר הידיעה הכללי בציבור (וגם בקרב ת"ח רבים) בידיעת יסודי הסוגיא דפאה נכרית, הכוללת מושגים רבים וסבוכים, וקשה יהיה לעמוד בקצרה על כל העניינים השונים, והמעוניינים להבין את הדברים לאשורם מוזמנים לעיין בקובץ "תורה תבלין" ובו סיכום כולל של הסוגיא מהפוסקים הקדומים ועד זמנינו.

ואף כי עיקר מטרתנו כאן אינה הויכוח התורני אלא חשיפת התרמית כאמור, מ"מ בלא כלום אי אפשר ולכן ראינו להביא כאן בתמצות נמרץ את עיקרי הסוגיא, כאשר רבים מן המושגים נכתבים בקצרה באופן שההרחבה בדברים יובאו לקמן בתוך דברי "המתירים", אמנם אנו חוזרים ומדגישים שעיקר הצגת עיקרי הסוגיא הינה למען **הקלת ההבנה בגילוי התרמית בדברי ה"חן וכבוד"** ואינה בתורת הצגת ה"מחלוקת" ההלכתית כיון דעל אף החשיבות בנידון כלשעצמו למעשה **לא בזה עסקינן.** ומ"מ בודאי שמי שירצה לרכוש לו ידע בעיקרי הסוגיא יוכל ע"י קריאת קונטרס זה לזכות לידע נרחב בדברים הנוגעים בעצם הסוגיא ובעוד סוגיות משניות המסתעפות מסוגיא דפאה נכרית.

ויש לציין כי אף שאנו נוגעים בסוגיא זו על פי הביאור כי אין שום היתר בפאה נכרית ברה"ר מעיקר הדין, עוד יש רבים שנגעו באיסור מהטעם כי הפאות עליהם דיברו הפוסקים אינן קיימות בימינו ואת פאות ימינו אף אחד מעולם לא התיר, ועוד שלא מעט פוסקים ביארו כי כל השו"ט אינה אמורה אלא בפאה בקצה המצח בלבד כמין פוני, וכפירוש הלשון "פאת שדך" "פאה באלפס" (וגם אז מיירי בפאות באיכות של פעם) וכדו'... א"נ מדובר היה בפאות כמין פאות הצדעיים של הגברים, אבל פאה על כל הראש אסורה היא לכ"ע ובע"ה עוד נכניס את לשונות אלו הפוסקים בפנים החיבור לקמן. וכאמור עיקר מה שאנו מתעכבים בביאור יסודי הסוגיא הינו אך ורק בכדי לבאר את לשונות הפוסקים השונות וביאור פתיחת ההשמטות ע"מ להציג את הסילוף, ואין עיקר הנידון עצם הויכוח ההלכתי אע"פ שהוא בלתי נמנע לערב גם עניין זה לצורך ביאור הדברים.

שלב א' תחילת המחלוקת

השלטי גבורים הביא ראיה מהמשנה בשבת **"יוצאה אשה ... בפאה נכרית לחצר"** לכך שישנו חילוק בין פאה לשער לדין שער באשה ערוה, ויסוד ראייתו היא בכך שמאחר וקיי"ל שבחצר אפילו כזו שאין הרבים בוקעים בה (ד**"אין שם רואים"** כלשון

הריטב"א בכתובות עב) ישנה מידת צניעות שיהיה השער מכוסה מדין מלא כל הארץ כבודו וכדאמרו חז"ל **"שער באשה ערוה"** (שו"ת חת"ס סל"ו, מהרמ"א סל"ה, הגר"א בתיקונים עמ' קנ"ז, בעל המשפטי עוזיאל, החקל יצחק ועוד.) ממילא מאחר ומצינו כי מותרת האשה לצאת לכתחילה בפאה נכרית לחצר כדי שלא תתגנה על בעלה (כמובא שם בגמרא) וההנחה היא כי מאחר והדבר נעשה לשם קישוט אזי ע"כ הפאה היתה מגולה (וכלשון הש"ג שם **"אם כן מה אהני ההוא קישוט"**) ממילא ע"כ עלינו לומר שפאה נכרית אינה בדין שער באשה ערוה (דאילו היתה הפאה נכללת גם היא בדין זה אזי ע"כ היתה גם היא טעונה הצנעה בחצר וכדין השער עצמו כאמור) וכיון שמצינו שאין בפאה מידת צניעות של שער באשה ערוה האמור בחצר אזי ע"כ גם אין בה דין פרוע ראש ע"פ שיטת הירושלמי האמור בחצר – דהיינו אשה שאינה מצנעת שערותיה בתוך החצר (אפילו כזו שאין שם רואים כאמור) נחשבת היא כ**"יוצאה וראשה פרוע"** ומפסדת היא את כתובתה, ופשוט הוא כמו כן שממילא יהיה מותר לומר דברים שבקדושה כנגד הפאה ודלא כדין שער עצמו.

וטעם הדבר שפאה אינה נכללת בדין שער באשה ערוה לעניין חדרה (מלא כל הארץ כבודו)**, חצרה** (מדת צניעות או דין פרוע ראש דהירושלמי)**, ברכה כנגדה** (שער באשה ערוה) היינו מאחר ושער עצמו אינו גוף וכל מה שיש בשער דין ערוה דרבנן היות והוא טפל לגוף (כך עולה מחשבון הגמרא בברכות כ"ד. ואכמ"ל) אבל שער שאינו טפל לגוף (דהיינו פאה) אינו ערוה לכלול בו דברים הנ"ל, והוי כמו קול האשה שהוא נחשב ערוה דרבנן בדרגא הנמוכה ביותר ואין שום מידת צניעות לאשה, שלא לשיר בתוך ביתה (כשאין זרים), ולחלק גדול מהפוסקים מותר אף לומר דברים שבקדושה כנגדו (באופן דשרי ליה עצם שמיעת קול זמר דידה, כגון בעלה) הוא הדין גם שער שאינו טפל לגוף (פאה) לא יהיה נחשב 'ערוה' לדין ד'מלא כל הארץ כבודו' ולדין אמירת דברי קדושה כנגדו, וכן ההולכת בה בחצר אינה נחשבת הולכת בחוסר צניעות עד שנאמר כי זה מרגיל אותה לחוסר צניעות.

אבחנה חשובה מאד - כשם שגבי 'קול באשה ערוה', העובדה שמותר לברך כנגדו (כאמור, לחלק מהפוסקים) אינה מתירה לאשה לשיר בפני גברים (ודין זה פשוט הוא אליבא דכ"ע). הוא הדין פאה נכרית העובדה שמותר לגלותה בבית ובחצר (לשלטי גיבורים ודעימיה) ולברך כנגדה אינה מתירה לצאת בה מגולה בפני זרים.

וכמו שכבר כתבנו כל הביאור כאן הינו בתכלית התמצות והמעוניינים לרדת לעומק הדברים יכולים לעיין בקובץ תורה תבלין אשר שם נמצא ביאור נרחב בנידון או ליצור קשר בטל 0573199434

ראשון החולקים על הש"ג - עד כאן דברי הש"ג בתמצית, אמנם ה'באר שבע' (שו"ת סי' י"ח) חלק בתוקף על דברי הש"ג ולשיטת הבאר שבע דאין שום חילוק בין פאה לשער, וכשם שאסור לברך כנגד שער הוא הדין כנגד פאה ואלו הנוהגים פרוע ראש בחצר כדין הירושלמי הוא הדין יהיה בפאה וכו'... ועיקר טענת הבאר שבע כנגד הש"ג הינה כי אין שום ראיה ממשית לחלק בין פאה לשער, ומה שמובא במשנה בשבת **"יוצאה אשה... בפאה נכרית לחצר"** ופאה זו כאמור נעשתה לשם קישוט י"ל דמיירי בפאה נכרית מכוסה, או מאידך טען הב"ש שאפילו אילו היה מדובר בפאה נכרית מגולה אפשר לומר שמדובר בחצר שאין הרבים בוקעים בה אשר שם לדעת הב"ש (דהיא דעת יחיד בין הפוסקים) אין שום מידת צניעות כלשהי לכסות את השער (ס"ל דעל אף שמכסה שערותיה ברה"ר אין על זה 'מלא כל הארץ כבודו', וממילא אין ההולכת בחצרה הפרטית משום חוסר צניעות, דכל הבעיה של השער הוא מה שאיש רואה) וממילא אין ראיה ממה שגם הפאה מאידך היתה מגולה.

הבאר שבע הבין כי יתכן שהש"ג התיר גם לרה"ר או לחצר דבקעי ביה רבים - בנוסף לעצם מחלוקת הב"ש על דברי הש"ג בגוף הדברים עוד יש לציין כי היתה לב"ש הו"א שהש"ג התיר פאה נכרית אפילו לרה"ר, או על כל פנים לחצר דבקעי ביה רבים. זאת מאחר והש"ג כתב כי בפאה נכרית אין 'פרוע ראש', ואליבא דהב"ש (ודעימיה) בחצר דלא בקעי ביה רבים אין דין פרוע ראש אפילו בשער עצמו, ומשום כך סבר הב"ש (והבאים אחריו) כי הש"ג התיר אפילו ברה"ר).

היסוד הגדול - הש"ג עצמו פסק בדף יב: מדפי הרי"ף בכתובות **כי אפילו בחצר יש איסור פרוע ראש** וכשיטת תלמוד ירושלמי ולפ"ז נפל ההכרח להעמידו לרה"ר**!!** העולה מכך הוא שלמעשה כל המחלוקת הינה סביב השאלה האם פאה נכרית הינה בדין 'שער באשה ערוה', והנ"מ המסתעפות מדין זה האמורות בתוך הבית והחצר וברכה כנגדה, בעוד שלגבי רה"ר כ"ע אוסרים (אלא שלבאר שבע ודעימיה היתה כאמור הבנה כי הש"ג התיר אפילו בכה"ג, וחלקו על כך בחריפות)

במשך הדורות... - אחר שנתבאר כי המחלוקת נסובה סביב שני עניינים מרכזיים והם נידון של פאה נכרית בדין שב"ע (שבזה בעצם נחלקו הב"ש והש"ג) ונידון של יציאה בפאה נכרית גלויה לרה"ר (שבזה למעשה גם הש"ג אוסר, אלא שהיו כאלו שסברו שהוא התיר) המשיך הדיון בין הפוסקים לאורך הדורות סביב נקודות אלו כאשר:

- עיקר המחלוקת הינו בחלקה הראשון של הסוגייא, דהיינו לדין ק"ש כנגד פאה, גילוי הפאה בבית ובחצר, ובנידון זה נטו רוב הפוסקים כהש"ג (דאין הפא"נ בדין 'ערוה') על אף דיש לא מעט דאוסרים אף בכך.
- ומאידך פוסקים רבים נגעו בסוגיא בעניין של עצם היציאה בפאה נכרית לרה"ר ובזה יצאו הפוסקים חוצץ בלשונות חריפים ביותר.

על המתיר להביא ראיה – טענה מרכזית בקבוצת האוסרים היא שאין שום צל של ראיה להתיר פאה נכרית ברה"ר, וזה מתוך נקודת מוצא פשוטה שעד כמה שיש צד לאיסור, על המתיר להביא ראיה **מש"ס ופוסקים** ועל האוסר די להראות שאין ההיתר מבורר. וכדברי החזו"א זי"ע דכתב **"בלא ראיה מהגמרא אין להכריע שום דין..."** (קוב"א ח"א אג' י"ט). הפוסקים הדנים בסוגיא כאמור, לא עשו זאת ע"י שימוש בסברות בעלמא, או ע"י סיפור על נשים צדקניות שהלכו בפאה נכרית, אלא כל הדיון הוא מש"ס ופוסקים באופן האמור.

טעמים נוספים לאיסור - עוד יש לציין כי האוסרים בנוסף לטענתם שאין שום ראיה להתיר כאמור (ואדרבא הוכיחו בכמה אופנים כי הפאה נכרית היתה מכוסה ברה"ר ואכמ"ל ויבואר לקמן) עוד פירטו כמה וכמה טעמים לאיסור וביניהם מראית עין משום חשש הרהור, מראית העין מפני החשד, איסור משום דת יהודית, או משום דת משה, איסור בחוקותיהם לא תלכו, ואף יש שטענו לאיסור משום נדר מדין קבלת הקהל, וכדאיתא בשו"ע יו"ד רי"ב, ב' עיי"ש.

סיכום הדברים - ולמסקנה לפי השלטי גבורים פאה נכרית אינה שווה לשער לדין שער באשה ערוה וממילא יהיה מותר לברך כנגדה, לגלות אותה בתוך הבית והחצר ולא יהיה בה דין פרוע ראש (וכן היא תחשב כשאר בגדים לעניין איסור ראיית הגבר לראותה ולא כדין שער באשה ערוה אשר אסור לראותו אפילו בראייה בעלמא) ואילו לבאר שבע פאה נכרית שווה לחלוטין לשער וממילא יהיה אסור לברך כנגדה ולאלו הנוהגים איסור פרוע ראש בחצר הוא הדין שיחול עליהם דין זה גם לגבי פאה (מיהו לגבי איסור גילוי שער בתוך הבית והחצר בזה סובר הבאר שבע שהדבר מותר לכתחילה וזה בניגוד לרוב ככל הפוסקים ואכמ"ל)

לעניין רה"ר לכ"ע ישנו איסור בפאה נכרית והפוסקים שדנו בדברים חלקם דנו לעניין דין שער באשה ערוה (והרוב נטו אחרי הש"ג) וחלקם דנו לעניין רה"ר ובזה יצאו לאסור בכל תוקף, ופעמים שאפשר למצוא פוסקים שמחד התירו פאה נכרית בשופי ומאידך כתבו לאוסרה כאשר הביאור לדברינו הינו כי כאמור נידון הפאה נגע לעניינים שונים ובכל מקום דנו הפוסקים לפי ענייננו.

שלב ב' שתיקה לשעה באירופה

כעת מגיעים אנו לשלב משמעותי ביותר בהתפתחות הסוגיא והוא בתקופת ההשכלה הארורה באירופה אשר כילתה כל חלקה טובה בענייני הצניעות עד אשר רוב ככל הנשים ואף נשות הרבנים החשובות החלו ללכת **בגילוי ראש גמור** ודבר זה על אף כי נראה חידוש הוא לרבים מעוגן הוא היטב בדברי הפוסקים השונים וביניהם ניתן למצוא הרבה לשונות כנ"ל בדברי ההשמטות של ה"חן וכבוד" עצמו וכמו שיראה לקמן.

מחמת מציאות זו ולאור ההבנה היסודית כי סוף כל סוף ישנה עדיפות לפאה נכרית מאשר לשער עצמו בכך שכנגד פאה לפחות יש צד היתר לומר דברים שבקדושה כנגדה, וכן בפאות של פעם אשר היו כעורות מן השער עצמו היתה פחות החטאת הרבים מאשר בגילוי שער עצמו ממילא ראו הפוסקים לשתוק לשעה לעצם הליכת קומץ הצידקניות בפאה נכרית ולפעמים אף לעודד את הדבר כהיתר לשעה ובלית ברירה לאור המצב (וגם דברים אלו יראו לקמן בדברי כמה וכמה פוסקים אשר לשונותיהם הושמטו ע"י המלקט כאמור, אשר הציג את דבריהם כביכול אלו כתבו את הדברים בסתם מבלי קשר למצב בדורם)

גם בשלב זה קשה מאוד למצוא פוסקים שהתירו פאה נכרית להדיא לרה"ר והדבר ניכר בלשונותיהם כי הפאה נתפסה אצלם כדבר פסול ומתועב שרק לאור השעה ראוי לשתוק בנידון או כאמור לעודדו לפי העניין, כך שניתן למצוא פוסקים שאסרו את הפאה במילים חריפות בעוד שמאידך הוזילו מכספם על מנת לרכוש פאות לכלות צעירות ועודדו את הדבר, ובע"ה גם בענין זה נרחיב הדיבור לקמן.

שלב ג' הדור שאחר השואה

אחר השואה עת שכל עולם התורה היה במצב קשה ביותר וכמעט שלא נשאר שריד ופליט לשונאיהם של ישראל, ות"ח גדולים וטובים עלו מאירופה עם נשותיהם עטויות הפאה החלו אט אט לצאת התשובות ההלכתיות הראשונות אשר ניכר מהם הנסיון להצדיק את המנהג באירופה לא כתופעה חולפת הנובעת מחמת הוראת שעה, אלא כמנהג לכתחילה של בני תורה רבים וטובים, כאשר לא פעם הדבר ניכר באותן התשובות שהפוסקים הנוגעים בסוגיא יצאו מתוך הבנה כי מאחר ונשות הרבנים הולכות כן מסתמא יש לדבר היתר וממילא רבים החלו מפרשים את כל השו"ט בדברי הנו"כ בשו"ע הדנים בדין הפאה כביכול כל דבריהם מוסבים לעניין יציאה לרה"ר (ולא לעניין ק"ש וכל כה"ג).

מדחי אל דחי צצו עוד ועוד תשובות המתירות ע"י ההנחה שמסתמא יש בענין הפאה הנכרית זה איזה עומק הלכתי כלשהו, ועוד שהגיעו לטעון שאם לא נתיר אז הנשים יבואו לגלות ראשן, וכאלו שטענו שכבר לא שייך לכסות את הראש בלא פאה, וכן היתרים רבים מתוך הנחה שאלו ואלו דברי אלקים חיים ולמתירים יש על מי לסמוך (וזאת מבלי עיון בסיסי אפילו ביסודי הסוגיא ובירור מעמיק לגבי השאלה על מה באמת דיברו הפוסקים), וכן צצו להם היתרים על ידי סברא בעלמא בלי שום ראיה ומקור מהגמרא ואף יש שטענו שבכלל לא שייך לדון בסוגיא על פי גמרא וכל כה"ג ועל אף שיתכן מאוד והדברים נשמעים מקוממים מ"מ הרואה יראה בדברי רבים מהפוסקים של החמישים שנה האחרונות שהוא הדבר כאשר דיברנו, והיינו שרבים מהם אינם נוגעים בגוף הסוגיא לבאר מהו עצם ההיתר של יציאה בפאה נכרית לרה"ר אלא פשוט כותבים מס' מילים תוך הנחה שהמתירים התירו והאוסרים כבר נס ליחם חלילה וכל כה"ג...

ואל לנו להתעלם ממה שמפעם לפעם יצאו עוד ועוד קריאות של גדולי ישראל לאסור את הפאות בטענה האמורה כי "כל הנידון הוא בפאות כמו שהיה מלפני מאה שנה ואפילו קצת יותר יפה" וכלשון הגרי"ש אלישיב זצ"ל בשעורו היומי על מס' שבת דף סד: בבית המדרש תפארת בחורים וכדו'...

ועוד נוסף על כולנה איסור ע"ז בשער פאות אשר מגיעו בעיקרו מהמקדשים בהודו אשר שם הוא מוקרב "אחר כבוד" לע"ז ונמכר לתעשיית הפאות העולמית (ומהווה את מקור השער העיקרי).

שלושה ספרים נפתחים

כמו שכתבנו לעיל, על אף כי עיקר מטרת חיבור זה הינה חשיפת התרמית מאחורי הספר "חן וכבוד" מ"מ לא יכולנו להמנע מלכתוב השגות גם בדברים הנוגעים לגוף הסוגיא כך שבפועל יש ג' אופנים שונים של דחיית הטענות להיתר המובאות ב"חן וכבוד" ואלו הם.

א. בתחילה החיבור מובאים בעיקר פוסקים אשר ההשגה עליהם הינה מצד גוף הסוגיא ולא מצד טענה על השמטות וכדומה, וזאת בכדי שלא תהיה שתיקתנו כהודאה.

ב. בהמשך החיבור מובאים יותר ויותר פוסקים אשר הצגתם כמתירים נעשתה ע"י השמטות וסילופים כאמור, וזה איפה הקטע המרכזי בקונטרס זה, דהיינו חשיפת התרמית ההלכתית השפלה והזולה שנעשתה בחיבור "חן וכבוד".

ג. כמו כן לא יכולנו להמנע מלהגיב על כמה וכמה פוסקים אשר הובאו כמתירים בזמן שהיתירם נעשה באופן שאין בינו לבין אופן תקין של פסיקת הלכה ולא כלום, וכל דבריהם מבוססים על סברות כרסיות וניחושים בעלמא תוך התעלמות בוטה מכל השו"ט של גדולי הפוסקים בנד"ד, עניין שהוא לכשעצמו חמור ביותר וגם מבלי עצם הנ"מ בגוף ההלכה האמורה.

אלו הינם כאמור רק יסודי הדברים והמעוניינים יכולים להרחיב את ידיעותיהם תוך עיון בחיבור "תורה תבלין" או ליצור קשר בטל' 0573199434 0573111539

מובאת כאן "רשימת המתירים" תוך הערות על הסילופים ההשמטות והעיוותים ושומר נפשו ירחק.

רשימת מאה ושלושים הפוסקים ה"מתירים"

א. הגאון הספרדי רבי יהושע בועז ברוך זצ"ל, בעל "עין משפט" על הש"ס, ב"שלטי הגבורים" על הרי"ף (שבת כ"ט ע"ב מדפי הרי"ף), התיר לבישת פאה נכרית לנשים נשואות, וכתב ששיער תלוש אינו ערוה, ואין בו משום פריעת ראש.

הש"ג כאמור דיבר לענין חצר וכתב כי שער תלוש אינו ערוה והיינו דמותר לברך כנגדו ואין בו משום פרוע ראש והיינו פרוע ראש דהירושלמי האמור לגבי חצר וכלשון המשנה **"יוצאה אשה... בפאה נכרית לחצר"** וגם בהשמטות לקמן בדברי הפוסקים המובאים ברשימת ה"מתירים" ניתן למצוא כמה וכמה שהבינו את הש"ג כך בפשטות. ואחר כל זאת אסור לשכוח שפאות כמו בזמן השלטי גבורים ספק בכלל אם ניתן למצוא אפילו במוזאונים, וכבר כמה וכמה פעמים עוררו גדולי ישראל שאין הנידון נוגע כלל לעניין פאות ימינו ועוד יובאו בע"ה דבריהם לקמן...

ב. הגאון רבי משה אסרליש (הרמ"א) זצ"ל, גדול פוסקי אשכנז, בספרו דרכי משה על הטור (אורח חיים סי' ש"ג ס"ק ו'), על דברי הטור שמותר לצאת בחוטי שיער בשבת, פסק להלכה כשלטי הגיבורים שמותר לאשה נשואה ללכת בפאה נכרית מגולה. ובשולחן ערוך (או"ח סי' ע"ה סעיף ב') פסק כמותו לענין ק"ש, וציין שמקור דין זה הוא בשלטי הגיבורים. ובדרכי משה שם הפנה לדבריו בסי' ש"ג, שם הביא באריכות את דברי שלטי הגיבורים להלכה.

ואלו דברי הדרכי משה שם בפנים (או"ח ש"ג) **"מצאתי כתוב בהג"ה אלפסי החדשים (שלטי הגיבורים כט. אות א) ומותר לאשה נשואה לגלות פיאה נכרית שלה לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משער חבירתה דאין שער באשה ערוה אלא דווקא שערותיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערותיה האחרות אף על גב דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שער"**

והמתבונן יראה כי לכאורה לפי הבנתו של עזרן ב"חן וכבוד" נמצא העיקר חסר מן הספר, שכן הדרכי משה קאי על דברי הטור שכתב **"ויוצאה בחצר בכבול ובפיאה נכרית"** והדרכי משה לא ציין בדבריו אלא דמותר לאשה הנ"ל **"לגלות"** את הפאה נכרית שלה ולא ציין דבר לעניין יציאה לרה"ר דזהו כאמור העיקר, ולא זו בלבד אלא שהדרכי משה על אף שהעתיק את לשון הש"ג מ"מ שינה הוא ממה שכתב הש"ג **"ראיה וסמך לנשים היוצאות"** ובמקום יוצאות כתב הדרכי משה **"מותר לגלות"** ועוד השמיט הדרכי משה למה שכתב הש"ג דפאה נכרית אין בה משום פרוע ראש ולא ציין אלא לעניין זה שאין בה משום שער באשה ערוה בעוד שפרוע ראש הינו לכאורה העיקר (באם נאמר שמדובר בהיתר של אשה נשואה לצאת בפאה נכרית לרה"ר), ובקיצור הדרכי משה היה צריך לכתוב שמותר לאשה **לצאת** בפאה נכרית גלויה ואין בכך משום שער באשה ערוה **וגם לא פרוע ראש**. (ועוד יש לציין שהטור כתב שם כי פיאה נכרית הינה **"קליעת שער שקולעת בתוך שערה"** ומדבריו מוכח שהפאה נכרית היתה מכוסה ברה"ר אחר ורק בכה"ג ישנו חשש שמא האשה תשלוף אותה ותלף בה ד"א, ומה שאין כן באם הפאה ברה"ר היתה מגולה אזי בכה"ג לא היה חשש שהאשה תשלוף אותה ותגלה את כל ראשה וכו' ומדברי הטור הללו נסתרת טענת האומרים כי הפאה נכרית היתה מונחת על סבכה)

והביאור בזה הוא שהדרכי משה פירש שאשה היוצאה בחצר מותר לה לגלות את הפאה נכרית שלה (ולגלות היינו להסיר הכיסוי וכמו שלשון לרוקן נופל רק על דבר מלא כך לשון לגלות אינה נופלת אלא על דבר מכוסה וכעין זה מובא בבית יוסף סימן ע"ה וכמבואר לקמן) ומאחר והדרכי משה ס"ל **"צניעות מיהא הוי ששום אשה לא תראה שערה כלל אפילו בבית"** (אבה"ע קטו) והיינו מדין שער באשה ערוה כאמור מאידך כתב כאן כי פאה נכרית מותר לגלותה אחר ואין בה דין שער באשה ערוה וכדברים אלו כתב החקל יצחק וז"ל שם (ס' פ"א): **"הדרכי משה מיירי שם בחצר דהוא מצויין עמ"ש הטור ויוצאה בחצר וע"ז כתב דמותר לגלות פאה נכרית כו' אבל שערות גופה אסור... וממילא נמי אין ראיה ממ"ש הרמ"א באו"ח סי' ע"ה ס"א דכ"ש שער נכרית דהיינו נמי בבית או בחצר שאין רבים בוקעין בו"**. עכ"ל. (וכעין זה כתב בשו"ת בן פורת יוסף)

וכן יעב"ץ בשו"ת סי' ז' כתב **"ובדרכי משה שהביאו לא כיפי תלי ליה, אף גם זאת במקום שהיה ראוי לו להביאו לא הביאו ובש"ע לא קבעו להלכה כלל לא באו"ח ולא באעה"ז שהוא מקומו"** עכ"ל, פירוש דבריו הוא דהרמ"א לא התיר אלא לעניין ק"ש וגם זה רק לבעל מול אשתו וכדכתב במור וקציעה, והראיה דהרמ"א לא דן כלל לעניין רה"ר הינה ממה שהוא לא ציין דבר בנידון זה באבן העזר אשר שם הוא מקומו.

וכן כתב ה"חסד לאברהם" (מהדו"ת אבה"ע סי' פ"ז) **"ואף שהיקל הרמ"א ז"ל באו"ח סימן ע"ה לענין ק"ש בגילוי פא"ג, <u>נראה ברור דלא היקל רק לענין ק"ש</u> דאין בזה רק איסור דרבנן וגם יש לצרף בזה שיטת הרמב"ן ז"ל שהשמיט שפ"ג מה' ק"ש דין זה שאסור לקרות כנגד שער האשה וכתב בכסף משנה שם דס"ל דלא אמרינן שער באשה ערוה רק לאסור הסתכלות בשערה... אבל חלילה להתיר לצאת לשוק בפא"נ תדע מדלא הביא הרמ"א ז"ל בהגהותיו דברי הש"ג באה"ע סימן כ"א ששם עיקר דין פריעת הראש באשה אלא על כרחך דכאשר דברנו כן הוא שלא רצה לסמוך להקל בזה לפרוץ גדרן של ישראל דעל כל פנים לא עדיף מדת יהודית שיוצאת בלי כתובה אף ביוצאת בקלתה... ע"כ כל מי שיש בידו למחות יעשה ולגדור פרצות ישראל ולמנוע בנות ישראל הכשירות מלצאת בפאה נכרית השומע ישמע והחדל יחדל ואנחנו נקיים <u>והעובר חטאו ישא</u>"**

וכעין זה עולה מדברי עוד פוסקים שהבינו את דברי הרמ"א לעניין קריאת שמע ואילו המלקט הביא את דבריו בסתמא לעניין רה"ר.

ג. הגאון רבי מרדכי יפה זצ"ל, תלמידו המובהק של הרמ"א, בספרו "לבוש התכלת" (או"ח סי' ע"ה סעיף ב') פסק כשיטת הרמ"א.

לא פסק כן אלא לעניין ק"ש ותו לא.

החילוק בין ק"ש לדיני צניעות ברה"ר

כאן צריך להבהיר נקודה חשובה, **<u>ישנן שני דינים נפרדים</u>**, דיני צניעות ברה"ר דאסורה האשה לצאת ברה"ר באופנים מסויימים וחלקם מבוארים באבה"ע קט"ו ואילו ישנו נידון דק"ש וברכות כנגד ערוה דאורייתא וערוה דרבנן, ודינים אלו **חלוקים הם**, דהיינו ישנן דברים רבים שאסורה האשה לצאת בהם לרה"ר ואילו מותרים הם **לכתחילה** בק"ש כנגדן כגון ורד כנגד פדחתה (אבה"ע קט"ו) כרבלתא בגדים אדומים וכו' דכנגד כל אלו הפשטות היא דמותר לקרות ק"ש ואין בהם איסור לעניין זה מיהו לעניין צניעות בזה יש איסור מפורש, ולשם המחשה מבואר בפוסקים דכל גופו של הגבר חוץ ממקום הבושת עצמו אינו ערוה ומותר לקרות כנגדו ק"ש וממילא יוצא שאם נאמר שכל מה שאינו ערוה מותר לצאת איתו לרה"ר אם כן ע"כ יהיה מותר הגבר לצאת בגילוי בשר גמור ובלבד שמקום הבושת יהיה מכוסה, ודבר זה הוא מוקצה מן הדעת, וכעין זה מצינו גבי בהמות הנזקקות זו לזו דאע"פ שאסור להסתכל בהם מחמת חשש הרהור מ"מ בשום מקור לא מוזכר איסור לקרות כנגדם ק"ש, יתרה מזו מצינו פוסקים רבים שהתירו פ"נ לעניין ק"ש בעוד שלרה"ר אסרו ואפילו מדאורייתא כגון הישועות יעקב, היעב"ץ (בבעל מול אשתו) הבאר יעקב, הכנסת הגדולה ועוד ואעפ"כ המלקט דנן החליט שאין שום חילוק בין ק"ש כנגד פ"נ לבין היתר יציאה ברה"ר וממילא כל פוסק שהתיר לק"ש מסתמא התיר גם לרה"ר למרות שאין שום גילוי מפורש ממנו בנידון. דוגמא ראשונה לדבר היא הלבוש דלא ציין אלא דמותר לקרות ק"ש כנגד פ"נ כמובא ברמ"א ותו לא אבל בשביל המחבר זה מספיק ע"מ לצרפו לרשימת "מאה שלושים המתירים" קאסטם מהמם ברה"ר ה"י.

וראיה לדברינו שה'לבוש' לא התיר אלא לעניין ק"ש הינה ממה שהלבוש לא ציין כלום מנידון זה של פאה נכרית בדבריו באבה"ע קט"ו ד' דשם דן הוא בגדרי דת יהודית וכתב הלבוש שם **"איזה היא דת יהודית, הוא מנהג צניעות שנהגו בו בנות ישראל, ואם עברה על אחת מהן עברה על דת יהודית ויוצאה בלא כתובה. ואלו הן, היוצאת לשוק או למבוי מפולש או בחצר שרבים בוקעים בו וראשה פרוע <u>ואין עליה רדיד ככל הנשים</u> ואף על פי ששערה מכוסה במטפחת..."** וכן באבה"ע כ"א ב' כתב **"לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש, שזה הוא פריצות לאשה, וגם יש בזה סוד על פי הקבלה..."** ושוב בלי שום אזכור לכך שגם בפ"נ יוצאין ידי חובת דין זה, ומדלא ציין לדין זה אלא בהלכות קריאת שמע ש"מ שכל דבריו לא נאמרו אלא לעניין זה וכמובא לעיל בדברי הקדמונים שדייקו כן בדברי הרמ"א, אבל לה"חן וכבוד" די בכך שבהלכות ק"ש כתב הלבוש **"שער של אשה שדרכה לכסותה, אסור לקרות כנגדה אפילו באשתו, אבל בתולות שדרכן ללכת פרועות הראש מותר... וכל שכן פאה נכרית שאינה שלה אפילו דרכה לכסותו מותר"** כדי לצרף את הלבוש לרשימת המתירים, ודברי הלבוש הללו הינם העתקת דברי הרמ"א וביאור דבריהם אחד הוא והיינו דכלל הדבר הוא כי שער האשה אשר דרכו להיות מכוסה ברה"ר חל עליו דין שער באשה ערוה דרבנן ואסורים הגברים לקרות כנגדו, ומאידך הבתולות אפילו יכסו ראשן ברה"ר מ"מ כיון שדרכן לילך ברה"ר (או על כל פנים הפשטות היא דאינן חייבות בכיסוי הראש) ממילא מותר לקרות כנגד שערותיהם, וכן הוא הדין לגבי שערות שחוץ לצמתן שאפילו אם הם מכוסות ברה"ר מכ"מ כיון שהבעל רגיל בהם (כדברי הרשב"א בברכות כד) ממילא מותר הוא לקרות כנגדן, והוא הדין לפאה נכרית, "**אפילו שדרכה** של האשה היא **לכסותו** ברה"ר" מ"מ לא חל עליה דין שער באשה ערוה לעניין אמירת ק"ש כנגדה ושרי, אבל לעניין רה"ר לעולם הדבר אסור כאמור.

ד. הגאון רבי יהושע וולק כ"ץ זצ"ל, גדול מפרשי חושן משפט, בספרו "פרישה" (על הטור או"ח סי' ש"ג) פסק כש"ג וכרמ"א, והבין שמקור דברי הרמ"א בדרכי משה הוא מדברי המשנה על "חוטי שיער" שהרי על דין זה סובבים דבריו, וביאר מדוע בפאה נכרית מותר לצאת לרה"ר בשבת ובחוטי צמר אסור:

"מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם עשויה משערותיה, או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין עשויות לכסות שערותיה האחרות, אף על גב דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער, ע"כ לשון דרכי משה. ונראה דהיינו טעמא דמותר כאן בהכי לצאת טפי מחוטי הצמר שבראש הסימן ולא חששו הכא נמי דלמא אתרמי לה טבילה ואתי לאתויינהו, דהא הני שערות בודאי מחוברים בבשר ויש בו משום חציצה, דשאני הכא דהאי פאה נכרית היא כשאר אחד ממלבושיה דאינה הולכת זולתן, אי נמי בשעת טבילה מניחתן בביתה, מה שאין כן בהני דלעיל".

הנה כותב לנו ה"חן וכבוד" כי הפרישה מבאר מדוע מותר לצאת בפאה נכרית בשבת בעוד שבחוטי צמר אסור כאשר מקור הדברים הוא המשנה דיוצאה האשה בחוטי שער בשבת וכו'... והנה כבר מפורש בגמרא ראשונים ואחרונים ללא כל חולק כי פ"נ **אסור לצאת בה ברה"ר בשבת (שבת סד:)** ולכאורה לפי ההבנה השטחית בדברי הפרישה וכמו שה"חן וכבוד" מנסה להציג את הדברים ישנה תמיהה עצומה והיא כיצד זה דן הפרישה בעצם היציאה של האשה בפ"נ בשבת מטעם של חציצה בעוד שלכ"ע אסורה האשה לצאת בפ"נ כנ"ל, ובכלל כיצד שייך לומר שהפרישה למד כי הרמ"א דייק דבריו מתוך נידון של חוטי שער בעוד שחוטי שער לכ"ע אינם חוצצים והפרישה עצמו מבין להדיא כי פאה נכרית חוצצת (וניתן לראות להדיא בדבריו כי הבין שחוטי שער ופ"נ הינם שתי דברים שונים וכמו שבע"ה עוד יבואר בהרחבה לקמן)

ובאמת ביאור הדברים הוא שהפרישה בדבריו בסימן ש"ג לא מתעכב אלא בשאלה מדוע אין חשש שמא האשה תשלוף את הפ"נ **<u>בחצר</u>** משום טבילה של מצוה וכמובא בגמרא ביצה יח דדבר האסור ברה"ר מחשש שמא יבוא לטלטל ה"ה דאסור בחצר וכן הוא שם בפנ"י ובצל"ח וכן הוא בברכי יוסף שס"ג ס"א בשם האורחות חיים ועוד דיש אוסרים אפילו בחצר דבר שיש בו חציצה ולעניין מקואות שבתוך הבתים עיי"ש, והפרישה לא ביאר אלא מדוע חשש זה אינו קיים בפ"נ (שבניגוד לחוטי שער דבהם אין חציצה הבין הפרישה דבפ"נ יש חציצה) ועל זאת תירץ הפרישה מה שתירץ, אבל מה בין זה לבין המסקנה דהוא מתיר אפילו לרה"ר?! (וכאמור אין לומר דהפרישה דן לגבי חוטי שער כיון שלגבי חוטי שער מבואר להדיא בגמרא שאין בהם משום חציצה) ומה שהעתיק את דברי הרמ"א כל זה אינו אלא לעניין גילוי פאה נכרית בתוך החצר (כמבואר בחקל יצחק ועוד), דאע"ג דכתב הפרישה באבה"ע קט"ו ששום אשה לא תגלה שער שלה בחצר, מאידך הביא כאן דהא דיוצאה האשה בפאה נכרית לחצר (וכדברי הטור דעליו קאי הרמ"א) היינו כיון דמותר לאשה לגלות פאה נכרית שלה וכו'... ודוק דהפרישה כתב דמותר **לגלות** ולא כתב דמותר **לצאת** על אף דלכאורה זה העיקר אלא ע"כ פירוש העניין הוא דהמילה "לגלות" פירושה "להסיר את הכיסוי" (וכשם שאין המילה "לרוקן" אינה נופלת אלא על דבר מלא כך המילה "לגלות" אינה נופלת אלא על דבר מכוסה וכדאיתא להדיא בב"י או"ח ע"ה **"לא שייך לומר מגולה אלא במקום שדרכו להתכסות".**) וע"כ היינו כדפרישית דהפרישה לא איירי אלא לעניין תוך החצר.

ה. הגאון רבי אברהם אבלי זצ"ל, מגדולי האחרונים, בספרו "מגן אברהם" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ה'), פסק כש"ג וכרמ"א, וגם הוא הביא מקור לדברי הרמ"א מדברי המשנה דיוצאה אשה ב"חוטי שיער", והגדיל לעשות כשכתב שדברי הבאר שבע הם דברים דחויים ולא ראה צורך לבאר טעמו:

"וכל שכן פאה נכרית וכו'. כן צריך לומר [דהיינו פאה נכרית ולא שיער נכרית], וכן הוא בשו"ע דפוס וינציאה, וכן כתב בשלטי גיבורים (שבת כט. אות א') דמותר לכתחילה, כדאיתא במשנה פרק ו' דשבת (דף סד:) יוצאה אשה בחוטי שיער וכו', דלא כבאר שבע (סי' י"ח) שחולק עליו, והאריך בסוף ספרו (באר מים חיים סי' ג') בדברים דחויים, עיין סי' ש"ג סעיף י"ד".

[כצ"ל, סעיף י"ד ולא סעיף ד', וכן נדפס במהדורת "מכון ירושלים", ושם איירי השו"ע בדין חוטי שיער שמותר לצאת בהם לרה"ר בשבת, ומשם הראיה לדעת המג"א להתיר יציאה בפאה לרה"ר].

אחר שנתבאר לעיל דהרמ"א בסימן ע"ה העוסק בדיני ק"ש כנגד הערוה לא התיר פאה נכרית אלא לעניין ק"ש כנגדה (וכן הוכיחו הקדמונים כמובא לעיל) על דבריו אלו כתב המג"א דכן היא דעת הש"ג דמותר לכתחילה והיינו דמותר לכתחילה לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית ובניגוד לשער עצמו (דאינו לכתחילה וכמובא בבית יוסף דהוי נידון של לכתחילה או דיעבד

אליבא דחלק מהפוסקים), ודעה זו דפ"נ מותר לקרות כנגדה היא דעת הש"ג ודלא כהב"ש דאוסר לקרות אפילו נגד פאה ובזה חלקו עליו רוב הפוסקים דדבריו בנידון דחויים הם.

החילוק בין חוטי שער לפאה נכרית

חוטי שער - ומנידון דחוטי שער אין שום ראיה לעניין יציאה בפ"נ לרה"ר שכן חוטי שער אינם פאה וכדכתב המ"ב להדיא בסימן ש"ג סקל"ו וז"ל **"בחוטי שער - שמהדקתן על ראשה <u>ואין זה פאה נכרית</u> המבואר לקמן בסי"ח דאסורה לצאת בה לר"ה דהתם יש בה משום תכשיט <u>אבל הכא הוא רק חוטין בעלמא</u>"** עכ"ל. (וכעין זה כתב היעב"ץ בשו"ת וכן המהרש"א אלפנדרי ועוד) וכן מוכח מהגמרא במה שדין חוטי השער ודין הפאה נכרית שונה לחלוטין שבעוד שבחוטי שער מותרת האשה לצאת ברה"ר מ"מ בפאה נכרית הדבר אסור, וכן לשון השו"ע יו"ד קצ"ח סעיף ד' – **"חוטי שער אינם חוצצים"** וכתב בזה הרמ"א **"ואם היו מוזהבות חוצצין דמקפדת עליהם שלא תטנפם..."** ומזה נלמד גם כן כי חוטי שער אינם פאה נכרית שכן לא מצינו פאה נכרית מוזהבת, וכל שכן לפי ביאור הט"ז שכתב שם **"חוטי שער פירוש שכרוכים <u>סביב</u> השערות ולא מהודקים בהם"** והיינו שהחוטים הנ"ל משמשים לכריכת השער ולא בתורת כיסוי ראש, וכן כתב הבאר היטב שם **"שכרוכים <u>סביב</u> השערות ולא מהודקין בהם"** וכן לשון השיורי טהרה סימן קצ"ח סקי"ד **"חוטי שער אינם חוצצים מיירי שהם חוטים כפולים משני שערות או יותר"** והנה החילוק ברור במה שלא מצאנו פאה נכרית העשויה משתי שערות, ודו"ק.

טעות סופר - וזולת זה יש לציין כי החקל יצחק, הנמוקי אורח חיים ועוד טענו כי דברי המג"א הם טעות סופר, ומ"מ עבור המחבר הדבר מוכרח הוא שהמג"א מתיר פאה ברה"ר... ולקמן יובאו עוד פוסקים שהבינו בפשטות את דברי המג"א לעניין ק"ש (מיהו אותם אלו דס"ל דדברי המג"א אמורים לעניין ק"ש חלקו עליו בחריפות וז"ל היעב"ץ (בשו"ת ח"ב ס"ח) **"והמ"א חולק ע"ד הגדול (המהר"י קאצנלבויגן) שהביא בב"ש בשפת יתר ודבר שפתים, ואינו אלא מראה מקום הוא לו, והוציא דבריו לבטלה בדבר זה מקומו מונח שבקיה לחסידותיה בהא. רבותא למדחפיה לגברא רבה דלא מידחי בגילא דחיטתא אף כי מקלו יגיד לו בלי טעם וריח ראיה ורושם סברא"**

וכעין זה כתב בעל היש סדר למשנה (עמ"ס שבת פ"ו מ"ה) וז"ל **"והוי יודע דמ"ש המג"א סי' ע"ה סק"ה בזה"ל וכ"ש שער נכרית וכו'... לא נתברר לי לקוצר דעתי דבחוטי שער לא מצאתי שום חולק... רק בפאה נכרית חידש לכתוב בהוראה להיתר והבאר שבע השיגו מטעמים הרבה וכתב עוד דגם הראיה של הש"ג ממשנה דשבת אינו מוכח אלא להתיר בחצר דתנן במשנה אבל לר"ה אסורה בפאה נכרית <u>דרך כלל דברי המג"א צריכין תיקון.</u> וגם טעמא בעי שיצא להקל לדחות כל דברי הבאר שבע המסכים עם מהר"ר יהודה לאסור עכ"פ ברשות הרבים בפ"נ מפני מראית העין <u>ומי הכריחו למג"א לזה</u>"** עכ"ל.

וכן העלה הנימוקי אורח חיים וז"ל (סע"ה ס"ב) **"וכ"ש שער נכרית וכו'. עיין מג"א (ס"ק ה') מה שכתב ע"ד הבאר שבע דהמה דחויים מעיקרא ועיין בדבריהן בשו"ת מנח"א (חלק ה' סימן ל"ה) [--- בכת"י] באריכות ע"ד המג"א אלו כי <u>בעל כרחך טעות סופר הוא או מאיזו תלמיד טועה</u> אשר הכניס בו דבריו ולשונו באיזה תיבות בזה ולתלות באילן גדול <u>ודברי הבאר שבע נכונים ואינם דחוים מעיקרא כלל"</u>**

גירסא נוספת - והאמת היא דהכף החיים גרס בדברי המגן אברהם **"דלא כהבאר שבע סי' ח"י שחולק עליו והאריך <u>בדברי דיחוי</u>"** ולפי גירסא זו לא אתא המג"א להכריע אלא רק הביא את דברי הצדדים השונים במחלוקת.

ובהבנת הה"א של החולקים על המג"א יעויין בקובץ תורה תבלין.

המג"א קאי על דברי הרמ"א - מ"מ הבנה כנ"ל בדברי המג"א דהוא דן לעניין ק"ש מובאת בדברי בעל **פתח הדביר** שם **"כתב המג"א זצ"ל בס"ק ה' על מש"כ מור"ם ז"ל <u>דכנגד שיער נכרית שרי לקרות</u>"** כלומר דברי המג"א הינם בביאור דברי הרמ"א שכתב דמותר לקרות כנגד פ"נ והיינו כאמור. וכן כתב בשו"ת קנין תורה (ח"א סי"א להגאון רבי דוד הורוויץ) וז"ל **"גם על המג"א אין לתפוס כ"כ דמיירי רק לענין <u>ק"ש ובחדרה</u>"**. וכן ניתן לראות הבנה כנ"ל בדברי המג"א בתוך דברי הגאון רבי שבתי פיינבערג בספרו **"אפיקי מגנים"** (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב' ס"ק י"ב. נדפס בשנת תרס"ט) דכתב שם בהקשר לדברי המג"א וז"ל **"וכל שכן פאה נכרית, כצ"ל. דמותר לכתחילה לצאת בו אפי' מגולה, ואפי' חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה יש להקל. אחרונים".**

ופירוש דבריו במה דכתב שמותר לכתחילה לצאת בו אפי' מגולה **היינו לחצר** וכחידושו של הש"ג וכדברי המשנה יוצאה... בפ"נ לחצר, וע"כ דכן הוא דהא בחלק הביאורים באותו סעיף ממש (סוף אות ב') כתב האפיקי מגנים: **"ועכשיו בעוה"ר נתפרץ מאד מדת הצניעות בנשים שהולכות בפרהסיא בפרועי ראש עד שא"א למחות בהן שבודאי לא ישמעו לנו לפחות יש ללמדן שישימו על שערן סבכה קלועות מחוטין דקין של משי או של שערות מפאה נכרית כנ"ל דזה מועיל לסלק האיסור דאורייתא וגם עי"ז יהי' היתר קצת לומר דבר שבקדושה כנגדן כמש"ל דבזה אפשר שישמעו"**

ומהא דלעניין רה"ר ס"ל דבפאה נכרית אינה מועילה אלא רק לסלק האיסור דאורייתא, וגם לעניין אמירת דברים שבקדושה אין בזה אלא רק "קצת היתר" ע"כ ש"מ דכל דבריו גבי דברי המג"א אינם אלא לעניין עצם היציאה כנ"ל בחצר.

וש"מ להדיא דס"ל דפ"נ ברה"ר אסורה היא על כל פנים מדרבנן ואם כן ע"כ הא דכתב בהקשר לדברי המג"א כל זה אינו אלא לעניין יציאה לחצר.

דרך אגב לקמן יוצג כיצד גם דברי "פתח הדביר" ובעל ה"אפיקי מגנים" שופצו ב"חן וכבוד" בכדי להציגם כביכול גם הם התירו את הפאה. וכן יהיה ניתן למצוא הבנה כהנ"ל בדברי המג"א בעוד פוסקים לקמן בס"ד.

ו. הגאון רבי יום טוב ליפמן העליר זצ"ל, בעל תוספות יו"ט, בספרו "דברי חמודות" (על הרא"ש ברכות כד. אות קי"ט) פסק כדעת שלטי הגיבורים ששיער תלוש אינו ערוה:

"אמר רב ששת, שיער באשה ערוה. בנשים שדרכן לכסות שערן, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש, מותר לקרות כנגדן [ע"כ לשון הרא"ש]. ודוקא שיער שלהן, אבל פאה נכרית אפי' דרכה לכסות אינה ערוה, אפילו בגלוי. הגהת אלפסי (שלטי הגבורים)".

פירוש דבריו בתוך לשונו הינו **"אבל פאה נכרית אפי' דרכה** של האשה **לכסות** אותה ברה"ר מ"מ **אינה ערוה** ומותר לקרות כנגדה, **ואפילו בגלוי** אינה ערוה כדין שער עצמו דבגילויו בתוך הבית יש משום שער באשה ערוה"

כלומר כותב לנו הדברי חמודות שאע"פ ששער עצמו של אשה נשואה אשר דרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו מ"מ פאה נכרית אינה ערוה לעניין קריאת שמע ואפילו שלמעשה דרך הנשים לכסותה (והיינו מצד החיוב שיש בדבר) ולא רק שלעניין דברים שבקדושה אין הפאה נכרית נחשבת ערוה אלא אפילו לעניין דין דמלא כל הארץ כבודו אינה נחשבת ערוה וממילא יהיה מותר לגלותה בתוך הבית ודלא כשער עצמו הטבעי (ודלא כדעת הגר"ה ליכטנשטיין המשא מלך התורת שבת ועוד שכתבו שאין לגלות את הפאה הנכרית אפילו בתוך הבית והחצר)

ועצם העניין של גילוי הפאה נכרית בתוך הבית הינו חמור יותר מדין ק"ש כנגד הפאה שכן מצינו בשער עצמו שלדעת הרמב"ם הרי"ף הר"ן ועוד מותר לקרות כנגדו (וכהבנת הבית יוסף סימן ע"ה בדבריהם), מ"מ ס"ל דאין לגלותו לכתחילה בתוך הבית והחצר וכמו שעולה מדברי הרמב"ם (לשונו מובא בטוש"ע אבה"ע קט"ו ד') שהשער עצמו אפילו בתוך הבית והחצר הינו מכוסה, וממילא כתב הדברי חמודות דלא רק שמותר לקרות כנגד הפאה אלא אפילו בגילוי אינה ערוה היינו דמותר לגלותה ואין בה משום שער באשה ערוה האמור לדין דמלא כל הארץ כבודו האמור בשער (כהנהגת קמחית). וע"כ שכן הוא, שכן אילו היתה כוונת הדברי חמודות להתיר פאה נכרית אפילו לרה"ר היה עליו לציין זאת ועוד להוסיף שהיא אינה בדין פרוע ראש דהוא נוגע לרה"ר, וע"כ כדברינו.

ז. הגאון רבי מנחם מנדל אויערבאך זצ"ל, בספרו "עטרת זקנים" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ג') פסק כרמ"א וכתב שהלבוש חולק עליו ומתיר רק פאה שנעשתה משערות חברתה. והבין בדברי הרמ"א שהתיר גם לענין ק"ש וגם לענין פריעת ראש:

"וכל שכן שיער נכרית וכו'. כל זה כתב רמ"א ע"פ הגה באלפסי פרק במה אשה (שלטי הגבורים שבת דף כט. אות א'), ופסק על פי זה בסי' ש"ג שלא אמרו שיער באשה ערוה אלא דוקא שערות הדבוקים לבשרה ממש, אבל בנחתכו אין בהם משום שיער באשה ערוה וגם לא משום פריעת ראש. ויש אומרים אפי' פאה נכרית אסור משום פריעת ראש ושיער באשה ערוה, דמה ששנינו היתר לצאת בפאה נכרית בכולי גמ' מיירי דוקא מכוסה תחת הסבכה (באר שבע בשם א"ז מהר"י פדואה), ולפ"ז אסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית. ואף דברי בעלי הג"ה מורנו הרמ"א כאן שמתיר בפאה נכרית, אבל שיער של

עצמה אף אחר שנחתכו וחיברה בראשה כדי שתהיה נראית בעלת שיער אסור לקרות ק"ש. מהרמ"י (בעל הלבוש). ובדרכי משה סי' ש"ג כתב מורנו הרמ"א בהדיא דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא עשויה משערותיה או משיער חברתה וכו', ועל כן כתב בהגה סתם, א"כ חולק מהרמ"י (הלבוש) בזה על בעל ההגה" [כלומר שנחלקו בפאה נכרית העשויה משערות עצמה].

העטרת זקנים לא דן אלא בק"ש כנגד פ"נ וכמו שכתב להדיא: **"וי"א אפילו פ"נ אסו' משום פריעת הראש ושער באשה ערוה דמה ששנינו היתר לצאת בפאה נכרית בכול' גמרא מיירי דדוקא מכוסה תחת השבכה ולפ"ז אסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית..."** עכ"ל. ועוד הוסיף **"ואף דברי בעלי הג"ה מורנו הרמ"א כאן שמתיר בפאה נכרית, אבל שיער של עצמה אף אחר שנחתכו וחיברה בראשה כדי שתהיה נראית בעלת שיער אסור לקרות ק"ש."** ומדלא סיים ולפי זה אסור לצאת בפאה נכרית לרה"ר ש"מ דזה אינו עניינו, ואין שום ראיה מדבריו דהוא מתיר פ"נ לרה"ר. ומה שכתב דאליבא דהרמ"א מותר לגלות הפאה נכרית היינו בבית ובחצר שכן עיקר המחלוקת בין הבאר שבע לשלטי גבורים היא האם מה שמובא במשנה דיוצאה אשה בפאה נכרית לחצר היינו בפ"נ מגולה או מכוסה, והרמ"א סובר שאע"פ שדרכה של האשה לכסות את הפאה נכרית (והיינו ברה"ר) מ"מ מותר לה לגלות את הפאה נכרית בעודה בביתה ובחצרה, וע"כ דכן הוא שכן לשון **"לגלות"** נופל רק על דבר מכוסה, וכמובא בבית יוסף כאן בסימן ע"ה וז"ל **"לא שייך לומר מגולה אלא במקום שדרכו להתכסות"**.

ח. הגאון רבי שמואל ב"ר יוסף זצ"ל, דיין בעיר קראקא, בספרו "עולת תמיד" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ד'. נדפס בשנת תמ"א) פסק כדעת הרמ"א.

העולת תמיד לא התיר אלא לק"ש, דהוא הנידון האמור בשו"ע או"ח ע"ה.

ט. הגאון רבי יהודה ליב פוחוביצר זצ"ל, בספרו "דברי חכמים-מקור חכמה" הקדמון (על השו"ע או"ח סימן ע"ה סעיף א'. נדפס בשנת תנ"ב), פסק כדעת הרמ"א.

לא התיר אלא לק"ש, וע"כ כן הוא שדבריו האמורים הינם בהלכות ברכות באו"ח בנידון של "לא לברך או לקרות ק"ש כנגד הערוה"

י. הגאון רבי יעקב ב"ר שמואל זצ"ל אב"ד צויזמיר, בשו"ת "בית יעקב" (סי' קנ"ב. נדפס בשנת תנ"ו), ביאר את ראיית הש"ג ממסכת נזיר להיתר פאה נכרית, ומשמע שפסק כמותו.

כבר רבים העירו על דבריו דדחויים הם והם נגד ראשונים מפורשים, ואפילו הכי עדיין צ"ע באיזה סוג פאה דן בעל הבית יעקב, והיכן מדובר בבית או ברה"ר. וכן לשון רבי משה כרייף המובא לקמן **"סוף דבר, שדברי הרב [בית יעקב] מראשם ועד סופם מתמיהין הן"**

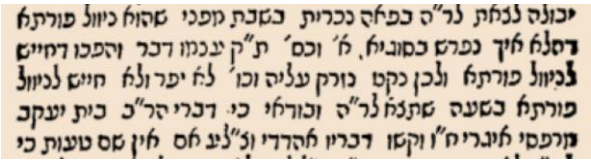

יא. הגאון רבי יאיר חיים בכרך זצ"ל, בעל ה"חוות יאיר", בספרו "מקור חיים" על השו"ע (או"ח סי' ע"ה), כתב "וכל שכן פאה נכרית. הגהות אלפסי הגדולים, ומפורש שם אפי' דידה עבידא לכסות שיער דידה. אבל מש"כ אפי' דרכה לכסות לא מפורש שם, ועיין פרק ד' דנזיר דף כ"ח ע"ב. גם בספר מוסף הערוך ערך קפליטין מייתי ירושלמי דמותר". עכ"ל.

והבין שיש ראיה מהירושלמי להתיר פאה נכרית (שהרי אח"כ כתב "אבל בי"ב דרשות אוסר להתקשט בהם", והיינו באותה פאה שהתיר הערוך, הי"ב דרשות חולק ואוסר. **ומסתמא לא היה הירושלמי לפניו**, וראה רק את מוסף הערוך שכתב

"קפליטין - ירושלמי, היוצאה בקפליטין שלה אין בה משום ראשה פרוע, פירוש בלשון רומי, שיער ותלתלים ופאה נכרית, עכ"ל". ו"מוסף הערוך" לא הזכיר כלל בדבריו שזה רק בחצר, ומסתימת דבריו משמע שאין בה כלל פירוע ראש בכל גוונא, כי השמיט סוף דברי הירושלמי "הדא דתימא בחצר", כיון שעיקר דברי הערוך בא לפרש פירוש המילות ולא הלכות). ואח"כ עשה מהדורא בתרא לפרש את כל מה שחלק על המג"א והט"ז (כמפורש בהקדמה שלו), ושם לא כתב כלום כנגד דברי המג"א שיצא בחריפות לחלוק על הב"ש, ומשמע שפסק כמותו.

כאן חוצפת ה'חן וכבוד' עולה על כל דמיון, שכן להדיא מעמיד החוות יאיר את בעל הש"ג ע"פ הירושלמי דהיינו שמותר פ"נ **בחצר בלבד** וברה"ר ואפילו במבוי אסור, ומשום מה הסיק ה'חן וכבוד' ד**"מסתמא לא היה הירושלמי לפניו"** ומסתמא הא דהביא את הש"ג היינו סתם כך בדרך אגב ובלי שום עיון, ומסתמא התיר אפילו לרה"ר.. ולמה לא נאמר דמסתמא ידע החוות יאיר את שיטת הירושלמי דהיא גם דעת הסמ"ג ודעת הריא"ז וכן הב"ח מעמיד את הבבלי כשיטת הירושלמי, וגם הש"ג עצמו בדף לב: מדפי הרי"ף בכתובות כתב דשיטת הירושלמי היא דבחצר יש איסור פרוע ראש, וכן פסק בעל כנה"ג והובאה שיטת הירושלמי גם בבית שמואל והחלקת מחוקק וכו' ומסתמא מדהעמיד החוות יאיר את דברי הש"ג כשיטת הירושלמי ש"מ **דאליבא דהחוות יאיר לכ"ע אין היתר בפ"נ ברה"ר** וכל הנידון אינו אלא לחצר. ומה שכתב כי הי"ב דרשות אוסר להתקשט בהם, אפשר לומר דהוא סבר שהי"ב דרשות אוסר פאה נכרית אפילו בתוך הבית והחצר וכמו שהיה מקובל באותו הזמן וכדברי התורת שבת סי' ש"ג: **"אבל גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשיער"**, וכן הוא בדברי הגר"ה ליכטנשטיין באבקת רוכל (ח"ב כלל ב' פרט א') וז"ל **"מכאן תוכחה לכמה מקומות שנהגו הנשים מנהג בורות לישא על ראשם בשוק תכשיט הנקרא (פרוק או שייטל) שכולה נעשה משער ...שזה איסור גמור <u>אפילו בבית</u>"** וכעין זה עולה מדברי הברית עולם – שבט הלוי (יבמות מח.) לקמן, שבירושלים היו אוסרים פאה נכרית לנשים אפילו בתוך הבית. וכן נראה מהמשא מלך (תורת המנהגות חקירה ט'): וז"ל - **"והנשים אשר באו מארצם והיו נוהגות במקומן לכסות שער ראשן ובמקום הזה רוצות לגלות כמנהג המקום שבאו לשם יש אומרים שאין להם לשנות מן המקום הזה מפני המחלוקת ולי נראה שאסור להם: וגם הנשים שנוהגות לשום שער הסוס או משי שחוק בפדחתם נראה דהו מנהג שאינו נכון לי שהרי טועים בהם בני אדם וחושבים שהם שערן ושער באשה ערוה"** ומוכח דהוא דן לעניין בית וחצר דרק שם שייך לדון אי מותר לנשים לגלות שערן, והמשא מלך מוזכר בדברי פוסקים רבים.

ובאמת נראה דהסיבה היחידה לומר ד**"מסתמא לא היה הירושלמי לפניו"** היא כי מסתמא לא נח ל'חן וכבוד' שיהיה איסור בפ"נ ברה"ר, וכ"ש לא נח לו להאמין כי החוות יאיר טוען למעשה שכל ההיתר של השלטי גבורים הרמ"א ודעימיה אינו אלא לבית לחצר ותו לא ולכן הוא מניח השערות מוזרות ומעוות עלינו את השמועה באופן שיש בו פגיעה חמורה בכבוד החוות יאיר זי"ע כביכול פסק בנידון זה מבלי לדעת שיטה ידועה כ"כ בקרב הפוסקים היינו שיטת הירושלמי, ומה שהביא החוות יאיר במהדורא בתרא שלו את המג"א ולא כתב כלום כנגדו אינו אומר כלום כי היא גופא מנ"ל דהמג"א התיר לרה"ר ולא לק"ש וכמבואר לעיל, ואדרבא מדהעמיד החוות יאיר את הש"ג ודעימיה לחצר ולק"ש ש"מ דהוא ס"ל דכן היא גם המג"א ודו"ק.

יב. הגאון רבי אליהו שפירא זצ"ל, בספרו "אליה רבה" (על הלבוש או"ח סי' ש"ג ס"ק י"ח), בדין "חוטי שיער" הביא את דברי הש"ג, והביא את דברי ה"פרישה" שחילק בין פאה נכרית שמותר לצאת בה לרה"ר לבין חוטי צמר שנאסר לצאת בהם בשבת.

האליה רבה גם הוא לא הביא פ"נ אלא לעניין ק"ש ומה שהביא את הפרישה יעויין לעיל מה שכתבנו שם בדבריו.

יג. הגאון רבי פנחס אויערבאך זצ"ל, מגדולי דייני קראקא, בספרו "הלכה ברורה" (על השו"ע סי' ע"ה ס"ק ב'. נדפס בשנת תע"ז), הביא את המג"א שיש ראיה מהגמ' להתיר פאה נכרית, דלא כב"ש, ומשמע שפסק כמותו (ובפרט שראה להדגיש שיש ראיה מהגמ' להתיר פאה):

"וכל שכן שיער נכרית, אפי' דרכה לכסות. כתב מג"א ז"ל, הגירסה וכל שכן בפאה נכרית, דאיתא בגמ' דשרי".

והיינו לקריאת שמע ותו לא, כמובאים דבריו בהלכות ק"ש.

יד. הגאון רבי יהודה אשכנזי זצ"ל, בספרו "באר היטב" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה ס"ק ח'. נדפס בשנת תק"ב) פסק כרמ"א, ובפירושו לאה"ע (סי' קט"ו ס"ק י', הלכות פריעת ראש) פסק כש"ג כפי שהעתיקו הרמ"א:

"וכל שכן פאה נכרית. כצ"ל. והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה, עיין עטרת זקנים" (או"ח סי' ע"ה ס"ק ח').

"פרוע. הכלל הוא, ברשות הרבים וראשה פרוע לגמרי הוי דת משה. ואם ראשה מכוסה בקלתה או בשאר דברים אלא דאינה מכוסה כדרך הנשים, אז הוי דת יהודית **[השמטה: ובחצר שאין רבים בוקעים לפרש"י ותוס' ליכא איסור אפי' פרוע לגמרי. אבל הסמ"ג הביא הירושלמי אפי' בחצר יש איסור אם ראשה פרוע לגמרי. וכתב הבית שמואל לעניין כתובה קי"ל כסוגיא שלנו אבל לענין איסור קי"ל כירושלמי. ומחצר לחצר דרך מבוי ופרוע לגמרי הוי דת יהודי וקלתה מותרת עב"ש וע"ל סי' כ"א מש"ש.]** הנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהם, ובמקום קליעת שיער נושאות שערות חוברות שקורין קרינאל"ו בלע"ז (פאה נכרית) אין בזה משום יוצאה וראשה פרוע, לא שנא שערות דידה ולא שנא שערות דחברתה, אע"פ שקישוט הוא לה כדי שתיראה בעלת שיער, אין בכך כלום. שלטי גבורים פרק במה אשה" (אה"ע סי' קט"ו ס"ק י').

הבאר היטב באו"ח ע"ה לא התיר אלא לק"ש, ובאבן העזר קט"ו לא התיר אלא לעניין יציאה בפ"נ לחצר וכדמוכח מדבריו שם (שהושמטו בספר "חן וכבוד") שכן פסק בתחילה כי יש איסור פ"ר בחצר כהירושלמי (רק מחמת צניעות אבל אין בזה הפסד כתובה) ורק אח"כ פסק דפ"נ מותרת ומבלי לציין שהיתירו הולך על עניין רה"ר ולא על עניין חצר בו הוא עוסק כעת, והיינו ממש כעין דברי הש"ג דביארו הפוסקים כוונת דבריו דהוא סובר כשיטת הירושלמי דבחצר איכא איסור פ"ר ומאידך כתב דבגילוי פ"נ בחצר אין משום פ"ר, והמלקט השמיט את מה שפסק הבאר היטב כי בחצר איכא איסור פ"ר וכל זאת מתוך מטרה ליצור אשליה כביכול הבאר היטב התיר אפילו לרה"ר כאשר הדבר מוכח דאינו.

וחיזוק לכך שהבאר היטב לא התיר פאה נכרית אלא לעניין ק"ש עולה מדברי הפמ"ג בספרו אם לבינה במה שכתב (בערך כתובה) **"פרוק [פאה נכרית בלע"ז] משער תלוש ותחתיו תפור בגד הביא בעולת תמיד סימן ב' דמראית עין יש, והיינו לילך ד"א בגילוי הראש ושם רק מדת חסידות... כללא דמילתא פרוק פאה נכרית יש לגזור משום מראית עין אטו פרוע ראש דהוה ד' תורה וגם דת משה..."** ופירוש דבריו הינו שהוא חזר בו מהה"א שהיתה לו באו"ח בעניין היתר בפאה נכרית ממה שראה בעולת תמיד שפאה נכרית לגבר כתחליף לכיפה אסורה משום מראית העין ואע"ג דכיסוי הראש לגבר אינו אלא מידת חסידות, בעוד שפרוע ראש לאשה הינו דאורייתא וק"ל בענייני איסור משום מראית העין שככל שהדבר יותר חמור כך יש להזהר בו יותר משום מראית העין וממילא כיון שהעולת תמיד אסר פאה נכרית לגבר משום מראית העין אזי כ"ש שפ"נ לאשה צריכה להאסר מאותו הטעם, וממילא הוא הדין לגבי הבאר היטב שהביא בסימן ב' סק"ו את העולת תמיד וכתב **"שערות שקורין פרו"ק חשובין כסוי, אך מפני מראית עין יש לזהר אם אפשר"**

ועל כרחך לא התיר הבאר היטב פאה נכרית ברה"ר שכן ברה"ר ע"כ לשיטתו צריך להיות חשש משום מראית העין כדמצינו בכיפת פאה לגבר כאמור, אבל כיון שהוא לא דן בפאה נכרית לאשה אלא לעניין ק"ש וחצר ממילא לא נחשב הדבר לפרהסיה ובכה"ג לא חוששים למראית העין אלא לדבר האסור מדאורייתא (והש"ג ברפ"ק דע"ז פסק דדווקא בדבר שאיסורו הוא משום ע"ז) אבל בפרהסיה אפילו מידי דרבנן (או מידת חסידות כבנידון דידן) אסור.

טו. הגאון רבי יוסף תאומים זצ"ל, מגדולי מפרשי השו"ע, אב"ד פרנקפורט, בספרו "פרי מגדים" (על המג"א או"ח סי' ע"ה, אשל אברהם ס"ק ה', וסי' ש"ג, משבצות זהב ס"ק ט'. נדפס בשנת תקמ"ו), פסק כש"ג וכרמ"א והדגיש שגם הרמ"א התכוון להתיר ברה"ר, ומדינות שלימות סמכו על הוראת הרמ"א בזה:

"וכל שכן. עיין מגן אברהם, דפאה נכרית אפי' משערותיה התלושים אין הרהור, ויוצאה לרשות הרבים כך אפי' בשבת, ועיין עטרת זקנים (ס"ק ג'). וכפי דעתי מה שכתב הלבוש (סעיף ב') פאה נכרית "שאינה שלה", היינו תלושה, ומאי שנא משערותיה או מחברתה, שרי. ובאר שבע חולק, ואמר דפאה נכרית מותר כשראשה מכוסה, ולא חיישינן שמא משתלפי. ע"ש. ומכל מקום במדינות שיוצאין בפאה נכרית מגולה, יש להם לסמוך על השו"ע [היינו הרמ"א] כאמור, וקצת דמדומי

ראיה מכתובות (דף עב.) וראשה פרוע דין תורה, ולא מוקי בפאה נכרית ודת יהודית, שמע מינה דלית בה דת יהודית, ושרי" (או"ח סי' ע"ה, אשל אברהם ס"ק ה').

"בדרכי משה אות ז' בשם הגהות אלפסי החדשים, מותר לנשואה לצאת בפאה נכרית מגולה לרה"ר בחול, דאין שיער באשה ערוה כי אם אלא המדובקים לבשרה. ואע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית כבעלת שיער. עיין שם. וכן כתב בשלטי גבורים, הביאו הבאר שבע דף צ"ג באורך, וראיה משבת יוצאה בפאה נכרית וכו' ע"ש. והוא ז"ל האריך לאסור ומיירי במכוסה בצעיף, וכ"כ הר"ר קצנלנבוגן, ועיין כנסת הגדולה ושיירי כנסת הגדולה, ועיין מג"א סי' ע"ה **[השמטה: אות ה' לעניין קריאת שמע בזה. הנה אם רואה שיער האסור בקריאת שמע, אם נאמר דחוזר וקורא באפשר, א"כ הוה ליה בפיאה נכרית ספק תורה, כי קריאת שמע מן התורה הוא, וכל דלא יצא מדרבנן אף מן התורה לא יצא, כמו שכתבתי בפתיחה כוללת [ח"ג אות ז - ח] בשם תוספות סוכה ג' [ע"א ד"ה דאמר] א"כ לא קיימת מצות סוכה, וברכות י"א א' בתוספות ד"ה תני. ויש לומר]** הואיל ועיקר הספק בדבריהם לקולא, הוא הדין אם יוצא ממנו ספק תורה אפשר דלא גזרו אספיקן **[ועיין יו"ד [סימן] ק"י [ש"ך דיני ספק ספיקא אות יט] כל שספק ע"י גלגול דרבנן לא הוה לקולא, הוא הדין כאן להיפך. ועיין סימן ע"ה [אשל אברהם אות א] אם צריך לחזור ולקרות, יע"ש]** (או"ח סי' ש"ג, משבצות זהב ס"ק ט').

הקטעים (מסומנים בקו תחתון) אשר מהם עולה כי דברי הפמ"ג אינם אלא לעניין ק"ש הושמטו בספר חן וכבוד

שכתב הט"ז דמחכו (ו)[ב]ילדה בשל זקינה, דגם זקינה בשל ילדה מחכו עליה שאין ראויות לה. **בדרכי משה** אות (ז') [ו] בשם הגהות אלפסי החדשות [שלטי הגבורים שבת כט, א אות א] מותר לנשואה לצאת בפיאה נכרית מגולה לרשות הרבים [כח] בחול, דאין שיער באשה ערוה כי אם (אלא) [אלה] [כו] המדובקים לבשרה, אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית כבעלת שיער, יע"ש. וכן כתב בשלטי הגבורים [שם] הביאו הבאר שבע דף צ"ג [שו"ת סימן יח] באורך, וראיה משבת יוצאה בפיאה נכרית כו', יע"ש. והוא ז"ל [בבאר שבע] האריך לאסור, ומיירי במכוסה בצעיף, וכן כתב הר"ר יהודה קצנעלין בויג"ן [דרשות מהר"י מינץ סוף דרוש א], ועיין כנסת הגדולה [הגה"ט] ושיירי כנסת הגדולה [הגב"י אות ד] בזה *. ועיין מ"א [סימן] ע"ה אות ה' לענין קריאת שמע בזה. והנה אם רואה שיער האסור בקריאת שמע, אם נאמר דחוזר וקורא באפשר, א"כ הוה ליה בפיאה נכרית ספק תורה, כי קריאת שמע מן התורה הוא, וכל דלא יצא מדרבנן אף מן התורה לא יצא, כמו שכתבתי בפתיחה כוללת [ח"ג אות ז-ח] בשם תוספות סוכה ג' [ע"א ד"ה דאמר] א"כ לא קיימת מצות סוכה, וברכות י"א א' בתוספות ד"ה תני. ויש לומר הואיל ועיקר הספק בדבריהם לקולא, הוא הדין אם יוצא ממנו ספק תורה, אפשר דלא גזרו אספיקן. ועיין יו"ד [סימן] ק"י [ש"ך דיני ספק ספיקא אות יט] כל שספק ע"י גלגול דרבנן לא הוה לקולא, הוא הדין כאן להיפך. ועיין סימן ע"ה [אשל אברהם אות א] אם צריך לחזור ולקרות, יע"ש *:

הנה מדברי הפמ"ג בסימן ש"ג נמצא כי הפמ"ג הסתפק אפילו בנידון שהיה פשוט אצל רבים מהפוסקים והוא קריאת שמע כנגד פאה נכרית, שעל אף שהרמ"א כתב בסתמא (באו"ח סימן ע"ה) כי מותר לקרות כנגד פאה נכרית מכ"מ הפמ"ג כאן אחר שהציג כי ישנה מחלוקת יסודית בדין פאה נכרית (ולפי הה"א אצלו כאן באו"ח המתירים מתירים אפילו לרה"ר ואילו האוסרים אוסרים אפילו לק"ש) מ"מ הוא דן בדברים לעניין ק"ש והדבר לשיטתו מצוי במחלוקת עד כדי כך שהוא דן האם אדם שקרא ק"ש כנגד פאה נכרית **צריך לחזור ולקרות**, ונלמד מזה כי אפילו ק"ש כנגד פאה נכרית אינה מותרת לכתחילה אליבא דהפמ"ג, ומ"מ בסימן ע"ה הכריע שבמקומות שהנשים יוצאות בפאה נכרית מגולה אזי בכה"ג יש לגברים לסמוך על השו"ע ויש עוד להאריך בנידון, ועוד שהפמ"ג כאן כתב **"עיין מ"א סימן ע"ה אות א' לעניין קריאת שמע בזה"** וש"מ דהפמ"ג לא סמך על המג"א בדבריו שם אלא לעניין ק"ש ותו לא, מ"מ את הקטע הלז בדברי הפמ"ג בסימן ש"ג שיפץ המלקט והשמיט את עיקרי הדברים כדי ליצור רושם שספקו של הפמ"ג הינו לעניין עצם היציאה ברה"ר ובזה הדבר הינו ספק דרבנן ואפשר דלא גזרו אספיקן, ועוד שהשמיט המלקט את סוף המשפט במה שכתב הפמ"ג **"עיין מ"א סימן ע"ה אות א' לעניין קריאת שמע בזה"** והכניס רק את תחילת הדברים **"עיין מ"א סימן ע"ה"** ושוב כדי ליצור את אותו הרושם הנ"ל כביכול דברי הפמ"ג הינם לעניין רה"ר א"נ דאין שום חילוק בין ק"ש ליציאה בפ"נ לרה"ר, והוא מפנה אותנו לדברי המג"א כביכול לראות את הכרעת דבריו לעניין עצם הנידון של יציאה בפאה נכרית...

מ"מ חשוב לציין כי לפמ"ג ישנה עוד התייחסות מפורשת לנידון בספרו "אם לבינה" אשר נמצא בכתב יד באוניברסיטת אוקספורד ואומת על ידי מכון אורייתא לכתבי יד ושם מתבהרת דעתו אף יותר וראינו להביא כאן את דבריו.

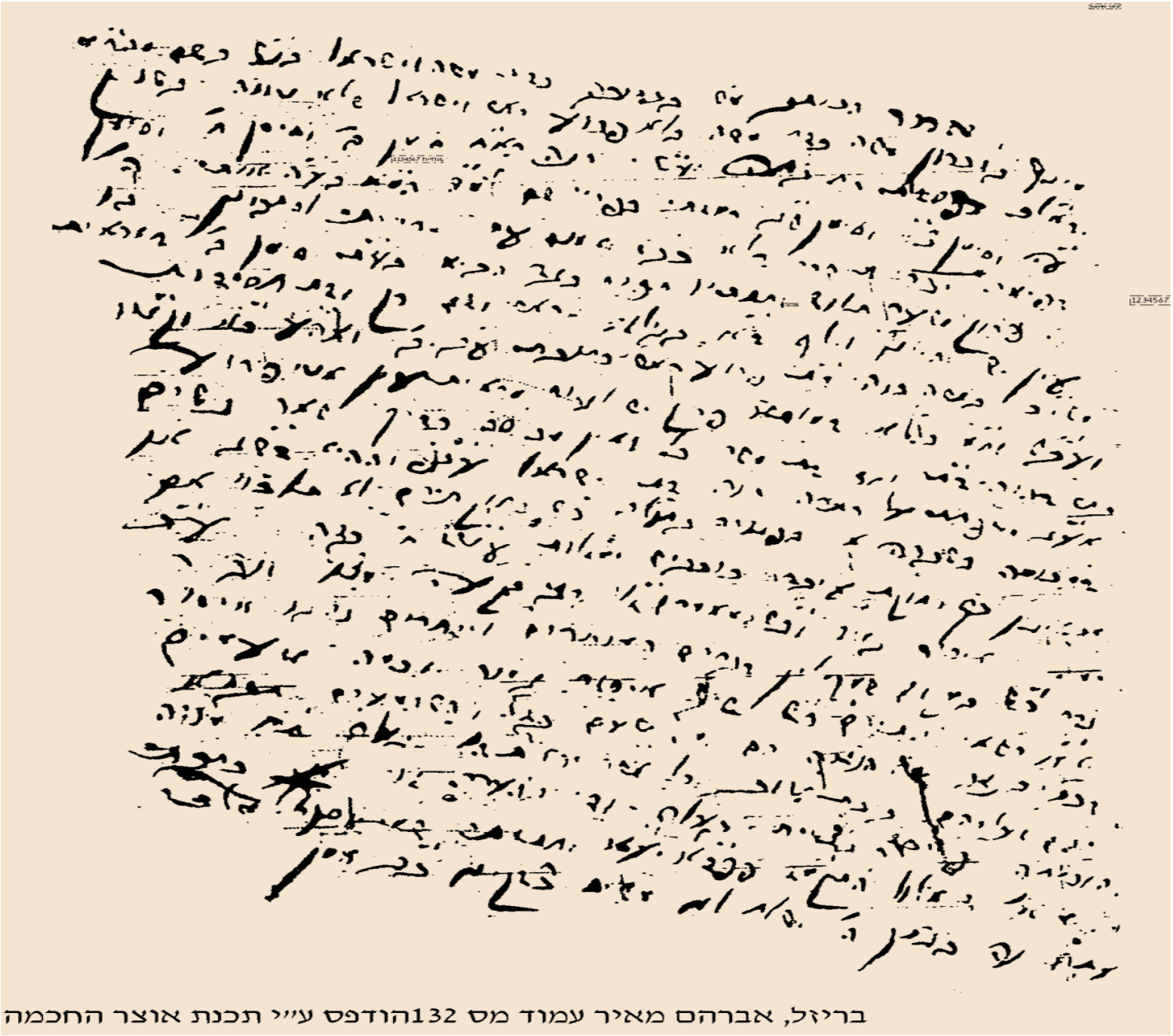

בריזל, אברהם מאיר עמוד מס 132הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כתב יד הפרי מגדים מתוך ספרו אם לבינה (עם פירוש הדברים בתוך המילות): **אמר הכותב מ"ש [מה שכתוב] בכתובה כדת משה וישראל בנ"ש [בנחלת שבעה] בשם מהר"ם מינץ בזכרון משה** שביאר **כדת משה** היינו **בלא פרוע ראש וישראל** היינו דת יהודית **שלא טווה בשוק** וכו'... דעל דעת כן נושאה **דאל"כ מפסדת כתובתה יע"ש והנה באו"ח** סימן ב' וסימן ח' וסימן ע"ה וסימן כ' וסימן ש"ג **רמזתי בפריי שם למה שכתב המגן אברהם בסימן ע"ה אות ה' דפאה נכרית שרי** וה"א דהיינו אפילו ברה"ר **דלא כבאר שבע. ואמנם עתה ראיתי להתבונן בו כי פרוק [פאה נכרית בלע"ז]** לגבר במקום כיפה **משער תלוש ותחתיו תפור בגד הביא בעולת תמיד סימן ב' דמראית עין יש** ואסור, **והיינו** כיון שאסור **לילך ד"א בגילוי הראש ושם** החיוב הינו **רק** מטעם **מדת חסידות** ואעפ"כ אסור, **משא"כ באשה** גילוי ראש ברה"ר **הוה ד' תורה** דהיינו **פרוע ראש** מטעם דת משה המובא ב**כתובת ע"ב ב' ובאה"ע כ"א** דשם מוזכר פ"ר דאורייתא **ובסימן קט"ו** דשם מובא פ"ר דדת יהודית **ועיין בית שמואל וחלקת מחוקק** דציינו להירושלמי דאיכא פ"ר אפילו בחצר ונמצא אם כן **כללא דמילתא פרוק פאה נכרית יש לגזור משום מראית עין אטו פרוע ראש דהוה ד' תורה וגם דת משה, כל שאין** ראש האשה **מכוסה כדרך שאר הנשים** והיינו בכיסוי גמור, **אף על גב שיש מטפחת על ראשה** ועיקר הראש מכוסה ואינו מגולה אלא רק פוני של הפ"נ מ"מ **הוה דת ישראל על כל פנים. וההיא** דסימן **ש"ג** דיוצאה אשה בחוטי שער צ"ל דמיירי **או** באופן **ד**החוטי שער **מכוסה בשבכה או** שמדובר **בפנויה בתולה, וכ"ש** דפ"נ אסורה משום **בחוקותיהם לא תלכו אם מכוונין לכך כחוקת עובדי כוכבים ומזלות עט"ז [עיין ט"ז] ח' בזה ע"כ נראה לי איסור גמור וכ"ש** שיש לאסור ע"פ **מאמרם ז"ל רבי בקעה מצא וגדר גדר** וממילא גם פ"נ צריכה להאסר מאותו הטעם של פירצה בחומות הצניעות **כ"ש במקום שמקילין דברים המותרים ואחרים נהגו איסור א"א רשאי להתירם** וכיון דההליכה בפ"נ התקבלה כאיסור ממילא יש לאסור נמי מהטעם הזה, **כ"ש שיש איסור גמור מכמה טעמים דכתיבנא** דבזה כ"ש דשייכת קבלת הקהל **ומה הנאה להם ומה טעם בזה ולהשומעים תבוא אליהם ועליהם ברכת טוב וכל אשה יראת ה' ובעלה תלמיד חכם** <u>**מצווה להוכיחה ולפייסה לציית לבעלה ודי בהערה זו**</u> – **כתבתי זה יום א' י"ב אלול התקמ"ז פפד"א יע"א וחתמתי שמי יוסף מלמד כעת חונה בכאן ה' ישלח לנו משיח צדקינו ב"ב אמן.**

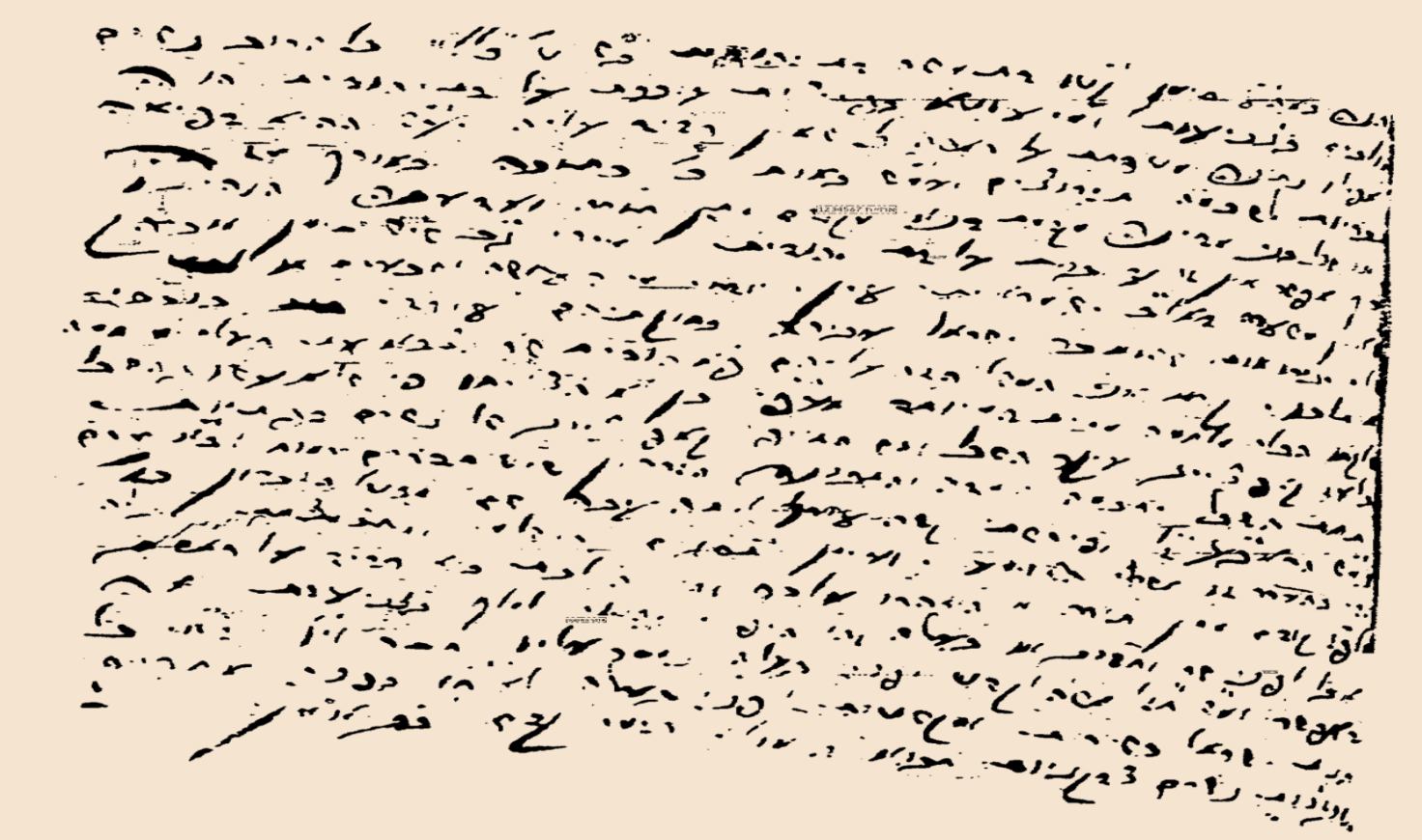

בערך "צעף" כתב (פירוש הדברים מובא בין המילים): **"והנה באה"ע סימן קט"ו** בעניין **דת משה יהודית** כתב ה**בית שמואל** באות **ט' כללא כל שרוב נשים הולכים בצניעות ומיעוטא בפריצות עוברת על דת יהודית הוה אפילו נתנה מטפחת על ראשה** ואין מבצבץ אלא מעט שער בקדמת הראש **כל שאין רדיד עליה** חשיב עוברת על דת יהודית **יעויין שם** ומדכתב שם דאפילו מטפחת אינו מועיל ש"מ דכ"ש פ"נ (וכדכתב הב"ש כמובא לעיל) **וההיא דפאה נכריות** דאמרו חז"ל דיוצאה בה לחצר אין משם ראיה כיון ש**יש כמה תירוצים** לבאר את הגמרא **ועיין מה שכתבתי באות כ' "כתובה" באורך מזה** והיינו בנידון דחוטי שער דלעיל, ועוד צ"ל **או שכל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך** וממילא מעולם לא התקבל הדבר כדת יהודית בכה"ג **אפשר אין זו עוברת על דת יהודית,** ועוד צ"ל ד**מיירי גם כן** באופן **שיש** לפ"נ **סימן מובהק שאין משערה שאם לא כן יש** בכך איסור משום **מראית עין. וודאי מי שעושה להכעיס או שלא יכירו אותו שהוא בר ישראל** עוד יש בזה **עבירה** משום **בחוקותיהם** של **עובדי כוכבים לא תלכו. וקורא אני המשל הזה עליהם פ"א הוכיח שר הצבא את בעלי מלחמה שלקחו הכלי מלחמה מבית המיוחד אעפ"י כן לא הצליחו לפי שלא עשו בהשכל, בלעז קאפ [ראש] צייג [כלים דהיינו כלי הראש וזהו שמסיים עיקר השכל] עיקר השכל וה<u>הם החליפו קאפ צייג של נשים [כלי הראש דנשים דהיינו כיסוי ראשן] בפתיות תחת השכל והחכמה המדע והתבונה והזכרון</u> שיש חדרים במוח לכ"א מהם כמ"ש הראב"ע ז"ל ופירשתי קשה עורף ליחה עבה שם ומבטל הזכרון כו' ודי בהערה זו אשרי השומע ועיין ירושלמי ואתצמצמת ביה ולפ"ז קודם מתן תורה לא הוזהרו על כך והיו הולכות בלא רדיד על ראשם אבל לפני שר וחשוב או בעלה זה היפוי והנוי לילך בצניעות מה דאפשר ומ"ש חז"ל אשה לקשט לפני בעלה נמסר עליו חסר וי"ו** והיינו בפ' בראשית דכתיב ורבו ומלאו את הארץ וכבשה, ופרש"י שם וכבשה - חסר וי"ו, ללמדך שהזכר כובש את הנקבה שלא תהא יצאנית, וש"מ דהוא מצווה על צניעותה **וודאי כל בנות ישראל כשרות ומקשטות לפני בעלה לא ח"ו בפני אחרים ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם ב"ב אמן.**

הנה מדברי הפמ"ג באם לבינה ניתן ללמוד כמה וכמה דברים השופכים אור על דבריו באו"ח, דבר ראשון כתב הפמ"ג **"והנה באו"ח כו' <u>רמזתי</u> בפריי שם למה שכתב המגן אברהם בסימן ע"ה אות ה' דפאה נכרית שרי דלא כבאר שבע"** עכ"ל, והנה הדבר הוא פלא שהרי דבריו באו"ח הינם לכאורה היתר מפורש, ואיך שייך לכתוב על היתר מפורש **"רמזתי..."**. ועוד שבערך "צעף" כתב על ההולכים בפאה נכרית **"והם החליפו קאפ צייג של נשים [כלי הראש דנשים דהיינו כיסוי ראשן] בפתיות תחת השכל והחכמה המדע והתבונה והזכרון"** וגם דברים אלו הינם תמיהה עצומה, שהרי לכאורה הפמ"ג עצמו בחיבורו על השו"ע התיר פאה נכרית ואיך פתאום הוא נוזף ומגנה את ההולכים כך ואומר עליהם שהם החליפו את כיסוי הראש בפתיות תחת השכל והחכמה וכו'... אלא ע"כ פשט הדבר הוא כדנתבאר לעיל שכל דברי הפמ"ג באו"ח היו לעניין ק"ש כנגד פאה נכרית, וכמו שמתבאר מדבריו בסימן ש"ג שם הוא מסתפק מה הדין של הקורא ק"ש כנגד פאה נכרית האם הוא צריך לחזור ולקרות אי לאו, ובסימן ע"ה כתב שהיכא שהנשים יוצאות בפאה נכרית לרה"ר (אע"ג שהם עושות כן באיסור) אזי יש לגברים לסמוך על השו"ע לעניין קריאה כנגד פאת הנשים ודלא כשער עצמו שלדעת הפמ"ג באם הנשים יוצאות כך לרה"ר אזי אפילו הכי אסורים הגברים לקרות כנגדם (ודלא כהבא"ח

הכה"ח והערוך השולחן שמתירים בכה"ג), מיהו באותו מקום אף שהביא כי ישנה מחלוקת בנידון והמג"א מתיר (והיינו שסבר הפמ"ג שהמג"א מתיר אפילו לרה"ר) ואילו הב"ש אוסר (בין לרה"ר ובין לק"ש) מ"מ הפמ"ג הכריע לעניין ק"ש בלבד אלא שראה להביא גם **"קצת דמדומי ראיה"** לה"א שלו בדעת המג"א כי מותר פאה נכרית ברה"ר, ועל אותם **"קצת דמדומי ראיה"** כתב הפמ"ג באם לבינה **"רמזתי בפריי"** דהיינו שזה לא היה היתר אלא רק **"דמדומי ראיה"**, וכיון שהוא מעולם לא התיר ממילא טען על הנוהגים כן כי **"הם החליפו... כיסוי ראשן בפתיות תחת השכל"** וכו'... וכתב עוד כי הראיה מחוטי שער ניתן לדחותה בכמה אופנים וממילא אין משם ראיה לעניין רה"ר, והדבר שהביא את הפמ"ג לחזור בו הוא ממה שראה בעולת תמיד (שהתיר פאה נכרית לעניין ק"ש) כי העולת תמיד אסר פ"נ לגבר בתורת כיסוי ראש מטעם של מראית העין, וכידוע הכלל בדיני מראית העין הוא שככל שהאיסור עצמו הוא חמור יותר ממילא חוששים יותר לעניין מראית העין בדבר, וממילא כיון שכיסוי הראש לגברים אינו אלא מנהג חסידות ואפילו הכי אסר העולת תמיד משום מראית העין, ממילא כ"ש שגם פאה נכרית (שיש בה מראית העין לעניין פ"ר דאורייתא) צריכה להיות אסורה וכלשונו **"כללא דמילתא פרוק פאה נכרית יש לגזור משום מראית עין אטו פרוע ראש דהוה ד' תורה וגם דת משה..."** ועוד הוסיף **"הוה דת ישראל על כל פנים"** והיינו דעל כל פנים יש בדבר משום דת יהודית ועוד צידד שיש בזה משום בחוקותיהם לא תלכו והוסיף **"ע"כ נראה לי איסור גמור וכ"ש** שיש לאסור ע"פ **מאמרם ז"ל רבי בקעה מצא וגדר גדר** ועוד הוסיף וחיזק **וכל אשה יראת ה' ובעלה תלמיד חכם <u>מצווה להוכיחה ולפייסה לציית לבעלה</u>"**

והוסיף עוד וכדי שלא יהיה בזה משום מראית העין צריך שיהיה בזה **"סימן מובהק"**, (ולא די בכך ש"כולם יודעים שזו פאה") וכדי שלא יהיה בדבר איסור משום דת יהודית צריך **"שכל בני מדינה מקדמת דנא מקודם מתן תורה ועד עתה הנהיגו כך"** והיינו שרק אם מעולם לא התקבלה הפאה נכרית כאיסור משום דת יהודית רק אז אפשר לומר דלא יהיה בזה משום דת יהודית אבל בלאו הכי הדבר אסור משום דת יהודית וש"מ דגם לפרי מגדים היה פשוט שדת יהודית אינה משתנה, ואת כל הדברים הללו אין הפמ"ג כותב בתורת היתר אלא בתור ביאור איך יתכן להסביר את הצד היחידי שהיה שייך להסביר בנידון דחוטי שער (בנוסף לעוד אפשרויות לתרץ את הנידון וכמו שכתב שם), ולסיום כתב **"וודאי כל בנות ישראל כשרות ומקשטות לפני בעלה לא ח"ו בפני אחרים ובזכות נשים צדקניות תבוא הגאולה כימי קדם ב"ב אמן"** וכי ה"א שרק בשעת כתיבת האם לבינה התחדש לפרי מגדים כי אשה כשרה אינה מתקשטת אלא לבעלה?! אלא ע"כ היא אשר דיברנו שהפמ"ג מעולם לא התיר פאה נכרית וכל חזרתו במה שכתב באם לבינה הינה מהה"א בדברי המג"א שכביכול המג"א התיר פאה נכרית ברה"ר והפמ"ג הביא עוד "קצת דמדומי ראיה" לה"א זו אלא שהוא עצמו מעולם לא התיר ועל כן כתב כאן כי אשה כשרה אינה מתקשטת אלא לבעלה.

והנה ה"חן וכבוד" ודומיו ניסו לדחות את דברי הפמ"ג בטענה שכתב ליאור עזרן בקובץ אליבא דהלכתא (גליון נו) וז"ל - **"ולמעשה אין להביא ראיה מכת"י שלא התקבל בישראל ולא ידוע מה טיבו, כפי שכתב החזון איש זצ"ל, וזה לשונו (סדר מועד סי' קל"ט אות ו') לא ידענא אם אפשר לסמוך על הנדפסין מחדש, שכבר הפסיקה המסורת בינינו, ואין אנו יודעים מי הם המעתיקים, שמלאכת ההעתקה כבדה מאוד, ואף א"י זריזין ומדקדקים מצוי טעות סופר הרבה, ויכול הדבר להשתנות לגמרי... וקשה לסמוך על החדשים"**

והנסיון לדחות את דברי הפמ"ג המפורשים הללו בדברי החזו"א הנ"ל הינם בורות גמורה (במקרה הטוב) שכן החזו"א לא דיבר אלא לעניין חילוקים בנוסחאות הגמרא שאין להתייחס לכתבי יד הנמצאים בגניזה כדי לשנות את המקובל בידינו במסורת מפי הראשונים וכל כה"ג, אבל כאשר הפוסק עצמו כותב ספר נוסף ובו הוא חוזר בו וכותב שחור על גבי לבן את דבריו שעוד עולה מהם שלמעשה הוא מעולם לא התיר, מה זה כבר משנה מה שדבריו הנ"ל לא זכו עדיין לאור הדפוס, הרי ס"ס כל הספרים בתחילה היו בכתב ידו!, וכי בגלל זה הוא כבר לא יוכל לחזור בו ממה שהודפס כבר בכתביו הקודמים?! ולדברי ה"חן וכבוד" אינו מובן, וכי מה יעשה פוסק שספרו הודפס ורוצה לחזור בו מדבריו הראשונים?! וכי הדבר היחידי שיכל הפמ"ג לעשות כדי לחזור בו זה רק אילו היה מוריד את ספרו "אם לבינה" לדפוס ישירות קודם שיכתבנו בכתב יד?!... וכי יעלה על הדעת שעל אופן שכזה דיבר החזו"א ז"ע?! ועל אף שהדברים פשוטים מ"מ יש לדברים סעד בדברי החזון איש עצמו שם באותו סימן ובאותה אות ממש ממנה רצה ה"חן וכבוד" ללמוד את הבליו ואלו דבריו שם (סדר מועד סימן קל"ט אות ו') **"אח"כ ראיתי תשובת גאון [הנדפס באוצר הגאונים עירובין פ"ג, ואף שאין לסמוך על כת"י הנמצאים בהפסקת מסורת דור דור אבל כאן נראין הדברים שהן דברי גאון]..."** עד כאן לשון קודשו של החזו"א, ורואים להדיא מדבריו שהוא סמך על כתב יד להלכה כיון שהיה ניכר שנכתב ע"י גאון, וכ"ש בנד"ד שהכתב יד הינו של הפרי מגדים עצמו בסגנון שלו ובחתימת ידו ומובא בספר אם לבינה אשר הפמ"ג עצמו מציין אותו בכתביו שכן זכו לראות אור והכת"י אומת ע"י מכון "אורייתא" לכתבי יד ואף אחד מעולם לא ערער על אמיתות כתב יד זה, ואם כן מה הה"א שנבטל את דבריו רק מאחר והדברים עוד לא ירדו לדפוס בחייו?!

ולמרות דברים ברורים אלו למלקט דידן שום דבר לא משנה, זה לא משנה אם הפוסק דיבר על פאה מלפני מאה שנה או על קאסטם מהמם, זה לא משנה אם הפוסק התיר לרה"ר או רק לק"ש זה אפילו לא משנה אם הפוסק המדובר מתיר או אוסר העיקר שלמעשה מותר...

טז. הגאון רבי שמואל הלוי קעלין זצ"ל, בספרו "מחצית השקל" (על המג"א סי' ע"ה ס"ק ה'), ביאר את ראייתו של ה"מגן אברהם", ולא חלק עליו, ומשמע שמסכים עמו שדברי הב"ש הם דברים דחויים והלכה כש"ג:

"וכל שכן וכו'. יוצאה אשה וכו'. דכל דבר חשוב או דמהדק ואין מי טבילה נכנסין בהם אסורה לצאת בהם בשבת, דהיכי דחשיב חיישינן דלמא משלפא ומחוי לה לחברתה ומייתי לה ארבע אמות ברשות הרבים, וכן אי מהדק, דלמא תצטרך לטבילה ותצטרך להסיר ומייתי לה ד' אמות, אבל חוטי שיער דלא מהדקי וגם אינן חשובין מותרת לצאת בהם. אבל אין מזה כ"כ ראיה למגן אברהם, דלמא מיירי תחת הסבכה והם מכוסים. ועיקר ראייתו מסיפא דילדה לא תצא בשיער של זקנה דלמא מחכי ותסירן מפני הבושה ומייתי לה ד' אמות, ועל כרחך במגולה מיירי, דהא חיישינן דמחכי עלה".

את דברי בעל המחצית השקל ניתן גם כן להעמיד לעניין חצר דהב"ש ס"ל דאפילו בחצר הפ"נ מכוסה ומשום הכי אסור לקרות ק"ש כנגדה כמבואר בעטרת זקנים, והמג"א חולק והביא ראיה מחוטי שער דהפאה נכרית מגולה בחצר ובזה איירי בעל המחצית השקל וזה כדברי האפיקי מגינים המובא לקמן דאע"ג דכתב כי לדברי המג"א מותר לצאת בפאה נכרית מ"מ מוכח שם מהמשך דבריו כי כל עניין היציאה המוזכרת היינו לחצר וברה"ר פ"נ אסורה וכמו שנתבאר לקמן בביאור דברי האפיקי מגינים, ואפילו אילו דברי המחצית השקל מוסבים לעניין רה"ר מ"מ כל דבריו אינן אלא בחוטי שער (ולא על קאסטם) אשר המשנ"ב (בסימן ש"ג סקל"ו) כתב בזה **"בחוטי שער - שמהדקתן על ראשה ואין זה פאה נכרית המבואר לקמן בסי"ח דאסורה לצאת בה לרה"ר דהתם יש בה משום תכשיט אבל הכא הוא רק חוטין בעלמא"**, וממילא אין ללמוד מהם לעניין עצם קישוט בפאה נכרית, (ואם יאמר האומר וכי מה אכפת לי קישוט קטן או קישוט גדול אזי זולת מה שמוכח שחוטי שער עצמם אינם קישוט אלא רק חוטים בעלמא שבהם כורכת האשה את שערותיה, מ"מ אם אומרים אנו שאין חילוק בין סוגי התכשיטין אזי בודאי שכל סוגי הפאות אסורות אחר ואמרו חז"ל לא ניתנו תכשיטין לאשה אלא שתתקשט בהם בתוך ביתה וכו'... והטענה היחידה שמשיבים כנגד דברי חז"ל הללו הינה שצריכים אנו לחלק בין סוגי התכשיטין השונים וכו'... ואם אומרים אנו לגבי חוטי שער שאין חילוק בין סוגי הקישוטים לקולא אזי ע"כ הוא הדין לחומרא ודו"ק.) ומה שאין כן לעניין עצם זה ששער תלוש אינו ערוה (לעניין ק"ש) מזה ודאי ששייך ללמוד, ועוד יש לומר שגם עצם הטענה נסתרת היא מדברי הריטב"א החדשים שכתב גבי חוטי שער דהא דחיישינן שמא ילעגו לאשה ותשלוף אותם היינו כיון **"דאינה יכולה לכסות כ"כ"** והיינו דהחשש הוא שמא תיעתק הסבכה מראש האשה ויראו החוטי שער הנ"ל וש"מ דלפי הריטב"א החוטי שער היו מכוסים ברה"ר ואין משם ממילא שום ראיה, ובאופן דומה השיג המהרש"א אלפנדרי דחוטי שער חיישינן שילעגו לה היינו היכא דנזקקת לטבילה של מצוה (והיינו בהמשך לדברי המשנה שם בנז: גבי חוטי צמר ופשתן עיי"ש) אבל ברה"ר לעולם ליכא חשש.

סוף דבר נמצא שאיך שלא נפרש את דברי המחצית השקל מ"מ מוכח שמדבריו אין ללמוד כלל לעניין עצם גילוי הפאה נכרית ברה"ר וכ"ש לא פאות ימינו, ופשוט.

יז. הגאון רבי שלמה חלמא זצ"ל, בעל "מרכבת המשנה" על הרמב"ם, בספרו "שולחן תמיד" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה) פסק כרמ"א, וגם הבין מדבריו בסי' ע"ה שמותרת לכתחילה לגלות פאה נכרית:

"וכל שכן שיער נכרית, אפי' של עצמה שחתכה מראשה ועשתה פאה נכרית, אפי' דרכה לכסות, כיון שמותר לכתחילה לגלות אין בזה משום ערוה".

ופירוש דבריו הוא כמו שביארנו לעיל בדברי הש"ג והיינו שכיון שמצינו במשנה בשבת סד: שמותרות הנשים לכתחילה לצאת בפאה נכרית מגולה לחצר אשר בחצר כנ"ל צריכות הנשים להצניע שערותיהם מדין שער באשה ערוה ממילא ש"מ שפאה נכרית אין בה דין שער באשה ערוה, (וממילא מותר לקרות כנגדה ק"ש וכדו') אבל כל זה אינו נוגע לעניין רה"ר.

ואדרבא מוכח שדברי השולחן תמיד אינם מוסבים לעניין רה"ר אחר ופירוש המילה "לגלות" הינו להסיר את הכיסוי (וכמו שפירוש המילה לרוקן אינה נופלת אלא על דבר מלא) וש"מ שהפאה נכרית היתה מכוסה וע"כ ברה"ר, ועוד שאילו היתה כוונתו של השולחן תמיד להתיר אפילו ברה"ר היה עליו לציין זאת להדיא אבל למעשה אפילו את המילה יציאה לא מזכיר השולחן תמיד וע"כ היינו כדפרישית.

יח. הגאון רבי ברוך פרנקל תאומים זצ"ל, אב"ד לייפניק, בעל "ברוך טעם", בהגהותיו לשו"ע (או"ח סי' ע"ה) חלק על ה"עטרת זקנים" והתיר לעשות פאה גם משערות תלושות של האשה עצמה, וכתב שבעל "עטרת

זקנים" טעה בהבנת דברי הלבוש, ואין מחלוקת בין הלבוש לרמ"א בזה (שהרי פוק חזי שאין הבדל במציאות בין שערות חברתה לשערות עצמה התלושות. וכ"כ פמ"ג: "מאי שנא משערותיה או מחברתה").

יש לציין כי בעל הברוך טעם היה חמיו של הדברי חיים מצאנז אשר הוא מזכירו בתשובה לאיסור פ"נ בזה"ל: **"ואך באמת אין אנו צריכים לזה כי ידעתי בבירור בהיותי אצל מורי וחמי ז"ל** (היינו הברוך טעם) **במעהרין שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו וכפי ששמעתי אז לא נמצאת בכל מדינת אשכנז שום אשה חשובה לילך בשערות ופיאה נכרית רק איזה מנקלי העם פחותי הערך והיו לקלס ורק בעוה"ר מקרוב נשתרבב המנהג הזה מן האפקורסים ולכן ח"ו לא על זה נאמר שהותר גם לנשי מדינתינו לנהוג כן והאיסור במקומו והעובר לוקה מן התורה ולכן מדין תורה הקדושה אסור לילך אפילו בדבר אחד פריצות כדרך העמים"** עכ"ל.
וממילא מדבריו נבין דע"כ בעל הברוך טעם לא התיר אלא לעניין ק"ש וכמבואר לעיל בדעת הרמ"א ודעימיה.

יט. הגאון הספרדי רבי אהרן אלפנדרי זצ"ל מאיזמיר, בספרו "יד אהרן" (נדפס בשנת תקכ"ו), בחידושיו על הטור או"ח סי' ע"ה, ובחידושיו באה"ע ח"א סי' כ"א אות ז', ובחידושיו באה"ע ח"ב סי' כ"א אות ג', ובסי' קט"ו אות ט"ז, הביא כמה וכמה מהפוסקים המתירים פאה נכרית, רמ"א, ש"ג, מג"א, ובית יעקב, ומשמע פשוט שדעתו להתיר כמותם. ובמקום אחד (מתוך ארבעה מקומות) הביא גם את דעת הב"ש, ותיכף ציין למג"א שדחה את דבריו:

"נ"ב, והוא הדין שערות של נשים שרגילות לצאת מחוץ לצמתן, וכל שכן פאה נכרית אפי' דרכן לכסות. וכתב המג"א... וכ"כ בש"ג, דמותר לכתחילה ודלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך דברים דחויים. והא דבאר שבע הוא בתשובותיו סי' י"ח דף ע"ב" (או"ח חלק א' סי' ע"ה).

"נ"ב, ודוקא בשיער הדבוק בבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השיער, אבל שיער המכסה שערה לא שנא שערות דידה לא שנא שערות חברתה, כל עוד דעבידי לכיסוי שערה והן תלושות, אע"ג דקישוט הוא לה כדי שתראה בעלת שיער אין בו משום שיער באשה ערוה. שלטי הגיבורים פרק במה אשה דף קכ"ז ע"א. אבל הרב בעל באר שבע בתשובותיו סי' י"ח דף ע"ב דחה דבריו והעלה לאסור. ועיין בספר הרמ"א שפסק כן באו"ח סי' ע"ה, גבי מה שכתב מרן בית יוסף בשו"ע אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר, כתב הוא ז"ל, והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן, וכל שכן שיער נכרית אפי' דרכה לכסות. וכתב הרב בעל מגן אברהם שם ס"ק ג', וכן כתב בשלטי הגיבורים דמותר לכתחילה, כדאיתא במשנה, ודלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחויים" (אה"ע חלק א', סי' כ"א אות ז').

"הנשים היוצאות בכיסוי שערות שלהן ובמקום קליעת שערן נושאות שערות חוברות שקורין קרינאל"ו בלעז, אין בזה משום יוצאה וראשה פרוע, לא שנא שערות דידה ולא שנה בשערות חברתה, כל עוד דעבידא לכיסוי השיער והן תלושות, אע"פ שקישוט הוא לה כדי שתיראה בעלת שיער, אין בכך כלום. שה"ג, פרק במה אשה. בית יעקב סי' קנ"ב" (אה"ע חלק ב', סי' קט"ו אות ט"ז).

היד אהרן אלפנדרי זצ"ל חי באיזמיר אשר כידוע הצניעות שם היתה מופלגת עד שמסופר שהבעל שם טוב ביקר שם ואמר כי לילדים שם יש נשמות של תנאים מחמת הצניעות של אמותיהן, וגם בלי להכנס כלל לעצם הסוגיא הדבר הוא פלא לחשוב שבאיזמיר לפני מאות שנים הלכו הנשים עם פאה נכרית ברה"ר ולמעשה המעיין בדברי היד אהרן יראה כי הוא באה"ע קט"ו פסק להלכה את דברי ה"מגילת ספר" דס"ל כשיטת הירושלמי שאפילו בחצר אסורה האשה לגלות ראשה והעושה כן נחשבת **"יוצאה וראשה פרוע"**, וממש לאחר מכן הביא ה"יד אהרן" את דברי שלטי הגבורים דבפ"נ אין משום פ"ר והיינו ממש לאותו הקשר בו הוא עסק דהיינו לעניין גילוי פ"נ בחצר ותו לא. והמקומות האחרים בהם הביא את הש"ג הם בסימן כ"א ס"ז בנידון של איסור **ראיית** שער האשה דהוא אסור מדין שב"ע דגם בזה להש"ג אין שער הפאה חשיב כדין שער ממש להאסר אפילו בראיה בעלמא ואילו להב"ש אין שום חילוק בין שניהם, ובנידון זה פסק היד אהרן נמי כהש"ג, מיהו בסק"ח בנידון איסור הליכה בפרוע ראש לנשים ברה"ר **שם השמיט לחלוטין את כל הנידון** אשר לכאורה זהו עיקר מקומו והיינו כדפרישית דהיד אהרן העמיד את כל המחלוקת לעניין חצר, וס"ל דברה"ר כ"ע אוסרים הליכה בפ"נ.

כ. הגאון רבי שלמה איגר זצ"ל, בהגהותיו "גליון מהרש"א" (הנדפסים בסוף מסכת כתובות דף עב.) בד"ה ראשה פרוע דאורייתא הוא, ציין לפרי מגדים (או"ח סי' ע"ה ס"ק ה') שהתיר פאה נכרית ברשות הרבים.

אמנם הגליון מהרש"א ציין לפמ"ג בתחילת דבריו שם אך בדברי הפמ"ג גופא נתבאר לעיל דהוא לא דן בנושא אלא לעניין ק"ש, מ"מ מדברי הגליון מהרש"א גופא מוכח דהוא ס"ל דהשלטי גבורים לא התיר פאה נכרית **אלא בחצר** וכדמוכח מדבריו בשבת סד: וז"ל **"ובפאה נכרית. נזיר כ"ח ב' א"ל אפשר בפאה נכרית וע"ש מה שנדפס בגליון וע' ת' יעב"ץ סימן ט' ות' באר שבע שאחר החדושים סימן י"ח עלה ע"ב ש' א' וע' ש"ע אה"ע סכ"א ס"ב ובב"ש סימן קט"ו ובמג"א סי' ע"ה סק"ה"** ופירוש דבריו כך הוא **"ובפאה נכרית. נזיר כ"ח ב' א"ל אפשר בפאה נכרית וע"ש מה שנדפס בגליון** דכתב שם הש"ג היתר לפ"נ **וע' ת' יעב"ץ סימן ט' וח'** שכתב דמוכח דהש"ג איירי לעניין רה"ר כיון ד"אי בבית וחצר ודאי שרי... אלא ודאי לרה"ר ובגלוי..." וכן מובא בשו"ת **באר שבע שאחר החדושים סימן י"ח עלה ע"ב ש' א'** דהבין את הש"ג לעניין רה"ר מאחר וס"ל דבחצר מותר גילוי השער לגמרי **וע' ש"ע אה"ע סכ"א ס"ב** דכתוב שם "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק, אחת פנויה ואחת אשת איש" ומזה דייק הבאר שבע דדוקא בשוק אסור אבל בחצר דלבב"ר מותר **ובבית שמואל סימן קט"ו** דכתב דדעת הש"ג היא דאפילו בחצר דלבב"ר אסורה האשה בפ"ר וממילא נמצא דכל דברי היעב"ץ והב"ש בעניין זה דחויים המה ובקל ניתן להעמיד את דברי הש"ג לחצר ולא לרה"ר כמו שסברו הנ"ל ואחר כל זה עיין **במג"א סי' ע"ה סק"ה** דכתב על דברי הב"ש דדחויים הם בהא דס"ל דאסור לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית, (ולעניין רה"ר לא איירי דהא ההכרח להעמיד את הש"ג ברה"ר מתוך הטענה דבחצר מותר דחויה היא כדמוכח מדברי הבית שמואל, וגם הראיה מחוטי שער אינה מועילה לעניין רה"ר כמבואר לעיל).

ומשום מה לא הביא המלקט דנן את דברי הגליון מהרש"א בשבת בפני הציבור, למרות שהוא מציין להדיא להש"ג עצמו וכן למג"א ומסתמא הבין ה"חן וכבוד" את עומק דברי הגליון מהרש"א והעדיף להעלימם מעיני הקוראים כדי שחלילה לא יווצר רושם שדעת הגליון מהרש"א הינה שכל השו"ט אינה אלא לעניין החצר כאמור.

כא. הגאון רבי שלמה זלמן מירקש זצ"ל, אב"ד ק"ק מיר דליטא, בספרו "שולחן שלמה" (או"ח סי' ע"ה סעיף ב'. נדפס בשנת תקל"א) פסק כרמ"א, והוסיף שנשים הבאות ממקום שלא נוהגים בפאה נכרית, למקום שנוהגים ללכת בפאה נכרית מגולה, יכולים לנהוג כמנהג המקום:

"שיער של אשה שדרכה לכסות אסור לקרות כנגדה, אפי' בכל שהוא, אפי' באשתו. ונראה לי אפי' לאשה אחרת אסור. וכן אם מכוסה רק שלבושה דק ומתחזי אסור כנ"ל. ובלאו הכי צריכין הנשים ליזהר מאוד שלא יצאו קצת שערותיהן. ובתולות שדרכן לילך פרועות ראש, וכן שערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן, או פאה נכרית, ואפי' דרכם לכסות, מותר. ונשים הבאות ממקום שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן, מותרין לגלותן".

המעיין בדברי השולחן שלמה ימצא דהוא כרך את נידון גילוי השער שמחוץ לצמתן עם נידון גילוי השער בד בבד, וע"כ עלינו לומר או דהוא ס"ל דהיכא דמותר לגלות את אותו השער הוא הדין מותר לגלות את הפאה וכדברי התשובה מאהבה דביאר דכל הנידון בפוסקים הוא רק על פאה הנמצאת במקום הצדעיים או דכל הנידון הוא רק בבית ובחצר דשם מותר לגלות הן את הפאה והן את השער שמחוץ לצמתן (וכן מדוייק מתחילת דברי השולחן שלמה דבתחילה כתב דאסורות הנשים לגלות אפילו מקצת שערותיהם ואח"כ כתב דגילוי השער תלוי במנהג המקומות וע"כ דיבר כאן בחצר וכאן לגבי רה"ר) וכ"ש דכך עלינו לומר אליבא דהמלקט אשר האריך רבות באיסור גילוי אפילו מקצת שער ברה"ר.

כב. הגאון המקובל רבי אברהם מיוחס זצ"ל, מרבני ירושלים, בשו"ת "שדה הארץ" (חלק ג', יו"ד הלכות נדרים סי' י'. נדפס בשנת תקמ"ח), הביא את דברי הש"ג וחיזק ראייתו מהגמ'.

"דמכאן יש היתר כמו שכתב בגליון [בעל הש"ג], דמדקאמר בש"ס [נזיר כח:] ולתנא קמא אפשר בפאה נכרית, הרי מזה נשמע להדיא דמותר לנשים נשואות לתת שערות בראשיהן".

לא מצאנו את דבריו בפנים אשר חזקה על ספר "חן וכבוד" שמסתמא הובאו שם הדברים ע"י השמטות ושינויים, אבל מ"מ גם הדברים כמו שהם בפני עצמם אין בהם שום עניין לרה"ר שכן בעל שדה הארץ כתב דמותר לנשים **"לתת שערות בראשיהן"** ולא כתב דמותר לנשים **"לצאת לרה"ר"** באופן זה, ופשוט הוא שאפשר להעמיד את כל ה"שדה הארץ" לעניין תוך הבית והחצר ובניגוד לדברי האוסרים לגלות פאה נכרית בכה"ג ובינהם התורת שבת, המשא מלך, הגר"ה ליכטנשטיין ועוד...

כג. הגאון רבי אליהו מווילנא זצ"ל, בחיבורו ביאור הגר"א (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב'. נדפס בשנת תקס"ג), הביא מקור לדברי הרמ"א. בדברי המג"א, ומדלא חלק עליהם משמע שפסק כמותם, ודבר זה ידוע בכללי הגר"א, וכן כתב החזו"א, שאם הגר"א מביא מקור, ולא חולק הרי שדעתו כך, וגם אין סתירה מכאן לביאורו במשניות כי כאן הביא ראיה מ'חוטי שיער' שבזה יוצאת לרה"ר, ולא מ'פאה נכרית'. וגם ביאורו למשניות נכתב ע"י תלמידיו ואינו להלכה (וראה בארוכה לקמן בתחילת פרק ח' בהערה):

ואלו דברי הגר"א בפירושו למשניות ב"**שנות אליהו**" (שבת ו' ה'): **"פאה נכרית. פי' שאין לה שער נוטלת שער ומכנסת תחת הצעיף כדי שתראה בעלת שער" עכ"ל.** ודבריו אלו מוסבים על דברי המשנה **"יוצאה אשה... בפ"נ לחצר"** ועל זאת כתב דהפאה נכרית **בחצר** היתה **תחת הצעיף**, וביאר בזה הגאון ר' נפתלי הירץ הלוי בפירושו שם: **"לאפוקי ממה שכתב בספר שלטי גיבורים הרי"ף ללמוד מכאן היתר לנשים נשואות וכו' לזה כתב רבנו שכאן מיירי שהן מכוסות בצעיף וכו'."** ואין בדברים אלו שום סתירה לדברי הגר"א בביאור הגר"א על השו"ע שכן שם דבריו מוסבים על דברי הרמ"א בסימן ע"ה דפסק שמותר לקרות ולברך כנגד פאה נכרית ועל זאת הביא הגר"א ראיה מחוטי שער (וכמבואר בדברי המג"א את הראיה בנידון), אמנם בעצם ההיתר של גילוי הפאה נכרית בתוך החצר בזה ס"ל הגר"א שאין ראיה מהמשנה בשבת כיון ששם מדובר שהאשה יוצאה לחצר בפאה נכרית המכוסה תחת הצעיף ובדין זה חולק הגר"א על הש"ג ומאחר ומחלוקתו על הש"ג הינה לעניין עצם כיסוי הפאה נכרית בתוך החצר כאמור אם כן מוכח שגם הגר"א הבין כך את הש"ג, ומה שכתב המלקט כי ביאור הגר"א למשניות נכתב על ידי תלמידיו ואינו להלכה אינו מובן כלל, וכי תלמידיו חתרו תחת רבם וכתבו בפירוש המשניות דברים מעצמם בניגוד לדעת רבם ולשיטתו בהלכה?! והרי הם לא כתבו אלא ממה ששמעו ממנו! ומה פתאום לטעון כי דברי הגר"א סותרים זה לזה ותלמידיו כתבו דברים המנוגדים לחלוטין לדעתו בעוד שאפשר לישב את הדברים בקל כנ"ל, ומצינו אם כן עוד פוסק שמעמיד את הסוגיא לענין תוך הבית והחצר ואפילו בכה"ג הוא אוסר ואפילו בפאה כזו שמלפני מאה שנה ויותר.

כד. הגאון הספרדי רבי יעקב שמשון שבתי מסיניגאליא זצ"ל, בספרו "שבת של מי" על מסכת שבת (דף סד: ד"ה מתני'. נדפס בליוורנו בשנת תקס"ז) פסק כשלטי הגיבורים, ואף הביא ראיה לש"ג מהמשנה ד"חוטי שיער" ומרש"י שם, והוכיח משם שיכולה אשה לצאת לרה"ר בשערות תלושות:

"יוצאת אשה בחוטי שיער בין משלה בין משל חברתה בין משל בהמה. פירש רש"י בין משלה תלושים, ע"כ. איכא למידק מאי אתא לאשמועינן, פשיטא דתלושין הן, דאי מחוברות מהיכא תיתי דלא תצא. ויש לומר דאתא לאורויי לן דמתני' מיירי באשה נשואה דאסורה לצאת בשערותיה מחוברות, דשיער באשה ערוה, ולא התירו אלא כשהן תלושות, וכמש"כ הרב שלטי הגיבורים, והביאו הרב אליה רבה בסי' ש"ג ושאר אחרונים".

והיינו בחוטי שער בלבד כמבואר לעיל, וגם זה נדחה ע"י הריטב"א כאמור. וכן שאר המפרשים כגון המשנ"ב ועוד פירשו דחוטי שער **אינם פאה נכרית**, ועוד שכל הדברים יכולים ג"כ להתפרש לעניין החצר שכן השבת של מי לא ציין בכלל דאותה יציאה האמורה בדבריו הינה אפילו לרה"ר ולא רק לחצר וכדברי המשנה עצמה, ומ"מ מדברי השבת של מי שם בפנים בדבר החילוק בין חוטי שער משלה או משל חברתה וז"ל **"ואי אשמועינן חבירת' הו"א דלא משלפ' משום דגנאי הוא לה להראות דנצרכת לשער חבירתה דאינו דומה לשער שלה דדבר קשה היא למצוא דומין זה לזה"** ונמצאנו למדים ששער של חברתה הינו דבר הניכר לכל שהוא אינו שלה ומשום הכי יש בדבר גנות, ואו שנאמר שהשוני בין השניים הוא כפשטות דברי רש"י שם שכתב שהחוטי שער היו קלועים עם השער הטבעי של האשה, ואז ממילא ע"כ לומר שהחוטי שער עצמם היו מכוסים עם השער הטבעי שהוא חייב בכיסוי, ואם נאמר שהם היו גלויים בעוד שהשער הטבעי היה מכוסה אזי ע"כ שהשוני ביניהם לבין השער הטבעי היה ניכר לכל והיה הדבר נחשב לגנאי ומזה נקיש לפאות ימינו שאף אחד לא יכול להבחין מה המקור ומה החיקוי ופשוט שאין בזה שום גנאי מצד המראה (זולת הפריצות החמורה שבדבר)

כה. הגאון רבי שניאור זלמן מלאדי זצ"ל, בעל ה"תניא", ב"שו"ע הרב" (או"ח סי' ע"ה סעיף ד'. הובא לדפוס בשנת תק"ע) פסק כרמ"א בסי' ע"ה, ומפני שיש שהבינו אחרת בדברי הרמ"א, ראה להדגיש את ההיתר, וכתב במפורש שמותר לגלותה ואין בזה משום יוצאה וראשה פרוע:

"שיער של אשה שדרכה לכסותה ערוה היא, מפני שמביא לידי הרהור, ואסור לקרות או להתפלל כנגדה על דרך שנתבאר, אפילו היא אשתו. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות ראש, וכן שערות של נשים שרגילין לצאת מחוץ לצמתן בקצת ארצות,

מותר לקרות כנגדן, שכיון שרגילין בהן אינן מביאין לידי הרהור. ופאה נכרית, אפילו דרכה לכסותה, מותר לקרות כנגדה, וגם מותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע, **[השמטה: שהוא אסור מן התורה באשת איש".]**

כאן הושמטו סוף דברי בעל השולחן ערוך הרב וז"ל בשלמות **"ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מדאורייתא באשת איש"** ותוספת זו על פי ההבנה השטחית בדברים היא פלא עצום, וכי מה בכך שאין בה משום איסור דאורייתא והא ס"ס תיפוק ליה דהיא אסורה משום דת יהודית, וכדאיתא להדיא בגמרא כתובות עב: **"קלתא דאורייתא שפיר דמי דת יהודית קלתא נמי אסור"** וש"מ דממה שאין בקלתא משום איסור דאורייתא עדיין אין בכך כלום לעניין ההיתר לצאת בה ברה"ר, ואילו היה השו"ע הרב רוצה להתיר לרה"ר בפשטות לא היה לו אלא לכתוב "ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע" ותו לא, (וכמו שה"חן וכבוד" הביא דבריו בלשון זו ע"י השמטת סוף דבריו כאמור)

ולביאור הדברים נקדים כי בדיני דברים האסורים מפני מראית העין ישנו כלל (וכמובא במשנ"ב ש"א שמ"ה סקקס"ה) שכל דבר שאסור מדאורייתא אסרוהו חכמים אפילו בחדרי חדרים משום מראית העין ומה שאין כן דבר שאיסורו הינו מדרבנן בזה לא גזרו בחדרי חדרים, וממילא כאשר דנים אנו על גילוי פאה נכרית בתוך הבית היכא דעצם גילוי השער עצמו הוא אסור (לסוברים כהירושלמי, או כשיטת הבית שמואל באבה"ע קטו דכתב דלהלכה יש איסור בדבר אך אין בזה הפסד כתובה, וכן לשאר הפוסקים יש בזה על כל פנים דבר שאינו הגון) ממילא אילו היתה הפאה אסורה מדאורייתא ברה"ר היה צד לאוסרה אף בפנים הבית והחצר מטעם דמראית העין וכמובא בשו"ת הרי בשמים (מהדו"ק סי' ל"ו) וז"ל **"ואף לפמ"ש בב"ש (סי' קט"ו סק"ט) בשם הסמ"ג שכ' בשם הירושלמי דאפי' בחצר יש איסור דפרוע ראש... עכ"פ לא מוכח מזה דלא יהי' איסור בפאה נכרית משום מראית עין שנראין כשערות דידה מחוברין ולכן בחצר דליכא למיחש למ"ע שרי, דאף דקיי"ל כ"מ שאסרו חכמים מפני מראית עין אפי' בחדרי חדרים אסור בכ"ז... דלא אמרינן אלא היכי שנוכל למיחשדי' שעובר על איסור דאורייתא אז אסרו גם בחדרי חדרים"**

וכעין זה מובא באבקת רוכל להגר"ה ליכטנשטיין ח"ב כלל ב' פרט א' כתב וז"ל **"מכאן תוכחה לכמה מקומות שנהגו הנשים מנהג בורות לישא על ראשם בשוק תכשיט הנקרא (פרוק או שייטל) שכולה נעשה משער... וגם לענ"ד שיש לדון בדבר זה שהוא גם איסור תורה... שמלבד שזה איסור גמור אפילו בבית ואסור לבעלה להזכיר את השם בבהמ"ז, ובקידוש ובשאר ברכות, וכיוצא באלה, משום שיער ראשה ערוה, והגם ששערה מכוסה, אבל למראית העין נראה כאילו היא הולכת פרועות הראש ממש, וכל מה שאסרו חכמים מפני מראית העין אפילו בחדרי חדרים אסור"** עכ"ל. ומצינו דאסר אפילו בבית משום מראית העין, ומ"מ הקדים לכתוב שיש בדבר זה איסור תורה והיינו ברה"ר.

וממילא לפי זה יש ליישב דמה שכתב השו"ע הרב דבפ"נ אין משום פרוע ראש דאורייתא זה לעניין ביאור בדבר מה שכתב דמותר לגלותה (וכאמור לגלות הינו לשון הנופל על הסרת הכיסוי וזה אמור רק לדבר שבפועל היה מכוסה וע"כ ברה"ר) ועל זאת כתב דאין בזה חשש משום מראית העין מאחר ואין בה איסור פרוע ראש דאורייתא (ויעויין בהרחבה בקונטרס תורה תבלין, אשר מובאים שם חבל פוסקים שדנים בענין גילוי הפאה בתוך הבית והחצר על פי אותם יסודות בדיני מראית העין ואכמ"ל).

כו. הגאון הספרדי המקובל רבי אליעזר חזן זצ"ל מאיזמיר, מחכמי ישיבת בית אל, בספרו "עמודי ארזים" (פירוש על ספר היראים, חלק א' סי' י"ב ס"ק ז'. נכתב בשנת תק"ע לערך), הביא את הדרכי משה בסי' ש"ג שאפי' שיער עצמה תלוש שאח"כ חיברה בראשה אין בו "שיער באשה ערוה", וכל שכן שיער חברתה.

לא מצאנו דבריו בפנים אך נראה להדיא שהוא לא דן אלא לעניין ק"ש. ובכלל וכי ה"א שבאיזמיר הלכו הנשים בפאה?!

כז. הגאון רבי אהרן וירמש זצ"ל, רב ואב"ד בעיר מיץ, מתלמידיו הגדולים של בעל "שאגת אריה", בספרו "מאורי אור" (חלק "קן טהור" למסכת נדרים דף ל', וחלק "באר שבע" למסכת שבת דף ס"ד. נדפס בשנת תקע"ט), כתב להתיר פאה נכרית, ודחה ראיות האוסר:

"במתני', פאה נכרית. לכאורה מהא לא איריא להתיר, דיש לומר שמכוסה בצעיף, רק שעושה להיות נראית בעלת שיער או לשמור מקרירות ראשה. וכן משמע מפרש"י דהכא אפי' ציבור שיער לחוד עושה, משמע בלא חיבור בגד. אכן בדרכי משה סי' ש"ג התיר בפשיטות, אפי' לנשואה, להסיר שערותיה ולעשות פאה נכרית, ע"ש. ונראה להמליץ דעכ"פ חיבור בגד כדידן

[היינו שהפאה מחוברת לבגד רשת והרשת מונחת על השיער, ואינו כפרש"י שהפאה מונחת ממש על השיער] הוא מלבוש גמור גם לאנשים רגילים בכך, ופשיטא דליכא חשש, ואפשר בהא משתעי בדרכי משה הנ"ל. ואין לפקפק מהא דנזיר כ"ח אמרינן "איידי דזוהמא מאיסא" קשיא, הלא לפ"ז מצי לעשות בלא מיאוס, משיער עצמה. דהא שאני התם דנזירה שורפת שערה, כמש"כ שם דף מ"ה, ואי אפשר בכך" (חלק באר שבע, דף פ"ז ע"א)"

"נשים לעולם מכסו. בחיבור הגאון באר שבע, מוכיח מהנה לאסור פאה נכרית, דא"כ גם הן שחורי הראש. וצווח מאוד להחמיר, נגד הרמ"א בדרכי משה **[השמטה: ועמ"ש בעה"ב כ"ב מדלא העתיק בש"ע משמע שחזר בו]** ולדברינו ב"באר שבע", לכ"ע שרי בחיבור בגד הנראה בחוץ ולא גרע ממלבוש, ואף שהגאון חשבו לדוחק, אך שפיר קאמינא התם שהכל משתעי בציבור שיער ולא בחיבור רצועה ובגד כהני דידן, וא"כ אזדו כל תלונותיו"

ביאור הדברים בהשמטה: ממה שהרמ"א לא הביא את דבריו דכתב בדרכי משה, בתוך דבריו בהג"ה על השו"ע משמע דהוא חזר בו, וה"חן וכבוד" השמיט ענין זה.

וגם החוש מכחיש, דשיער אינו הרהור כגילוי שוק וקול זמר. והלא לא אסרו לקרות כנגד פנים יפות. אלא על כרחך שיער [נאסר] מטעם כמוס, שליטת הקליפה, ואינו תימהון דוקא במחובר. וכמו בשיער אשה מונח לפניו, אינו כלום. וכמה דברים שלא נגלו טעמם **[השמטה: ...ובישעיה ג' הלוך וטפוף קליעת שיער שעשו לתאוה פתויים כדחשיב תכשיטים ועוד תקנו בשמים כמ"ש עמ"ש בח"ש לא יתעלף איש מאבוד נפש יתירה]** אלא טעמם ונימוקם עמם. והאליה רבה באורח חיים סי' ע"ה בשם מהר"ם אלשקר מתיר לגלות חוץ לצמתם, וזאת לא מסתברא. דבפ"ו דשבת "כליא פרוחי", ובדף ס' פרש"י "מחט לצניעות, דשיער באשה ערוה", ואדרבה ראוי לאסור. אבל פאה נכרית מסתברא להיתר, כדין רבינו הרמ"א. ונהניתי שמצאתי המג"א שם כתב להתיר, שדברי הגאון באר שבע הם דברים דחויים. וגם מתני' דשבת פאה נכרית מוכח דשרי, דאין לפרש שמכוסה מתחת הסבכה, דהא מוכח בדף ס"ד ע"ב שמגולה כפירוש רש"י שמחכו עלה" (חלק קן טהור, דף קצ"ד ע"א).

ופירוש דבריו הוא דהוא דן לעניין ק"ש וכמו דציין דהא הדרכי משה בסש"ג דמיירי בעניין גילוי הפאה חזר בו, ממה דלא ציין דבריו בהגה על השו"ע, וכן ציין דבישעיהו ג' משמע דפאה נכרית נעשית לפיתוי וע"כ אסור לרה"ר מיהו לעניין ק"ש כנגדה הדבר מותר וכדכתב הרמ"א ודלא כהמהר"ם אלשקר דכתב דאפילו שער בקצה הפדחת אינו ערוה, בזה חולק בעל ה"מאורי אור" ונראה לומר דכל זה היינו לעניין תוך הבית והחצר שכן הוא חולק על המהרמ"א אשר דן שם בתשובה לעניין תוך הבית וכלשונו שם: **"בואו ונצווח על אלו האוסרים אותו שער לאשה בתוך ביתה מההיא דשער באשה ערוה"** וכן הוא נידון דכליא פרוחי שבת נז: **"תניא נמי הכי יוצאה אשה בכבול ובאיסתמא לחצר"** ושם פירשו – **"מאי איסתמא... כליא פרוחי"** ופרש"י דהכליא פרוחי מונעת ממיעוט השער המבצבץ מבעד למטפחת מלצאת, ומשמע דהוא דוקא בחצר והיינו דבחצר היו הנשים מקפידות שלא יצא משערותיהן לחוץ (ובכתובות עב: מיירי רק לעניין דת יהודית דלית ביה בגילוי שער אליבא דהבבלי) ומהא דהפ"נ מגולה בחצר היכא דאיכא איסור בגילוי שער מדין שב"ע ש"מ דפ"נ אינה בדין שב"ע לאסור גילויה בחצר וק"ש כנגדה, אבל ברה"ר כבר ציין לדברי ישעיהו ג' אשר שם פירש"י **"מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה** (ושם פירש"י: **"היו קושרות פיאות נכריות")... שם תהיה מקשה קרחה – מכה המקרחת את הראש"** וב"חן וכבוד" הושמט כל זה.

כח. הגאון רבי ברוך ייטלס זצ"ל, בעל ספר "טעם המלך", הובאו דבריו בשו"ת תשובה מאהבה (סי' מ"ז. נדפס בשנת תקפ"ו), כתב שהרמ"א התיר בפירוש לאשה לצאת בפאה לרה"ר, והלבוש והמג"א הסכימו עמו, ואפשר לסמוך עליהם כעל יתד התקוע.

ובאותה תשובה מאהבה בה מובא בעל ה"טעם מלך" כתב שם בסוף דבריו דפאה נכרית המדוברת היינו רק **"במקום הצדעים כעין פאות הגברים אבל פאה על כל הראש אפילו הש"ג מן האוסרים"** והוסיף דצריך לומר דכן היא דעת בעל הטעם מלך וה"חן וכבוד" השמיט כל זאת.

כט. הגאון ר' יוסף שאול נתנזון זצ"ל, אב"ד לבוב והגליל, בעל שו"ת שואל ומשיב, בספר "מגן גיבורים" (או"ח סי' ע"ה. נדפס בשנת תקפ"ט), דחה את כל הראיות שהביא בבאר שבע בשם זקנו מהר"י קצלנבוגן שהוא ראש וראשון לאוסרים.

המגן גבורים התעכב לבאר מדוע אין בפאה נכרית משום מראית העין בחצר וכדכתב שם **"א"א לומר בזה דנגזר משום מראית העין כיון דבגוף שערה אין בו אפי' איסור גמור כי אם מדת יהודית בלבד שנהגו בעצמן ובכה"ג אין חשש כלל"** וע"כ היינו בחצר אחר וברה"ר פשוט שיש איסור גמור בשער עצמו וכמו שכתב ממש בפיסקה הבאה **"ובזה מיושב היטב קושיות התוספות בשבת דף נ"ז ע"ב ד"ה אי שהקשו אמאי לא קתני ברישא פיאה נכריות בהדי כבול דאין יוצאין בהם לר"ה ולפמ"ש א"ש דבר"ה דאיכא איסור בפריעת ראש מן התורה א"כ אף בפיאה נכריות גזרינן משום מראית העין ואסור לצאת בו אף אם אין בו משום משא ולכך לא קתני לה רק בחצר דמותר"** והיינו דכל ההיתר אינו אלא לחצר וכדמוכח נמי מסוף דבריו שם שכתב **"יפה כתב המ"א שאין דברי הב"ש מחוורין"** ואח"כ הוסיף **"והרבה יש לדבר מזה בזמנינו בעוה"ר וכשם שמצוה לומר וכו'..."** והדברים הינם לכאורה סתירה גמורה שכן אם דברי הבאר שבע הינם דחויים אם כן ממילא מותר לכתחילה (כדברי המגן אברהם לכאורה) ואם כן מה שייך להוסיף **"והרבה יש לדבר מזה בעוונותינו הרבים וכו'..."** והא לכאורה הדבר מותר לחלוטין?! אלא ע"כ כאן דיבר המג"ג לעניין תוך החצר דשם טענת הבאר שבע שהפאה נכרית היתה מכוסה אינה מחוורת (וכדברי המגן אברהם) אבל כאשר הנשים החלו ללכת גם ברה"ר על זאת נאמר **"והרבה יש לדבר מזה בעוונותינו הרבים"** אלא שבזמן המג"ג המצב היה כאמור שהנשים הלכו בגילוי ראש גמור ורק הצידקניות הסכימו איכשהו ללכת בפאה נכרית ועל כן הוסיף המג"ג לדבריו וכתב **"וכשם שמצווה לומר וכו'..."** והדברים פשוטים, וניתן למצוא ביאור לדברי המג"ג בהרחבה בקונטרס תורה תבלין.

ל. הגאון המקובל רבי אליהו גוטמאכר זצ"ל, אב"ד גריידיץ, מח"ס שו"ת "אדרת אליהו", בהגהותיו למסכת ברכות (כד.) שנדפסו בסוף המסכת, ציין לדעת השלטי גיבורים שהובאה בנזיר כ"ח ע"ב ובמסכת שבת דף ס"ד ע"ב, ומשמע שדעתו לפסוק כמותו להלכה.

והנה דברי הגרא"ג הנ"ל אשר המעיין בהם ימצא כי הנ"ל למעשה מבאר את דברי הש"ג לעניין פ"נ בחצר. וז"ל שם **"שער באשה ובכתובות דף ע"ב ע"ב אין דנין על ההסתכלות ועי' נזיר כ"ח ע"ב ובשלטי הגבורים בשבת על דף ס"ד ע"ב אות ג'"** עכ"ל

ופירוש דבריו הוא ע"פ מה שנתבאר לעיל כך הוא, דהנה בתחילה ציין הגרא"ג לנידון ד**"שער באשה ערוה"**, דמזה שייך ללמוד למידת צניעות בשער האשה גם בתוך ביתה וחצרה (שו"ת חת"ס סל"ו, מהרמ"א סל"ה, הגר"א בתיקונים עמ' קנ"ז ועוד.), וסמך לדבר מצינו בכתובות עב דשם **"אין דנין על ההסתכלות"** והכוונה היא על הה"א של הגמרא דאשה היוצאה בגילוי שער בחצר תפסיד את כתובתה וה"א זו נדחתה ע"י הטענה "אם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו שיושבת תחת בעלה" וע"כ ש"מ דישנו צד של מידת צניעות אפילו בחצר ואע"פ ד"אין שם רואים" (כלשון הריטב"א שם) דאי לאו הכי מדוע הוצרכה הגמרא לטעם דאם כן לא הנחת בת לאברהם אבינו וכו' תיפוק ליה דכיון דאין שם רואים ממילא אין שום עניין בהצנעת השער התם, ואת ההכרח לכך שאליבא דהבבלי הנשים אכן כיסו את שערן בחצר רמז הגרא"ג בכותבו **"ועי' נזיר כח ע"ב"** דשם מצינו (כן דייקו הרא"ש התוס' והמאירי מלשון המשנה) דתגלחת הוי בכלל נדרים שבינו לבינה דבזה נכלל רק קישוטים של מטה דאינן נראים אלא לבעל וע"כ שער האשה מכוסה אפילו בחצר, ואחר שהוכיח הגרא"ג דהשיער היה מכוסה בחצר כתב **"עיין דברי הש"ג בשבת וכו'"** דשם טרח הש"ג והוכיח כי הפ"נ היתה מגולה וביאר את החילוק בדברים מה הטעם דפאה אינה נכללת בדין שב"ע, והיינו דכיון דע"כ השער מכוסה מדין שב"ע ואילו מאידך הפאה נכרית מגולה, ע"כ ש"מ דפאה אינה בדין שב"ע לנידון דתוך הבית והחצר, ומדברים אלו נמי יש ללמוד דהגרא"ג למד את דברי הש"ג לעניין חצר בלבד (ובמיוחד מהא דהביא ראיה מכתובות דאין דנין על ההסתכלות וע"כ מיירי היכא דליכא רואים והיינו בחצר דלא בקעי ביה רבים)

וכמה הולמים את המלקט דנן דברי הגר"א גוטמאכר עצמו בספרו מכתב מאליהו בתשובה שכתב למי שרצה ללמוד הלכות צניעות הנשים מנידון דק"ש המובאים באו"ח סע"ה וז"ל: **"הוי ואבוי על הוראה כזו לימוד תורה בלא יראת שמים גרוע מסם המות, פשוט וברור שה"שולחן ערוך אורח חיים" בסימן ע"ה מדבר אם במקרה ארע מצב כזה ואין אפשרות אחרת אלא לקרוא ק"ש באותו המצב או לא אבל בודאי אסור לעשות לכתחלה חק קבוע כזה לתת מדרס ליצר הרע"**. ואעפ"כ בספר "חן וכבוד" ממשיכה בעקשנות הטענה דמה שהותר לק"ש מותר גם לרה"ר... תוך התעלמות מהאמת והטעיית הרבים בהלכה.

לא. הגאון הספרדי רבי חיים בנימין פונטרימולי זצ"ל מאזמיר, בספרו "פתח הדביר" (או"ח סי' ע"ה סעיף א'. נדפס בשנת תקצ"ח) הביא את דברי המג"א ומחצית השקל בביאור הראיה מהגמ' להתיר לבישת פאה נכרית ברה"ר, והסתייע מהם לענין אחר, ולא הזכיר שיש החולקים עליהם, ומשמע שפסק כמותם:

"וכן היה נראה להוכיח [דגם בזקנה יש דין ערוה] לענ"ד ממש"כ המג"א זצ"ל בס"ק ה' על מש"כ מור"ם ז"ל דכנגד שיער נכרית שרי לקרות, וזה לשונו: כ"כ בש"ג דמותר לכתחילה כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שיער וכו' ע"ש, והרב מחצית השקל שם כתב דעיקר ראייתו מסיפא דאמרינן ילדה בשל זקנה אסור משום דמחכו עלה ואתי לאשלופי, ואי לאו דהוה מגולה היכי מחכו עלה, ע"ש. והשתא אי נימא דבזקנה ליכא משום ערוה מאי ראיה מייתי מילדה בשל זקנה או זקנה בשל ילדה, אימא שאני התם דילדה בשל זקנה אין איסור בשערות אפי' היו מחוברות כי כבר הלבינו ואין אדם חומדן, ואי מזקנה בשל ילדה הא כיון דצפד עורה על עצמה וגופה נזדקן, לא מהרהרי בה אינשי הגם שמתקשטת בשערות ילדה **[השמטה: ברם בילדה שיש לה פאה נכרית של ילדה אימא דאיסור נמי איכא. כי מזה נראה דלענין ערוה לא שני לן בין ילדה לזקנה וכי הוו שערות דידה אפי' הם לבנים וכן טפח בבשרה הוי ערוה]** ולהכי לענין שריותא דפאה נכרית ילפי מהדדי, דאי לאו דשרי בילדה, לא הוה שרינן בזקנה. **[השמטה: אלא דיד הדוחה נטויה לדחות ראיה זו דאימא דכונת הרב מחה"ש ז"ל לו' דהת' דילפי' מסיפא דבמגולה איירי וממילא איכא ראיה גם מרישא, אכן אפי' אם נניח דשער זקנה ובשרה לית בה הרהור מ"מ לפי מ"ש הרב מחה"ש ז"ל שם סק"א בדעת רמ"א שהבין בס' הרא"ש דאיכא תרי איסורי חד איסור הרהור וחד איסור ערוה ואפי' היכא דליכא למיחש להרהור כגון אשתו דלבו גס בה וכן אשה באשה אחרת מ"מ יש לאסור לקרות ק"ש כנגדה משום ולא יראה בך ערות דבר ע"ש א"כ לטעם זה אפי' בזקנה דליכא הרהור לא מפיק מדי ערוה ואסור.]**

הנה תחילה לא שם המלקט את ליבו למה שכתב הפתח הדביר **"...כתב המג"א זצ"ל בס"ק ה' על מש"כ מור"ם ז"ל דכנגד שיער נכרית שרי לקרות"** והיינו כי דברי המג"א מוסבים על דברי הרמ"א דלא התיר אלא לקרות ק"ש כנגד פאה, ועל דברים אלו הביא המג"א ראיה וכדנתבאר לעיל, ועוד יש לציין שמסקנת הדברים הינה לאיסור אפילו בעניין החקירה אותה הביא המלקט כראיה כביכול להיתר אלא שסוף הדברים הושמט כאמור.

מסקנת הדברים לאיסור הושמטה ע"י החן וכבוד והפוסק הוצג כמתיר.

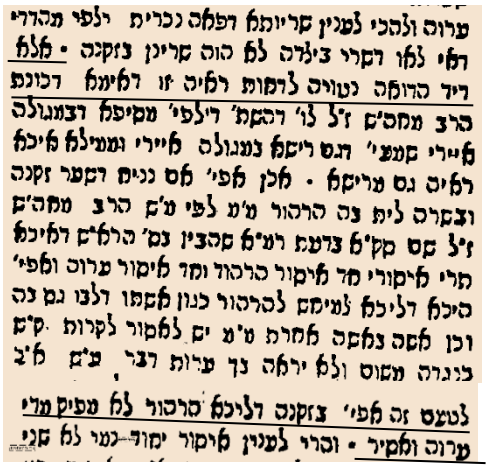

לב. הגאון רבי שלמה הס זצ"ל, אב"ד ור"מ דק"ק דרעזניץ, מגדולי הונגריה בזמן הכת"ס, בשו"ת "כרם שלמה" (או"ח סי' ע"ה) פסק כמג"א והביא את הש"ג במס' נזיר. ובחלק אה"ע (סי' צ"א, נדפס בשנת תר"ו) פסק כש"ג ותירץ לפיו את הגמ' בכתובות דף ס"ו, וכתב שאיסור גילוי שיער האשה הוא רק כשדבק בבשרה ולא כשהוא תלוש:

"מגן אברהם ס"ק ה', וכל שכן שיער נכרית, וכן כתב בשלטי הגיבורים דמותר לכתחילה כדאיתא במשנה פרק ו' דשבת, יוצאת אשה בחוטי שיער וכו', ועיין במסכת נזיר דף כ"ח ע"ב שנדפס בגליון שם דברי השלטי גיבורים וזה לשונו, נראה לי היתר מכאן לשערות שנשים נשואות נותנות בראשיהן, עכ"ל" (או"ח סי' ע"ה).

השגה: כל זה היינו לק"ש וגם מה שהביא את הש"ג בנזיר שם הש"ג לא כתב אלא **"שערות שנשים נשואות נותנות בראשיהן"** ולא כתב "יוצאות לרה"ר" וממילא אין מזה שום ראיה לענין רה"ר.

"מה שבדק לן בקושיה אחת, והיא במסכת כתובות דף ס"ו ע"ב במעשה דר' יוחנן בן זכאי, שהיה רוכב על החמור, ראה ריבה אחת וכו', כיון שראתה אותו נתעטפה בשערה וכו', והאיך עברה על איסור דאורייתא כמו דאיתא שם דף ע"ב ע"א, דראשה פרוע דאורייתא. נראה לי פשוט דפנויה היתה, ולשון ריבה אחת משמע פנויה, ופנויה מותרת כדאיתא באו"ח סי' ע"ה, ויעויין שם במג"א שכתב דרק מדת חסידות היא בפנויה שלא לילך כן, לזאת עשתה האי ריבה שפיר בראותה שבא ריב"ז להתעטף

בשערה, להראות מדת חסידות. אך זה אינו, דהלא כתוב שם מפורש ששאלה ריב"ז ממון של בית חמיך היכן הוא, וא"כ משמע דנשואה היתה, ואף אם מת הבעל לענין זה דינה כנשואה, עיין ב"ש אה"ע סי' כ"א ס"ק א', ובח"מ ס"ק ב', וכתב שם הדגול מרבבה דכן משמע בירושלמי פ"ב דכתובות סוף הלכה א', וא"כ י"ל דאף אם היתה אלמנה מן האירוסין ולא נבעלה, עם כל זה אסורה לצאת פרועת ראש. לכן נראה לי דמיירי בפאה נכרית, עיין בנזיר דף כ"ח ע"ב, ובגליון הש"ס שם, ואף דהלשון נתעטפה בשערה משמע דהשיער שלה מגופה הוי, יש לומר דאין הכרח, דאף אם קנתה מאחרים שלה מקרי. ויותר מזה לפי מש"כ בספר תשובה מאהבה ח"ב סי' ע"ה, שעיקר איסור של שיער אשה הוא כל זמן שהוא דבק בבשרה בתולדה, אבל אחר שנתגלחה שלה ושל חברתה שווין, שייך יותר הלשון נתעטפה בשערה, דהיינו שגלחה מקודם השיער ועשתה סבכה אחת, וזה דלא כעטרת זקנים באו"ח סי' ע"ה עיין שם [שכתב דלפי הלבוש אסורה ללבוש פאה משיער עצמה, והתיר רק שיער חברתה], **[השמטה: ובפשיטות י"ל שבאמת עשתה האי ריבה שלא כדין ומש"ה כסתה שערה בראותה שריב"ז בא וזה מוכיח הלשון נתעטפה בשערה וק"ל]** (אה"ע סי' צ"א).

פירוש - בתחילה ניסה לישב הקושייא ע"י הטענה כי הנ"ל הלכה בפאה נכרית ולפי זה לכאורה יש ראיה להיתר פאה נכרית אלא מסקנת דבריו היא **"שבאמת עשתה האי ריבה שלא כדין"** והלכה בגילוי שער ממש ואם כן **נמצא דאין ממקום זה שום ראיה להיתר פאה נכרית**, אלא שמסקנת הדברים הושמטה.

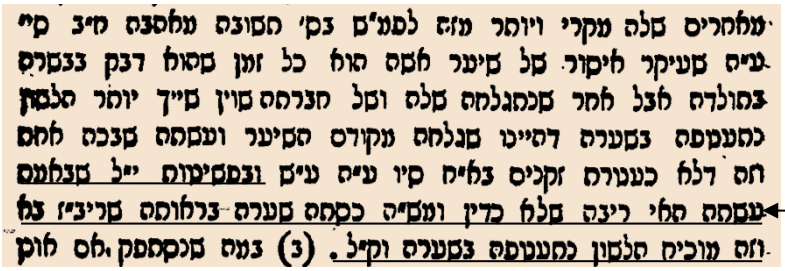
מאחריס סלה מקרי ויותר מזה לפמ"ס נס' הסונס מאחסנס מ"נ ס"
ע"ס סעיקר איקור סל סיער אמס הוא כל זמן סהוא דבק נבסרס
בתולדה אבל אחר סנתגלחה סלה וסל חברתה סוין סייך יותר הלשון
נתעטפה נסערה דהייט סגלחה מקודס הסיער ועסתה סבכה אחת
הה דלא כעטרת זקנים באו"ח סי' ע"ה ע"ס ובפסיטות י"ל סבאמת
עשתה האי ריבה סלא כדין ומש"ה כסתה סערה נראותה סריב"ז בא
וזה מוכיח הלשון נתעטפה נסערה וק"ל. (3) נמה סנסתפק אם אוכ

מסקנת הדברים לאיסור הושמטה בחן וכבוד והפוסק הוצג כמתיר.

לג. הגאון הספרדי המפורסם ביושר עיונו, רבי משה כרייף זצ"ל מתוניס, בספרו "באר משה" על מסכת נזיר (דף כ"ח ע"א. נדפס בשנת תרי"ב), כתב כדעת הש"ג וחיזק את דבריו וראייתו ממסכת נזיר, והקשה עליו כיצד היה לו הוה אמינא לאסור בדבר זה שההיתר בו פשוט:

"עוד כתב [בשו"ת בית יעקב הנ"ל] וזה לשונו, דלתנא קמא דאפשר בפאה נכרית, א"כ היכא דלא משכחת בפאה נכרית הוי תגלחת עינוי נפש. ותמהני על הפוסקים שלא הזכירו דין זה דאם נדרה לגלח שערה הוי עינוי נפש. וצריך לומר דהכי קאמר, כיון דאפשר בפאה נכרית אע"ג דלית ליה פאה נכרית לא הוי עינוי נפש אפי' לית לה שערות, אלא דאם כן ליכא למשמע מזה מה שכתב בגליון של הגמ' [בעל השלטי גיבורים] מכאן היתר לשערות שהנשים נשואות נותנות בראשיהן. ולפי מה שכתבנו לא משמע מכאן היתר, עכ"ל. ודבריו סתומים, אמאי לא משמע מכאן היתר, דסוף סוף כיון דקאמר דאפשר בפאה נכרית, אלמא דמותר. סוף דבר, שדברי הרב [בית יעקב] מראשם ועד סופם מתמיהין הן, והתימא על המש"ל ז"ל שלא נתעורר עליו בכל זה. ומיהו יש להבין כוונת הגליון [בעל השלטי גיבורים], מאיזה טעם הוה סלקא דעתך דאסור. ונראה דדרך הפאה נכרית שהיו עושים, היה מנהגם להניחו מגולה. והוה סלקא דעתך דאסור, מפני מראית העין, שיאמרו שערה ממש, ושיער באשה נשואה ערוה. ודו"ק **[השמטה: ועיין בס' באר שבע בשו"ת סי' י"ז דף ע"ב ע"א ד"ה גרסינן בנזיר פרק מי שאמר וכו']**

והנה כתב המלקט **"והקשה עליו כיצד היה לו הוה אמינא לאסור בדבר שההיתר בו פשוט"** ובמרוץ הקריאה אפשר לטעות ולחשוב שהבאר משה אינו מבין מה בכלל הצד לאסור פאה נכרית גלויה לחלוטין ברה"ר כאשר תמיהתו למעשה אינה רק כנגד הבית יעקב בלבד אלא כנגד הכנסת הגדולה, היעב"ץ, החתם סופר, הגר"ש קלוגר, בעל ההפלאה, השדי חמד, המהרש"ם מברזאם, הדברי חיים מצאנז, הפרי מגדים באם לבינה, הישועות יעקב, האדר"ת, המהרש"א אלפנדרי, המהרי"ל דיסקין, ועוד גאוני עולם רבים וטובים אשר בית ישראל נשען על הוראותיהם, ולא עוד אלא לפי אופן הצגת הדברים נמצא כי התמיהה היא אפילו על המנהג בתוניס אשר כידוע הצניעות שם היתה מופלגת ועד לפני מס' עשרות של שנים בלבד עוד הלכו הנשים בג'רבא (עיר הבירה הרוחנית של יהודי תוניס) ברדיד החופה את כל גופם בעוד שרק הפנים מבצבצות החוצה וגם זה היה רק במס' פעמים הבודדות שהיו יוצאות מפתח ביתם והרבה יש לספר על צניעותם המופלגת, ורבני תוניס כולם אסרו פאה נכרית בכל תוקף בעת שהחלו להתוודע לפירצה של הליכה בפאה נכרית ברה"ר וכדברי הג"ר חנינה בוגיד סעדון זצוק"ל (רב העדה התוניסאית לשעבר) בספרו "רבות בנות" (ספר שחיבר במיוחד

לביאור האיסור בפאה נכרית) וז"ל **"בערי תוניס לא נשמע שהולכים בפאה נכרית אנשי המקום העקרוניים, וכל שכן בזמן הקדום לא היו לובשין הפאה נכרית ומעולם לא שמענו מי שלובש אותה בזמן קדום בכל המחוז"** עכ"ל, וכעין זה כתב הג"ר כלפון משה הכהן, וכן הוא בשו"ת איש מצליח או"ח סי' כד' **"אנן בדידן לא נהגינן כקולא זו כלל, ורק העבריניות הסוררות מוטב תאכלנה רוב ומורינן להו לכתחילה כקולא זו והלואי שישמעו, אך לא לשאר הנשים הכשרות"** ע"ש.

ובאמת מדברי הבאר משה נראה מפורש כי התמיהה היתה מאחר והוא הבין כי האיסור הוא אפילו כאשר הפאה נכרית מכוסה ואם כן באמת הדבר פלא מאיזה טעם יש לאסור אלא שהבאר משה טרח לישב את תמיהתו וכתב **"ונראה דדרך הפאה נכרית שהיו עושים, היה מנהגם להניחו מגולה. והוה סלקא דעתך דאסור, מפני מראית העין, שיאמרו שערה ממש, ושיער באשה נשואה ערוה. ודו"ק"** והיינו שהסלקא דעתך דאסור היינו כאשר הפאה מגולה והתמיהה של הבאר יעקב היתה מתוך ה"א כי האיסור הוא אפילו שהפאה מכוסה (ודלא כמו שהדבר הוצג ב"חן וכבוד") ואחר שביאר שחידושו של הש"ג הינו שמותר שהפאה נכרית תהיה מגולה כתב בסוף **"ועיין בס' באר שבע בשו"ת סי' י"ז דף ע"ב ע"א ד"ה גרסינן בנזיר פרק מי שאמר וכו'"** והיינו פסק הבאר שבע דאוסר פאה נכרית כאמור וממה שחתם הבאר משה את דבריו בדברי הבאר שבע ש"מ דהוא מצדד כמותו ודבריו אינם נראים בעיניו כתמוהים, אלא שבספר ה"חן וכבוד" הושמטו סוף הדברים ומשמעות דברי הבאר משה עוותה.

ובאמת נראה שגם כל הדיון לפי הבאר משה אינו אלא לעניין תוך הבית והחצר וכמו שכתב שה"א דמשום דשער באשה ערוה יהיה אסור, וזה היינו בתוך הבית והחצר מה שאין כן לרה"ר האיסור הוא משום פרוע ראש דאורייתא.

ואיך שלא יהיה מצאנו כי גם דברי הבאר משה סולפו ב"חן וכבוד"...

לד. הגאון הספרדי רבי יהושע שלמה ארדיט זצ"ל, ר"מ דק"ק איזמיר, בספרו "חינא וחיסדא" (למסכת כתובות ס"ו ע"ב. נדפס בשנת תרי"ט), הביא את דעת הש"ג והמתירים פאה נכרית, ויישב לשיטתם את הגמ' בכתובות (וכדבריו כתב לתרץ גם הגאון בעל "כרם שלמה" לעיל), ומשמע שפסק כמותם:

"כיון שראתה אותם נתעטפה בשערה וכו'. אע"ג דקיימא לן שיער באשה ערוה, וא"כ היאך היתה הולכת כן בשוק וברחובות? וגם גדולי העיר, ובפרט ריב"ז ותלמידיו, איך לא הוכיחו אותה על זה? ואולי ההיא שערה, לא היו דבוקות בבשרה, אלא היו תלושות, "לא שנא דידה ולא שנא דחברתא" [לשון הש"ג והרמ"א], דהיינו פאה נכרית, דכהאי גוונא מותר כמש"כ השלטי גיבורים ז"ל בשבת פרק במה אשה, אמתני' דיוצאת אשה בחוטי שערה וכו' ע"ש, הביא דבריו הכנסת הגדולה והרב יד אהרן ז"ל באה"ע סי' כ"א, ע"ש, והמג"א והעטרת זקנים ז"ל באו"ח סי' ע"ה ע"ש, ומכאן סייעתא לדבריו. אלא דקשה לדברי הרב באר שבע ז"ל (דף צ"ג), דחלק על דברי הש"ג הללו והעלה לאיסור, וכמו שהביאו הכנסת הגדולה והמגן אברהם שם **[השמטה: ומתבאר מדבריהם ז"ל דכשאנו אומרי' שער באשה ערוה ל"ד להזהיר אחריני אפילו היא עצמה אסורה לגלות שערה משום דפרצה קורא לגנב]** וגם אין לומר דאיירי בשיער היוצא חוץ לצמתן, דמותר, כמש"כ מור"ם ז"ל שם באו"ח סעיף ב' בהגהה, דמסתמא ההוא שיער מעט מזעיר נינהו, ולא שייך ביה עטיפה. ובפרט דקשה להזוהר ז"ל פרשת נשא, דמחמיר טובא בזה בכל ענין, כמש"כ המג"א שם. אלא דאי להזוה"ק יש לומר דמדת חסידות שנו שם, **[השמטה: אבל לדברי הב"ש קשה]**

השגה: הגר"ש קלוגר בספר קנאת סופרים סי' ע"ב כתב על ראיה זו **"הנה לאו ראי' היא כלל, ויותר הו"ל להביא ראיה ממ"ש בתורה פ' חיי שרה ותקח הצעיף ותתכס ובמד' יש שקדשה אליעזר ואיך הלכה עד הנה בשערה, אך באמת רק נשואה אסורה ובאליעזר היתה רק ארוסה, וכן בבת נקדימון בן גוריון שהיתה ארוסה דבת נקדימון ארוסה היתה, וכתבו לה כתובה מן האירוסין"** ומ"מ מסקנת דבריו היא דהדברים קשים אחר ואין הם מסתדרים אליבא דהבאר שבע ובכך סתם את דבריו, והמלקט השמיט לסוף דבריו, וכמו כן השמיט להא דכיסוי השער הוא מטעם **"פרצה קוראת לגנב"** וזאת משום דה"חן וכבוד" טוען בעקשנות דאין שום הרהור בשער, ועיקר החיוב הוא על הגברים לשמור את עיניהם ולא על האשה, וכיון דדברי בעל החינא וחסדא סותרים לדבריו לכן השמיטם כדרכו בקודש.

לה. הגאון הספרדי רבי חיים בנבנישתי זצ"ל, בספרו "כנסת הגדולה" (נדפס בשנת תרכ"א), הביא דעת המתירים ומשמע שפסק כמותם.

ואמנם שדי חמד הסתפק בדעתו כי יש כעין סתירה בדבריו, אך אם נתבונן בכל המקומות בהם כתב כנה"ג בענין זה, נראה שבהערות על הטור אה"ע סי' כ"א אות ה' הביא את הש"ג וגם את הב"ש שחולק עליו, ושם באות ז' גם הזכיר את שתי הדעות. אבל באה"ע סי' קט"ו, ששם עיקר הלכות כיסוי הראש, הביא רק את דעת הש"ג שבפאה נכרית אין משום יוצאה וראשה פרוע, ולא הזכיר שיש חולקים עליו, ומשמע שפסק כמותו. וכן באו"ח סי' ש"ג, הביא רק את הש"ג ולא הזכיר את הב"ש. וכן בספר "שיירי כנה"ג" או"ח סי' ע"ה (שהוא משנה אחרונה, ונכתב לאחר ספר כנה"ג על או"ח) הביא רק את דעת הרמ"א ולא הזכיר אי מי שחולק עליו, וגם זה משמע שדעתו להתיר...

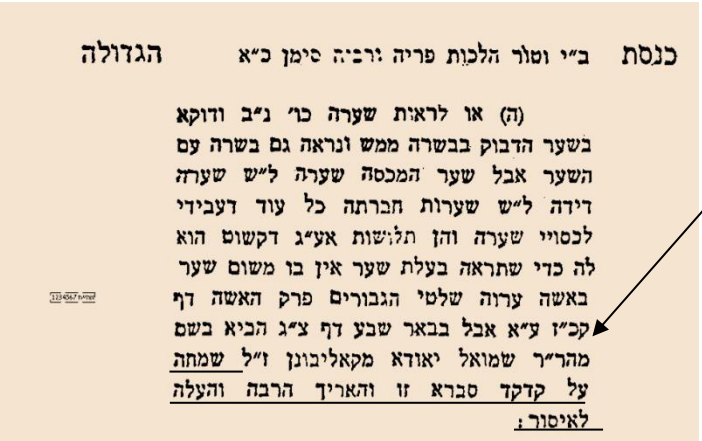
כנסת ב"י וטור הלכות פריה ורביה סימן כ"א הגדולה

(ה) או לראות שערה כו' נ"ב ודוקא בשער הדבוק בבשרה ממש ונראה גם בשרה עם השער אבל שער המכסה שערה ל"ש שערה דידה ל"ש שערות חברתה כל עוד דעבידי לכסויי שערה והן תלושות אע"ג דקשוט הוא לה כדי שתראה בעלת שער אין בו משום שער באשה ערוה שלטי הגבורים פרק האשה דף קכ"ז ע"א אבל בבאר שבע דף צ"ג הביא בשם מהר"ר שמואל יאודא מקאליבונן ז"ל שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעלה לאיסור:

הנה לנו דברי הכנסת הגדולה באבן העזר סימן כ"א אשר שם עיקר דין פרוע ראש ושם חתם הכנסת הגדולה את דבריו במילים **"אבל בבאר שבע דף צ"ג הביא בשם מהר"ר שמואל יאודא מקאליבוגן ז"ל שמחה על קדקד סברא זו והאריך הרבה והעלה לאיסור"**

והמתבונן ימצא כי בעל כנסת הגדולה דן בסוגיא דפאה נכרית בכמה מקומות שונים בחיבורו ובכל מקום פסק באופן שונה, ולפי שיטתו של ה"חן וכבוד" שאין שום חילוקי דינים בעניין סוגיא דפאה נכרית והנידון היחידי הוא רק האם מותר לצאת בקאסטם לרה"ר כן או לא, אזי באמת הדברים הם פלא עצמו כיצד זה סתר הכנסת הגדולה את עצמו כמה וכמה פעמים בחיבורו, מיהו לדברינו שישנם דינים חלוקים בעניין זה הכל מתיישב כראוי.

הנה באו"ח סימן ע"ה בהלכות קריאת שמע פסק הכנסת הגדולה כדעת הרמ"א והיינו שמותר לקרות ק"ש כנגד פאה נכרית.

אמנם באבן העזר סימן כ"א אשר בו עיקר דין איסור פרוע ראש (ולא באבה"ע קט"ו כמו שכתב ה"חן וכבוד" דשם הוא דין דת יהודית) לגבי דברי המחבר (שם בסעיף ב) **"לא יצאו בנות ישראל בפרוע ראש לשוק"** לא כתב בעל כנסת הגדולה דבר בנידון והיינו כיון דס"ל דאין דין זה [פאה נכרית] נוגע כלל לעניין יציאה לרה"ר אלא לקריאת שמע ולחצר וכמו שביארנו לעיל, מיהו באותו סימן לגבי דין המחבר ששער האשה הוא ערוה ואסור לגברים לראותו אפילו בראייה בעלמא וכלשונו שם בסעיף א **"ואסור לשמוע קול ערוה או לראות שערה"** בזה כתב הכנסת הגדולה כי הדין בכה"ג בפאה נכרית הינו כהב"ש דס"ל דפאה נכרית דינה כשער עצמו לכל דבריו וממילא יהיו אסורים הגברים לראות שער הפאה נכרית אפילו בראיה בעלמא.

מיהו באבן העזר סימן קט"ו אשר שם מובא דין דת יהודית אשר בנידון זה דעת הכנסת הגדולה הינה כדעת הירושלמי והיינו דהיוצאה בחצר בגילוי ראש נחשבת כעוברת על דת יהודית ומפסידה מחמת כך את כתובתה (שיירי כנסת הגדולה אבה"ע כ"א אות ט') וכנגד זה הביא הכנה"ג את הש"ג שפסק שפאה נכרית אינה בדין פרוע ראש לעניין זה, ונמצא הכל מיושב כראוי לדברינו ובניגוד לדברי "חן וכבוד" האמורים...

לו. הגאון הספרדי רבי יהודה שמואל אשכנזי זצ"ל, בסידור "בית עובד" (סדר תפילה כמנהג ק"ק ספרדים, נדפס בליוורנו בשנת תרכ"ב), דיני ק"ש של ערבית, פסק כהש"ג להתיר פאה נכרית.

והיינו לק"ש, דמה לכהן בבית הקברות ומה שייך דיני צניעות הנשים לסידור תפילת הגברים בדיני ק"ש?!

לז. הגאון רבי יוסף רוזין זצ"ל, אב"ד טעלז, בשו"ת "עדות ביהוסף" (סי' כ"ט. נדפס בשנת תרכ"ו), ע"ש שהאריך הרבה ליישב הקושיות על דעת שלטי הגיבורים:

"שאלה, אם מותר לנשים לילך בכיסוי הנעשה משערות שקורין "פארוק" [פאה נכרית]. תשובה: הנה יסודי שאלה זו נחלק

לשני חלקים, דהעיקר יש לעיין בזה משום שתי חששות, א. משום גילוי הראש (באופן דהולכות בזה הכיסוי לבד). ב. דאולי נעשו משערות של מתים האסורים בהנאה. ויבואר בעז"ה הנך פרטים, ומתחילה נבאר הפרט הראשון דגילוי הראש, וכל הפרטים המסתעפים מזה [והאריך שם בפלפולים, ומסיק] ועתה נהדר בקצרה דנתבאר לנו מכל הנ"ל דבפאה נכרית ליכא משום גילוי הראש... [ושוב האריך בדין שערות מת, והסיק] העולה מכל המקובץ דאין בהשיער של מת כותי שום חשש איסור הנאה, וכמו שכתבנו".

בעל העדות ליהוסף דן בסוגיא לכאן ולכאן ואין הכרעתו ברורה כלל כמבואר למעיין שם, ומ"מ ודאי שלא התיר קאסטם מהמם ברה"ר, כדמוכח מדבריו אלו וז"ל: **"...לכל הנשים השערות שלהן הוה לתכשיט וכדמוכח בסוגיא דנזיר הנ"ל דאי אפשי באשה מגולחת וכן מצינו באשת יפת תואר... א"כ מוכח דשערה דידה הוה תכשיט ונוי לנשים וע"כ הא דבסוטה הוה הגילוי שער לניוול הוא מטעם אחר... אחרי דהתורה אסרה לבנות ישראל שיצאו בפרוע ראש לרה"ר משום פריצות א"כ כשמגלין שערה לפני כל הוי נוול שמראין שהיא פרוצה ולא נהגה כבנות ישראל הכשרים דהא זה דהיו מגלין לבה ג"כ טעם משום ניוול כמבואר במשנה דסוטה הנ"ל ובוודאי ג"כ הוא משום זה כשמגלין את לבה בפני כל הוה ניוול... ולהכי בסוטה צוותה הכתוב לגלות שערה בכדי להראות פריצותה וזה הוא לה לניוול וזה ברור"** עכ"ל.

והמלקט כאמור השמיט לכל זה, ומדבריו נקיש לעניין פאה נכרית ובמיוחד מהסוג של ימינו אשר עיקר הייצור שלהם הוא עבור גויות פרוצות, וה"י.

לח. הגאון רבי ישכר דובעריש זצ"ל, בספרו "עבודת היום" (סי' ע"ה סעיף ה'. נדפס בשנת תרכ"ז), פסק להתיר לאשה לכסות ראשה בפאה נכרית ברה"ר.

"פאה נכרית אפילו דרכן לכסותה מותר לקרות כנגדה, ואין חילוק בין אם הם משיער שלה או משל אחרים ויש מחמירין אם השערות שלה, שנחתכו ואח"כ חיברה בראשה כדי שתהא נראית בעלת שיער (מגן גיבורים ועטרת זקנים). וגם מותר לגלותן ואין בזה משום יוצאה וראשה פרוע שהוא אסור מן התורה באשת איש, מדכתיב ופרע את ראש האשה מכלל שהיתה מכוסה (רמ"א), ומותר לצאת בהן אפי' לרה"ר. ודוקא במקום שדרכן לילך מגולה בפאה נכרית. אבל במקום שדרכן לכסות אסור (פרי מגדים).

בעל עבודת היום הביא את היתרו בשם הפרי מגדים אשר כמו שכתבנו בביאור דברי הפרי מגדים וכמו שעולה מדבריו באם לבינה הפרי מגדים עצמו מעולם לא התיר אלא שדבריו לא נתפרשו נכון ואפילו אם יטען הטוען כי אכן כוונת הפמ"ג היתה להתיר מכ"מ מאחר והוא חזר בו ממילא נפל היתרו של בעל עבודת היום. (ובמיוחד אחר ואין בעבודת היום שום ביאור בטעם ההיתר והוא אינו נשען אלא על הפמ"ג בזה)

לט. הגאון הספרדי רבי יצחק אבולעפיא זצ"ל, בשו"ת "פני יצחק" (חלק ו' אה"ע סי' ו'. נדפס בשנת תרל"א), כתב שיש ללמד זכות על הנשים הלובשות פאה נכרית ברה"ר, ואע"פ שהחולקים על הש"ג דחו דבריו, אין לבטל מנהגן מפני זה, ובוודאי אם הש"ג היה בחיים היה מתרץ בשופי כל קושיותיהם עליו, ובפרט שגם הרמ"א והבאר היטב והעטרת זקנים הלכו בשיטתו של הש"ג. ולאחר תשובה זו הביא גם את פסק בית הדין של ארם צובא, שפסקו להתיר לבישת פאה (וכן כתב בשו"ת "סבא קדישא" ח"ב, שחכמי ורבני ארם צובא התירו פאה נכרית):

"נתתי לבי למען דעת איך ינהגו פה עירנו יע"א [דמשק שבסוריה] כל הני נשי דידן ללבוש פאה נכרית הנקראת "פרוקא" לכסות שיער ראשן בפאה נכרית, ולצאת בהם לחצר שלהם ומחצר לחצר אחרת דרך רשות הרבים בלי כיסוי מטפחת על ראשיהן כלל **[השמטה: דלכאורה נראה דהוא היפך הדין ממש דהגם דהרב שה"ג ז"ל בפ' במה אשה אמתני' דאשה יוצאה בכבול ופאה נכרית כתב וז"ל נלע"ד להביא ראיה וסמך וכו'... הנה הגם דהוא ז"ל ס"ל הכי מ"מ רבים לוחמים עליו דכל הבאים אחריו חלקו עליו ודחו ראיותיו בב' ידיהם קדש כמיש"ר בת' הרב באר שבע דצ"ג ע"ב וע"ג שהוא והרב מהרי"ק ז"ל הקיפוהו בחבילות קושיות והויות עד שעשאוהו כטועה ח"ו כיעש"ב וכן אליה רבה בא"ח סי' ש"ג והרב שאלת יעבץ בח"א סי' ט' והכנה"ג א"ח סי' ש"ג הקשו עליו ודחו דבריו לגמרי וע"ע להרב ברכ"י ז"ל א"ח סי' ע"ה וסי' ש"ג השיגם דכבר קדמם הרב מהרי"ק והרב ב"ש ובס' מחב"ר סי' ש"ג כתב דכבר הרב שאלת**

יעבץ בח"ב התנצל שלא היה בידו ס' ב"ש יעש"ב. באופן שכל הפוסקים הנז' נדחה קרו להוראת השלה"ג ז"ל הנ"ל ואיך נהגו נשי עירנו כוותיה מאחר שחלקו עליו ולא נמצא תנא דמסייע ליה כלל וכיון דהוי מילתא דאיסורא אין לנו לסמוך עליו להתיר והא ודאי דלא נהגו כן להתיר פאה נכרית אלא משום דסוברים הן ובעליהן דליכא איסור כלל וא"כ אין זה אלא מנהג בטעות וראוי לבטל מנהגם ולמונעם לגמרי כמ"ש הפוס' ז"ל דכל מנהג שנהגו בחושבם דליכא איסור וסבורים הם דהוא היתר גמור הו"ל מנהג בטעות וצריך לבטלו מכל וכל כידוע] דמנהג דנדון דידן הוא קדמון מזה שנים רבות, יותר מארבע מאות שנה, והיו כמה רבנים מארי דאתרין ז"ל והיו רואים שכן נהגו ולא מיחו בידן כלל, וליכא למימר שגם המה בחכמתם טעו. וכסבורין היו דהוא מותר גמור, ולזה שתקו ולא מיחו, דחלילה לן לתלות בוקי סריקי בהו שטעו בדין ח"ו. וא"כ לא הוי מנהג בטעות כלל.

[א"ה: כאן נכנס להאריך בענינים שונים, [הערה: העניינים השונים הם דיני מנהג טעות שמבטלים אותו אפילו הונהג על ידי גדולי עולם, והיוצא מהדברים הוא דכיון דלמעשה פ"נ אסורה מן הדין אזי אין מועיל המנהג ואפילו אם הונהג הדבר ע"י גדולים, וש"מ דס"ל דאין דת יהודית משתנה ודלא כמו שמנסה המלקט לטעון בעקשנות בכל חיבורו] ומסיק] איך שיהיה הדרן לנדון דידן, כיון דאיכא סברא זו דהרב שלטי הגיבורים, ודאי יש ללמד זכות גם כן בנדון דידן להני נשי דנהגו לצאת בפאה נכרית, אפי' שיוצאים בה גם לרשות הרבים. דהגם דהבאים אחר שלטי הגיבורים [ב"ש ויעב"ץ] דחו דבריו וכו', מכל מקום הני נשי יש להם על מה שיסמוכו, דלא מפני שדחו הפוסקים סברתו נאמר דהרי הוא כמי שאינו וראוי לנו לבטל מנהגם, דעכ"פ מידי סברתו לא יצאנו, ואפשר וקרוב לוודאי דאם היה בחיים עודנה היה מתרץ בשופי כל מה שהקשו מהרי"ק ובאר שבע ושאר הפוסקים ז"ל.

וכבר הארכתי אני עני בהיתר הקאמביו ע"י שליח בספרי הקטן פני יצחק חלק א' סי' ז', דאסיקנא בעניותין להתיר מכח המנהג, ושם הבאתי מש"כ הרב באר המים יו"ד סי' ל"ח, והגאון החק"ל ושאר פוסקים המדברים בזה יעויין שם באורך, **וע"ע בספרי הקטן פני יצחק חלק ה' יו"ד סי' א' דף ט"ו ריש עמ' ג', ובדף קס"ב עמ' ד', ובדף קפ"ד עמ' א' יעו"ש ואכמ"ל.**

ורואה אנכי דלא הרב שלטי הגיבורים לחודיה קאי בסברא זו להתיר פאה נכרית, אלא גם הגאון מור"ם ז"ל [הרמ"א] באורח חיים סי' ע"ה קאי כוותיה, דעל מש"כ מרן ז"ל שם דהבתולות שדרכן לילך פרועות ראש מותר לקרות ק"ש כנגדן, סיים עלה מור"ם ז"ל: והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן, וכ"ש שיער נכרית אפי' דרכה לכסות. עכ"ל. ועיין עוד שם בבאר היטב ס"ק ח' משם עטרת זקנים מש"כ עוד בזה. הרי דגם מור"ם והעט"ז פשיטא להו דשרי ללבוש פאה נכרית, דאם כן היה להם לומר דמיהו איסורא איכא. גם הרב באר היטב באה"ע סי' קט"ו ס"ק י' הביא דברי שלטי הגיבורים בסתם בלי שום חולק יעויין שם".

והרואה יראה כאן את רמת השפלות בספר "חן וכבוד" אשר שם הושמטו סוף דברי הפני יצחק בהם הוא מסיק שלמעשה כל הנידון לא היה אלא לחצר וכך היא גם דעת הש"ג, ואלו הדברים **[השמטה: ועוד יש ללמד עליהם זכות להניחן במנהגן כיון דברור לן דאינן נמנעים מללבוש פאה נכרית ואפי' הכרזנו והתרינו בהם לבטל מנהגן לא מקבלי מינן כלל... וכל זה הוא במונח גמור דאיכא בפאה נכרית איסורא דרבנן דגזרינן פאה נכרית אטו שער עצמן להכי הוא דאצטריכא להתיר להן עפ"י הטעמים הנ"ל וכמדובר: <u>אמנם אנכי הרואה דבכה"ג דנ"ד שכל הלובשים פאה נכרית אינם יוצאין בהם לרה"ר בשווקים וברחובות</u> בגילוי ראשן בלי כיסוי על הפאה נכרית מגולות כלל כי אם דוקא כשהן בביתם ובחצר שלהן או בחצרות של חברותיהן שאין הרבים בוקעין בהם כלל <u>וכשהן הולכים מחצר לחצר אחרת דרך רה"ר או לשווקים הם מתכסים צעיף</u> ואינן פושטין אותו בדרך כלל ולא נראה מהן בחוש הראות רק פניהן לבד ויש מהן הרבה נשים צנועות יותר שמכסין גם פניהם במסוה וגם כשהולכין מחצרן לחצר חברותיהן אינן פושטין צעיפן בדרך כלל עד שיכנסו לחצר ההוא כידוע וא"כ כל כה"ג אין שום צד איסור בפאה נכרית כלל כיון דאפילו בשער עצמן לא חשיבא האשה עוברת ע"ד יאודית אלא דוקא כשיוצאת לשוק או למבוי מפולש ולחצר שרבין בוקעין בו וראשה פרוע ואין עליה רדיד כמ"ש מרן ז"ל באה"ע סי' קט"ו ס"ד וכתב הבאה"ט ז"ל שם דבחצר שאין רבים בוקעין בו לרש"י והתוס' ליכא איסור אפי' הוא פרוע לגמרי אבל הסמ"ג הביא דברי הירושלמי... והיה נל"ל לומר דגם הרב שלה"ג גופיה לא התיר להן אלא מחצר לחצר שא"ר ב"ב ובדרך רה"ר או בשוק הן מכוסות בצעיף כנז"ל ומ"ש בס"ד "אלא פשיטא שהולכות בשערות מגולות ע"כ לא שהולכות בהם לרה"ר ולשוק אלא דוקא בחצר שלהן**

ומחצר לחצר ובדרך הם מכוסות בצעיף... דלפי האמור דלית כאן בהאי נ"ד שום לתא דאיסורא אפי' מדרבנן ככל הנז"ל הא ודאי דכ"ע מודו דשבקינן להו במנהגייהו ולית לן למחות בידייהו ואין חולק ע"ז כלל וככל האמור ומדובר הנלע"ד כתבתי...] עכ"ל.

וש"מ דהפני יצחק לא אייר **אלא לעניין חצר** ועוד דהוא מעלה אפשרות שכן היא דעת הש"ג, וכל הדיינים החתומים על הפסק דין גם הם לא דברו אלא לעניין חצר (וצ"ל דמה שכתב דמותר אפילו כשיוצאים לרה"ר אין הכוונה דזה היה מנהג עירו דהא להדיא מובא בהמשך דלא כך אלא כל זה אינו אלא בדרך פלפול בסוגיא עד ההגעה למסקנה כמובא בסוף דבריו דכל ההיתר מבואר רק לעניין חצר וברה"ר מכוסות הנשים מכף רגל ועד ראש ברדיד החופה את כל גופם, ופעמים שאפילו ברעלה.) והמלקט השמיט את מסקנת דבריו.

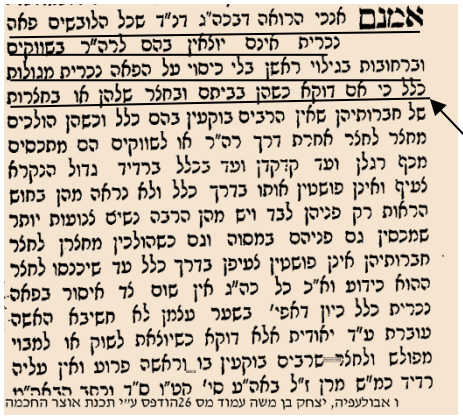
אמנם אנכי הרואה דבכה"ג דנ"ד שכל הלובשים פאה
נכרית אינם יוצאין בהם לרה"ר בשווקים
וברחובות בגילוי ראשן בלי כיסוי על הפאה נכרית מגולות
כלל כי אם דוקא כשהן בביתם ובחצר שלהן או בחצרות
של חברותיהן שאין הרבים בוקעין בהם כלל וכשהן הולכים
מחצר לחצר אחרת דרך רה"ר או לשווקים הם מתכסים
מכף רגלן ועד קדקדן ועד בכלל ברדיד גדול הנקרא
צעיף ואינן פושטין אותו בדרך כלל ולא נראה מהן בחוש
הראות רק פניהן לבד ויש מהן הרבה נשים צנועות יותר
שמכסין גם פניהם במסוה וגם כשהולכין מחצרן לחצר
חברותיהן אינן פושטין צעיפן בדרך כלל עד שיכנסו לחצר
ההוא כידוע וא"כ כל כה"ג אין שום צד איסור בפאה
נכרית כלל כיון דאפי' בשער עצמן לא חשיבא האשה
עוברת ע"ד יאודית אלא דוקא כשיוצאת לשוק או למבוי
מפולש ולחצר שרבים בוקעין בו ורואשה פרוע ואין עליה
רדיד כמ"ש מרן ז"ל באה"ע סי' קט"ו ס"ד ורחד הדאה"ע
ו אבולעפיה, יצחק בן משה עמוד מס 26הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הקטעים בהם מתברר כי כל ההיתר של הפנ"י אינו אלא על גילוי פאה נכרית **בחצר** הושמטו בספר חן וכבוד וגם הפנ"י הוצג כמתיר ברה"ר, ועוד הושמט הקטע בו הפנ"י כותב כי נראה לו שגם כל ההיתר של הש"ג אינו אלא לחצר (מסקנת הדברים מסומנת בקו תחתון)

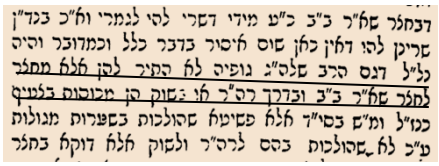
דבחצר שא"ר ב"ב כ"ע מידי דשרי להו לגמרי וא"כ בנד"ן
שרינן להו דאין כאן שום איסור בדבר כלל וכמדובר והיה
נל"ל דגם הרב שלה"ג גופיה לא התיר להן אלא מחצר
לחצר שא"ר ב"ב ובדרך רה"ר אי בשוק הן מכוסות בצעיף
כנז"ל ומ"ש בסי"ד אלא פשיטא שהולכות בשערות מגולות
ע"כ לא שהולכות בהם לרה"ר ולשוק אלא דוקא בחצר

מ. הגאון הספרדי רבי בכור מזרחי זצ"ל, מדייני בית הדין דארם צובא, שהובאו דבריו בשו"ת הנ"ל.
מא. הגאון הספרדי רבי משה הררי זצ"ל, מדייני בית הדין הנ"ל.
מב. הגאון הספרדי רבי יצחק לבטון זצ"ל, מדייני בית הדין ורבה של ארם צובא, שהובאו דבריו בשו"ת הנ"ל.
מג. עוד גאון אחד בדור שלפניהם שהוזכר בשו"ת פני יצחק הנ"ל (כי בדברי הגאון רבי משה הררי מבואר שכבר נחלקו בזה מהר"א שמעא ומהר"א סתהון זצ"ל, וא"כ אחד מהם התיר).

וכל אלו הדיינים הללו הסכימו לדברי הפנ"י וש"מ דגם הם ס"ל דההיתר אינו אלא לחצר ותו לא.

מד. הגאון הספרדי רבי חיים פלאג'י זצ"ל, בספרו "רוח חיים" (חלק אב"ע סי' כ"א אות ג'. נדפס בשנת תרכ"ח), כתב: "הנשים הבאות מערי פראנקיאה לערי טורקיאה יע"א ואין דעתן לחזור, צריכות לנהוג איסור לכסות השיער שלהן, אפילו יהו השערות פאה נכרית".

ומוכח מדבריו שבמקום שנהגו הנשים ללכת בפאה נכרית אין בזה איסור כלל ועיקר , ורק במקום שלא נהגו ללכת בפאה נכרית יש 'סרך איסור' כדבריו בהמשך, ע"ש.

והנה דבריו בפנים: **כתב הרב מהר"מ אלשקר בתשו' סי' ל"ה דנשים הבאות ממקום שנהגו לכסותו אם אין דעתן לחזור יכולות לגלותו הביא דבריו מוה"ר כנה"ג בסי' זה כהגה"ט אות ח' יע"ש וכמו דהנשים הבאות מערי פראנקיאה לערי טורקיאה יע"א ואין דעתן לחזור שצריכות לנהוג איסור לכסות השער שלהן אפילו יהיו השערות פיאת נכרית דנותנים עליהם חומרי המקום שבאו להתיישב והרי הן ככל תושבי העיר ההיא לכל דיניו דהא אפילו בפיאת נכרית ומשי איכא סרך איסור כדברי הרב משא מלך בתורת המנהגות סי' י' ועמ"ש מוה"ר כנה"ג בהגה"ט אות ז' יע"ש וכ"ש וק"ו אם יהיה תושב עיר טורקיאה שהוא ואבותיו דרים בה מימות עולם ולקח אשה מערי פראנקיאה שהיא עתה מתיישבת בעיר עם בעלה כי בודאי הגמור שהוא אסור לעשות כן לגלות שערן אפילו יהיה פיאת נכרית והוא ברור וע' בקוו' משא חיים מה שהבאתי מה"ה במהר"ר אשר קוב'ו נר"י.**

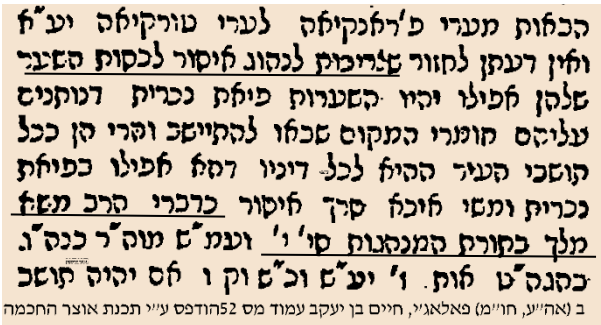
הבאות מערי פ'ראנקיאה לערי טורקיאה יע"א
ואין דעתן לחזור שצריכות לנהוג איסור לכסות השער
שלהן אפילו יהיו השערות פיאת נכרית דנותנים
עליהם חומרי המקום שבאו להתיישב והרי הן ככל
תושבי העיר ההיא לכל דיניו דהא אפילו בפיאת
נכרית ומשי איכא סרך איסור כדברי הרב משא
מלך בתורת המנהגות סי' י' ועמ"ש מוה"ר כנה"ג
בהגה"ט אות ז' יע"ש וכ"ש וק"ו אם יהיה תושב
ב (אה"ע, חו"מ) פאלאג'י, חיים בן יעקב עמוד מס 52הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

והנה כבר לפום ריהטא ניתן לראות כי ה"רוח חיים" מדבר רק לעניין גילוי הפאה הנכרית בתוך הבית והחצר, שכן באותו עניין מובא גם הדיון לגבי גילוי שער עצמו דזה תלוי במנהג וטענה זו שייכת רק לעניין תוך הבית והחצר שכן ברה"ר הדבר פשוט דהוא איסור גמור, וכן מוכח ממה שהוא ציין להמשא מלך בתורת המנהגות דכתב שם המשא מלך **"ויש בזה מקצת נשים שלוקחות משי שחור ומשימים בפדחתן להתייפות ואפילו בזה רע עלי המעשה"** ודברי המשא מלך עצמו מוסבים לעניין תוך הבית וכעולה מדבריו בתורת המנהגות חקירה ט' וז"ל **"הנשים אשר באו מארצם והיו נוהגות במקומן לכסות שער ראשן ובמקום הזה רוצות לגלות כמנהג המקום שבאו לשם יש אומרים שאין להם לשנות מן המקום הזה מפני המחלוקת ולי נראה שאסור להם, וגם הנשים שנוהגות לשום שער הסוס או משי שחוק בפדחתם נראה דהוא מנהג שאינו נכון לי שהרי טועים בהם בני אדם וחושבים שהם שערן ושער באשה ערוה"** ומאחר והקביל עניין של גילוי השער שהוא תלוי במנהגי המקומות לעניין כיסוי הראש במשי הנראה כשער ש"מ שכל דבריו אינם אלא לעניין תוך הבית והחצר שכן רק שם שייך לדון בגילוי שער ע"פ מנהגי המקומות אחר וברה"ר הדבר פשוט דזהו איסור גמור. וכן הוא בתורת שבת (סימן ש"ג) **"גם בבית ובחצר קבלו עליהן נשותינו משנים קדמוניות שלא ללכת בשום דבר הנראה ודומה לשיער"** עכ"ל.

ונמצא שכל ההיתר אינו אלא לעניין תוך הבית והחצר ולא לעניין פאה ברה"ר והדברים פשוטים, והרואה יראה כי ה"חן וכבוד" חרג כאן ממנהגו להעתיק את לשון הפוסקים אותם הוא מציג כ"מתירים" ונראה לומר דכל הנראה הבין את משמעות לשונו של הרוח חיים דהוא דן לענין חצר ותו לא ועל כן החליט להעלים הדברים מעיני הקוראים.

מה. הגאון רבי ישראל מרדכי טונקלאנג זצ"ל, דיין ומו"צ דק"ק ווארשא, בספרו "שולחן המערכה" (חלק א' סי' ט"ו אות' מ' סעיף נ', ובביאורים "היכל התשובה" ס"ק ה' שם, נדפס בשנת תרמ"א), הביא דעת המתירים פאה נכרית, רמ"א ומגן גיבורים ועטרת זקנים, ופסק כמותם:

"וכל שכן פאה נכרית (שייטל) דמותר לקרות כנגדן אפילו בנשואות, ואין חילוק בין אם הם משערות שלה או של אחרות מצד הדין (שולחן המערכה).

"פאה נכרית. ועיין בעבודת היום שהביא בשם מגן גיבורים ועטרת זקנים, דיש מחמירין אם הפאה עשויה משערות שלה שנחתכו ותקנם אח"כ, ע"ש". (היכל התשובה)

כל הדברים הינם לעניין ק"ש וכמו שכתב מפורש **"דמותר לקרות כנגדן"**

מו. הגאון רבי דוד יהודה זילברשטיין זצ"ל, בשו"ת "שבילי דוד" (או"ח סי' ב'. נדפס בשנת תרמ"ד), פסק כרמ"א אך כתב שרמ"א התיר רק פאה שהיא ככיסוי דק לשערות הראש (שהיא הפאה הנפוצה כיום), ולא פאה נפוחה המבליטה את האשה, שע"ז דיבר הפס' בישעיה. וכן כל ההיתר הוא רק במקום שנהגו ללבוש פאה, ושם אכן הדבר מותר, אך במקום שלא נהגו אין זה מדרכי הצניעות (והיום נהגו בזה בכל אתר ואתר):

"[השמטה: ומזה תוכחת מגולה לנשים הנושאין פאה נכרית להעבות שערותן שתחתיהן...] ובדרכי משה כתב דמותר לכסות שערותן בפאה נכרית, היינו באופן דלא מתעבה שערותיה ע"י פאה נכרית, רק כיסוי בעלמא, אבל כשמתעבות על ידן ודאי זה פריצות גדול **[השמטה: והן הנה היו בעוכרן בעו"ה בנבואת ישעיהו הנביא הנ"ל כאמור]** וגם זה מה שמתיר בנשים פאה נכרית לכסות שערן זה במקום שלא נהגו הנשים כן מעולם ליזהר בזה, אבל במקום שנהגו כבר שלא לילך אפי' בפאה נכרית, ודאי לא מדרכי צניעות הוא... **[השמטה: כל ההוכחות שיש מהג"מ להתיר פאה נכרית כמבואר בסימן ע"ה זה דוקא במקום שלא התפשט מעולם ליזהר בפאה נכרית ולא עשו דרך צניעות כלל מזה... והפ"מ בסי' ע"ה הוכיח דבפיאה נכרית לית ביה משום דת יהודית מדלא תי' הג"מ בכתובות דדת יהודית היא בפיאה נכרית ולע"ד א"ז הוכחה דאדרבא הג"מ מזכיר יותר רבותא בקלתה דהיינו מכוסה במטפחת אסור בלי רדיד מכ"ש בפאה נכרית ועוד כיון דודאי דיש הוכחה מג"מ דפאה נכרית מותר בשבת פרק במה אשה יוצאת כמבואר לקמן סי' ע"ה א"כ לא יכול הג"מ לתרץ כן דע"כ לא נהגו הנשים אז כן מש"כ הדורות שלאחריהם הנהיגו כן לצניעות א"כ עכשיו יש בזה משום דת יהודית עכ"ל.]**

ולכאורה שאיפת ה"חן וכבוד" היא לצרף דעה זו של השבילי דוד לטענה המוכרת של דת יהודית משתנה, אלא ש"משום מה" בנוסף לכל ההשמטות בגוף דברי השבילי דוד, עוד השמיט את דברי השבילי דוד עצמו בסימן ע"ה שכתב בחריפות נגד טענה זו וז"ל שם (או"ח סימן ע"ה אות ב) **[השמטה: וכן מה דאסור משום דת יהודית ג"כ אין להתיר במקום שנתפרץ ולומר דעכשיו דנוהגות כן שוב אין זה דת יהודית דאין דת יהודית בטל בשביל זה לעולם... ועמ"ש בסימן ב' משער נכרית דאית ביה משום דת יהודית גם עכשיו במקום שנהגו כן מתחלה ועכ"פ אין בזה איסור ערוה... ועמש"כ בסימן ב' ראיה מקרא דישעיהו כל דהוא משום פריצות לא מהני אפילו רבות מתפרצות.]** עכ"ל. ומצינו אם כן עוד פוסק שאוסר להדיא אשר הוצג ב"חן וכבוד" כמתיר.

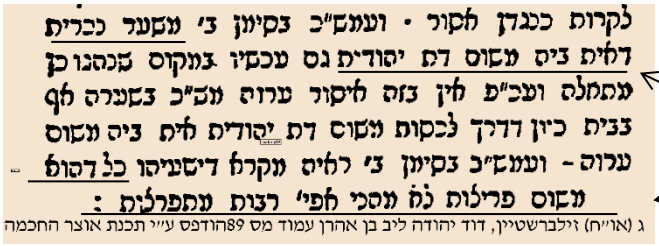
לקרות כנגדן אסור · ועמש"כ בסימן ב' משער נכרית
דאית ביה משום דת יהודית גם עכשיו במקום שנהגו כן
מתחלה ועכ"פ אין בזה איסור ערוה מש"כ בשערה אף
בבית כיון דדרך לכסות משום דת יהודית אית ביה משום
ערוה - ועמש"כ בסימן ב' ראיה מקרא דישעיהו כל דהוא
משום פריצות לא מהני אפי' רבות מתפרצות :
ג (או"ח) זילברשטיין, דוד יהודה ליב בן אהרן עמוד מס 89הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מסקנת הדברים לאיסור הושמטה ב"חן וכבוד" והפוסק הוצג כמתיר

מז. הגאון רבי יעקב צבי זצ"ל, מח"ס תפארת יעקב על המשניות, בספרו "טהרת השולחן" המובא בסוף ספר "פתחי עולם" (על השו"ע סי' ע"ה. נדפס בשנת תרמ"ט),

כתב "**[השמטה: צ"ע לפי מה שנתחדש כעת מכונה אחת הנקראת [פאנאגראף] שמדברים לתוכה ואח"כ מוציאה מתוכה כל הדברים שדברו לתוכה אם שייך בזה קול באשה ערוה, ואולי]** ...כמו גבי שיער דאינו אסור באינו מחובר לה". ומשמע מדבריו דהיה פשוט לו היתר פאה נכרית.

והנה מתחילת דבריו שהושמטו ב"חן וכבוד" מוכח כי כוונתו הינה לעניין ק"ש וברכות כנגדן וראה לדון מזה לעניין דין קול באשה ערוה הנשמע דרך פטיפון, ולא בכדי הושמטו תחילת הדברים המשנים לחלוטין את המשמעות. וגם בתחילת דבריו שם באותו סימן ממש כתב ה"טהרת השולחן" בזה"ל... **"שמעתי להסתפק אם רואה ערוה ע"י מראה שקורין שפיגול אם אסור..."** ולכאורה לפי ההחלטה השרירותית של ה"חן וכבוד" שכל שאינו ערוה לק"ש הוא הדין דאינו ערוה לעניין גילוי בפני זרים הדבר הוא פלא וכי מה הה"א שיהיה מותר לראות ערוה ע"י מראה?! אלא ע"כ כל הדיון הוא מה דין ק"ש בכה"ג.

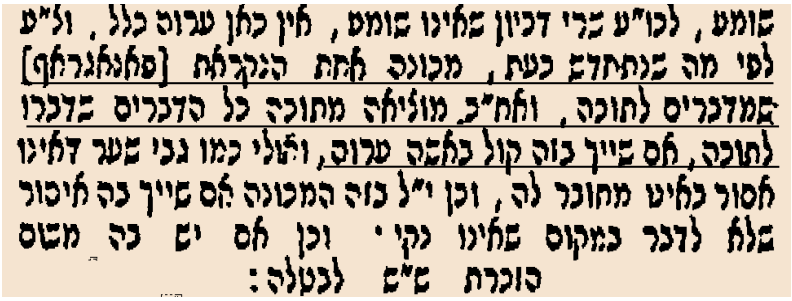
שומע, לכו"ע שרי דכיון שאינו שומע, אין כאן ערוה כלל, וצ"ע
לפי מה שנתחדש כעת, מכונה אחת הנקראת [פאנאגראף]
שמדברים לתוכה, ואח"כ מוציאה מתוכה כל הדברים שדברו
לתוכה, אם שייך בזה קול באשה ערוה, ואולי כמו גבי שער דאינו
אסור באינו מחובר לה, וכן י"ל בזה המכונה אם שייך בה איסור
שלא לדבר במקום שאינו נקי · וכן אם יש בה משום
הוכרת ש"ש לבטלה:

הקטע בו מתברר כי הפוסק דן לעניין ק"ש הושמט בחן וכבוד והפוסק הוצג כמתיר אפילו ברה"ר

וראוי להביא כאן את דברי ה"פתחי עולם" עצמו שם בסימן ע"ה וז"ל: **"נכרית - ...לדינא נ"ל בזה"ז אף המג"א מודה דאסור ובפרט במדינות רוסיא דהגזירה היתה שם שילכו הנשים בשערות שלהם ודאי דאסור. שנות חיים סשט"ז. ובלבוש כתב דשער של עצמה אף אחר שנחתכו וחברה בראשה אסור לקרות ק"ש. עט"ז. ומ"מ במדינות שיוצאין בפיאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על הש"ע"** עכ"ל. ולכאורה הדברים סותרים סופם את תחילתם שכן בתחילה כתב דמן הדין יש איסור בפ"נ כיון שרבות הולכות בגילוי ראש, ולבסוף כתב דהיכא שהולכים בפ"נ מגולה יש להם לסמוך וכו'... והדברים סותרים מיניה וביה, אלא ע"כ כוונתו היא דלעניין רה"ר מן הדין הדבר אסור כיון שרבו הפרוצות ההולכות בגילוי שער (והיינו ע"פ דברי הגר"ש קלוגר דכתב שבכה"ג כ"ע אוסרים), ולגבי ק"ש הלבוש אוסר כאשר הפאה עשוייה משערותיה, אבל הפמ"ג כתב דהיכא שיוצאים (באיסור) בפ"נ מגולה אזי יש לגברים לסמוך על השו"ע ולקרות ק"ש כנגדם, (ומיהו לצאת לרה"ר לעולם אסור וכמו שכתב בראשית דבריו, וש"מ דאלו דינים חלוקים ולא כמו שמנסה ה"חן וכבוד" ליצור רושם בנידון) וכמו שכתב הערוך השולחן לגבי נשים היוצאות בגילוי שער לרה"ר דבכה"ג שרבות עושות כן שרי לקרות כנגדן.

מח.הגאון רבי משה שיק זצ"ל, מגדולי רבני הונגריה, בשו"ת מהר"ם שיק (יורה דעה סי' שמ"ט), כתב שאין לאסור לצאת בפאה נכרית מצד איסור הנאה בשערות מת, ולא הזכיר כלל טעמים אחרים לאסור, ולא כתב שדעתו היא לאסור, ומשמע שדעתו להתיר (וראה בדבריו של הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א בקובץ אור ישראל ל"ז. והוסיף שם שכיון שהיה תלמיד ה"חתם סופר", יהיה מכאן סיוע נוסף להסוברים שהחת"ס זצ"ל אסר פאה נכרית רק לבני משפחתו, כדמשמע מצוואתו, ולא לכלל ישראל, כי לא זז מעולם מפסקי הרמ"א):

"השערות שרגילין הנשים בהם, שקורין "שאטליך", וכן הפוריקען של שערות [פאה נכרית], והם שכיחים לעשותן משיער המתים, אי יש לחוש הואיל ומת אסור בהנאה. והנה כבר העיר בזה בתשובת יד אליהו תשובה סי' ס"ו, והאריך שם להתיר, וכן נראה לי... כיון דהרמב"ם וסמ"ג וגם תוס' בבבא קמא (דף י') סוברים דשיער המת מותר אפי' בישראל, יש להקל בשיער של גוי, דהרי אפי' אי מת גוי אסור, נראה דהיינו מדרבנן, וא"כ בדרבנן שומעים להקל, והפמ"ג בסי' ע"ט כתב דעור אסור מדרבנן, וא"כ כל שכן שיער. וא"כ באיסור דרבנן בוודאי יש לסמוך על הפוסקים דמת גוי אינו אסור, כן נראה לענ"ד נכון".

כאן נסחף ה"חן וכבוד" עם מסקנות על גבי מסקנות, בתחילה כתב שכיון שהפוסק כתב **"שאין לאסור לצאת בפאה נכרית מצד איסור הנאה בשערות מת, ולא הזכיר כלל טעמים אחרים לאסור... משמע שדעתו להתיר"** ואחרי שתלה עצמו על "דקדוק" שכזה עוד טען שכיון שהמהר"ם שיק **"היה תלמיד ה"חתם סופר", יהיה מכאן סיוע נוסף להסוברים שהחת"ס זצ"ל אסר פאה נכרית רק לבני משפחתו"** והנה על הראשון נענה כי אף אחד מעולם לא טען שפאה נכרית אין לה זכר בש"ס אחר ואלו משניות וגמרות מפורשות בנושא, וגם הבאר שבע מודה שמאז ומעולם היתה הפאה הנכרית בישראל ולא זו טענת האוסרים, אלא הטענה היא שהשימוש בפאה נכרית היה בעודה מכוסה (ברה"ר ויש טוענים אפילו בבית) וממילא ממה שפוסק זה או אחר מזכיר את המונח "פאה נכרית" אין בזה שום ראיה לעניין גילוי הפ"נ ברה"ר ופשוט. ולגבי הטענה כי מאחר והמהר"ם שיק היה תלמיד החת"ס ממילא תהיה מזה ראיה שהחת"ס לא אסר אלא לבני משפחתו הדברים הם הבל מאחר והחת"ס כתב במפורש בהגהותיו על השו"ע לאסור פאה נכרית.

אוצר מפרשים

עה א (מג"א ס"ק ה) **בדברים דחויים.** נ"ב, המעיין בספר באר שבע בפנים יראה כי סוף דבריו נכונים, והמה בשם הגאון מו"ה (יחזקאל) [יהודה] קאצינעלינבויגין, והוא הוסיף ראיה מנדרים דף מ"ח ע"ב גבי שחורי ראש. וכן העלה מהר"י יעב"ץ [שאילת יעב"ץ] חלק א' סימן ט' וחלק ב' סימן ז' ח' לאסור, וכתב האי דנזיר דף כ"ח ע"ב מיירי בחצירה וביתה ולא ברשות הרבים, והאי דיוצאה אשה בחוטי שער היינו שלא במקום שער כגון בפדחתה ואחוריה דהוי כשאר תכשיטין, אבל פאה נכרית לא עדיף מקלתה דאסור כדאיתא בפרק המדיר: (חתם סופר)

ב (שם ס"ק ח) **ונראה לי.** נ"ב, והגאון במחצית השקל הסכים לספר אליהו רבה [ס"ק ו] [להתיר] דהכי עדיף טפי, ע"ש: (חתם סופר)

ועד כמה שמנסים להביא ראיה מתלמידי החת"ס לגבי דעתו בנידון ראינו להביא כאן את דברי הגר"ה ליכטנשטיין (תלמיד החת"ס) בהתייחסות ישירה לנידון של הליכת הנשים בפאה נכרית ואלו דבריו (באבקת רוכל ח"ב כלל ב' פרט א') **"מכאן תוכחה לכמה מקומות שנהגו הנשים <u>מנהג בורות</u> לישא על ראשם בשוק תכשיט הנקרא (פרוק או שייטל) שכולה נעשה משער... וגם לענ"ד שיש לדון בדבר זה שהוא גם <u>איסור תורה</u>... שמלבד שזה <u>איסור גמור אפילו בבית ואסור לבעלה להזכיר את השם בבהמ"ז, ובקידוש ובשאר ברכות, וכיוצא באלה,</u> משום שיער ראשה ערוה, והגם ששערה מכוסה"** עכ"ל.

מט.הגאון רבי יעקב לוברבוים זצ"ל מליסא, בעל "חוות דעת", ו"נתיבות המשפט", בשו"ע הקצר שחיבר בהלכות תפילה, הנקרא "דרך החיים" (סי' כ"ו סעיף ל"ב. נדפס בשנת תרנ"א), פסק כרמ"א:

"פאה נכרית, אפי' דרכה לכסות מותר".

ובאמת צע"ג לפי שיטת המלקט מה ראה בעל ה"דרך חיים" לכתוב בשו"ע שלו על הלכות תפילה כי מותרות הנשים לצאת בפאה נכרית לרה"ר?! אלא ע"כ כל דבריו הינם לעניין דין הגברים וכמו שכתב בתחילת הסימן וז"ל **"ממה שצריך להרחיק ושאר דברים שצריך ליזהר בשעת תפילתו וק"ש"** עכ"ל, וש"מ דכל כוונתו היא לעניין זה ותו לא, ופשוט.

נ. הגאון רבי יהושע טרייטיל זצ"ל, בספרו "חדוות יהושע" (סי' ע"ה סעיף ב'. נדפס בשנת תרנ"ד), הביא את דברי המתירים ופלפל בדבריהם, ומשמע שפסק כמותם:

"...ועיין במג"א ז"ל (ס"ק ה') ובשו"ע של הרב ז"ל סוף אות ד', וקצת קשה לענ"ד אמאי לא כתבו רבותא טפי, אפי' חתכה שיער ראשה וכסתה את ראשה אח"כ בשערותיה התלושין, מותרת לצאת בהן ואין בה משום שיער באשה ערוה ולא משום פריעת ראש, כדאיתא שם בשלטי הגיבורים. והנה נתיישבו לי דבריו של המג"א, דהגם דקאי על פאה נכרית וכו', אבל מ"מ כיון דכתב לשלטי הגיבורים, יש לומר דמרמז ע"ז גם כן. ושבתי וראיתי בפמ"ג על אותו ס"ק שבמג"א, לענ"ד דמפרש דבריו של המג"א ז"ל דפאה נכרית לאו דוקא מחברתה אלא אפי' משערותיה של עצמה שתלשה, וא"כ לפ"ז נתיישב לי שפיר. אבל דבריו הקדושים של הרב [רמ"א] ז"ל א"א לענ"ד לפרש דכוונתו מה שכתב פאה נכרית היינו אפי' של עצמה, דהיכא רמיז ע"ז. ואפשר דרמז במה שכתב בצידו על פאה נכרית שהוא מש"ג, אבל דוחק הוא בעיני ההדיוט, ה' יאיר לי להבין דבריהם הקדושים" [אמנם הרמ"א כתב מפורש בדרכי משה, לא שנא משערותיה או שערות חברתה, ופשוט] **[השמטה: וראיתי בשאילת יעב"ץ דכ' מצאתי בגמ' דנזיר כ"ח נדפס בגליון היתר בפאה נכרית ועיי"ש שאלה ט' מה שהוא כ' ע"ז].**

והנה סוף דברי הפוסק המציין לעיין בדברי השאילת יעב"ץ הושמטו על ידי המלקט כהרגלו ב"קודש" ונעתיק כאן את דברי היעב"ץ לתועלת המעיין: **"תשובה מצאתי בגמרא דנזיר (כ"ח) נדפס בגליון ז"ל נ"ל היתר מכאן לשערות שנשים נשואות נותנות בראשיהם יהושע בועז עכ"ל. ולא נהירא לי היתר זה ולא ידענא מאי דעתיה אי בבית וחצר ודאי שרי דלא גרע מקלתה. ולדעת התו' אפי' בשערה שרי. דאל"כ לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה. וכ"ש פאה נכרית. ואי בר"ה ותחת קישוריה. נמי פשיטא. אלא ודאי לר"ה ובגלוי למעלה מקישוריה איירי דשרי. ואיני רואה מהיכן למד פשיטות היתר זה ומהיכא דייק. אי מדאמרינן הכא אפשר בפאה נכרית. מנ"ל דבר"ה מיירי. ותדע דעל כרחך לא קמיירי בהכי. דהא לא אתינן להכי. אלא משום דלא מצי בעל למימר אי אפשי באשה מגולחת. וא"כ לר' מאיר אטו בשערה מי איכא למימר דשריא למיפק ביה לר"ה הא פריעת הראש דאורייתא. אלא ודאי ה"פ דאשה מגולחת היא נמאסת קצת לבעלה מפני שלפעמים בביתה שאינה יכולה להזהר כל כך מגילוי שערה. כשראשה נגלה ונראית קרחת. היא מתגנה עליו. לפי שהשער נוי הוא לאשה כדבר הכתוב בשיר השירים. ולזה קאמר ת"ק דאפשר לה לעשות תקנה לזה. שלא תתגנה על בעלה ע"י קרחותה ולעולם בשוק יש איסור אפי' בפאה נכרית בגלוי. <u>וכן עיקר לענ"ד דלא עדיפא פאה נכרית מקלתה. דבשוק אסור' ממדת יהודית כדאי' בהמדיר</u>" עכ"ל.**

מסקנת הדברים לאיסור הושמטה ב"חן וכבוד" והפוסק הוצג כמתיר

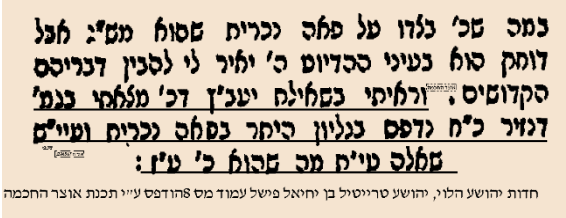
במה שכ' בגדו על פאה נכרית שהוא מש"ג אבל דוחק הוא בעיני ההדיוט ה' יאיר לי להבין דבריהם הקדושים. ואיתי בשאילת יעב"ץ דכ' מצאתי בגמ' דנזיר כ"ח נדפס בגליון היתר בפאה נכרית ועיי"ש שאלה ט"ז מה שהוא כ' ע"ז:
חדות יהושע הלוי, יהושע טרייטיל בן יחיאל פישל עמוד מס 8הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נא. הגאון רבי שמשון רפאל הירש זצ"ל, אב"ד דק"ק פראנקפורט, בספרו "חורב" (פרק פ"א סי' תקל"ט. נדפס בשנת תרנ"ג), פסק להתיר פאה נכרית:

"כיסוי שיער האשה כשעל גביו פאה נכרית או פאה עשויה משערותיה הגזוזות, הוא מנהג קדום, שאין בו כל איסור".

נכון כבר במשנה מוזכרת ההליכה בפאה נכרית, ולענין יציאה בפ"נ לחצר נחלקו השלטי גבורים והבאר שבע האם מדובר בפאה נכרית מכוסה או מגולה, אמנם לעניין יציאה בפאה נכרית ברה"ר בזה מגדולי הפוסקים באשכנז כתבו כי אין בדבר שום היתר, ומ"מ כ"ע מודים שעצם ההליכה בפאה נכרית הינה **"מנהג קדום"** אלא שלעניין יציאה לרה"ר פשוט הוא כי הדבר התפרץ רק בראשית ימי ההשכלה והשתרבב מן האפיקורסים (כדברי הדברי חיים מצאנז), ואם כן או שהכוונה ב"חורב" הינה לעניין פאה נכרית בתוך הבית והחצר דזה אכן מנהג קדום כאמור, או שיש בדבריו איזה שהיא הבנה

עמוקה אחרת אבל כל זמן שהדברים לא עולים בקנה אחד עם המציאות, ועוד שאין בהם שום ביאור פלפול או ראיה ממילא אין לנו מה לסמוך עליהם ע"מ להתיר פאות ימינו לרה"ר, ופשוט.

נב. הגאון רבי שלמה הכהן קליין זצ"ל, אב"ד דק"ק זענטא, בספרו "ליקוטי שלמה" (או"ח סי' ע"ה סעיף ב'. נדפס בשנת תרנ"ד), פסק כדעת המתירים פאה נכרית:

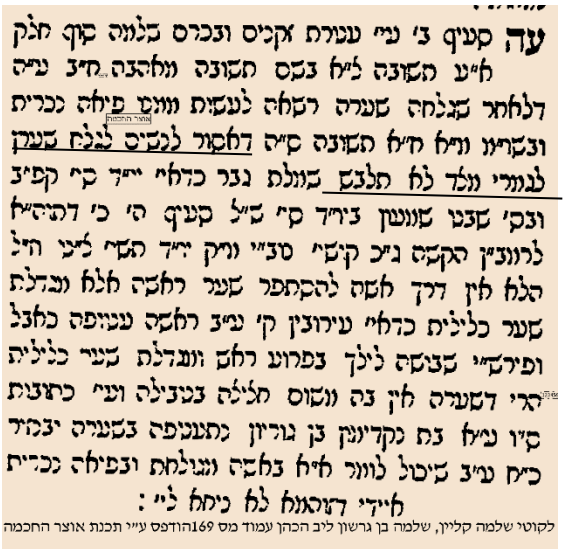
עה סעיף ב' ע"י עטרת זקנים ובכרם שלמה סוף חלק
א"ע תשובה צ"א בשם תשובה מאהבה ח"ב ע"ה
דלאחר שגלחה שערה רשאה לעשות ממנו פיאה נכרית
ובשו"מ מ"א ח"א תשובה ס"ה דאסור לנשים לגלח שערן
לגמרי מצד לא תלבש שמלת גבר כדאי' י"ד סי' קפ"ב
ובס' שבט שמעון ביו"ד סי' ש"צ סעיף ה' כ' דתוה"א
לרמב"ן הקשה ג"כ קושי' מב"י מ"ק יו"ד תשי' צ"ט וז"ל
הלא אין דרך אשה להסתפר שער ראשה אלא מגדלת
שער כלילית כדאי' עירובין ק' ע"ב ראשה עטופה כאבל
ופירש"י שבושה לילך בפרוע ראש ומגדלת כלילית
הרי דשערה אין בה משום חציצה בטבילה ועי' כתובות
ס"ו ע"א בת נקדימון בן גוריון נתעטפה בשערה ובנזיר
כ"ח ע"ב שיכול לומר א"א באשה מגולחת ובפיאה נכרית
איידי דזוהמא לא ניחא לי' :
לקוטי שלמה קליין, שלמה בן גרשון ליב הכהן עמוד מס 169הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

"עיין עטרת זקנים, ובכרם שלמה סוף חלק אה"ע תשובה צ"א בשם תשובה מאהבה ח"ב ע"ה, דלאחר שגלחה שערה רשאה לעשות ממנו פאה נכרית" [ראה דברי ה"כרם שלמה" לעיל] **[השמטה: ובשו"מ מ"א ח"א תשובה ס"ה דאסור לנשים לגלח שערן לגמרי מצד לא תלבש שמלת גבר כדאי' י"ד סי' קפ"ב ובס' שבט שמעון ביו"ד סי' ש"צ סעיף ה' כ' דתוה"א לרמב"ן הקשה ג"כ קושי' מב"י מ"ק יו"ד תשי' צ"ט וז"ל הלא אין דרך אשה להסתפר שער ראשה אלא מגדלת שער כלילית כדאי' עירובין ק' ע"ב ראשה עטופה כאבל ופירש"י שבושה לילך בפרוע ראש ומגדלת כלילית הרי דשערה אין בה משום חציצה בטבילה ועי' כתובות ס"ו ע"א בת נקדימון בן גוריון נתעטפה בשערה ובנזיר כ"ח ע"ב שיכול לומר א"א באשה מגולחת ובפיאה נכרית איידי דזוהמא לא ניחא לי']**

ומהמשך הדברים (שכמובן הושמטו ב"חן וכבוד") רואים להדיא כי כל השו"ט הינה לגבי השאלה האם מותר לנשים **"לגלח שערן לגמרי מצד לא תלבש"** אלא דהמלקט העתיק רק את תחילת התשובה ע"מ ליצור רושם כביכול הנידון הוא עצם ההליכה בפ"נ.

נג. הגאון הספרדי רבי דוד משרקי (מזרחי) זצ"ל, ר"מ ומו"צ בעיר צנעא, מגדולי פוסקי תימן.

בספרו "שתילי זיתים" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ה'. נדפס בשנת תרנ"ה) פסק כעטרת זקנים, שהבין בדעת הרמ"א שפאה מותרת גם לענין ק"ש וגם לענין פריעת ראש, והיינו הך, ומותרת גם משיער עצמה. ולמרות שהפאה לא היתה מצויה כלל במקומו, כתב זאת לדינא במקום שמצוי ענין זה: "וכ"ש שיער נכרית, אפי' דרכה לכסות. והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה, עטרת זקנים".

המלקט החליט שבלי ספק ק"ש והליכה ברה"ר הם **"היינו הך"** וממילא הסיק שהפוסק התימני שתילי זיתים התיר לכתחילה פאה נכרית ברה"ר, אמנם המלקט נתקל בקושי בולט והוא כיצד יתכן לומר שבתימן הלכו עם פאה נכרית, ולכן הסיק שדבריו אמורים לעניין היכא שהדבר מצוי, בעוד שהשתילי זיתים כתב דבריו בסתם ולא טרח להודיע לקהל עדתו דכל ההיתר הוא רק לאלו החיים באירופה, וע"כ לא דיבר אלא לעניין ק"ש, ופשוט.

נד. הגאון רבי מתתיה אברהם צורמאני זצ"ל, אב"ד בוקרשט, הביא דבריו בשו"ת "וישב יוסף" (יורה דעה סי' ב'. נדפס בשנת תרס"ה) ע"ש, פסק להתיר פאה נכרית:

"יכולה היא שתגן בפאה נכרית, וזה הלכה רווחת, ופוק חזי וכו', דכאן נמצאת הרבנית אשת הגאון המפורסם כקש"ת מאיר בעל המחבר "אבני גזית" והיתה הולכת בפאה נכרית, גם אנן חלקנו בחיים, למה נחמיר גם בזה".

דברים אלו לא מצאנום במקורם אבל מ"מ חזקה על ה"חן וכבוד" ששינה את משמעות הדברים וכמו שהוכח בעשרות פוסקים עד כה, ומ"מ למעשה הדבר ידוע שנשות הרבנים בעבר היו הולכות אפילו בגילוי ראש ורק הצדקניות הסכימו לכסות ראשן בפאה כברירת מחדל, ולפי זה נפל לו כל ההיתר ממילא (אפילו אילו היו הדברים כמות שהציגם ה"חן וכבוד").

נה. הגאון רבי שמעון סידאן זצ"ל, רבה של העיר טירנויא והגליל, בספרו "שבט שמעון" (חלק ג', קידושין ל"א. נדפס בשנת תרמ"ח) פסק כדעת המתירים פאה נכרית:

"בפאה נכרית מתיר השלטי גיבורים בשבת דף ס"ד, והוכיח כן מהגמ' שם. והמג"א בסי' ע"ה ס"ק ה' מביא בשם באר שבע לאסור פאה נכרית לאשה, והוא חולק עליו ומסכים עם הש"ג **[השמטה: והנה מנזיר כ"ח ע"ב דאמרינן שם לת"ק אפשר בפאה נכרית יש להביא ראי' נגד הבאר שבע, אך יש לאמר לעולם דאסור מדרבנן משום מראית עין וכיון דמותר מה"ת אינו יכול להפר דאיסורו דרבנן לא בא אלא להחמיר ולא להקל שיהיה יוכל להפר עי"ז נדר דאורייתא, ועוד י"ל התם מותר ממ"נ מי שאינו מכיר אותה ליכא מראית עין כיון שאינו יודע שהיא אשת איש שמא פנויה היא. ומי שמכיר אותה יודע שגילחה שערה מחמת נזירות וידע שפאה נכרית עליה וליכא משום מראית עין אבל באשת איש אחרת יש לחוש למראית עין שיחשדו אותה שהולכת בשערותיה ולא ידעו שהן מפאה נכרית]**

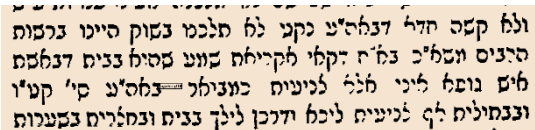
ולא קשה חדא דבאה"ע נקט לא תלכנו בשוק היינו ברשות הרבים ומשא"כ בא"ח דקאי אקריאת שמע שהוא בבית דבאשת איש גופא אינו אלא צניעות כמבואר בא"ח סי' קע"ו ובבחילת לף לביעית ליכא ודלכן ליכא בבית ובחצרים בבעלות מגולות ובזה נדחה הראי' מקסדלין קי"ב דסחס יש לאמר דעיילי וכפקח הבית לחלר ומחלר לבית ומעלכין דף ז' ע"ב ודאי ליכא לאי' בחשה מילחה להביגה מי יאמר לבי סבחיתר עמחם. בבית בלחה על קומי' הג"ל יכי מבואר בא"ח דבחולות
גסידון, שמעון בן יהודה עמוד מס 116הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ובנוסף למה שה"חן וכבוד" השמיט להא דהוא צידד למסקנה לאסור, מ"מ יעויין שם בתחילת דבריו דרצה להתיר אפילו גילוי ראש גמור לנשים אלא דנמנע מלהתיר הדבר בפועל ע"י סברא בעלמא. ועוד ראוי להביא את מה שכתב שם בנידון של גילוי ראש לבתולות, שלכאורה מצינו באו"ח ע"ה כי מותר לקרות כנגד שער הבתולות, ואם כן משמע שהוא מגולה, ומאידך מצינו באבה"ע כ"א דכתוב בשו"ע דלא תלכנה בנות ישראל בפרוע ראש אחת פנויה ואחת אשת איש ומשמע שגם פנויות היו מכסות הראש ותירץ **"ולא קשה חדא דבאה"ע נקט לא תלכנו בשוק היינו ברשות הרבים ומשא"כ בא"ח דקאי אקריאת שמע שהוא בבית דבאשת איש גופא אינו אלא צניעות..."** והיינו דאין שום ראיה ממה שמותר לקרות כנגד שער הבתולות לכך שאכן הבתולות הולכות בשער מגולה ברה"ר כיון שסימן ע"ה מיירי לעניין גילוי השער בתוך הבית, ואין ממנו ראיה לרה"ר, ודלא כהיסוד המוסד של ספר "חן וכבוד" לאורך כל רשימת הפוסקים ה"מתירים".

נו. הגאון רבי וואלף ברייער זצ"ל, אב"ד דק"ק טאב והגליל, בשו"ת "נחלת בנימין" (סי' כ"ו. נדפס בשנת תרמ"ט) פסק כש"ג וכרמ"א, וביאר את סברת הש"ג שאין ערוה בשיער תלוש, אע"פ שהוא קישוט כשיער:

"[השמטה: ונ"ל פשוט דלא מקרי ערוה ומותר לברך ולקרות ק"ש באופן זו, ד]הנה הרמ"א כתב בסי' ע"ה ובדרכי משה שם, וגם בסי' ש"ג, פאה נכרית מותר לגלותה, לא שנא אם היא משיער חברתה או משערותיה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא אם השערות דבוקות בבשרה, אבל לא אם הם תלושים והיא לובשת לקישוט שתהא נראית בעלת שיער, ע"כ... **[השמטה: ולפי"ז אם אשה עומדת בחצר בגילוי ראש, ותואר פני' ודמות שער שלה נראית "בשפיעגעל" פשיטא דלא מקרי ערוה, דהא השערות גופן אם כבר נחתכו מראש האשה, אע"ג שהיא חוזרת ולובשת ומתקשטת בהם לא מקרי ערוה, דוקא דבוקות ומחוברות ממש בגוף האשה בעינן כדי שנקראו ערוה, ומכ"ש אם רואה רק תמונת פני האשה עם שערות שלה במראה "שפיעגעל" דהוא גוף בלי נשמה, והשערות בראש תמונתה לא חשיבי דבוקות, דהא האשה עומדת בחדר בזוית א' והשערות נראית במראה, ובכה"ג מגרע גרע משערות שנחתכו מראשה והיא חוזרת ולובשן וזה ברור...]** ויש להמתיק טעמא דהגהת אלפסי שהובא בדרכי משה וברמ"א הנ"ל, דהנה אי לאו דגלי לן קרא דשיער באשה ערוה, הוה אמינא דאין לחוש כלל לשערותיה, אלא משום דמשבח לה קרא שמע מינה תאוה היא, עיין ברש"י ברכות ד', ובקרא כתיב שערך כעדר העזים, וקרא מקלס צוהר וזיו השערות כשיער העזים, ושערן מבהיק מרחוק, עיין רש"י שיר השירים. וכל הקילוס הוא בעודן מחוברת בבשרה, דוגמת שערות העזים, וכל זמן שהשערות מחוברות מקרי "שערך" ותאוה המה לעיניים, אמנם אם פאה נכרית על ראשה לא הוי קילוס. וכן אם השערות תלושין, אף שחוזרת ומתקשטת בהם, מכל מקום שוב לא תאוה היא וליכא שבח ולא מקרי ערוה, כך נראה לענ"ד והבן". **[השמטה: ... ולענין איסור הסתכלות אפשר דמדמי' לבגדי צבעונן דאסור להסתכל בהם אם הם של אשה המכיר' עי' בע"ז ובש"ע אבה"ע סכ"א וה"נ אסו' להסתכל בשער של אשה הנראה במראה, אמנם עכ"ז לא נקרא ערוה לעניין ק"ש וברכה, דהא לא מצינו ג"כ איסור לקרות ק"ש נגד בגדי צבעונים אע"ג שההסתכלות בהן אסור...]**

ומדבריו למדנו כמה דברים. **א.** כל הנידון הינו רק לק"ש ולא לעניין יציאה לרה"ר. וכמו שמובא שם בשאלת השואל האם מותר לברך בכה"ג (ואילו היו דבריו מוסבים גם לרה"ר אזי היה צריך לכתוב "ומותר לברך ולקרות ק"ש **ואף לצאת לרה"ר**

באופן זה..." ומדלא ציין לעניין יציאה לרה"ר ש"מ דלא ס"ל) **ב.** לא שייך ללמוד ממה דפאה נכרית אינה נחשבת ערוה לעניין ק"ש דהוא הדין אינה נחשבת ערוה לשאר עניינים שכן כל נידון הוא לגופו, ולא כמו שה"חן וכבוד" ניסה להציג, ועוד דממה שמדמה הנחלת בנימין את נד"ד לעניין אשה העומדת בגילוי שערה מול מראה דמותר לקרות כנגדה, ע"כ ש"מ דכל זה אינו אלא לעניין ק"ש אבל לעניין לעמוד כך מול גברים זרים הדבר הרי מוקצה מן הדעת, ומזה נקיש אנחנו לעניין פאה נכרית דגם הוא בין האוסרים, כנ"ל. וראוי לציין כי בתחילת דבריו כתב הנחלת בנימין **"ועתה בעו"ה דור פרוץ ונשים דעתן קלות לעבור על איסור חמור לילך בגילוי ראש..."** ומזה נלמד למצב הדור ההוא אשר ממנהגי הצניעות שלהם רוצים עזרן ורבותיו ללמוד לעניין דורינו...

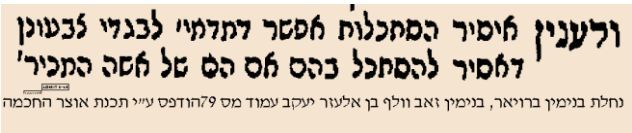
ולענין איסור הסתכלות אפשר דתלמי לבגדי לבעונן
דאסיר להסתכל בהס אס הס של אשה המכיר'
נחלת בנימין ברויאר, בנימין זאב וולף בן אלעזר יעקב עמוד מס 79הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

מסקנת הדברים לאיסור הושמטה בחן וכבוד והפוסק הוצג כמתיר.

נז. הגאון רבי יחיאל מיכל עפשטיין זצ"ל, ראש ישיבת נובהרדוק ומגדולי הדור ההוא, חמיו של הנצי"ב מוולוז'ין, בספרו "ערוך השולחן" (או"ח סי' ע"ה ס"ק ו'. נדפס בשנת תרנ"א) פסק כרמ"א. ובסי' ש"ג (ס"ק י"ז) כתב שחוטי שיער הם פאה נכרית של ימינו, והאשה מותרת לצאת בה לרה"ר:

"כתבו רבותינו בעלי השו"ע בסעיף ב', שיער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, אפילו אשתו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר. והוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן. וכ"ש שיער נכרית אפילו דרכה לכסות...**[השמטה: וי"א דבחצר מותרות כל הנשים גם הנשואות לילך בגילוי ראש ועי' באהע"ז סימן קט"ו ובזוהר נשא הזהיר מאד בזה [שם סק"ד] והנשים הבאות ממקומות שאין דרכן לגלותן למקום שדרכן לגלותן ואין דעתן לחזור מותרות לגלותן [שם בשם אלשקר]**" (או"ח סי' ע"ה ס"ק ו')

"ויוצאה אשה בחוטי שיער העשויים להניח על ראשה ונקרא בלשוננו פארו"ק [פאה נכרית], בין שהם עשויים משערה או משיער חברתה, ואפילו משיער בהמה, ובלבד שלא תצא זקנה בשל ילדה וילדה בשל זקנה, דמשניהן ילעגו ויסירו מראשן ויבואו לטלטל ד"א ברה"ר (תוס' שבת ס"ד: ד"ה ובלבד), ורש"י ז"ל פירש משום דגם שיער עצמן יש להן, ולבן על שחור או שחור על לבן דבר המאוס הוא ואתי למישלף ולטלטל, ע"ש" (או"ח סי' ש"ג ס"ק י"ז).

הנה אחת מטענות ה"חן וכבוד" ודומיו כנגד הטענה כי הש"ג איירי לעניין חצר הינה ששיטת הירושלמי הינה שיטה "זניחה" ולא יתכן לומר שהש"ג ס"ל כדעת הירושלמי ומה שהוא הביא את הירושלמי בכתובות לב: מדפי הרי"ף היינו שהוא רק הביא את דעת הריא"ז והוא לא ס"ל הכי, והנה מדברי הערוך השולחן כאן רואים שאדרבא דעת הירושלמי היתה רווחת ואחר שכתב את דבריו בסתם ציין כי ישנם כאלו שסוברים שבחצר מותרות הנשים ללכת בגילוי ראש (היינו כדעת התוס' וכו'...) ובאמת ביאור כל דבריו כאן הינו כאמור כביאור כל הבאים לפניו דדבריו הינם רק לעניין ק"ש ולעניין תוך הבית והחצר ומ"מ ראוי להביא כאן את דברי הערוך השולחן באותו סימן בס"ק ז' וז"ל: **"בואו ונצווח על פירצת דורינו בעוה"ר שזה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעוון זה והולכות בגילוי הראש, וכל מה שצעקו על זה הוא לא לעזר ולא להועיל, ועתה פשתה המספחת שהנשואות הולכות בשערותן כמו הבתולות, אוי לנו שעלתה בימינו כך...שעתה רובן הולכות כך."** ובספר "חן וכבוד" כמובן דאג המלקט להעלים דברים אלו מעיני הקוראים ע"מ ליצור רושם שכל הפוסקים שהמליצו בעבר על פ"נ כפתרון בדיעבד לאור מצב הצניעות החמור דבריהם אמורים אפילו לימינו...

והנה עוד הביא לנו המלקט את דברי הערוך השולחן בסימן ש"ג לעניין חוטי שער וזאת מתוך ציפיה כי במרוצת העיון יחשבו הקוראים כי יש מדבריו ראיה לעניין גילוי פאה נכרית ברה"ר והיינו מנידון דחוטי שער, אלא שמה נעשה וכל מי שמחפש לעמוד על האמת יכול לראות כי בסוף דבריו הביא הערוך השולחן את דברי רש"י בנידון חוטי שער שכתב **"משום דגם שיער עצמן יש להן, ולבן על שחור או שחור על לבן דבר המאוס הוא ואתי למישלף ולטלטל, ע"ש"** ומדבריו אלו נראה פשוט בעליל כי חוטי שער לא היו גלויים באופן שמנסה עזרן לטעון בספרו "חן וכבוד", אחר וס"ס הגנות באותם החוטי שער הינה בכך שהם **מעורבים בשער עצמה** בזמן שהחוטים בצבע אחד ואילו השער המחובר הינו בצבע אחר **"ולבן על שחור או שחור על לבן דבר המאוס הוא ואתי למישלף..."** ואם נאמר שהחוטי שער הנ"ל היו גלויים כפשוטו אזי נאלץ לומר שגם השער הטבעי היה גלוי וזה בודאי אינו, וע"כ החוטי שער הנ"ל היו מכוסים ברה"ר ביחד עם השער הטבעי והחשש להתגלותם הינו כמבואר לעיל, וזה בנוסף למה שפוסקים רבים כתבו להדיא כי חוטי שער אינם פאה נכרית וכמו שמוכח מהגמרא שדינם שונה בכמה וכמה עניינים, וכדנתבאר לעיל בהרחבה.

אבל בספר "חן וכבוד" כל דבר שאיכשהו אפשר לדחוק בו לענייני חידושים מחודשים ע"מ לטעון כי קאסטם מהמם הוא הדבר המובחר מצד הצניעות עבור בנות ישראל (רח"ל) הכל מתקבל.

נח. הגאון רבי שמואל הכהן בורשטיין זצ"ל, אב"ד שיטאווא, בספרו "מנחת שבת" (על קיצור שו"ע, הלכות שבת סי' פ"ד ס"ק ס"ב. נדפס בשנת תרנ"ז), פסק כפמ"ג ומג"א ושו"ע הרב שהתירו פאה נכרית, וכתב הלואי שכל הנשים ילכו בפאה נכרית ולא יגלו ראשן (ודבריו מתאימים גם לימינו, שרוב נשות ישראל הולכות בגילוי ראש ולא זכו לשמור תורה ומצוות):

ולפי הנראה דה"ה לאותן פאה נכרית הנקרא פארוקין שכל הנשים נשואות שבזמנינו נושאות אותו על ראשיהן. ועיין בפמ"ג א"א שם ס"ק מ"ו ובמג"א סימן ש"ג ס"ק י"ב ובש"ע הרב שם סעיף ד'. שוב בא לידי ספר הנחמד שדי חמד וראיתי בו בקונטרס אסיפת דינים במערכת הד' אות ג'... **[השמטה: שהביא שם בשם ספר לחמי תודה שצווח ככרוכיא על דבר לבישת הפאה נכרית הנ"ל הנקרא פארוק [אפילו בחול וסיים שם דמרגלא בפומייהו דאינשי דיש ראיה להיתר מדרבנן בפ"ו דשבת משנה ה' דיוצאה אשה בפאה נכרית אך אין משם ראיה דהתם מיירי בפנויה] וכל דיני שבת המוזכרים במשניות ובש"ס ופוסקים אין מתקיימות כי מטלטלות מוקצה ונושאות משאוי בשבת דרך רה"ר וכו' ורק היתר זה במשנה [לפי דעתם] אוחזים בידיהם ופירש בזה דרך הלצה מ"ש בחגיגה דף י' הלכות שבת הן כהררים התלוים בשערה ר"ל שעשו הכל להיתר כהיתר השערה וכו' ע"כ דברי הלחמי תודה המובא בשדי חמד הנ"ל ומשמע מדבריו דבשבת יש בזה איסור גם משום טלטול מוקצה ומשום משאוי ברה"ר או בכרמלית.]** והנה אין ספר לחמי תודה הנ"ל מצוי בידי **[השמטה: ואפשר גם לדבריו היכא שהוכנו לכך מע"ש וגם עשה בהם מעשה המוכיח שוב אין בהם לא משום מוקצה ולא משום משאוי ברה"ר. ועיי"ש עוד בש"ח הנ"ל שהביא שם עוד הרבה גדולים מה שצווחו ככרוכיא על דבר לבישת הפאריקין הנ"ל אף בחול.]** והנה במדינתנו פשט המנהג ללבוש הפאה נכרית אפילו בין הנשים הכשרות והלואי שכל הנשים ילבשו הפאה נכרית הנ"ל ולא יבואו לגלות שערותיהם כמו שפשטה המספחת בעוה"ר בין הרבה נשים שבזמנינו שאפילו הנשואות הולכות פרועי ראש ר"ל... [והאריך שם בגודל עוון ההולכות פרועות ראש ואפילו מקצת שערות מחוץ לצמתן וסיים] וע"ש עוד מה שהחמיר שלא לגלות אפי' מקצת משערותיהן ואפי' מקצת היוצא חוץ לצמתן, ואשרי מי שנזהר בזה ומזהיר את אשתו ואת בני ביתו, וינצל מכל הרעות הנ"ל העלולים לבוא ח"ו ע"י זה, והשי"ת עליו כל טוב.

הבנתם רבותי, שלב ראשון ה"חן וכבוד" משמיט את דברי המנחת שבת בשם הלחמי תודה **"שצווח ככרוכיא על דבר לבישת הפאה נכרית הנ"ל הנקרא פארוק אפילו בחול..."** ומה שכתב שאין שום ראיה להתיר ואת דברי התוכחה שלו בנידון ומה שכתב שם **"דבשבת יש בזה איסור גם משום טלטול מוקצה ומשום משאוי ברה"ר או בכרמלית"**, ועוד הוסיף והשמיט את מה שכתב המנחת שבת בשם השדה חמד ש**"הרבה גדולים מה שצווחו ככרוכיא על דבר לבישת הפאריקין"** ועוד הוסיף ברוב עזותו להציג את הדברים כאילו המנחת שבת לא רק שמסתייג מעניין הפאה אלא באמת מייחל שכל הנשים ילכו בפאה נכרית, ולפי דעתו הציג זאת כביכול תקוותו של המנחת שבת לעניין זה היא מחמת גודל העוון בגילוי אפילו של מקצת שערות, אלא שגם כאן הוא טרח להשמיט כי דברי המנחת שבת הנ"ל הינם בשם ה"שדי חמד" אשר הוא בעצמו אסר פאה נכרית בחריפות ולא עלה בדעתו הרעיון החדשני של דורנו שכדי להדר בכיסוי מקצת שערות משתמשים בפאה נכרית... (ועוד טוענים שאין שום דרך אחרת לכסות כראוי זולת בקאסטם כאמור...)

ובכלל נראה שהמלקט מבין שכיון שבזמן ההשכלה אפילו נשות הרבנים הלכו בגילוי ראש ובעל המנחת שבת כתב שהלואי שיכסו ראשן בפאה (שהיתה נראית כמו שהיתה נראית כמובן מתחילת דבריו שכתב שהיו עושים פאה נכרית מ**"פשתן מנופץ"**...) ממילא יוצא לפי דבריו שיש להמליץ לבוגרות בית יעקב שילכו בפאה כדי שהנשים החילוניות יתרצו גם הם לכסות ראשן...(???!!!)

פשוט גאוני, לא?! כלומר אנו נמליץ לבוגרות הסמינרים להוציא אלפי שקלים עבור קאסטם מהמם, שבהחלט יתכן והוא בלול מתקרובת ע"ז כמובא בדברי הגר"מ שטנרבוך שליט"א לקמן, ונסמוך על זה שאותה בוגרת סמינר תמסור נפשה כדי למצוא פאה "צנועה" אשר כבר התבטאו על הדבר גדולי ישראל ש**"רובם הגדול אינן לפי גדרי הצניעות"** מתוך כרוז בעניין הפאות שיצא בשנת תשנ"ו (ועליו חתומים הגר"נ קרליץ, הגר"מ גשטטנר, הגר"ש וואזנר, הגרמ"י ליפקוביץ, והאדמו"ר מויזניץ זצ"ל) וכמו שאמר הגריש"א זצ"ל **"הצרה של הפאות... ראשי ישיבות גדולים וצדיקים כולם**

נכשלים בזה" ואחרי שנכניס את הבוגרת סמינר הלזו לכל כך הרבה בעיות הלכתיות והוצאות כספיות מיותרות אנו נסביר לה שאת כל זה היא עושה כדי שהחילוניות גם יסכימו לכסות את הראש... פשוט נפלא! לא?!

רק השאלה היא כיצד זה למרות שעברו עשרות שנים מאז שהפאה הנכרית שורצת לה בתוך המחנה החרדי ועדיין החילוניות אינן מכסות את הראש...? ועדיין רוב רובם של החוזרות בתשובה אינן מעלות בדעתם אפילו להכניס את ראשם לצרה הזו (אם לא שמסבירים להם שבלי קאסטם לא יקבלו את הילד שלהם לחיידר...)

ולמרות שבפועל הרעיון נחל כשלון חרוץ למרות הכל הדבר אינו מונע מה"חן וכבוד" ושאר רבני הקאסטם להמשיך ולהציע את הטענה המשוגעת הזו והכל רק כדי לטהר את השרץ ולא להודות על האמת...

דרך אגב ה"חן וכבוד" כתב בתחילת דבריו שהמנחת שבת פסק כפמ"ג ומג"א ושו"ע הרב שהתירו פאה נכרית, וכוונתו הינה למה שכתב המנחת שבת בתחילת דבריו **"ועיין בפמ"ג א"א שם ס"ק מ"ו ובמג"א סימן ש"ג ס"ק י"ב ובש"ע הרב שם סעיף ד"** אלא שהמעיין ימצא שכל אלו המקורות **אינן נוגעים כלל לנידון דפאה נכרית**, ואינן עוסקים אלא בנקודה זו שאין חוששין שהאשה תשלוף דבר המשמש לצניעות (אשר מחמת טענה זו הוכיח המהרש"א אלפנדרי שהפ"נ היתה מכוסה ברה"ר ודו"ק) והמקומות בהם הם דנים בעניין פאה נכרית הם אחרים לגמרי, אבל לה"חן וכבוד" כאמור כלום לא משנה, וכל מה שאפשר לדחוף ולשפץ כדי שיראה כאילו הפוסקים המליצו בחום על פאה נכרית – הכל בא בחשבון.

נט. הגאון רבי יעקב שלום סופר זצ"ל (בנו של ה"מחנה חיים"), דיין ומו"צ בעיר פעסט, בספרו "תורת חיים" על השו"ע (סי' ע"ה ס"ק ז'. נדפס בשנת תרנ"ז) כתב שהפוסקים כתבו כמג"א וכש"ג, דלא כבאר שבע, וכך הוא הדין הלכה למעשה. ודעתו היתה להחמיר משום מראית העין במקום שלא נהוג כלל בפאה, כדעת ה"מגן גיבורים" וה"שבילי דוד":

"ועיין עוד מגן אברהם ס"ק ה' לענין שיער נכרית. וכבר האריכו בזה המפרשים דהעיקר כמגן אברהם משמיה דשלטי גיבורים, ודלא כבאר שבע. **[השמטה: וכ"ז מדינא אבל יש להחמיר כהב"ש, ובמוק"צ כ' דיש בו איסור ועי' בשאלות שלי ח"א ס"ט וח"ב ז' ח' ועי' בתשו' דברי חיים חיי"ד ח"א סי' ל' וח"ב סנ"ט דיש לאסור ע"ש היטב ועמש"כ בסי' ש"ג]"**

מסקנת הדברים לאיסור הושמטה בחן וכבוד והפוסק הוצג כמתיר

(ז) ומכון לגמרא, עמוד ע"ח דרחוי לכתב כהיר שמחמיר מלחוד שלא ירחה שיס
שער ומלקה ומעמ"ש ס"ל כ"ל דעכשיו לריקן כיון שמפשר העמהב כהיר
נעשה הלכה קבוע יע"ש היטב, ועיי" עוד מג"ל הי לעכן שער נכרית וכבר
אריט בזה המפרש" דעיקר כמג"ל בשמו" דש"ג הלל כב"ש וכ"ז מדינא
אבל יש להחמיר כב"ש, ומוק"ל כי דיש בו איסור ועיי" בשאלות שלי ח"ל
ס"מ וח"ב ז' ח' ועיי" בתשו' דברי חיים חיי"ד ח"ל ס' ל' וח"ב סנ"ט דיש
לאסור יע"ש היטב ועמש"כ בסי' ש"ג:

א (או"ח א-קמט) סופר, יעקב שלום בן חיים עמוד מס 157הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הנה סוף דברי התורת חיים שהושמטו בה"חן וכבוד" מורים ד"**יש להחמיר כהב"ש**", ועוד הוסיף לעיין בדברי הדברי חיים מצאנז ואלו דבריו שם בסימן הנזכר: (שו"ת דברי חיים יורה דעה חלק א סימן ל.)

"היוצא לנו מזה שההולכים במלבושי זולתנו בדבר שיש בו צניעות ופריצות עובר על לאו ולוקה מן התורה ואפילו אינו מתכוין לדמות לגוים: ואפילו ניכרת ביתר מלבושיה שהיא יהודית ורק מלבוש אחד של גוי שמורה על מניעת הצניעות עוברת... ואך באמת אין אנו צריכים לזה כי ידעתי בבירור בהיותי אצל מו"ח ז"ל במעהרין שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו וכפי ששמעתי אז לא נמצאת בכל מדינת אשכנז שום אשה חשובה לילך בשערות ופיאה נכרית רק איזה מנקלי העם פחותי הערך והיו לקלס ורק בעוה"ר מקרוב נשתרבב המנהג הזה מן האפקורסים ולכן ח"ו לא על זה נאמר שהותר גם לנשי מדינתינו לנהוג כן והאיסור במקומו והעובר לוקה מן התורה ולכן מדין תורה הקדושה אסור לילך אפילו בדבר אחד פריצות כדרך העמים" עכ"ל.

ויש לציין שגם את חמיו של הדברי חיים היינו ה"ברוך טעם" הביא ה"חן וכבוד" לעיל כ"מתיר".

ס. הגאון רבי עזריאל הילדסהיימר זצ"ל, רב דק"ק ברלין וראש בית המדרש לרבנים בגרמניה, תלמידו המובהק של בעל ה"ערוך לנר", בשו"ת רבי עזריאל (חלק ב', אה"ע סי' ל"ו, נדפס בשנת תרנ"ט) כתב שפאה נכרית עדיפה ממטפחת, כיון שהיא מכסה היטב:

"על דבר מה שבדק לי הכובע הנקרא "לאקקען שייטעל" הנהוג עתה אצל הנשים אף הנזהרות בדת יהודית אם יאות עבדי וכבוד מעלתו הרבה להחמיר ולאסור. ואני לא כן עמדי ואהפך בזכותן, וכן נכון הדבר לעשות, וללמד זכות לנשים כשרות ולאבותיהן אשר בתוכן גדולי ישראל כאשר נודע לי, ומדשתקי אודויי אודו להו דליכא איסור דת יהודית ח"ו, והדין עמהם לענ"ד... **[השמטה: ויעוין בכל זה בשו"ת תשובה מאהבה הא"ח סי' מ"ח ודבריו נכונים וישרים למודה על האמת, ובאמת בסוף התשובה סיים בדברי מוסר שלא תצאנה הנשים בפ"נ להדמות ליוצאות בשערן של עצמן, ועתה פשתה ההיתר בזה והלואי שיאחזו הכל בזה שלא להיכשל בפריעת ראש דאוריתא]** והמחמיר חומרא גדולה כזו עליו להביא ראיות מוחלטות... **[השמטה: הנה נודע כי כל אשה ובתולה מיד רואה ההפרש הגדול בזה וגם האנשים הפרוצים הצופים בנשים בודאי יראו החילוק והנשים בעצמן יודעות כי כבר נודע הדבר]** ...וא"כ צריכים אנו להפך בזכותן, במה שאין שום מקור איסור בש"ס ופוסקים לענ"ד. וא"כ מה שרצה לומר כי הפאה גרועה יותר ויותר ממטפחת באמת לא נראה כן, אלא עדיפה יותר ויותר **שמכסה כל הראש במכסה גמורה".**

הנה העולה מתוך הדברים המובאים בהשמטות הוא כי

א. המצב באותו הזמן היה כי הנשים הלכו בגילוי ראש גמור וכמו שכתב **"שלא תצאנה הנשים בפ"נ להדמות ליוצאות בשערן של עצמן, ועתה פשתה ההיתר בזה והלואי שיאחזו הכל בזה שלא להיכשל בפריעת ראש דאוריתא"**

ב. ההיתר נשען על ההנחה כי מאחר ונשים רבות נוהגות כך ואפילו נשות רבנים אז **"מדשתקי אודויי אודו להו דליכא איסור דת יהודית ח"ו"** כאשר למעשה אנו יודעים שכל ההליכה בפאה נכרית בזמנו היתה שתיקה לשעה לאור המצב, ושתקו כיון שאילו היו מוחים היו הנשים הולכות בגילוי ראש גמור וכמו שכתב בשו"ת סתרי ומגני ח"ב סמ"ד **"זה זמן לא כביר אשר דרש רב אחד בקהילה גדולה בענין זה במדינת פולינית ושפך כוס חמתו על אותן הנשים המכסין ראשן בפיאה נכרית ולא במצנפת כמו בימים ראשונים וקרא עליהן "ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה" ר"ל וכשמעו זאת השליכו הרבה נשים את הפיאה נכרית מראשיהן באמרן אם גם זאת לא די למה לנו להכביד את ראשינו בשייטעל, והולכין עכשיו בלי שום מכסה על ראשיהן..."**

ג. עוד ניתן לראות בבירור כי הפאות של זמנו אין להם שום שייכות לפאות ימינו במה שכתב **"הנה נודע כי כל אשה ובתולה מיד רואה ההפרש הגדול בזה וגם האנשים הפרוצים הצופים בנשים בודאי יראו החילוק"**

ד. ואחר כל זאת עוד יש לציין כי הוא לא דיבר אלא על **"לאקען שייטעל"** ובלע"ז "צמות" וכמו שהעתיק את בעל התשובה מאהבה וכתב דדבריו נכונים **"למודה על האמת"** ובעל התשובה מאהבה האריך להוכיח דכל הנידון הוא רק על פאה נכרית במקום הצדעיים בצידי הראש וכלשונו שם **"וגם בעל שאילת יעב"ץ לא החמיר אלא בגובה הראש למעלה במקום שער דשייך פריעת ראש אבל למטה מן השבכה כעין פאות על צדעי ועל פדחת אינן אלא כשאר תכשיטין של חוץ ובפאה נכרית כזו מקיל המג"א א"ח סי' ע"ה סק"ה וכן משמעות רמ"א שם ועיין שם בד"מ סי' ש"ג וגם בעל פרי מגדים שהבאתי אפשר לא הקיל אלא על פאה נכרית כזו וגם מורה שהורה להקל שהבאתי בפתח דברי אפשר שהקיל על דרך זה אבל לעשות קלעי שער כעין פרוק"ן של האנשים אפשר גם הש"ג לא מצא סמך היתר..."** עכ"ל.

ונמצא מדבריו פשוט כי להולכות בפאות המכסות את כל הראש (ולא מצויות רק במקום פאות הראש) אין שום היתר זולת החילוק בדרגת היופי בין פאות ימינו לפאות של אז וכל זה זולת כל ההשגות המצויינות לעיל.

ועוד ראינו להתייחס למה שכתב **"אין שום מקור איסור בש"ס ופוסקים לענ"ד"** שהדבר הינו היפך גמור לדברי כל הפוסקים העוסקים בסוגיא ובראשם השלטי גבורים עצמו שעיקר דבריהם הוא להביא ראיה להיתר לחלק בין פאה לשער, ומכך שראה צורך להביא ראיות מש"ס ופוסקים לחלק בין הנ"ל ש"מ שדעתו היא דמסתמא אסור ועל המתיר להביא ראיה, וכן הבאר שבע שחלק עליו עיקר טענתו הינה דלמעשה אין ראיה להיתר, וכן הוא בשאר כל העוסקים בנידון, ועל כרחך לא היו לפניו ספרי הפוסקים האוסרים...

סא. הגאון הספרדי המקובל רבי אליהו סלימאן מני זצ"ל, ראב"ד חברון, בספרו "שיח יצחק" (דיני ק"ש סעיף

ע'. נדפס בשנת תרס"ב) פסק כדברי הרמ"א. וכן בספר זכרונות אליהו (חלק א' מערכת פ' אות ג'), כתב שבמקומות הנוהגים ללבוש פאה נכרית, בית דין כופין את הבעל לקנות לה, ולא כתב שיש בזה איסור. ומשמע פשוט שדעתו להתיר:

"שיער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות כנגדו, אפי' של אשתו. אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר, והוא הדין השערות של נשים שרגילות להוציא מחוץ לצמתן. וכל שכן שיער נכרית, פירוש פאה נכרית, שאינו שיער ראשה אפילו שדרכה לכסותו (שו"ע ומור"מ שם)" (שיח יצחק). **[השמטה מהערות שם: וכל מ"ש שכ' הרמ"א לענין היתר לקרוא מול שיער פאה נכרית היינו דווקא לענין ק"ש אולם ודאי שהנכון שלא תצא אשה נשואה לרה"ר אלא במטפחת או כובע ולא בפאה]**

"פאה נכרית, עיין תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ז [שהתיר] וסי' מ"ח [שאסר], והנה בעתה בכמה מקומות נתפשט שלובשים, ואדרבה בית דין כופים לבעל לקנות לה, כן שמעתי" (זכרונות אליהו).

וזולת מה שאין בדבריו שום ראיה להתיר שכן כך היתה המציאות אז של פ"נ כהוראת שעה, מ"מ הוא ציין עוד לדברי התשובה מאהבה שפירש דכל הנידון הוא רק על פאה במקום הצדעיים כמבואר לעיל, וגם את דבריו אלו הגביל וכתב דאין הוא מתיר בפועל כל זמן שלא יצטרפו אליו עוד כמה בתי דין ויאשרו את היתרו, דבר שמעולם לא קרה.

סב. הגאון רבי מאיר הלוי זצ"ל, בספרו "שמן המאור" (על המג"א או"ח סי' ע"ה. נדפס בשנת תרס"ה), הביא את דעות המתירים פאה נכרית, ולא ציין שיש חולקים, ומשמע שדעתו היתה להתיר כדעת המתירים (שהרי המחלוקת בזה ידועה, וגם לבישת הפאה היתה נהוגה בזמן ההוא):

"במגן אברהם ס"ק ה', וכל שכן וכו'. במגיני ארץ דפוס פראג שנדפסו שנת תקמ"ה, הדפיסו במגן אברהם וכל שכן שיער נכרית וכו' כצ"ל, ולא יפה עשו, דצ"ל במג"א וכ"ש פאה נכרית וכו' כצ"ל, דהמג"א כתב כן על מש"כ הרמ"א שיער נכרית, והגיה הוא דצ"ל פאה נכרית, וכן מצאתי בדפוס ישן, וכן הביא בספר הלכה ברורה, גם בבאר היטב ס"ק ח' הגיה כן, וכן הוא בשלטי הגיבורים שהוא מקור הדין, וזה לשונו בפרק במה אשה, מההיא דשנינו בפרק במה אשה דף ס"ד שהאשה יוצאה בפאה נכרית בשבת, ופירשו המפרשים כי פאה נכרית הוא מגבעת ידבקו בה שיער נאה והרבה, ותשים אותה האשה על ראשה כדי שתתקשט בשיער, עכ"ל, ע"ש. מזה נראה שצ"ל פאה נכרית, וכן הוא בדרכי משה סי' ש"ג, וכ"כ בלבוש, פאה נכרית".

כל דברי בעל ה"שמן למאור" הינם סביב השאלה האם ההיתר הינו בפאה נכרית או אפילו בשער נכרית והחילוק הוא כי שער נכרית היינו פאה שעשויה אפילו משערות האשה עצמה ואילו פאה נכרית היינו דוקא בעשויים משער של חברתה אבל משער שלה אסור ודבר זה עולה כאמור מדברי הפוסקים השונים. וז"ל העטרת זקנים (או"ח ע"ה א"ג): **"ואף דברי בעל הגה מהרמ"א כאן שמתיר בפאה נכריות, אבל שער של עצמה אף אחר שנחתכו וחברה בראשה כדי שתהא נראית בעלת שער אסור לקרוא קריאת שמע (מהרמ"י לבוש סעיף ב). ובדרכי משה סימן ש"ג [שם] כתוב מהרמ"א בהדיא ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכריות שלה לא שנא עשוי משערותיה או משער חברתה כו'. על כן כתב בהגה סתם"** והיינו דבתחילה כתב דהיתר הרמ"א אינו אלא על **"פאה נכריות, אבל שער של עצמה אף אחר שנחתכו וכו'... אסור לקרות ק"ש"** ומשמע להדיא דבסתמא לשון "פאה נכרית" היינו דוקא שער חברתה, ומ"מ לאחר מכן כתב דמדברי הדרכי משה (או"ח ש"ג) עולה להדיא דהתירו הינו אפילו בשער של עצמה, ומה שכתב כאן פ"נ היינו לאו דוקא. ומ"מ העולה מדבריו הוא דלשון פאה נכרית היינו משער חברתה ואילו **"שער נכרית"** הינו אפילו שער עצמה. וכן עולה מדברי האלף המגן (סימן ע"ה א"ח) דכתב: **"וכ"ש שער נכריות. כ"כ הד"מ בשם הש"ג, והבאר שבע הביא בשם זקנינו הגאון מוהר"י קאצינעלבויגן ז"ל שחלק על זה. ובאמת שראיותיו אינן מכריעות כמ"ש בשה"ג אבל האמת כי זקנינו בקעה מצא וגדר בה גדר <u>וראוי להחמיר</u>, <u>וכל זה בפיאה נכריות אבל שערה של עצמה שנחתכו וחברו בראשן כדי שתהא נראית בעלת שער אסור</u>"** עכ"ל, וממה שכתב שב**"פאה נכריות"** הדין הוא ד**"ראוי להחמיר"** ואילו **"שערה של עצמה שנחתכו וחברו בראשן"** הדין הוא ד**"אסור"** ש"מ דלשון פאה נכרית היינו שער חברתה כאמור. וכן עולה מדברי הבאר היטב (כאן אות ח') וז"ל: **"וכ"ש פאה נכרית: וה"ה אם חתכה שער של עצמה וחברה אח"כ בראשה."** ומדראה להוסיף דההיתר הינו גם

בכה"ג דחתכה שער של עצמה וחברה וכו'... ש"מ דפאה נכרית בסתמא היינו דוקא משער חברתה. וכן עולה מדברי הפמ"ג דכתב "עיין מגן אברהם דכתב וכ"ש שער נכרית וכו' - כצ"ל וכ"ה בש"ע ד"ו דפיאה נכרית אפילו משערותיה התלושים אין הרהור" עכ"ל, וע"כ דייק הפמ"ג את דבריו מהא דהמג"א הדגיש כי הגירסא הנכונה בדברים הינה "שער נכרית" כאמור.

והחילוק המעשי בין שער שלה לשער של חברתה מבואר בין היתר בדברי השבת של מי סד: ד"ה גמרא...וז"ל **"...אי אשמועינן חבירת' הו"א דלא משלפ' <u>משום דגנאי הוא לה</u> להראות דנצרכת לשער חבירתה <u>דאינו דומה לשער שלה דדבר קשה היא למצוא דומין זה לזה</u>"** והיינו שבמציאות של פעם היה ההבדל ניכר בין שער של עצמה לשער חברתה וכשאשה היתה הולכת עם חוטי שער משער של חברתה היה הדבר לגנאי עד שהיה חשש שהאשה היתה מסירה את החוטי שער מחמת זה, וע"כ היינו באופן שהדבר היה ניכר לכל כי יש הבדל בין הנ"ל ומה שמגלה לנו שפאות ימינו הינם רחוקות מאוד מלעמוד בגדר ההלכתי הלזה המובא כאן בדברי השמן למאור, ונוסף על כל זה שהשמן למאור לא הזכיר כלל עניין של יציאה לרה"ר וש"מ מדבריו שכנגד פאות ימינו אסור אפילו לקרות קריאת שמע, ודו"ק.

סג. הגאון הספרדי רבי יעקב חיים סופר זצ"ל, מחכמי המקובלים בישיבת "בית אל", המאסף לכל הפוסקים הספרדים, בספרו "כף החיים" (על השו"ע סי' ע"ה ס"ק י"ט וס"ק כ'. נדפס בשנת תרס"ה) הביא את דברי המג"א שחלק על באר שבע וכתב שדבריו דחויים, ומיד כתב שהסכמת האחרונים להקל בפאה נכרית, כלומר נגד דברי הבאר שבע שאסר בזה. ובסי' ש"ג (ס"ק נ"ה וס"ק נ"ח) הביא כמה מהמתירים פאה נכרית, דרכי משה, פרישה, ואליה רבה, וכתב שיש לחלק בין חוטי שיער, שהתיר השו"ע לצאת בהם לרה"ר בשבת (ועל זה הביא הרמ"א את ההיתר של הש"ג בפאה נכרית), לבין פאה נכרית שאסר השו"ע לצאת עמה בשבת שמא תיפול:

"וכל שכן שיער נכרית. וכן כתב בשלטי הגבורים, דמותר לכתחילה, כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שיער וכו'. דלא כבאר שבע סי' י"ח שחולק עליו והאריך בדברי דיחוי, מגן אברהם ס"ק ה'. וכן היא הסכמת האחרונים להתיר כדברי הרמ"א ז"ל" (או"ח סי' ע"ה ס"ק י"ט).

"וכל שכן שיער נכרית אפי' דרכה לכסות. פירוש, פאה נכרית שאינה שיער ראשה, לבוש, סידור בית עובד (בדיני ק"ש של ערבית אות ט"ז). והוא הדין אם חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה, דרכי משה (סי' ש"ג אות ו'), והביאו העט"ז (אות ג')" (שם ס"ק כ')

ודברים אלו הינם לעניין קריאת שמע וכמו שהם מובאים באו"ח סימן ע"ה שעניינו הוא אמירת דברים שבקדושה כנגד שער וכמו שנתבאר באריכות לעיל, ואכן הסכמת האחרונים היא כדברי הרמ"א שהתיר קריאת שמע כנגד פאה נכרית, וכמו שכתב להדיא בדבריו בסימן ש"ג ס"ק נ"ה **"עיין בדברינו לעיל סי' ע"ה אות י"ט לענין דינא, שכתבנו דמותר <u>לקרות</u> נגד פאה נכרית"** (והיינו דוקא במראה כמו של פעם) וש"מ דגם הוא הבין בפשטות שכל דברי הרמ"א כאן אינם אלא לעניין אמירת דברים שבקדושה כנגד פאה נכרית ותו לא.

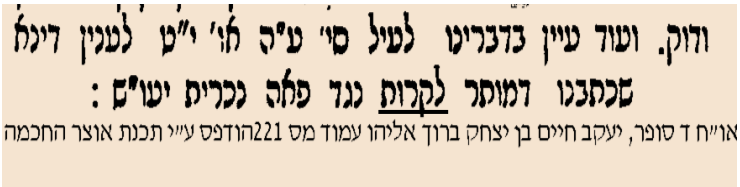
ודוק. ועוד עיין בדבריו לעיל סי' ע"ה או' י"ט לענין דינא
שכתבנו דמותר לקרות נגד פאה נכרית יע"ש :
או"ח ד סופר, יעקב חיים בן יצחק ברוך אליהו עמוד מס 221הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הקטע בו מתברר כי הפוסק דן לעניין ק"ש הושמט בחן וכבוד והפוסק הוצג כמתיר אפילו ברה"ר

"יוצאת בחוטי שיער בין שהם עשויים משערה או משיער חברתה. כתב בשלטי הגבורים, דמותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושים ועשויים לכסות שערותיה האחרות. ואע"ג דעבדה לקישוט, שתהא נראית בעלת שיער. עכ"ל דרכי משה אות ו'. ולא דמי לחוטי צמר שבראש הסימן, ואף דהני שערות מחוברין בדבר ויש בו משום חציצה, דשאני הכא דהך פאה נכרית היא כמלבוש דאינה הולכת זולתה, אי נמי בשעת טבילה מניחתן בביתה. פרישה אות י"ט, אליה רבה שם.

ומיהו עיין לקמן סעיף י"ח שאוסר לצאת בפאה נכרית. ואפשר שיש לחלק, ועיין לקמן אות נ"ח, ודוק. ועוד עיין בדברינו לעיל סי' ע"ה אות י"ט לענין דינא, שכתבנו דמותר לקרות נגד פאה נכרית, ע"ש" (או"ח סי' ש"ג ס"ק נ"ה).

"לא תצא בפאה נכרית. דהיינו קליעת שיער תלוש שנותנת על שערה כדי שתיראה כבעלת שיער הרבה, שמא תחלצנה מעל ראשה להראותה, או שמא תיפול מעל ראשה ותביאנה בידה. ר"ז שם. והוא מגמ'. ועיין לעיל אות נ"ה ודוק" (שם ס"ק נ"ח).

וכל אלו הדברים התבארו כבר לעיל בביאור דברי הפרישה, והדבר מוכח שבעל הכף החיים לא הזכיר עניין הפאה נכרית אלא לעניין ק"ש ותוך הבית והחצר וכמו שנתבאר בדברי הדרכי משה לעיל, שכן בזמנו ובמקומו לא היתה מציאות של יציאת נשים לרה"ר בפאה נכרית ובכה"ג הדבר פשוט לכ"ע שאסור הן מצד דת יהודית של מנהג המקום (דזה משתנה לחומרא כעולה מדברי הפרישה על דברי הטור אבה"ע קט"ו) והן מטעם של מראית העין (וזה מבלי להתייחס לעצם הטענה היסודית לאיסור ברה"ר כנתבאר לעיל)

ועוד שמוכח מדבריו כי ברה"ר הפ"נ היתה מכוסה במה שכתב שהחשש ביציאה בפאה נכרית לרה"ר בשבת הוא שמא תפול הפאה מעל ראש האשה או שמא תחלצנה וכו'... וע"כ היתה הפאה מתחת לכיסוי הרדיד שכן רק בכה"ג ישנו חשש שתוריד האשה את הפאה מראשה ותמשיך ללכת כך ברה"ר בעוד שראשה מכוסה (ברדיד) ומה שאין כן אילו הפאה היתה גלויה פשוט שאין חשש כהנ"ל וכשם שאין חשש שהאשה תסיר את המטפחת או את השמלה ברה"ר ודו"ק...

והטענה אותה טוען ה"חן וכבוד" כי הפאה נכרית היתה מונחת על הסבכה ומשום כך יכלה האשה לשולפה ברה"ר וכו' גם היא דחויה מדברי הכף החיים כאן שכתב כי האשה נותנת את הפאה הנכרית **על שערה**, ולא על הסבכה כנ"ל ופשוט.

סד. הגאון רבי חיים יעקב הלוי קרוייזר זצ"ל, רב דק"ק דאלינא, בספרו "באר יעקב" על שולחן ערוך (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב'. נכתב בשנת תרס"ו) הביא את דעות המתירים ופסק כמותם:

"וכל שכן פאה נכרית. כן כתב בש"ג דמותר לכתחילה, דלא כב"ש שחולק עליו, מג"א. ועיין בעטרת זקנים דהלבוש כתב דשיער של עצמה אף אחר שנחתכה וחיברה בראשה אסור לקרות ק"ש כנגדה, ובדרכי משה כתב להדיא דלא שנא משערותיה אי משערות חברתה **[השמטה: וכ"כ בא"א ועי' במ"ז סי' ש"ג ס"ק ט' שכ' אם נאמר דאם קרא ק"ש נגד שער צריך לחזור ולקרות א"כ בפאה נכרית הוי ספק תורה דק"ש מן התורה ועל דלא יצא מדרבנן אף מה"ת לא יצא עי' תוס' סוכה נ']** וכאן באשל אברהם כתב, במדינות אלו שיוצאין בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, עכ"ל, וכן פסק בעל התניא דמותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע, ואפי' במקום שדרכן לכסות מותר לקרות ק"ש כנגדה, וכן פסק ב"דרך החיים".

המלקט השמיט את דברי הבאר יעקב אשר דן בספק הפמ"ג בנידון דק"ש כנגד פאה נכרית, דממנו מובן שמה שאח"כ הביא סוף דבריו היינו לעניין היתר ק"ש כנגד פאה נכרית במקום שדרך הנשים ללכת כך, והעלים עוד מעיני הקורא את דברי הבאר יעקב בסימן ש"ג דשם סיכם הבאר יעקב את השיטות בסוגיא וחתם דבריו בנידון במילים: **"ועמ"ש בסי' ע"ה לעניין ק"ש"** עכ"ל. וש"מ להדיא דכל דבריו בסימן ע"ה הם רק לנידון דק"ש ותו לא, ופשוט. ואילו המלקט "משום מה" שכח להביא דברים אלו...

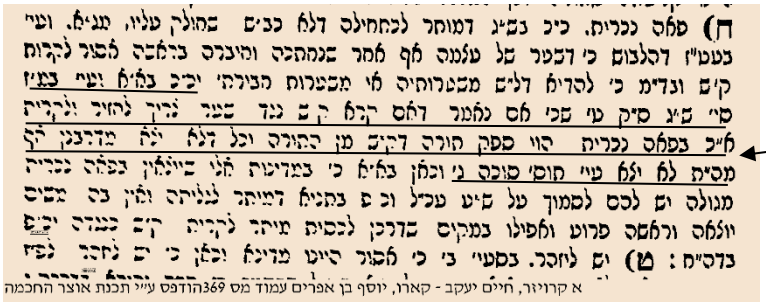
ח) פאה נכרית. כיב נב"ג דמותר לכתחילה דלא כב"ש שחולק עליו, מגא". ועי' בעטר"ז דהלבוש כ' דכבר בל עצמה אף אחר שנחתכה וחיברה בראשה אסור לקרות ק"ש ונדיה כ' להדיא דל"ש מבשערותיה מ' מבשערות חברתה יכ"כ בא"א ועי' בש"ז סי' ש"ג סק' ט' שכ' אם נאמר דאם קרא ק"ש נגד שער צריך לחזור ולקרות א"כ בפאה נכרית הוי ספק תורה דק"ש מן התורה וכל דלא יצא מדרבנן אף מה"ת לא יצא עי' תוס' סוכה נ' וכאן באשל אברהם כ' במדינות אלו שיוצאין בפאה נכרית מגולה יש לכם לסמוך על ש"ע ע"כ ובש"ג בתניא דמותר לגלותה ואין בה משום יוצאה וראשה פרוע ואפילו במקום שדרכן לכסות מותר לקרות ק"ש כנגדה יב"ש בדס"ח: ט) יש לחכר. בסעי' ב' כ' אסור היינו מדינא וכאן כ' יש לחכר לפי

א קרויזר, חיים יעקב - קארו, יוסף בן אפרים עמוד מס 369 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הקטע בו מתברר כי הפוסק דן לעניין ק"ש הושמט בחן וכבוד והפוסק הוצג כמתיר אפילו ברה"ר

סה. הגאון רבי ישראל מאיר הכהן זצ"ל (ה"חפץ חיים"), ראש ישיבת ראדין, הפוסק העיקרי של יהדות אשכנז, בספרו "משנה ברורה" (על השו"ע סי' ע"ה ס"ק ט"ו. נדפס בשנת תרס"ז), הביא את הפמ"ג שהמקילים בפאה נכרית יכולים לסמוך על השו"ע, וגם בשערות עצמה התלושות. ופסק גם כמגן גיבורים, שבמקום שלא נהגו בפאה אסור משום מראית העין:

"שיער נכרית. קרי נכרית להשיער שנחתך ואינו דבוק לבשרה, וסבירא ליה דעל זה לא אמרו חז"ל שיער באשה ערוה, וגם

מותר לגלותה ואין בה משום פריעת הראש. ויש חולקין ואומרים דאף בפאה נכרית שייך שיער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש. וכתב הפמ"ג, דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, ומשמע מיניה שם דאפילו שיער של עצמה שנחתך ואח"כ חברה לראשה ג"כ יש להקל. ובספר מגן גיבורים החמיר בזה [היינו בשיער של עצמה שנחתך ושוב חברה לראשה]. ע"ש. וכתב עוד שם, דאם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, בודאי הדין עם המחמירין בזה משום מראית העין, ע"ש".

ויעויין בפוסקים המובאים לעיל ולקמן שיש מהם כמה וכמה אשר העולה מדבריהם הוא דכל דברי המ"ב אינם אלא לנידון דק"ש ובתוך הבית והחצר וכמו שנתבאר לעיל בדעת הפמ"ג אותו העתיק המשנ"ב, ופירוש דבריו הוא דהיכן דיוצאות הנשים בפאה נכרית מגולה יכולים הגברים לסמוך על השו"ע לעניין קריאת שמע כנגדם (וכן עולה מדברי הבאר יעקב, הפתחי עולם, האבני ישפה, וכן כתבו בעל הצניעות והישועה ומבואר באריכות בספר סוגיא דפאה נכרית ובתורה תבלין). ולשון פרוע ראש שנקט הכוונה הינה פרוע ראש דהירושלמי האמור בחצר ומובא בפוסקים רבים להלכה.

וכמה וכמה סיועים יש לכך שהמשנ"ב לא התיר אלא לעניין ק"ש ובתוך הבית והחצר ולבעלה, שכן לעניין רה"ר כתב בביאור הלכה כאן בסימן זה ממש **"לילך בשוק וחצר של רבים לכלי עלמא אף אם תלך במטפחת לבד לכסות שערה מקרי עוברת על דת יהודית <u>עד שתלך ברדיד מלמעלה</u> ככל הנשים"** וזאת מבלי שהזכיר כלל את עניין הפאה הנכרית עליה דיבר ממש כאן באותו הסימן.

וראינו להעתיק כאן מדברי הגר"א בריזל זצ"ל בדבריו שכתב בקובץ אוצרות ירושלים (חלק נ"ז) **"סתימת הדברים מהני רבוותא** (היינו הרמ"א הלבוש העטרת זקנים וכו'...) **נאמרין בנידון שבשו"ע או"ח (סי' ע"ה) <u>ושם המדובר לענין אמירת דברי קדושה</u>, ושהיא בבית, וכן משמע שם ממשנה ברורה בביאור הלכה עיי"ש, וכן בספרו גדר עולם בפ"ב ובפ"ד כשמזכיר פאה נכרית מדייק דבריו לענין בפני בעלה עיי"ש, הגה בעצמך האם יכולים ללמוד מזה היתר, במקום שעומדים נ"ח פוסקים ואוסרים בפירוש"**

והיינו שאחר וכ"כ פוסקים אוסרים להדיא לא שייך ללמוד היתר מהפוסקים המציינים פאה נכרית בסתמא בשו"ע או"ח ולומר דהם דעתם להתיר ולחלוק כך סתם בשתיקה, בעוד שניתן להעמיד אותם בקל לעניין ק"ש ובתוך הבית והחצר ולבעלה, ובכך נמצא שאין מחלוקת למעשה, וראינו עוד להביא עדות נכד החפץ חיים על ההנהגה בביתו.

דע עוד דסלבר איסור פרוע ראש יש עוד ענין אחר שמחמת זה צריכה להיות שערה מכוסה אפילו בביתה באיזה כיסוי או בפאה נכרית (הוא מה שקורין פארוק) ראל"ה אסור אפילו לבעלה לומר שום דבר קדושה נגדה, דהשער הוא בכלל ערוה כמו שאמרו

גדר עולם כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס 5הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ואל יטעה אותה היצר שתנצל מן הדין מפני שהיתה צריכה להתקשט עצמה לעיני בעלה שלא תתגנה עליו כי באמת זוהי טעות דזהו שייך רק בביהה לבד ולא בשוק ועוד <u>דגם בביתה היה לה עצה לילך באיזה כיסוי נאה או בפאה נכרית (פארוק)</u> על ראשה ולא לגלות שערותיה. והנה כאשר נתבונן נמצא ששתי סיבות גורמות לזה

גדר עולם כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס 5הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכמו שנכתב לקמן בפרק ז' ואפילו <u>אם הולכת פרועת ראש רק בביתה לבד</u> ולא בשוק עכ"פ היא מקלקלת בזה לכל דבר קדושה שהוא אומר בעודו בחייו דהיינו כפי הרגל כל איש ואיש בביתו להתפלל ולברך המוציא וברכת המזון וכל הברכות ולקריות בתורה וקשה מאד ליזהר כשאשתו הולכת בביתה פרועת ראש שלא לאמר שום דברי קדושה נגדה, ואל יחשוב האדם בנפשו לאמר כבר אמרתי לה פעמים ושלש ואיננה שומעת לי ומה לי לדבר עוד בענין זה, יתבונן האדם בעצמו האם היה מתנהג כן כשהיה רואה שאשתו מקלקלת כל עסקיו שהוא עושה בוודאי היה צועק מר עליה לאמר מה העשי

לבד שאין את מסייעת לי עוד הקלקלי כל מחיתי בטה נחיה אני וכל אנשי ביתי האם נמות מפני שטותך והיה מתחכם בכל מיני עצה להעריך לפניה את גודל שטותה פעם בלשון רכה ופעם בלשון קשה עד שהיתה מתבוננת בעצמה להסיר אולתה מעליה. כן בענינו צריך תמיד להוכיחה בענין זה ולהעריך לפניה את גודל הקלקולים היוצאים מזה שיהיה עי"ז מר באחרית גם לה גם לו שימצא עי"ז כמה מאות ואלפים תפלות וברכות שהיו שלא כהוגן עד שעי"ז תתרצה היא בעצמה <u>לילך בכיסוי (איזה בגד או פארוק)</u> על שערה. ואמשול לך משל למה הדבר דומה, לסוחר אחד גדול שהיה דר בעיר

גדר עולם כהן, ישראל מאיר בן אריה זאב עמוד מס 14הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

נכרית. ועל זה הנני מפרסם מה ששמעתי מפי הרב צבי זקס שליט"א נכד רבינו בעל חפץ חיים, ששמע מפי הסבתא שלו, שבעלה הוא רבינו זצ"ל הזהירה בפירוש לא לצאת לחוץ בפאה נכרית בלי שום מכסה.

ג' פעמים שהחפץ חיים מזכיר עניין של פאה נכרית בספרו גדר עולם (שנכתב כדי לבאר את החומרא באיסור פרוע ראש לנשים אחר ורובם באירופה הלכו אפילו ברה"ר בגילוי גמור) ובכל אלו הפעמים אינו מציין עניין זה אלא לגבי תוך הבית.

ועוד שבכל אותם הפעמים מציין החפץ חיים קודם סתם כיסוי ורק לאחר מכן פאה נכרית, ומה שרואים שאפילו לעניין זה לא ראה החפץ את הפאה ככיסוי מהודר.

ועוד שבקטע השני הוא כותב להדיא שכל העניין של התקשטות עבור הבעל אינו שייך כלל ברשות הרבים אלא בבית בלבד, ודלא כעזרן ורבותיו שיסדו טענה שבכדי שלבעל תהיה יכולת לשמור את עיניו חייבת האשה ללכת בקאסטם ובלי זה אי אפשר...

וכמו כן מוכח מדברי המשנ"ב דדת יהודית אינה משתנה ודלא כמו שעזרן מנסה לטעון בעקשנות, שכן בביאור הלכה כתב כי ברה"ר חייבת האשה לכ"ע ברדיד מדין דת יהודית, וזאת בזמן שרוב ככל הנשים בדורו הלכו בגילוי ראש גמור,

וכן צידד שם כדעת החת"ס בסימן ל"ו דההולכת בגילוי ראש בתוך ביתה מקרי עוברת על דת יהודית, וגם בזה היו רוב ככל הנשים בדורו הולכות בגילוי ראש גמור בתוך הבית, (וכמו שכתב בנו ב"קיצור תולדות ימיו" עמ' ל"ה וז"ל "ואף מי שלא העיזה לצאת בחוץ וראשה פרוע, אבל בבית, הקלו רובן לילך בגילוי ראשן בלי מטפחת") וכן שם בסק"ב כתב "אבל זרועותיה ושוקה אפילו רגילין לילך מגלה כדרך הפרוצות אסור" עכ"ל, ושם בשער הציון כתב "כן מוכח בכתובות ע"ב עמוד ב' דהוא דת יהודית עיי"ש" והיינו דברי הגמרא שם דמראה זרועותיה לבני אדם הינה בכלל עוברת על דת יהודית, ומה דכתב דגילוי הזרוע (וק"ש כנגדו) אסור לעולם כיון דאית ביה דת יהודית ש"מ דס"ל בפשטות דדת יהודית אינה משתנה. וניכר מדבריו דדבר זה היה פשוט בעיניו עד שלא ראה אפילו צורך להוכיח את דבריו בזה אלא כתב בסתמא דהדבר אסור תמיד אפילו היכא שאין הנשים מקפידות על הדבר כיון שיש בדבר משום דת יהודית.

ועוד ראוי לציין כי מדברי בן החפץ חיים זי"ע ניכר להדיא היפך מדברי עזרן ורבותיו המחדשים בימינו כי בשער אין הרהור וכו'... שכן כתב שם "באשר כבר דשו רבים בדרך רעה זו (גילוי שער ברה"ר), ואפילו אותם שאינם פרוצים, חפשו היתרים, באמרם, באשר כבר הופקר דבר זה, ורוב הנשים הולכות בפריעת ראשם, שוב ליכא הרהור בזה, אמנם מר אבי התרעם מאד על טעות זה וחשב זאת לדברי בורות, שלא נאמר סברא זו רק בצומת שער, הבולטות מרדיד שעל ראשה, ולא בפריעת ראש כולה, וכמו בגילוי אברים המכוסים, שאף אם כולם ילכו ערומות, עוברים בלא יראה בך ערות דבר וכמו כן בפריעת ראש" ודבריו אלו הם בניגוד גמור לטענת עזרן כאמור כי בשער כלל אין חשש הרהור, וכל מי שנכשל חלילה בהרהור מחמת שראה שערה או פאה של אשת איש, אין זה אלא מאחר והוא אינו בקי די הצורך בסוגיא ולא ידע כי למעשה אין בדבר חשש הרהור וכו'... שאר סברות נפסדות אשר חשבן החפץ חיים לדברי בורות כאמור.

סו. הגאון רבי יוסף יצחק שניאורסאהן זצ"ל, האדמו"ר השישי מליובאוויטש, ב"ספר התולדות" (פרק י"א - איגרות קודש דף רכ"ז, וכן בספר "איגרות קודש" להריי"צ, איגרת א'תתנ"ג), כתב שחובה על כל אשת חב"ד ללבוש דוקא פאה נכרית, ואחרת לא יתכן:

"בטח קיבל את מכתבי בברכת מזל טוב. במכתבו הוא כותב שמקווה להשי"ת שיעזור לו שביתו יהיה חסידי, הנה כל ברכה צריכה לכלי... וההנהגה בכלל צ"ל אשר אשת תלמיד תומכי תמימים צריכה לשאת פאה, כמה שלא יכבד לה דבר זה, אבל אחרת אי אפשר ואי רשאי להיות... אחר כל האריכות הנני אומר לו בקיצור דקיצור, אשר זוגתו תהיה צריכה לשאת פאה נכרית ואחרת אי אפשר".

הנה הדבר פשוט שלאור התקופה והמצב לא היתה כוונת האדמו"ר במה שכתב שבלי פאה נכרית אי אפשר היינו שאפילו באם האשה תכסה ראשה במטפחת, (שכן כל אדמור"י חב"ד הקודמים הלכו נשותיהם במטפחת וכעולה להדיא מדברי האדמו"ר האחרון וכמובא בתורת מנחם חלק י"ב עמ' 189 הגהה מס' 7 כי אשת הרש"ב היתה הראשונה בנשות אדמור"י חב"ד שכיסתה ראשה בפאה) אלא הכוונה שאם לא תכסה ראשה בכלל אזי אי אפשר וכמו שמובא רבות מאוד בדברי הפוסקים המובאים כאן (בעיקר בקטעים שהושמטו בספר "חן וכבוד") שכך היתה המציאות באותם הימים שהנשים הלכו בגילוי ראש גמור ובלית ברירה הרבנים המליצו על פאה (שנראתה אז כמו שנראתה...) כפתרון בדיעבד ועל זאת כתב האדמו"ר שבלי זה אי אפשר, והדבר פשוט ממה שבעל הצמח צדק עצמו הוא מן האוסרים פאה נכרית ופשוט הוא שבחב"ד לא הנהיגו בדווקא ללכת בניגוד לדעת הצמח צדק אלא כאמור כמו שנתבאר עד כה.

דברי הצמח צדק האוסר פאה נכרית

וז"ל בש"ס דפוס פפד"מ בנזיר (דף כ"ח) כתב על הגליון נ"ל היתר מכאן לשערות שנשים נשואות נותנות בראשיהן וכו' עכ"ל והיינו מהא דאמרינן התם נזרק עליה אחד מן הדמים אינו יכול להפר בד"א בתגלחת הטהרה אבל בתגלחת הטומאה יפר שיכול לומר אי אפשי באשה מנוולת. רבי מאיר אומר אף בתגלחת הטהרה יפר שיכול לומר אי אפשי באשה מגלחת. ואמרינן בגמרא ות"ק סבר אפשר בפאה נכרית. ור"מ סבר איידי דזוהמא לא ניחא ליה. ומדקאמר אפשר בפיאה נכרית אלמא דאשה נשואה מותרת בפיאה נכרית. וטעה בזה טעות גדול דלדבריו תיקשי לרבי מאיר שיכול לומר אי אפשי באשה מגלחת הרי אינה יכולה לגלות שערה ואטו מי לית ליה לרבי מאיר דת משה ויהודית. אלא ודאי מיירי כשהיא בבית בפני בעלה א"כ אין ראיה מזה להתיר פיאה נכרית וכן אין ראיה ממתניתין

חידושים על הש"ס שניאורסון, מנחם מנדל בן שלום שכנא עמוד מס 19הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פרק המדיר (ע"ב ב') ובתוס' שם דבחצר שרי. וקצת ראי' דבפאה נכרית לא שרי רק בחצר מדאמרינן בשבת (ס"ד ב') הכל ככבול. ואמאי עזיב פיאה נכרית. אלא דבפיאה נכרית גם בחול אינו מותר רק בחצר:

חידושים על הש"ס שניאורסון, מנחם מנדל בן שלום שכנא עמוד מס 19הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סז. הגאון רבי מיכאל זאב זאבאצקי זצ"ל, אב"ד דק"ק פראשאוויץ, בספרו "מתנה טובה" (שבת ס"ד ע"ב. נדפס בשנת תרס"ח) פסק כש"ג וכתב שדברי היעב"ץ תמוהים, והאריך ליישב קושיותיו ולחזק ראיות הש"ג מהגמ':

"במשנה, יוצאה אשה בחוטי שיער וכו', בכבול ובפאה נכרית לחצר וכו'. השלטי גיבורים האריך להוכיח מכאן דהיתר גמור הוא לנשים לצאת בפאה נכרית על ראשן עשוי משערות תלושין, בין משלה בין משל חברתה ואין בזה משום גילוי שיער או פריעת הראש, דזה ל"ה רק בשערותיה המחוברין בגופה. משא"כ בתלושין, ליכא שום איסור, ע"ש שהאריך בראיות, והובא גם כן בדרכי משה אורח חיים סי' ש"ג אות ו', וברמ"א או"ח סי' ע"ה, וע"ש במג"א שהב"ש חולק על הש"ג. והמג"א דחה דברי הב"ש והסכים להש"ג, ועיין בעטרת זקנים שם ובפרי מגדים ושאר אחרונים, ועיין ג"כ באה"ע סי' קט"ו בבאר היטב ופתחי תשובה. ובשאילת יעב"ץ ח"א סי' ט' לא ראה דברי הש"ג דכאן, והפוסק הנ"ל רק הביא מש"כ הש"ג בהגהות לש"ס נזיר דף כ"ח וזה לשונו, נראה לי מכאן היתר לשערות שנשים נשואות נושאות בראשיהן, יהושע בועז. עכ"ל. והוא ז"ל חלק עליו, דבבית ובחצר וודאי דשרי דלא גרע מקלתה, ולדעת תוס' אפי' בשערה שרי דאם לא כן לא הנחת בת לאברהם אבינו יושבת תחת בעלה, וכ"ש פאה נכרית. וברשות הרבים ולמעלה מקושרים בגלוי ודאי אסור, דלא עדיפה מקלתה דאסור משום דת יהודית כדאיתא בהמדיר. ולבסוף כתב וזה לשונו, והיינו דתנן במה אשה יוצאה בכבול ובפאה נכרית לחצר, וברישא דבכבול לרשות הרבים לא תצא, לא תנן התם פאה נכרית, משום דבלאו הכי אסורה לצאת בה לרשות הרבים. ולא איצטריך לאשמעינן דלא תצא בה בשבת, אלא בסיפא דבחצר מותרת, צריכה למימר דבחצר שריא אפי' בשבת ודו"ק, ואע"פ שהתוס' לא כתב כן שם, ע"ש בפירוש המשנה לשם. עכ"ל. ובח"ס כאן, הביא דבריו בפירוש המשנה בלח"ש, שהשיג על התוס' לעיל (דף נז:) בד"ה אי כבלא דעבדא, שהקשו אמאי לא תנא ברישא פאה נכרית בהדי כבול, דלא תצא לרה"ר. ותירצו, דמילתא דפשיטא הוא דוודאי שלפא לה, דמחכו עלה ע"ש. והוא ז"ל השיג על קושייתם כנ"ל, דפאה נכרית לרה"ר אפי' בחול אסור ולא אצטריך למתני דאסור בשבת. גם מה שתירץ דפשיטא דשלפא, כתב דזה אינו דודאי לא שלפא, דלא מגליא שערה ברה"ר, ע"ש. ולענ"ד דברי התוס' והש"ג והפירוש הנ"ל נכונים וברורים, ודברי הגאון יעב"ץ ז"ל תמוהים. דמבואר בהדיא בש"ס כאן לענ"ד דמותרות לצאת בפאה נכרית אפילו לרה"ר, דהא איתא בגמ' אמר רב, כל שאסרו לצאת בו לרשות הרבים, אסורה לצאת בו לחצר, חוץ מכבול ופאה נכרית וכו'. ורב מאי שנא הני, אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה. וכן הוא ברמב"ם וטוש"ע וכל הפוסקים ע"ש. ואם איתא דבפאה נכרית אפי' בחול אינה יוצאת בו לרה"ר, מפאת איסור פריעת הראש, א"כ מאי קאמר הש"ס מאי שנא הני, והא בפאה נכרית ליכא חשש, דאם תצא בו לחצר תצא בו לרה"ר, דהא בפאה נכרית אף בחול אינה יוצאת לרשות הרבים. וגם למה לי טעמא דעולא, כדי שלא תתגנה על בעלה, והא בלאו הכי שריא כנ"ל. ועל כרחך כדעת התוס' ושלטי גיבורים ופוסקים הנ"ל, דבחול שריא לצאת בו לרה"ר ושפיר הוי אסורה לצאת בו לחצר בשבת, אי לאו טעמא דעולא. וגם מדברי רב גופא מבואר כן, שאמר כל שאסרו לצאת בו לרה"ר וכו' חוץ מכבול ופאה נכרית, הרי דפאה נכרית אסרו לצאת בו לרה"ר מצד איסור שבת. גם מגופא דמתניתין מבואר כן, דאי נימא כדברי היעב"ץ ז"ל, דמשום הכי לא תנא ברישא דבפאה נכרית לא תצא לרה"ר, משום דבלאו הכי אסורה אף בחול משום פריעת הראש כנ"ל, א"כ למה תנא בסיפא דמותרת בפאה נכרית בחצר, פשיטא, איזה הוה אמינא היתה דאסורה, כיוון דליכא גזירה אטו רה"ר כנ"ל. בשלמא כבול איצטריך לאשמעינן דלא, גזירה אטו רה"ר, משא"כ פאה נכרית. ועל כרחך כדעת התוס' ופוסקים הנ"ל, וזו ראיה שאין עליה תשובה לענ"ד. ותימה על הגאון הנ"ל שלא נחית למה שכתבתי.

ומה שכתב על תירוץ התוס' הנ"ל שכתבו דודאי שלפא, והקשה דהא ודאי לא שלפא דלא מגליא שערה, נראה לי דלא קשיא מידי, דיש לומר כדרך הנושאות פאה נכרית על ראשן שמכסות שערותיהן באיזה סבכה, ועל הסבכה נותנות הפאה נכרית, ואין הסבכה נראית מתחת הפאה נכרית, דבלאו הכי בודאי גם לדעת התוס' ופוסקים הנ"ל אסורה לצאת בו לרה"ר דלא עדיפה מקלתה כמש"כ היעב"ץ וכמו שאבאר. ומשום הכי שפיר תירצו התוס' דודאי שלפא, דהא לא מגליא שערה, דהסבכה עדיין על ראשה".

הנה מה שהשיג על היעב"ץ כי פשוט הוא מהש"ס דמותרת הנשים לצאת בפאה נכרית לרה"ר ביום חול, הטענה כשלעצמה נכונה היא דאכן כך הוא שנראה מהש"ס שמותרות הנשים לצאת לרה"ר בפאה נכרית ביום חול ובאמת דברי היעב"ץ צריכים עיון גדול, אלא שהעיקר חסר מן הספר והוא דמנ"ל שברה"ר הפאה נכרית היתה **מגולה** ואדרבא מוכח שהיא היתה מכוסה תחת הסבכה והיינו ממש דומיא דכבול שהיתה מונח תחת הסבכה ורק בכה"ג היה חשש שמא האשה תשלוף את הפאה דבלאו הכי היו שערותיה מתגלות.

ומה שכתב לתרץ כי מיירי במנחת הפאה נכרית על סבכה דברים אלו דחויים הם להדיא מדברי כל הראשונים העוסקים בנידון ואף מדברי השלטי גבורים עצמו שכתב כי הפאה נכרית היתה מונחת על שער האשה וז"ל **"פ"נ המחוברת לשער"** וכן **"שער המכסה שערה"** וכן לשון רש"י (שבת סד:) **"קליעת שער התלושה וצוברתה על שערה עם קליעתה כדי שתראה בעלת שער"** וכן היא לשון הטור והשו"ע (או"ח ש"ג) **"קליעת שער שקולעת בתוך שערה"** וכן לשון הפמ"ג **"פאה נכרית שקולעת בתוך שערה"** וכן המשנ"ב (סימן ש"ג) **"צוברתה על שערה מלמעלה"** והתוס' רי"ד שבת סד: **"פי' פיאה... קליעות של שיער של חבירתה וקושרת בראשה על שערה כדי שתראה בעלת שיער"**

וכן על זאת הדרך בעוד **שאין שום זכר בש"ס ובראשונים לפאה נכרית המונחת על הסבכה** ותימה היא להעמיד את המשנה רק באוקימתא מסויימת בזמן שהמשנה אסרה פ"נ ברה"ר בסתמא ולא חילקה ופירטה דכל האיסור הוא רק באוקימתא מחודשת של מנחת סבכה תחת הפאה וכל זה בזמן שמאידך בכל שאר החפצים מובא בפירוש חילוק בין היכא דמותר לצאת בהם להיכא דאסור וכגון טוטפת וסרביטין דאינן אסורים אלא היכא דאינם קשורים בסבכה, וכן מצינו חילוק בין מחט נקובה לשאינה נקובה, ובין העשויה לצניעות דמותר לאינה עשויה לצניעות דאסור, וכן מצינו חילוק בחוטי צמר ופשתן אליבא דהתוס' (נז. ד"ה במה אשה) דכתבו וז"ל **"אומר ר"י דהיינו דוקא בחוטין שאינן נתונין בקליעת השער אבל חוטין הנתונין בקליעת השער יוצאה בהן..."** ובכלל מצינו חילוק בחוטים כנ"ל בין העשוים מצמר ופשתן דאסור לצאת בהם, לבין חוטי שער המותרים, וגם בחוטי שער מצינו חילוק בין רגילים לבין חוטי זקנה על ילדה ולהיפך, וכן הוא בסנדל המסומר דמבואר היטב דכל האיסור לצאת בו הוא רק כאשר הנ"ל עשוי באופנים מסויימים ועם מסמרים בצורה מסויימת וכן יש חילוק בין מספר המסמרים דמכמות מסויימת של מסמרים מותר בעוד שמאידך אסור וכן מצינו חילוק בין שן של זהב דלמסקנה אסור לצאת בה לרה"ר לבין של של כסף המותרת, וכל כה"ג, ואחר ומצינו כל כך הרבה חילוקים בין כל החפצים באיזה אופן מותרים הם ובאיזה אופן אסורים ממילא לא שייך לומר דהמשנה אסרה פ"נ ברה"ר שמא תלך האשה בסבכה מתחתיה וזה בלי שום חילוק בנידון וכדמצינו בכל שאר החפצים, ועוד י"ל דאליבא דטענה זו אינו מובן מדוע נזקקו חז"ל לטעם ד**"שמא תתגנה על בעלה"** בעוד שיכלו להשיג מטרה זו ע"י שהיו אוסרים יציאה בסבכה המונחת מתחת לפ"נ, דבזה ליכא חשש לאומרים כנ"ל, ובכלל אם נאמר דחז"ל אסרו פ"נ ברה"ר בשבת מחשש שמא תהיה מונחת על הסבכה אם כן ה"ה גם במטפחת ראש צריכה האשה להאסר ביציאה לרה"ר שמא גם היא מונחת על סבכה כנ"ל, ולהדיא מצינו בחידושי רבינו פרחיה בתחילת פרקין דכתב בביאור דברי המשנה דאסורה האשה לצאת ב"רצועה שבראשה" דהיינו "כך היה דרכן לתת בראשן מתחת כל מלבושן כדי שתקלוט את הזיעה ולא יטנפו מלבושי ראשה", והיינו דגזרו ז"ל על הנשים שלא יניחו בראשיהן דבר מה תחת מלבושיהן כדי לקלוט הזיעה (והיינו רצועות שבראשה) וממילא ש"מ דגם כך אסור להניח סבכה תחת הפאה, ומדאמרו דפ"נ נמי אסור ע"כ היינו בדליכא דבר מה תחת הפאה, וע"כ י"ל דהפ"נ עצמה מכוסה וכדמצינו בכבול והחשש הוא שמא האשה תשלוף אותה בעוד שישאר ראשה מכוסה, וכן משמע מנידון דערכין גבי פאה נכרית דניצולת בהדי האשה, וכדכתב החזו"א בנידון (הל' אבילות סימן ר"ח רטצ א' ד"ה סנהדרין קי"ב א') וז"ל **"הא לא מבעי לי' לבושו דתלי בסיכתא, והא דמבעי לי' בפאה נכרית טפי משום שפאה נכרית חשיבא טפי גוף בשעה שהיא קלועה בראשה"** (וכעין זה מובא בראשונים שם) וש"מ דסתם פ"נ קשורה היא בשערות האשה. וכן משמע מלשון התוס' בנזיר כח: גבי טענת ר"מ דאיידי דזוהמא לא ניחא ליה, פירשו שם "דזוהמא ביה זוהמא (זיעה) ואינה מגופא" וש"מ דהיא מונחת ישירות על ראשה ולכן נספגת היא מזיעת ראשה ומשום הכי מאוסה היא על הבעל ואילו היתה מונחת על סבכא לא היה שייך לומר איידי דזוהמא. וכן להדיא כתב הפרישה בדברי הרמ"א (או"ח ש"ג) גבי פ"נ דאית ביה חציצה וכו' עיי"ש וז"ל **"דהא הני שערות בודאי מחוברין בבשר ויש בו משום חציצה"** וש"מ דפשיטא לו דהפ"נ מחוברת היתה לשיער. ונמצא אם כן דהטענה שהפאה מונחת על הסבכה דחויה היא מכל וכל וסותרת את דברי כל הש"ס והפוסקים וממילא ע"כ לומר דברה"ר ע"כ הפ"נ היתה מכוסה.

סח. הגאון רבי שבתי פיינבערג זצ"ל, רב במיכיילישאק (וילנא), בספרו "אפיקי מגינים" (על השו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב' ס"ק י"ב. נדפס בשנת תרס"ט), כתב בשם האחרונים שמותר לצאת בפאה נכרית מגולה, אף אם חתכה שיער של עצמה וחיברה בראשה:

"וכל שכן פאה נכרית, כצ"ל. דמותר לכתחילה לצאת בו אפי' מגולה, ואפי' חתכה שיער של עצמה וחיברה אח"כ בראשה יש להקל. אחרונים".

[השמטה: (מתוך חלק הביאורים סוף אות ב'**): "ועכשיו בעוה"ר נתפרץ מאד מדת הצניעות בנשים שהולכות בפרהסיא בפרועי ראש עד שא"א למחות בהן שבודאי לא ישמעו לנו לפחות יש ללמדן שישימו על שערן סבכה קלועות**

מחוטין דקין של משי או של שערות מפאה נכרית כנ"ל דזה מועיל לסלק האיסור דאורייתא וגם עי"ז יהי' היתר קצת לומר דבר שבקדושה כנגדן כמש"ל דבזה אפשר שישמעו"]

והנה אפילו בעיון שטחי בדברים נמצא להדיא שה"אפיקי מגינים" סובר שאסור לנשים לצאת בפאה נכרית אלא שלאור המצב ראוי להתיר להם ללכת כך כיון שזה **"מועיל לסלק האיסור דאורייתא"** וגם שעי"ז **"יהיה היתר קצת לומר דבר שבקדושה כנגדן"** וע"כ עלינו לומר דמה שהביא בשם המג"א אינו אלא לעניין חצר וכל כה"ג, והנה אע"פ שחלק הביאורים נמצא סמוך לקטע המצוטט ב"חן וכבוד" "משום מה" דברים אלו הושמטו, ומצינו אם כן עוד פוסק שאוסר אשר הוצג בה"חן וכבוד" כמתיר.

הקטע בו מתברר כי הפוסק אוסר להדיא פאה ברה"ר הושמט והפוסק הוצג כמתיר

בשר מתוכה אסור. י"ל דה"ג ס"ל כהרשב"א דהוא מטעם הרהור. ועכשיו אשר בעוה"ר נתפרץ מאד מדת הצניעות בנשים שהולכות בפרהסיא בפרועי ראש עד שא"א לנחות בהן שבודאי לא ישמעו לנו לפחות יש ללמדן שישימו על שערן סבכה קלועות מחוטין דקין של משי או של שערות מפאה נכרית כנ"ל דזה מועיל לסלק האיסור דאו' וגם עי"ז יהי' היתר קצת לומר דבר שבקדושה כנגדן כמש"ל דבזה אפשר שישמעו: ב. אסור לקרות כנגד ערוה. וה"ה לכ"ד שבקדושה מיהו

א פיינברג, שבתי בן מרדכי - פיינברג, דניאל בן מרדכי - גרשון בן קלונימוס קלמן משקלוב עמוד מס 180הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סט. הגאון רבי אליהו מרדכי הלוי וואלקובסקי זצ"ל, בספרו "שולחן הטהור" על מסכת ברכות (דף כ"ד ע"א, מערכת השולחן ס"ק כ"ב. נדפס בשנת תרע"א) פסק כדעת הרמ"א.

התיר לעניין ק"ש.

ע. הגאון רבי מנחם מענדל קירשבוים זצ"ל, רב דק"ק פרנקפורט, בשו"ת "מנחם משיב" (סי' כ"ו. נכתב בשנת תרע"ד), כתב שאנו סומכים היום על המקילים ואין בזה איסור כלל.

"אודות אשר הרבה מנשי החרדים הנוהגים היתר בפאה נכרית **[השמטה: אם ע"פ דין ראוי לצעוק על אלו שנושאות שערן מתחת הפיאה הנכרית ושום שערה לא נראה חוצה...** (והאריך שם הרבה בביאור דין פרוע ראש בחצר וצידד דמ"מ דבר שאינו הגון מיהא הוי אח"כ כתב) **וראיתי בשלטי הגבורים הביא ואם ל"ה קלתה על ראשה הר"ז אסורה מה"ת שנאמר ופרע את ראש האשה אזהרה לבנ"י שלא יצאו בפרוע ראש ואפילו בחצר אסור לצאת בלא קלתה על ראשה וכך הוא שי' א"י... הדרינן לדברינו דדוקא דוקא לילך בגילוי ראש ליכא איסור דפריעת ראש וכן אפילו בקלתה אין ראוי והגון** (והיינו דדוקא בגילוי ראש גמור בחצר וכן בקלתה הדבר נחשב כמותר אך אינו הגון וע"כ כוונתו לעניין חצר דברה"ר איסור גמור הוא לכ"ע) **אבל אותן הפאה הנכרית שנשים נוהגות לילך בהן וכרדיד דמי להו דאע"פ דאין היתר גמור אבל עכ"פ איכא משום דא"כ לא הנחת בת לאברהם שיושבת תחת בעלה...**(ולגבי פ"נ ברה"ר כתב שם בהמשך הדברים בז"ל:) **וכ"כ בת' יעב"ץ ח"א סי' ט' ובח"ב סי' ב' ג' ד' ובהגהותיו בנזיר שם לעניין פאה נכרית, וכן האריך בזה בת' בית יצחק או"ח סי' י"ד ט"ו ט"ז ומ"ש בסי' י"ד אות' ג' ראי' דאפילו בחול אסור לצאת בפאה נכרית, לא ראה שכבר קדמו בת' יעב"ץ ח"א סי' ט']** ...אנו סומכין בזה הזמן על המקילין, דאין כאן איסור כלל אם שערותיה מכוסות בפאה נכרית, ורק דאגה בדבר אם ישאו שערותיהן תחת פאותיהן הנכריות ישתקע הדבר ח"ו והיו עוברים על דת משה.

ובהנהותיו (נזיר שם) לענין פאה נכרית, וכן האריך בזה בת' בית יצחק אר"ח סי' י"ד ט"ו ט"ז ומ"ש שם בסי' י"ד אות ג' ראי' דאפי' בחול אסור לצאת בפאה נכרית, לא ראה שכבר קדמו בת' יעב"ץ ח"א סי' ט' ואכמ"ל:

א קירשבוים, מנחם מנדל בן שמואל עמוד מס 139הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

אחר פתיחת ההשמטות נמצא דכל היתר הפאה הנכרית האמור הינו רק לחצר ואילו לרה"ר כתב **"דאפילו בחול אסור לצאת בפאה נכרית"** והמלקט השמיט כל זה והעתיק רק את סוף הדברים.

עא. הגאון רבי יעקב אשר הלוי גראייבסקי זצ"ל, מחכמי ירושלים (הגר"ש סלאנט זצ"ל כתב על ספרו כי הוא החיבור הראשון מתורת ארץ ישראל שנתחבר מראשית היישוב האשכנזי בירושלים), בספרו "ברית עולם - שבט הלוי" (יבמות מח. ד"ה וגלחה), כתב שהאוסרים פאה נכרית מחמירים בחומרות שלא שערום אבותינו, והוא נגד גמ' מפורשת:

"מכאן תשובה לאותם המבהילים פה עיר הקודש בחומרות אשר לא שערום אבותינו בשערות הראש של נשים לאונסן לגלחן.. כי מפורש אמרו בסוגיא כאן שגילוח לאשה ניוול הוא לה, ובנזיר (כח.) ס"ל לר"מ כי הבעל מפר לנזירות אשתו... ואף לת"ק דס"ל דאפשר בפאה נכרית, הרי אותם המבהילים אוסרים אף פאה נכרית, אף לבעליהם, נגד גמ' מפורשת זו ועוד סוגיות. (וכבר השיגו על ספר באר שבע שאוסר פאה נכרית **[השמטה: ואף הב"ש לא אסר אלא בשוק כלפי אנשים אחרים, ולא לגבי בעלה בית פנימה)]**" [משמע שדעתו כדעת אותם המשיגים, היינו מגן אברהם וסיעתו, שהתירו פאה נכרית גם ברה"ר].

הנה כבר לפום ריהטא מתעורר קושי בהבנת הברית עולם (כפי שהוא מוצג ב"חן וכבוד") במה שראה לחלוק על מנהג ירושלים שלא לצאת בפאה נכרית ולכנות את כל זקני ירושלים בתקופתו ובינהם המהרי"ל דיסקין והגרי"ח זוננפלד ועוד שאסרו פאה נכרית כנ"ל כ**"מבהילים"** אלא שהצצה בתוך מקור הדברים מגלה לנו שאותם המבהילים עליהם משיג בעל הברית עולם, אסרו פאה נכרית **אפילו בתוך בבית** (וכדברי המשא מלך המובא כנ"ל בתורת שבת) ועל זאת כתב כנגדם כי אפילו הב"ש **"לא אסר אלא בשוק כלפי אנשים ולא <u>לגבי בעלה בית פנימה</u>"**, אלא שסוף הדברים הושמט ב"חן וכבוד" ע"מ ליצור הבנה כביכול בעל הברית עולם טען כנגד האוסרים פאה ברה"ר, בזמן שבירושלים בזמנו היה חרם כנגד היוצאות כן.

הרי אותן המבהילים אוסרין אף פיאה נכרית, אף לבעליהן, נגד גמרא מפורשת זו ועוד סוגיות. (וכבר השיגו על ס' באר שבע [סימן י"ח] שאוסר פאה נכרית, <u>ואף הב"ש לא אסר אלא בשוק כלפי אנשים אחרים, ולא לגבי בעלה בית פנימה</u>). וטענת המחמירין דאפשר במטפחת, א"כ מ"ט אמרו אפשר בפאה נכרית, יאמרו אפשר במטפחת. ועוד דהרי קאמר התם ור"מ סבר

הקטע בו מתברר כי כל הנידון הינו לענין פאה נכרית בתוך הבית הושמט והפוסק הוצג כמתיר ברה"ר

עב. הגאון רבי מרדכי ליב ווינקלער זצ"ל (גדול הדור בהונגריה בזמנו), בספרו "לבושי מרדכי" (מהדורא תניינא יו"ד סי' קס"ח. נדפס בשנת תרצ"ב). וס"ל שצריך כיסוי נוסף תחת הפאה, וכן המכסה במטפחת צריכה כיסוי נוסף מדין שני כיסויים.

[השמטה: ז"ל שם – "הנני במודע כי יק"מ כת"ה בא לידי וראיתי מתלהב ברב צדקתו להרעיש ולמחות ביד רמה על דבר הני המתלבשות בפאה נכרית מ"ש (שייטלין)... מ"מ מ"ש כת"ר שהוא דאורייתא לא אדע מי מן הפוסקים אחרונים שיסבור כן... אפשר לומר דגם מה שאוסר הירושלמי קאפליטי' דהיינו שייטל לפי' הערוך היינו נמי אם אינו על מצנפת אונטרהויב הנ"ל אלא על שערה ממש דלא עדיף ממטפחת אבל אם מלבשת על המצנפת הנ"ל לא קאמר דהוי משום עובר' ד"י בפריעת ראש... בקפליטין לבד בלא כסוי אחרת תחתי'ה בזה יש בו משום פריעת הראש ועד"ז ודאי יש להזהיר באזהרה אח' אזהרה כנ"ל... <u>כמובן ודאי טוב מזה ומזה שלא תצא כלל בפיאה נכרית כאשר שמעתי מהגאון הצדיק מהח"ש זצ"ל אב"ד ק"ק אבראהאס טול מקל והך על קדקדין דהיינו שייטל, וזכות נשים צדקניות וצנועות קרבה גאולתינו.</u>]

בעניין מה שכתב שלא ידע מי מהפוסקים אוסר מדאורייתא, הנה אליבא דהבאר שבע מוכח שפאה אסורה מדאורייתא במה שכתב שם **"אבל לעולם איסור <u>דת משה</u> ויהודית במקומו עומד"** וכן מוכח ממה דהוא ס"ל דפאה נכרית הוי כשער עצמו ממש, וכן כתב האדר"ת בפאה נכרית אסורה מדאורייתא, וכנ"ל כתב הישועות יעקב, והחקל יצחק ביאר שכל הצד לומר כי פאה נכרית אסורה משום דת יהודית "בלבד" היינו מאחר והפאות של פעם היו שונות במיוחד משער עצמו אבל פאה הנראית כשער (היינו אפילו כמו של תקופת החקל יצחק) אסורה מדאורייתא, וכן הוא אליבא הגר"ה ליכטנשטיין באבקת רוכל (ח"ב כלל ב' פרט א') וז"ל **"מכאן תוכחה לכמה מקומות שנהגו הנשים מנהג בורות לישא על ראשם**

בשוק תכשיט הנקרא (פרוק או שייטל) שכולה נעשה משער... וגם לענ"ד שיש לדון בדבר זה שהוא גם איסור תורה..." וממה שכתבו (התשובה מאהבה, הגר"ה ליכטנשטיין, המהרש"א אלפנדרי, רבי משה פרובנצאלו ועוד פוסקים) כי פאה נכרית האמורה בנידון דידן היינו רק כזו הנמצאת בקצה המצח כעין פוני, ממילא ש"מ שכל האוסרים משום דת יהודית היינו מאחר וגם שער עצמו בכה"ג אינו אלא משום דת יהודית וכדברי הגמרא (כתובות עב) קלתא דאורייתא שפיר דמי וכו'...

ולגבי מה שכתב בעניין האונטרהויב אין לדבר שום זכר בש"ס ובפוסקים ובדברי הש"ג וכל דעימיה... ומ"מ סוף הדברים (שכמובן הושמטו ב"חן וכבוד") הינם **"ודאי טוב מזה ומזה שלא תצא כלל בפיאה נכרית כאשר שמעתי מהגאון הצדיק מהח"ש זצ"ל אב"ד ק"ק אבראהאס טול מקל והך על קדקדין דהיינו שייטל, וזכות נשים צדקניות וצנועות קרבה גאולתינו"** במהרה בימינו אמן!!!

מבחר לשונות קשים של הפוסק ה"מתיר" אשר הושמטו בחן וכבוד

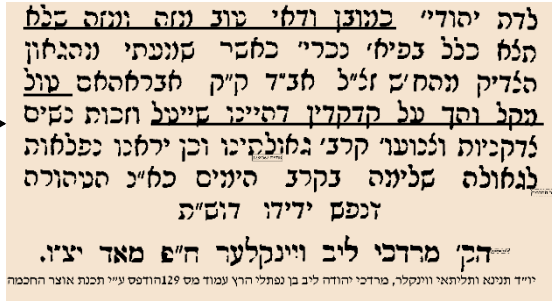
לדת יהודי' כמובן ודאי טוב מזה ומזה שלא
תצא כלל בפיא' נכרי' כאשר שמעתי מהגאון
הצדיק מהח"ש זצ"ל אב"ד ק"ק אבראהאס טול
מקל והך על קדקדין דהיינו שייטל וזכות נשים
צדקניות וצנועו' קרב' גאולתינו וכן ירצאנו נפלאות
לגאולה שלימה בקרב הימים כא"נ הטהורה
זנפש ידידו דוש"ת
הק' מרדכי ליב ווינקלער ח"פ מאד יצ"ו.
יו"ד תנינא ותליתאי ווינקלר, מרדכי יהודה ליב בן נפתלי הרץ עמוד מס 129הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

עג. הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, רבה של ירושלים, אמר שמעיקר הדין פאה נכרית מותרת, ורק תקנה היתה בירושלים באותו הזמן, שלא ללבוש פאה נכרית. כן העיד הגר"ח קנייבסקי שליט"א בשם אביו, בספר "אורחות רבנו הקהילות יעקב" (חלק ג' אות ס"כ):

"סיפר לי הגאון ר' חיים קניבסקי שליט"א, שאביו מו"ר זצוק"ל סיפר לו: הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל עלה לירושלים עם זוגתו הרבנית ע"ה בזיווג שני, היא לבשה פאה נכרית. בירושלים לא לבשו פאה נכרית, ודיברו איתו שזוגתו תפשוט את הפאה הנכרית, בא הגה"צ ר"י בלאזר לרבה של ירושלים הגאון רבי שמואל סלנט זצ"ל, ואמר לו שיגיד לו אם פאה נכרית אסור מהדין או רק תקנה בירושלים, שאם אסור מהדין אז יגיד לה להפשיט את הפאה, אבל אם רק תקנה אז לא יגיד לה. ואמר לו הגאון רבי שמואל סלנט, שאין זה מהדין, רק תקנה, ולא אמר לה, ולא הפשיטה והלכה בירושלים, ולא שם הגה"צ ר' יצחק בלאזר לב ללועזים עליו".

והבאנו לתועלת הקוראים ציטוט מהספר "שלושה דורות בירושלים" (מובא צילום המקור לקמן) המתאר שיחה בין הגר"ש סלאנט לבין הגר"י בלאזר אשר ניכר משם בעליל כי עניין הפאה של אשתו היה בדיעבד גמור וגם זה בלשון המעטה, אחר שסוף סוף כיון שיש בדבר תקנת הקהל אזי משום חילול שם שמיים לא יצאנו ועוד שהדבר מבואר להדיא לאיסור במשנה ברורה וכלשונו שם (או"ח ע"ה ט"ו) **"אם אין מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, בודאי הדין עם המחמירין בזה, משום מראית העין"** וש"מ דבכה"ג זהו בודאי **איסור גמור** ואם כן איך אפשר ללמוד ממעשיה זו להיתר.

ועוד יש לציין כי הנה ה"חן וכבוד" ורבותיו (וביניהם חלק מהרבנים המובאים כאן) טוענים בתוקף כי לבוש שהוא שונה מהלבוש הנהוג באותו איזור אזי הדבר מצד עצמו נחשב לפריצות ואף אם אותו הלבוש מצד עצמו הוא צנוע יותר ומטעם זה רבים החליטו כי השאל שהיה מעטר את אימותינו בשנים קדמוניות בכל תפוצות ישראל בכל מקום שהם נחשב כיום לאביזר שאינו צנוע כיון שהוא שונה במראיתו משאר פרטי הלבוש הנהוגים כיום, והנה כאן כאשר מדובר בדבר שאין מושך תשומת לב יותר ממנו, והיינו ההליכה בפאה נכרית במקום שאף אחת אינה הולכת בפאה נכרית במקרה שלנו פתאום כולם שוכחים מהכלל שהמציאו ה"חן וכבוד" ורבותיו (והוא שפריצות אינה קשורה ליופי אלא עיקרה לא למשוך תשומת לב) ופתאום כולם מחליטים ללמוד מנידון זה להיתר (על אף שמדובר בסיפור מתקופה של לפני יותר ממאה שנה, ומסתמא עזרן מבין שאשתו של ר' איצלה הלכה עם פאות כמו של ימינו רח"ל)

ואחר כל זה אינו מובן מה הכוונה ש**"לא שם הגה"צ ר' יצחק בלאזר לב ללועזים עליו"**, וכי פריצת גדר במקום שיש בו תקנה לאיסור, ובאופן שמוגדר על פי פשט המשנה ברורה כאיסור גמור ובנוסף לחילול ה' שבדבר נחשב למצוה?!... עד שאפשר לשבח את הנוהג כך במה שהוא **"לא שם... לב ללועזים..."** ועוד שבנוסח המעשה בספר שלושה דורות

בירושלים משמע להדיא שהדבר כאב מאוד לר' איצלה (מה שאשתו הלכה בפאה נכרית) עד כי הוא פרץ בבכי מתוכחות המוסר של הגר"ש סלאנט בנידון... (ויעויין צילום הספר לקמן)

עד. הגאון רבי יצחק בלאזר זצ"ל, הידוע בשם רבי איצלה פטרבורגר, מגדולי תלמידיו של רבי ישראל מסלנט, רבה של פטרבורג, ואביה הרוחני של ישיבת "קלם" לאחר פטירתו של ה"סבא מקלם", עמד על כך שאשתו תלבש פאה נכרית, נגד מנהג ירושלים בזמן ההוא. כן העיד הגר"ח קיינבסקי שליט"א בשם אביו בספר הנ"ל, וכן העיד הגריש"א שליט"א (ראה דבריו לקמן).

והנה הציטוט מתוך הספר "שלושה דורות בירושלים" עמ' 127 (נכתב ע"י מזכירו הרשמי של הגר"ש סלאנט) וז"ל:
"באחד המקרים היתה לי ההזדמנות להאזין מקרוב לשיחה מעניינת ורבת משמעות שהתקיימה בין רבנו (הגר"ש סלאנט זצ"ל) לבין הגאון רבי יצחק בלזר זצ"ל... ערב נשואי בנו החתן ר' שלמה, עב"ג בת ר' אברהם עטקין, הגיעה שמועה לאזניו של רבנו, שהרבנית אם החתן, דורשת שכלתה תחבוש פאה נכרית, כפי שהיא עצמה נהגה. דבר זה לא היה מקובל אז על אנשי ירושלים, שבאו אל רבנו להתריע על כך, <u>כיון שראו בזה פרצה חמורה,</u> במיוחד כאשר מדובר בכלתו של אדם גדול ובעל השפעה... השיחה בין שני הרבנים התנהלה בנחת כדברי חכמים, ורבנו שח לפניו את דאגתו. הוא הוסיף כי בזמנו כאשר עלה הגר"י בלזר לירושלים באו זקני ירושלים ושומרי משמרתה, להתלונן על כך שהרבנית אינה נוהגת כמנהג המקום וחובשת פיאה נכרית, כפי שנהגו בימים ההם בארצות אירופה. אולם מפני כבודו נמנעתי להתערב, <u>חששתי שמא יפגע הדבר בבריאותו, חששתי שמא יופר אצלו שלום בית,</u> כיון שרגילה היא בכך כל השנים, לכן החלטתי להסתפק בשב ואל תעשה. אולם כאשר באו לספר שהיא מבקשת שגם כלתה תחבוש פיאה נכרית בניגוד למנהגיהן של בנות ירושלים. <u>מצטער אני על שלא הגבתי בראשונה</u> ולכן אבקש להשפיע עליה שכלתו לא תפרוץ גדר אחד מגדרי ירושלים המקודשים. הגרי"ב זצ"ל הקשיב לדברי הרב, <u>הדברים נגעו ללבו והוא פרץ בבכי, הבטיח לרבנו שכלתו לא תחבוש פאה נכרית, רק אז נרגע רבנו.</u>

> השיחה בין שני הרבנים התנהלה בנחת כדברי חכמים, ורבנו שח לפניו את דאגתו. הוא הוסיף, כי בזמנו כאשר עלה הגר״י בלזר לירושלים, באו זקני ירושלים ושומרי משמרתה, להתלונן על כך, שהרבנית אינה נוהגת כמנהג המקום וחובשת פיאה נכרית, כפי שנהגו כבר בימים ההם בארצות אירופה. אולם, מפני כבודו נמנעתי להתערב, חששתי שמא יפגע הדבר בבריאותו, חששתי שמא יופר אצלו שלום בית, כיון שרגילה היא בכך כל השנים, לכן החלטתי להסתפק בשב ואל־תעשה. אולם, כאשר באו לספר שהיא מבקשת שגם כלתה תחבוש פיאה נכרית, בניגוד למנהגיהן של בנות ירושלים. מצטער אני על שלא הגבתי בראשונה, ולכן אבקש להשפיע עליה, שכלתו לא תפרוץ גדר אחד מגדרי ירושלים המקודשים. הגרי״ב זצ״ל הקשיב לדברי הרב, הדברים נגעו ללבו והוא פרץ בבכי, הבטיח לרבנו שכלתו לא תחבוש פאה נכרית, רק אז נרגע רבנו.
>
> שלשה דורות בירושלים דרוק, משה עקיבה עמוד מס 126הודפס ע״י תכנת אוצר החכמה

ומכאן רואים להדיא שכל הנהגת הפאה הנכרית בית הגרי"ב לא היתה אלא בדיעבד גמור מחמת עניין של שלום בית, ולא לדעת חכמים, ובמיוחד לאור העובדה כי הדבר נגד את מנהג המקום, דלכ"ע הדבר אסור וכדאיתא במשנ"ב דבכה"ג בודאי הדין עם המחמירים.

ואחר כל זאת הנה ברבות הימים פתאום מביאים את שני אדירי הרוח הנ"ל כמתירים ואפילו לעניין פאות ימינו וה' הטוב יכפר...

עה. הגאון רבי משה צבי לנדא זצ"ל, אב"ד ק"ק קליינווארדיין, בספרו "שולחן מלכים" (על קיצור שו"ע סי' ה' סעיף ט"ז, "הלכה למשה" ס"ק קמ"ז. נדפס בשנת תרצ"א), כתב להתיר לבישת פאה נכרית במקום שהמנהג כן, כדברי פמ"ג ומגן גיבורים, אף בשערות עצמה שנחתכו ואח"כ חיברה לראשה.

[השמטה: וז"ל המלא של הגרמ"צ לנדא בספרו שם (הלכה למשה קטז) **ד"ה - של אשה. אפילו נחתכו ואח"כ חברה לראשה (מג"ג) ויש מקילין בזה ומכ"ש בפאה נכרית מגולה אבל במקומות שאין המנהג לצאת בפאה נכרית מגולה יש להחמיר (פמ"ג מ"ב ס"ק מ"ו ועי' בא"י) אבל בשערה ממש אף אם דרך כל הנשים בעיר או במדינה לילך בגילוי הראש כדרך הפריצות, מ"מ הוי ערוה כמו גילוי שוקה (מ"ב סק"י ודלא כבן איש חי בכה"ח ס"ק טו"ב וערוך השלחן סי' ע"ה ששגגו בזה) עכ"ל.]**

והרואה יראה כי הבנתו בדברי המשנ"ב והפמ"ג היא לעניין הגבלה לדברי הרמ"א דהיינו דדוקא במקום שהנשים יוצאות בפועל בפ"נ מגולה אזי מותר לגברים לקרות ק"ש כנגדן, ודלא כדמצינו בשער דבזה לא מהני ההליכה בפריצות כנ"ל, ואילו המלקט שם ליבו לזה ולכן לא העתיק כלל את לשונו ורק כתב שהוא התיר, וסילף בכך את דבריו דכביכול הוא בא להתיר קאסטם ברה"ר.

עו. הגאון רבי סיני שיפפער זצ"ל, רב ואב"ד דקהל יראים קרלסרווה, בשו"ת "סתרי ומגיני" (חלק ב' סי' מ"ד, נדפס בשנת תרצ"ב), כתב שאמנם עכשיו (היינו לפני כשמונים שנה) עושים הפאה יפה כל כך שאי אפשר להבדיל בין פאה לשערות עצמה, אך חומרא יתרה היא לומר שיש בזה מראית עין, אחר שכולם יודעים שהולכים בפאה, ובזה"ז אין ללכת אחר חומרות יתרות:

"נשאלתי... אם די לכסות ראשה בפאה נכרית שקורין "שייטעל" או לא... ולענ"ד החמירו ז"ל יותר מדאי... וגם לחוש אחשדא שיסברו הרואים שהיא שערות עצמה היא חומרא גדולה, דכיון שיודעים העולם שיכולין עתה לעשות הפאה נכרית יפה כל כך שתיראה כשערות עצמה, אמאי נחשוד אותה, הא מאן דבעי למיהוי חסידא יקיים מילי דאבות, לדון את כל האדם לכף זכות, עיין ילקוט סופר פרשת קדושים, ועל כזה והדומה לו אין לנו לומר אלא הנח להם לבנות ישראל וכו'. ופוק חזי מה עמא דבר, דברוב מדינות פרקו נשים רבות מעליהן עול דת יהודית והולכות בפומבי בשערותיהן הטבעיות. בעת כזאת בוודאי אין צריך לחפש בדרכים אחרי חומרות יתרות... **[השמטה: ומאיש נאמן שמעתי שזה זמן לא כביר אשר דרש רב אחד בקהלה גדולה בענין זה במדינת פולינית ושפך כוס חמתו על אותן הנשים המכסין ראשן בפיאה נכרית ולא במצנפת כמו בימים ראשונים וקרא עליהן "ראשי חדשים לעמך נתת זמן כפרה" ר"ל וכשמעו זאת השליכו הרבה נשים את הפיאה נכרית מראשיהן באמרן אם גם זאת לא די למה לנו להכביד את ראשינו בשייטעל, והולכין עכשיו בלי שום מכסה על ראשיהן... ובנתים יצא לאור ספר לדוד צבי... והאריך להוכיח שם ג"כ דאשה שתלך בפ"ר עוברת על איסור תורה ולכסות השער בפיאה נכרית נדון בזמננו ובמדינתנו כהיתר גמור והמעיין בדברי אחרונים יראה שחוככים בזה להחמיר ע"ע]** אכן לענ"ד מכל מה שהוכחתי בתשובתי מפורש יוצא דלדינא מותר והמחמיר יחמיר לעצמו כמו שהחמיר ג"כ מרן החת"ס בצוואתו לבני ביתו".

ולפי מה שכתב בקטע המושמט שהדור היה במצב כזה שברגע שהיו מוכיחים את הנשים כנגד הפאה הנכרית הם היו משליכות מעליהן את הפאה והולכת גלויות ראש לחלוטין, מובן מדוע כתב דהמחמיר יחמיר לעצמו.

עז. הגאון רבי חיים זלמן צבי שרל זצ"ל, אב"ד אייזפוטע, בספרו "דברי חיים" (חלק א' על מסכת עבודה זרה, ענין מראית העין אות ב'. נדפס בשנת תרצ"ו), כתב שבזמן הזה נוהגות נשים צדקניות בפאה נכרית, ולא שייך מראית העין בדבר שכולן נוהגות בו והוא ידוע לכל:

"עוד מצינו ענייני מראית העין בשבת פרק ו' משנה ה', יוצאה אשה וכו' ובפאה נכרית. ובתפארת ישראל שם כתב וזה לשונו, "וקשה לי, הרי אסור משום מראית העין, מדמתחזי כפרועת ראש **[השמטה: דאפילו בחצר עכ"פ כעוברת על דת יהודית הוי והרי אפי' באיסור דרבנן אסור משום מראית העין ואין לומר דהכא בבתולה מיירי דהרי קאמר בש"ס הטעם שהתירו לאשה שלא תתגנה על בעלה ול"ל נמי דאיירי הכא במכוסים השערות בשבכה וע"י שיתעבה השבכה תראה כבעלת בשר ובכה"ג אפי' ברה"ר שרי זה דוחק וג"ל דמיירי הכא בחצר שאין הרבים בוקעין בה עכ"ל]** וכמו בזמנינו דידוע דנשים צדקניות נושאות על ראשן פאה נכרית **[השמטה: ואם כי גם על הפאה נכרית לובשות עוד שבכה אך]** ככל זה אין שום מראית עין והוא פשוט.

כלומר כל ההיתר האמור הינו רק בחצר שאין הרבים בוקעים בו או בכה"ג ש**"על הפאה נכרית לובשות עוד שבכה"**, אלא שההגבלות הללו הושמטו ב"חן וכבוד" ושוב נוצר הרושם שפוסק שלמעשה אוסר הוא כביכול בעצם מתיר...

בשבכה וע"י שיתעבה השבכה תראה כבעלת בשר ובכה"ג אפי' ברה"ר שרי זה דוחק וג"ל דמיירי הכא בחצר שאין הרבים בוקעין בה עכ"ל. ולענ"ד קושיא מעיקרא ליתא, דהא כיון דדרך הנשים כן לעשות פאה נכרית על ראשן כבר ידוע הוא לכל וכמו בזמנינו דידוע דנשים צדקניות נושאות על ראשן פאה נכרית ואם כי גם על הפאה נכרית לובשות עוד שבכה אך בכל זה אין שום מראית עין והוא פשוט.

דברי חיים שרל, חיים זלמן צבי בן מנחם מנדל עמוד מס 48הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

המסקנה כי כל הדברים אמורים בפאה המכוסה מתחת לשבכה הושמטה והפוסק הוצג כמתיר

עת. הגאון רבי שלום יוסף הלוי פייגנבויים זצ"ל, אב"ד דק"ק לאקאטש, בשו"ת "משיב שלום" (סי' ל"ד. נדפס בשנת תרצ"א), כתב שהלואי שהיו כולן לובשות היום פאה נכרית, שבזה פשט ההיתר ע"פ הפוסקים, וע"י זה לא היו באים לידי גילוי ראש (וכפי שאנו רואים היום, שנשות החרדים הלובשות פאה נכרית, מעולם לא מורידות הכיסוי מראשן, כי נוי הוא להן ולא שביק היתרא ואכיל איסורא):

בעוה"ר אוי לנו שכך עלתה בימינו שגם נשואות נשא"ו רא"ש בגלוי ובפרהסיא יוצאות בשוק פרועות לשמצה... **[השמטה: בקמיהם שאפי' בנות הערלים לא חצופות כל כך. וזה עיקור דת משה ויהודית ביד רמה פור"ע רא"ש ולענה. ונלאו חכמי הדור ודורשיו וסופריו ורבניו למצוא עצה נכונה לעצור בעד רעה חולה זאת ולגדור פרצה כי בעוה"ר שומע להם לא נמצא וכל כך גברה החוצפה עד אשר אין תרופה כי בת קמה באמה וכלה בחמותה וכולנה הצעירות פרצו גדר התורה בעשותן המזמתה ואפילו הכשרות שבהן המעטות בטלה דעתן ובושות כמעטה ראש לעטות כי תהיינה לשחוק וללעג הרבה ולבוז וחרפות בין הרוב הניכר רובן ככולן החצופות]** ואפילו בפאות הנכריות שהיו נוהגות מקדמת דנא שבזה כבר פשט ההיתר מכמה פוסקים עפ"י הש"ג**[השמטה: וגם שהרבה אחרונים מחו לה אמוחא מ"מ בחרו הרע במיעוטו והתירו פרושים ואינש לא ימחא]** מאסו אלה פרות הבשן**[השמטה: אשר בחדש הוציאו מפני הישן... ומיהו נשואות ואפילו אלמנות וגרושות ודאי אסורות מה"ת בשוק בגילוי ראש וחז"ל החמירו אפילו בחצר שרבים בוקעין בו ומחומרת הזוה"ק גם בביתן ובפאה נכרית נחלקו בתראי.]** והלואי היינו ניצולין בקולא זו ולא באנו לידי פרצה זו שבעוה"ר עכשיו נפרץ לגמרי.

עת. הגאון רבי שלום יוסף הלוי פייגנבויים זצ"ל, אב"ד דק"ק לאקאטש, בשו"ת "משיב שלום" (סי' ל"ד. נדפס בשנת תרצ"א), כתב שהלואי שהיו כולן לובשות היום פאה נכרית, שבזה פשט ההיתר ע"פ הפוסקים, וע"י זה לא היו באים לידי גילוי ראש (וכפי שאנו רואים היום, שנשות החרדים הלובשות פאה נכרית, מעולם לא מורידות הכיסוי מראשן, כי נוי הוא להן ולא שביק היתרא ואכיל איסורא):

"אוי לנו שכך עלתה בימינו, שגם נשואות נשאו ראש בגלוי ובפרהסיה יוצאות בשוק פרועות לשמצה... ואפי' בפאות הנכריות שהיו נוהגות מקדמת דנא, שבזה כבר פשט ההיתר מכמה פוסקים ע"פ השלטי גיבורים וכו', מאסו אלה פרות הבשן... והלואי היינו ניצולין בקולא זו ולא באנו לידי פרצה זו".

ומ"מ להלכה המג"א ז"ל יחידאה הוא בזה וגם פוק חזי מאי עמא דבר (ולא מאי עמא דב"ר אח"ד לדו"ר שבדורנו בימינו בעוה"ר אוי לנו שכך עלתה בימינו. שגם נשואות נשא"ו רא"ש בגלוי ובפרהסיא יוצאות בשוק פרועות לשמצה בקמיהם שאפי' בנות הערלים לא חצופות כל כך. וזה עיקור דת משה ויהודית ביד רמה פור"ע רא"ש ולענה. ונלאו חכמי הדור ודורשיו וסופריו ורבניו למצוא עצה נכונה לעצור בעד רעה חולה זאת ולגדור פרצה. כי בעוה"ר שומע להם לא נמצא. וכל כך גברה החוצפה. עד אשר אין תרופה. כי בת קמה באמה וכלה בחמותה. וכולנה הצעירות פרצו גדר התורה בעשותן המזמתה. ואפי' הכשרות שבהן המעטות. בטלה דעתן ובושות במעטה ראש לעטות כי תהיינה לשחוק וללעג הרבה ולבוז וחרפות. בין הרוב הניכר רובן ככולן החצופות. ואפילו בפאות הנכריות שהיו נוהגות מקדמת דנא שבזה כבר פשט ההיתר מכמה פוסקים עפ"י הש"ג וגם שהרבה אחרונים מחו לה אמוחא. מ"מ בחרו הרע במיעוטו והתירו פרושים ואינש לא ימחא. מאסו אלה פרות הבשן. אשר בחדש הוציאו מפני הישן. ומיהו נשואות ואפי' אלמנות וגרושות ודאי אסורות מה"ת בשוק בגילוי ראש וחז"ל החמירו אפי' בחצר שרבים בוקעין בו. ומחומרת הזוה"ק גם בביתן. ובפאה נכרית נחלקו בתראי והלואי היינו ניצולין בקולא זו ולא באנו לידי פרצה זו שבעוה"ר עכשיו נפרץ לגמרי. ובענין שער שרגיל לצאת

למעלה צילום הקטע מתוך החן וכבוד ומאידך הדברים במקור באופן הנותן תמונה שונה לחלוטין (בקטע המקורי מסומנים קטעים נבחרים ממה שהושמט ע"י החן וכבוד)

והנה לנו השמטות על גבי השמטות וסילוף האמת באופן בוטה כל כך עד שנמצא שפוסק שכותב להדיא הסתייגויות רבות מעניין הפאה הנכרית ועוד מבאר את המצב הרוחני של הנשים בדורו כירוד ביותר עד שרובם ככולם מסרבות ללכת בכיסוי ראש כלשהו ואפילו לא בפאה נכרית (כמו שהיתה נראית אז) מוצג למעשה כמתיר שממליץ לבוגרות בית יעקב בדורנו ללכת בקאסטם (למען הצניעות...), והנה אחרי כל השקרים הללו, מחבר ה"חן וכבוד" עוד הוסיף בפתיחת הדברים **"וכפי שאנו רואים היום, שנשות החרדים הלובשות פאה נכרית, מעולם לא מורידות הכיסוי מראשן, כי נוי הוא להן ולא שביק היתרא ואכיל איסורא"** ונראה שליאור עזרן מחבר ה"חן וכבוד" מבין שהנשים החרדיות שאינן הולכות בפאה נכרית אלא מכסות את ראשן במטפחת וכמנהג ישראל מקדמת דנא כן מסירות מידי פעם את כיסוי ראשם ברה"ר כדי להתאוורר קצת או סתם כך מכל סיבה חולפת שהיא... (כיון שאינו נוי להם...)

וכאן הקריאה לכל נותני ההסכמות למיניהם שאצו רצו להם להלל ולשבח את ה"חן וכבוד" על כי ראה "ללמד זכות על ההולכות בפאה" – ראו על מה כתבתם דברי חיזוק והסכמה!!! פיקחו עיניכם וראו את החורבן שיצא מתחת ידכם!!!

עט. הגאון רבי אברהם צבי קליין זצ"ל, אב"ד סילאש, בשו"ת "בארות אברהם" (חלק ב' סי' י'. נכתב בשנת תרצ"ב), הביא את דעות המתירים וכתב שיש לסמוך עליהם:

"נשאלתי לברר הדין, אם יש איסור לאשה לילך בפאה נכרית הנקראת שייטל. וזאת תשובתי: הנה דבר זה נפתר בגדולים (מגן אברהם). בשו"ע או"ח סי' ע"ה סעיף ב' כתבו: "שיער של אשה שדרכה לכסות אסור לקרות כנגדה (אפי' אשתו), אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר... וכתב רמ"א שם דהוא הדין השערות של נשים שרגילין לצאת חוץ לצמתן, וכל שכן שיער נכרית, אפילו דרכה לכסות. וכתב מג"א בס"ק ה', דכן כתב בשלטי גיבורים דמותר לכתחילה, כדאיתא במשנה פ"ו דשבת יוצאה אשה בחוטי שיער, ודלא כבאר שבע שחולק עליו והאריך בסוף ספרו בדברים דחויים, עכ"ל.

וכתב במחצית השקל שמזה אין ראיה כ"כ, דיש לומר דאיירי במכוסה, אבל עיקר ראיית המג"א מסיפא דילדה לא תצא בשערות של זקנה, דלמא מחכו עלה, עכ"ל. ובעטרת זקנים שם מביא דברי הב"ש שחולק ואוסר פאה נכרית בין משערות אחרים בין משלה. ופרי מגדים שם כתב, ומכל מקום במדינות שיוצאין בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השולחן ערוך, וקצת דמדומי ראיה מכתובות ע"ב, יוצאה וראשה פרוע נקראת עוברת על דת, ומקשינן דאורייתא היא שנאמר ופרע את ראש האשה, ואמאי לא מוקי לה בפאה נכרית ועוברת על דת יהודית, אלא ודאי מוכח דשרי, ע"כ דבריו.

ובשו"ת מהרי"א חלק יו"ד סי' שס"ו הביא בשם תשובה מאהבה שמפלפל לאסור משום איסור הנאה דשערות המת **[השמטה: ומסיק דמשום זה אין אסור רק משום ובחוקותיהם לא תלכו וכן כ' הגאון מהרי"א ז"ל ועוד כיון שעל הרוב נקנין אותן שערות ארוכין מדלת העם אשר מתים בבית החולים יש חשש בדבר וגם מאיסי ועוד דיש לגזור תחילתן משום סופן דהא חזינן מה עלתה בידן עי"ז באו לילך בשערות עצמן שלהן עכ"ד.]** ובספר ליקוטי שלמה לאו"ח סי' ע"ח כתב בשם כרם שלמה ותשובה מאהבה, דלאחר שגילחה שערה רשאית לעשות ממנה פאה נכרית, ובשו"מ אוסר לנשים לגלח שיערן לגמרי, מצד לא תלבש שמלת גבר וכו'.

הנה הבאתי דברי האוסרין והמתירין, ואף שלא יכולתי לחדש בזה דבר, עכ"פ ראינו כי המתירים יש להם על מה לסמוך, **ובפרט בדורינו זה שיש לחוש שאם לא יתירו פאה נכרית תלכנה בשערות עצמן, בוודאי מותר.** ועיין מה שכתב בגליון הש"ס בנזיר (כח:) בשם רבי יהושע בועז". **[השמטה: ושם בהערות כתב דהלכה כהב"ש]**.

ב קליין, אברהם צבי בן יוסף עמוד מס 15הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ב ב ג"ל היתר מכלן לשערות שהנשים נשואות מתנות בלאסיכס. (יהושע בועז). [במשן' בלא שבע סי' יח בהגה] לא לאיס לאיס זו בשמי ליס והלכך בלאיות לאיסור]:

יח נזיר תלכוד בבלי עמוד מס 15הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

פ. הגאון רבי יצחק מאיר פצינר זצ"ל, רבה של פתח תקוה וחתנו של הגרא"ז מלצר זצ"ל, בספרו "פרשת המלך" (על הרמב"ם הלכות אישות, פרק י"ג הלכה י"א בהערה. נדפס בשנת תרח"צ), הביא את דעת הש"ג וכתב שיש הוכחה לשיטתו מהגמ':

"עיין בשלטי הגיבורים בפרק במה אשה דמביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בפאה נכרית, מהמשנה במשנה דיוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית לחצר... באמת יש הוכחה משם דמותרת לגמרי ואף לצאת לרה"ר, דהרי שאלו שם בטעם דמותר לצאת עם זה בשבת לחצר, ולא גזרינן משום רה"ר וע"ש, ואי נימא דלרה"ר מצטרף מה דאינה יוצאה גם בחול משום צניעות, לא שייך למיגזר".

אמנם ראיתי דהערוך בערך קפליטין מפרש דהיינו פאה נכרית ובלשון רומי קוראים לזה קפליטין, ולפירושו אין שום סמך מירושלמי ע"ז דאין לאשה לצאת במטפחת בלבד לשוק, אבל ברור דהרמב"ם וההולכים בעקבותיו בזה סמכו על הבבלי או על הירושלמי בזה דלצאת במטפחת בלבד לשוק הוי נגד דת יהודית ופרשו בגמ' באופן הנזכר בפנים שלפיו יש להוכיח כדבריהם. אגב כדאי להעיר דלהערוך יש להוכיח מירושלמי דאין לאשה לצאת בפאה נכרית לשוק משום דת יהודית ואין זה ממנהג הצניעות וזהו נגד המקובל בהרבה ארצות דוקא למנהג של צניעות בבנות ישראל, ועיין בשלטי הגיבורים בפרק במה אשה דמביא ראיה וסמך לנשים היוצאות בפאה נכרית, מהמשנה במשנה דיוצאה אשה בכבול ובפאה נכרית לחצר **[השמטה: ואם בדבריו דן דאין בזה משום פריעת ראש ואפשר דכוונתו רק לאיסור דאורייתא דאין בזה ובמשנה הרי נאמר רק דיוצאה בחצר (דלר"ה ממ"נ אסור לצאת בזה בשבת) ומשום פרועת ראש אינו אסור בחצר רק באסור פרועת ראש דאורייתא וכמבואר בכתובות שם, אבל]** באמת יש הוכחה משם דמותרת לגמרי ואף לצאת לרה"ר, דהרי שאלו שם בטעם דמותר לצאת עם זה בשבת לחצר, ולא גזרינן משום רה"ר וע"ש, ואי נימא דלרה"ר מצטרף מה דאינה יוצאה גם בחול משום צניעות, לא שייך למיגזר. **[השמטה: בכל אופן כדאי לעמוד על דעתו של הערוך בזה לפי פירושו בירושלמי ואין כאן המקום להאריך בזה]**

ומצינו בדבריו מס' דבריו א. מובא להדיא דהוא לא היה מודע לשיטת הש"ג בכתובות לב: מדפי הרי"ף דפסק דיש פרוע ראש בחצר וממילא אין שום הכרח להעמיד את הש"ג ברה"ר ונפל כל הבניין, דבר נוסף רואים להדיא כי כל דבריו הינם משא ומתן הלכתי בלי הכרע ובמיוחד שסתם דבריו בהא דצריך לעמוד על הבנת הערוך (היינו מוסף הערוך) בדעת הירושלמי אשר כתב שם על גבי דברי הגמרא (כתובות, פ"ז ה"ו): **"היוצאה בקפיליטין שלה אין בה משום 'ראשה פרוע'. הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע"**. וביאר שם: **"קפליטין בלשון רומי הוא שיער ותלתלים ופאה נוכרית"**. ונמצא על פי דבריו דכל היתר הפאה נכרית אינו אלא לחצר אבל ברה"ר יש בזה משום פרוע ראש, ודברים אלו גם הושמטו בה"חן וכבוד" ע"מ ליצור אשליה של פסק מבורר כדי לצרף את הגאון הנ"ל לרשימת המתירים המסולפת.

פא. הגאון רבי רפאל זילבער זצ"ל, אב"ד פריימאן, בספרו "מרפא לנפש" (חלק ב' סי' כ"ח. נדפס בשנת תש"י), פסק להתיר פאה נכרית, וכתב שרוב ככל הפוסקים האוסרים אסרו רק מדרבנן:

[השמטה: כתבו תוס' כתובות ע"ב דבחצר שאין רבים מצויים מותרות נשים בגילוי ראשן אמנם בית שמואל סי' קט"ו מייתי סמ"ג בשם ירושלמי לאיסור וב"ח כתב דכן שיטת רמב"ם וגם הטור ס"ל כן, ומג"א כ' כן בשם הזוהר לאיסור ושכן ראוי לנהוג וכ"כ הח"ס שם ולפענ"ד פשטות דברי שלטי הגבורים ג"כ משמע כן דמייתי ראיה להיתר פאה נכרית משבת סד <u>היתרו לצאת בפאה נכרית לחצר</u>, והק' ישוי"ע סע"ה הא בחצר בגילוי ג"כ מותר ועיי"ש שתי' בדרך פלפול <u>אבל פשטות דבריו משמע לאיסור</u>, וחידוש על הישו"י דלא מייתי כלל הך שיטה.]

"ולענין פאה נכרית כתב רמ"א בשם הגהת אלפסי להקל דלא הוי ערוה ואין בה משום איסור ראשה פרוע, וכן כתב שלטי הגיבורים (שבת סד:) ומייתי ראיה מהא דשבת שם, דיוצאה בפאה נכרית לחצר, ובנזיר (כח:) כתב בעין משפט שלו ראיה מהא להתם, ור"מ אפשר בפאה נכרית, ותירץ באר שבע דמיירי כשיש סבכה על הפאה נכרית כמו שיש סבכה על שערה

העצמי, ועיין ישועות יעקב שתמה בזה על השלטי גיבורים. ואפשר דעת שלטי הגיבורים ששיער נכרי אינה מתקיימת היטב ביופייה תחת הסבכה כמו שיער בעצם. והנה הפרי מגדים כתב דבמקומות שמקילין בפאה נכרית יש להם לסמוך על השו"ע, ומייתי דמות ראיה מכתובות (עב:) דפריך ראשה פרוע דאורייתא הוא, וקשה לישני דמיירי בפאה נכרית, אלא ודאי דשרי. ע"ש. אמנם בישועות יעקב כתב דפאה נכרית או דשרי לגמרי או דיש בה איסור תורה, כיון דלצד זה אית בה פריצות הרי היא כשיער גמור, ע"ש. אלא דגם שאר אחרונים לא עלתה על דעתם איסור דאורייתא, רק מדרבנן משום מראית עין, וכמש"כ גם תפארת ישראל במתני' כאן ובנזיר **[השמטה: ולכאורה יש ראי' להקל גם מד' תוס' שבת נ"ז ע"ב ד"ה אי כבלא שהק' אמאי לא תני מתני' ברישא פאה נכרית לענין דאסור לצאת בו לרה"ר, ותי' תפארת ישראל משום דבאמת אסור משום מר"ע ע"ש וא"כ מדלא תי' תוס' כן נראה דעתן דליכא איסור, אבל באמת ליתא דעכ"פ קשי' ליתני איסור פאה נכרית לרה"ר כשמכוסה בשבכה וכבאר שבע הנ"ל דסוגיין בהכי מיירי ומ"ש תפא"י דזה דוחק וע"כ תי' דמיירי בחצר שאין רבים בוקעים עיי"ש, מה יענה לשי' הסמ"ג ורמב"ם וטור הנ"ל דגם בחצר אסור. ובזמנינו זה פשתה המספחת בעוה"ר שגם הרבה מיראים מקילים בגילוי שער דאשה דהוה איסור דאורייתא ומפורש בזוהר עונש חמור ומר ולא שמים על לב השם ירחם... פאה נכרית. רבו בה האוסרים משום מראית עין וכן לענין דנקר' ערוה לענין ק"ש, ומגן גבורים כ' היכא שאין מנהג קבוע ראוי לאסור]** ומכל מקום כבר נהגו אפי' המדקדקים להקל בזה, וכתב פרי מגדים דמקום שנהגו להקל יש להם על מי לסמוך, על בעלי השו"ע. ואך ראוי לדקדק שלא לעשותם באופן שלא יהיה היכר כלל שהוא פאה נכרית, דבזה ודאי איכא מראית עין" [וכן דעת הגר"ח קנייבסקי לקמן].

הנה בתחילה הביא בעל המרפא לנפש את הישועות יעקב דס"ל דפאה נכרית אסורה מדאורייתא, ועוד שהעלה כי ישנו חידוש בגילוי פאה נכרית בחצר דלא בקעי ביה רבים אליבא דהסמ"ג והרמב"ם (ובאמת כן היא דעת הש"ג וממילא יוצא דלשיטתו ישנו חידוש בפאה נכרית בחצר דלא בקעי ביה רבים וממילא ניתן להעמיד את כל דבריו רק לעניין זה ונפל ההכרח להעמידו לרה"ר) ועוד כתב שבפאה נכרית רבו האוסרים והוסיף שבזמנו **"הרבה מקילים בגילוי שער דאשה דהוה איסור דאורייתא"** ורק לאחר מכן כתב שאפילו המדקדקים מקלים בפאה, וש"מ שדבריו מוסבים על המדקדקים בדור שבקרב **"הרבה מיראים"** הולכים בגילוי ראש גמור!!!... וכל הדברים הללו הושמטו על ידי ה"חן וכבוד".

פב. הגאון הספרדי רבי בן ציון מאיר חי עוזיאל זצ"ל, הראשון לציון והרב הראשי לישראל, בשו"ת "משפטי עוזיאל" (חלק ז', אה"ע סי' צ"ד), כתב שאין בפאה משום דת יהודית, ופוק חזי מאי עמא דבר:

"מסוגיא דגמרא למדנו דבקלתה, דהיינו שיש מטפחת על ראשה, יוצאת מאיסור תורה דפרועת שיער, אבל היא עוברת משום "דת יהודית" כשהיא יוצאת למבוי, אפילו חצר שבוקעין בו רבים, וכמש"כ בירושלמי (כתובות פרק ז'), ולא הותרה אשה מדת יהודית לצאת אפילו למבוי אלא בצעיף או רדיד שבראשה. והשתא נחזי אנן פאה נכרית מה דינה, אם דומה היא לקלתה שמותרת רק מדין תורה, או שעדיפא מינה, שהיא דומה לצעיף שעל ראשה שמותרת לצאת בה גם לשוק. והנה בספרי הפוסקים שברשותי לא מצאתי הלכה מפורשת ומבוררת. אבל כן ראיתי בבתי רבנים וגאונים, חסידים ואנשי מעשה, שלא מחו בנשותיהם שישבו בבית ובחצר בפאה נכרית, ובשוק בכובע שעל ראשיהן, והיינו ודאי משום דכובע שעל פאה נכרית, ואפשר על הראש ממש, חשוב כצעיף שעל הראש להתיר אפילו בשוק. ועל זה יש להורות: פוק חזי מאי עמא דבר, ואין למחות בידם, דכיון דפלטנו מאיסור תורה, וכיון שכיסוי הראש זה נעשה מנהג הכל, שוב אין בו משום עוברת על דת יהודית. והנלע"ד כתבתי".

[**אמר המעתיק:** בלשונו של הרב אפשר לטעות כיון שדבריו אינם בהירים. כי פתח דבריו שבקלתה אין איסור תורה אך יש "דת יהודית", וכתב "השתא נחזי אנן פאה נכרית מה דינה, אם דומה היא לקלתה שמותרת רק מדין תורה, או שעדיפא מינה", ובסוף דבריו כתב "וכיון שכיסוי הראש זה נעשה מנהג הכל, שוב אין בו משום עוברת על דת יהודית", ממילא דבריו הם על פאה נכרית, שאינה כקלתה אלא עדיפא מינה, ואין בה משום "דת יהודית", ומותר לצאת עמה לשוק. וכן נראה ממש"כ "כיון שכיסוי הראש זה נעשה מנהג הכל", ומנהג הכל לצאת בפאה ללא כובע, [בעבר המנהג בירושלים היה שאף אחת לא יצאה בפאה גלויה] וכפי שהביא הרב גופיה במשפטי עוזיאל חלק ט' (סי' ל'), ש"רוב הנשים בימינו הולכות בשערותיהן, והמיעוט לובשות פאה נכרית"].

הנה ה"חן וכבוד" נאלץ להודות כי משמע מדברי המשפטי עוזיאל הללו דהוא לא התיר אלא לחצר, אלא שה"חן וכבוד" ביאר כי מוכח למעשה דהמשפטי עוזיאל דיבר לרה"ר מאחר והמשפטי עוזיאל כתב על אופן הכיסוי ראש עליו הוא דן

"שכיסוי הראש זה נעשה מנהג הכל" וטענת ה"חן וכבוד" היא ש**"מנהג הכל לצאת בפאה ללא כובע"** וכראיה לדבריו העתיק מלשון המשפטי עוזיאל בחלק ט' סי' ל" במה שכתב ש**"רוב הנשים בימינו הולכות בשערותיהן, והמיעוט לובשות פאה נכרית"** ומזה נלמד שמה שכתב המשפטי עוזיאל כי כיסוי הראש שנעשה מנהג הכל מותר הוא היינו פאה גלויה ברה"ר, ע"כ.

אלא שהקושי בדברים מזדקר מעצמו במה שהדבר היה ידוע כי בירושלים בתקופת המשפטי עוזיאל היו אסורות הנשים לצאת בפאה נכרית לרה"ר וכמו שהבאנו בחיבורנו כאן בכמה מקומות, ואיך יתכן שהמשפטי עוזיאל טוען פתאום כי הליכה כהנ"ל היתה **"מנהג הכל"**

ובאמת פתרון התעלומה נמצא בהתבוננות בלשון המשפטי עוזיאל חלק ט' סי' ל", ממנו העתיק ה"חן וכבוד" את הלשון כי הפאה נכרית היתה מנהג הכל, אשר שם מתגלה כי המשפטי עוזיאל דן בשאלה לגבי עיר שנקראת **"ליבטשוב"** אשר שם הפך מנהג הפאה נכרית לנחלת הכלל, (ומה שאין כן בתשובתו בחלק ז' באבה"ע סימן צ"ד שם הוא לומד מהמנהג שהיה **בירושלים** אשר היה שונה בתכלית כאמור, אלא שהמלקט שילב בין שתי הפסקים ויצר רושם מוטעה כאמור) וכך הוא נוסח הדברים: **[השמטה: דין בהבלעזיר קלויז בעיר ליבטשוב שלא יתפלל לפני העמוד איש אשר אשתו נושאת אפילו פאה נכרית (שייטעל) רק בשטרענטיכעל או מטפחת וברוב השנים לא היה מי שיתפלל לפני העמוד יען שרוב נשי עירנו הלכו כבר בשערותיהם ומיעוט שבמיעוט נושאים שייטלים, ומטעם זה העלה כת"ר מצוה על בית הדין לבטל תקנה זאת וכו'... ואף אני הנני מסכים לדעתו באשר תקנה זאת שהיתה טובה ורצויה בשעתו נשתנית לקלקלה, שעל ידה אין כמעט מי שיתפלל ואין לך קלקלה גדולה מזאת של בטול תפילה בצבור וכו'...]**

דין בהבלעזיר קלויז בעיר ליבטשוב: שלא יתפלל לפני העמוד איש אשר אשתו נושאת אפילו פאה נכרית (שייטעל), רק בשטרענטיכעל או מטפחת, וברוב השנים לא היה מי שיתפלל לפני העמוד, יען שרוב נשי עירנו הלכו כבר בשערותיהם, ומיעוט שבמיעוט נושאים שייטלים, ומטעם זה העלה כת"ר: מצוה על בית הדין לבטל תקנה זאת מדין - אמדינן דעתיהו של בית דין מתקני תקנה זאת, שאדעתא דהכי לא תקנו, ואילו היה מצב זה קיים בשעתם - לא היו מתקנים.

אוצר החכמה

ואף אני הנני מסכים לדעתו, באשר תקנה זאת שהיתה טובה ורצויה בשעתו, נשתנית לקלקלה, שעל ידה אין כמעט מי שיתפלל, ואין לך קלקלה גדולה מזאת, של בטול תפלה בצבור, וממנה ימשך גם בטול תפלה בבית הכנסת חלילה, וה' עמו שהלכה כמותו.

ט עוזיאל, בן-ציון מאיר חי בן יוסף רפאל עמוד מס 148הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ומסקנת הדברים: מחבר ה"חן וכבוד" מודה כי פשטות דברי המשפטי עוזיאל בחלק ז' סימן צ"ד הינם דפאה נכרית מותרת רק בחצר, אלא שהוא כותב הכרח לכך שלמעשה דבריו מוסבים לעניין רה"ר ממה שבסימן צ"ד סמך המשפטי עוזיאל על המנהג שהיה נחלת הכלל, והעתיק את לשון המשפטי עוזיאל מתשובה אחרת בעודו מעלים את העובדה כי המנהג האמור בסימן ל" היינו המנהג בליביטשוב (אשר שם הלכו רוב הנשים בגילוי ראש) ואילו המנהג עליו נסמך המשפטי עוזיאל בסימן צ"ד היינו מנהג ירושלים (אשר כידוע נהגו איסור בפאה נכרית ברה"ר) ולמעשה בגוף דברי המשפטי עוזיאל ניכר להדיא שהוא מסתמך על מה שראה אצל **"חסידים ואנשי מעשה שלא מחו בנשותיהם שישבו בבית ובחצר בפאה נכרית"** ונמצא אם כן שדבריו מוסבים רק לעניין הבית והחצר, ולגבי השוק כתב **"ובשוק בכובע שעל ראשיהן, והיינו ודאי משום דכובע שעל פאה נכרית"** והיינו שמאחר שהפאה מכוסה בכובע רק בכה"ג מותר, והיינו שהכובע היה מכסה את הפאה לחלוטין, כי הכובע שעל הפאה או על הראש **"חשוב כצעיף שעל הראש להתיר אפילו בשוק"** והיינו דאחר וקיי"ל כי אסורות הנשים לצאת בלא רדיד (צעיף) לרה"ר, וישנה ה"א בקרב הפוסקים שיהיו הנשים חייבות ללכת בדוקא במטפחת ועליה רדיד (והיינו ב' כיסויים) על זה כתב המשפטי עוזיאל כי כאשר ישנו כיסוי בכובע (בין שהכובע מכסה את הפאה או בין שהוא מונח על הראש ממש בלא עוד כיסוי) אזי נחשב הוא כצעיף שמותר לצאת בו לכתחילה לרה"ר (וע"כ היינו כיסוי גמור וכמו כיסוי האמור בראש עצמו). והנה מצינו עוד פוסק שמעמיד את הסוגיא לענין החצר, וס"ל דברה"ר פאה נכרית אסורה, עד שכתב כי לעשות תקנה שלא יתפלל לפני העמוד מי שאשתו הולכת בפאה נכרית הינה **"טובה ורצויה"** (בתנאי שאחרי הכל יהיה מי שיוכל לעלות לפני העמוד) ואעפ"כ ע"י ההשמטות הידועות ב"חן וכבוד" הוצג הפוסק כמתיר.

פג. הגאון רבי יעקב צבי כ"ץ, אב"ד דק"ק הידוסובוסלו והגלילות, בספרו "לקט הקמח החדש" (סי' ע"ה ס"ק י"ט - כ"ב), כתב שפאה נכרית במקום שנוהגים ללובשה אין בה משום דת יהודית, כדעת השבילי דוד, והרמ"א מתיר בזה בסי' ש"ג כדעת השלטי גיבורים, בין בשיער עצמה התלוש ובין בשיער חברתה, ומסיק שעתה נתפשט ההיתר והלואי שילבשו פאה נכרית ולא יגלו שיער עצמן. וכתב עוד שהצדקניות נוהגות

ללבוש תחתיו סבכה.

העתקת הדברים מתוך לשון הלקט הקמח החדש **[השמטה: ובסי' ב' כתב אבל פאה נכרית אם הכל (רובא דרובא) הולכין בפאה נכרית אין בה משום דת יהודית.... ועוד כתב וראיתי בשב"ד שכתב בזה מה שאסור משום דת יהודית אין להתיר במקום שנתפרץ ולומר דעכשיו דנוהגות כן שאני דאין דת יהודית בטל בשביל זה לעולם... הגם שהוכיח להתיר, מ"מ יש לחוש לגדולי האחרונים שאוסרים [דברי חיים חיו"ד ח"ב]... וע"י שאינו ניכר יבואו שהולכין בשערות עצמן ויבואו לאיסור דאורייתא... פאה נכרית... עתה בעוונותינו הרבים נתפשט התירו ולואי שילבשו פאה נכרית..."]**

הנה מתוך הדברים בפנים לומדים אנו כי דעת לקט הקמח החדש היא שאין דת יהודית משתנה, ועוד שדעתו היא דבפאה נכרית **"יש לחוש לגדולי האחרונים שאוסרים"**, ועוד שישנו חשש שמתוך שהולכות בפאה נכרית עוד **"יבואו שהולכין בשערות עצמן"** בשער עצמן (וכמו שמצוי בארה"ב אשר שם ברוב הקהילות החרדיות הולכות הנשים בפאה נכרית והחלשות יותר מתוך אותם קהילות הולכות בגילוי ראש גמור) ועוד כתב על מה שנתפשט ההיתר בדורם בפאה נכרית שזה בגדר **"בעוונותינו הרבים"**, מ"מ בעל ההשמטות חתך שיפץ וקיצץ עד שהגיע למסקנה כי דעת בעל ה"לקט הקמח החדש" היא שגם לגבי נשים היראות באמת (ולאפוקי הדור הירוד בו חי בעל הלקט הקמח החדש) גם עליהם נאמר **"והלואי שילכו בפאה נכרית..."** דרך אגב מעניין להוסיף שממש שם כתב בעל הלקט הקמח החדש שאשתו שלו הולכת במטפחת ומזה ניתן להבין מה דעתו על הדרך הראויה לנשים היראות...

אור עוד למועד מ"ג ע"ב) (ומרת זוגתי הרבנית הצדקת דבורה בת חיים ע"ה, אף שהיתה מסתפרת ראשה לגמרי, היתה נזהרה והיתה מסרקת ראשה תחת בגד מטפחת וכן נתפשט בנשים היראות).

ג כץ, יעקב צבי בן שלמה עמוד מס 237 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ג"כ מותר, ומסיים הגם שהוכיח להתיר מ"מ יש לחוש לגדולי האחרונים (דברי חיים חיו"ד ח"ב) שאוסרים וגם יבואו למכשול לסרוק בשבת, וע"י שאינו ניכר יבואו שהולכין בשערות עצמן, ויבואו לאיסור דאורייתא (בי"צ) משעה"ר משמע דמקיל כהשלטי גבורים פאה נכרית (דרכי משה סי' ש"ו סק"ו, כרם שלמה (שו"ת בית יצחק סי' י"ג—ט"ו ש"ע הרב). עתה בעוה"ר נתפשט התירו, ולואי שילבשו פאה נכרית. אבל צריכין להזהיר

ג כץ, יעקב צבי בן שלמה עמוד מס 237 הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

והנה לנו עוד פוסק שאוסר אשר סופח לרשימת המתירים באמצעות שיטת "ההשמטות"

פד. הגאון רבי אשר אנשיל כץ זצ"ל, אב"ד סערדאהעלי. בשו"ת "ולאשר אמר", בהקדמת בן המחבר (בעל "ויאמר יהושע"), כתב שכתנאי לסידור קידושין דרש שהכלה תחבוש פאה לראשה:

"**בחור מודרני** ביקש קודם חתונתו מרבינו ז"ל שיסדר לו קידושין, ורבינו ז"ל לא רצה. אחר שהבטיח לרבינו שאחר החתונה תכסה אשתו את ראשה כמנהג נשים שומרי דת יהודית, נענה למבוקשו וסידר לו קידושין. הלה לא עמד בדיבורו, **ואשתו הלכה אח"כ בגילוי ראש,** ואמר רבינו אח"כ בדרשתו בזה הלשון: 'רימו אותי, הבטיחו לי שתחבוש פאה, ולא קיימו את הבטחתם, על כן אני מזהיר אותם שיחדלו מדרכם הרעה הלז מבעוד מועד' וכו'. דבריו הקדושים עשו רושם שחזרה בתשובה, וכיסתה את ראשה כשאר נשים צדקניות" [הובא גם בספר "ראשי אבות", אוסף עניני נישואין מראשי אבות החתן בשמחת בית וויען-וויזניץ].

כאמור כל הדברים אינם אלא לעניין דיעבד בכה"ג שהאשה הלכה בגילוי ראש גמור, ובזמן שהפאות נראו כמו שנראו ולא שהכוונה היתה שהאשה תלבש בדוקא פאה נכרית (ולא מטפחת), ופשוט שלא שייך לצרף פוסק זה לרשימת המתירים.

פה. הגאון רבי שלום מאסקאוויטש מלונדון זצ"ל, אב"ד שאץ, בצוואתו שהובאה בכמה מקומות בספריו, כתב שהבאים על קברו יקבלו עליהם דבר טוב ויזכו לישועה, ודוגמא לכך, שאשה שגילתה את ראשה תבטיח מעתה ללבוש פאה ותיוושע, ומשמע פשוט שדעתו להתיר:

"עוד זאת אומר בעניי, ידוע שתמיד רציתי להשיב רבים מעוון, ולפעמים ברוך ה' עלתה לי כהוגן, רצוני גם בזה אי"ה אחר פטירתי מהעולם הזה השפל לגנזי מרומים, והיינו כן, מי שיצטרך לישועה ורפואה לו או לזולתו, ילך על קברי ויעשה כזה...

שאלך לאבותי הקדושים שהם יעוררו רחמים לישועה ורפואה. אבל בתנאי כפול שהמדובר או זולתו יבטיח לי להיטיב דרכו לשמים בדבר אחד **[השמטה: מי שחנותו פתוחה בשב"ק יבטיח לי שיסגור, מי שהיה מגלח זקנו בתער באיסור יעשה מעתה במספריים, אשה שלא שמרה ר"ל נדה וטבילה מעתה תבטיח לי שתשמור כתורה וכהוגן]** האשה שגילתה שערות ראשה, מעתה תבטיח לשאת פאה, איש בן תורה שאינו לומד יבטיח שמעתה ילמוד בכל יום ויום ודוקא גמרא, וכדומה כל אחד יבטיח איזה דבר טוב להיטיב מעשיו, אז אי"ה אראה להשתדל לעורר רחמים".

בדבר אחד, מי שחנותו פתוחה בש"ק יבטיח לי שיסגור, מי שהיה מגלח זקנו בתער באיסור יעשה עתה במספריים, אשה שלא שמרה ר"ל נדה וטבילה מעתה תבטיח לי שתשמור כתורה וכהוגן, האשה שגילתה שערות ראשה מעתה תבטיח לשאת שייטיל, איש בן תורה שאינו לומד יבטיח שמעתה ילמוד בכל יום ויום ודוקא גמרא, וכדומה כל אחד יבטיח איזה דבר טוב להטיב מעשיו, אז אי"ה
א מוסקוביץ, שלום בן מרדכי משה יוסף עמוד מס 195הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ומהדברים בהשמטה מובן למי פונה הגאון הנזכר, למחללי שבת מגלחים בתער ובועלי נידות וכו'... והמלקט לומד מדברים אלו שההיתר הינו פשוט אפילו לדורנו ואפילו לכתחילה... ולכאורה לפי שיטת לימוד זו היה ל"חן וכבוד" לדייק כמו כן ממה שכתב הצדיק הנזכר "מי שחנותו פתוחה בש"ק יבטיח לי שיסגור..." שעיקר החיוב לגבי שמירת שבת הוא שהחנות תהיה סגורה אבל חוץ מזה הכל מותר רח"ל... (ועל כרחך הדברים לא נכתבו אלא כהוראת שעה ובלית ברירה ולציבור פורקי עול ופשוט)

מגדולי דורנו, בחמישים השנים האחרונות:

לפרק זה של ליקוט המתירים מגדולי דורנו בחמישים השנים האחרונות חייבים אנו לעשות הקדמה משמעותית להבהרת העניין, הנה המעיין בדברי הפוסקים עד כה יראה שרבים הם הסילופים של המלקט בנידון, רבים מהפוסקים ניתן בקל להעמיד דבריהם לעניין ק"ש בלבד ותו לא, אחרים התירו רק בחצר, ולזה מצטרף עוד חבל גדול של פוסקים שהתירו משום שעת הדחק לצורך השעה בזמן שרבות מהנשים הלכו בגילוי ראש ובזמן שהפאות נראו **כמו** שנראו, ובנוסף חבל גדול של פוסקים שאוסרים להדיא ובתוקף אלא שע"י ההשמטות ב"חן וכבוד" הוצגו בפני הקורא כביכול היו אלו "מתירים", כל אלו הצטרפו ע"י המלקט לרשימת המתירים והממליצים על קאסטם מהמם ברה"ר גם בדורנו בו הנשים החרדות לדבר ה' כולם מכסות את ראשן ורובם מוסרות נפשם על קיום ההלכה הצרופה קלה כבחמורה, והפאות יפות אף הרבה יותר משער ועיקר ייצורן בעולם הינו לנשים העוסקות בזנות פשוטו כמשמעו רח"ל.

לרשימה זו מצורפת רשימת פוסקי זמנינו אשר בדבריהם בשונה מהפוסקים המובאים עד כה בולטת מאוד התופעה של "פסקים" מתוך שמועות, מתוך הנחה שלמתירים יש על מי לסמוך, פסקים תמוהים ע"י סברות ואף דרשות מחודשות בפסוקי התורה בלי שום ביאור ובלי שום הסבר מתוך דברים סתומים וחתומים כעין תורה הניתנת מסיני, וכן כל מיני התבטאויות כלליות של ת"ח למיניהם שהמלקט דנן החשיבם כפסק למרות שאין הדבר כן כמבואר בפנים, ומ"מ דבר לא מנע מהמלקט לצרף לרשימה כל מי שרק אפשר בלי להתייחס לגוף דבריו, והעיקר שאפשר איכשהו להעמידו כאחד מן המתירים עבור המסקנה הנכספת והיא הטענה שעדיף פאה על מטפחת ויהי מה.

וכיון שבקטע זה של החיבור מתייחסים אנו לחלק גדול מטענות ה"מתירים" ומבארים את הסיבה מדוע אין לקבל טענותיהם ראינו להקדים את דברי המאמר לרבי אברהם בן הרמב"ם שכתב בזה"ל **"דע כי חייב אתה לדעת, כל מי שירצה להעמיד דעת ידועה ולישא פני אומרה, <u>ולקבל דעתו בלי עיון והבנה</u> לענין אותו דעת אם אמת אתה אם לא, <u>שזה מן הדעות הרעות. והוא נאסר מדרך התורה וגם מדרך השכל...</u> מפני שנוטה מדרך האמת ונוטה מעל קו הישר... אבל יש לנו ולכל נבון וחכם להתבונן כל דעה וכל מאמר על דרך שיש להתבונן אותה, ולאמת ולקיים מה שראוי לקיים, ולבטל מה שראוי לבטלו... ועניינים אלו וכיוצא בהם אין להבינם ולהתבונן אותם מפני שהיה גדול העצם והחכמה <u>אלא מפני הראיות והמופתים שיש עליהם</u>, וכן אמר אבא מורי ז"ל** (הרמב"ם)**". וכן לשון המאירי בב"ב ק"ל: "..שאין הכרעה במאמר החכם ואם** (גם אם) **הוא גדול, <u>אא"כ מצד סעד אל ראיה</u> וביבמות.. אמר ליה רבא.. כלומר <u>אין מאיסורו טענה עלי אא"כ מצד ראיה.</u> ומעתה בכל עניני הוראה.. אין ראוי להורות ככל הנמצא כתוב לחכם או למחבר... <u>אם להקל אם להחמיר אא"כ בראיה</u>".**

ובחריפות יתר כתב הגר"א (תיקוני הזוהר דף קס"ט) **"אין אנו סומכים על פסק <u>אלא בראיות ופלפולים</u> כמו שהוא בכל הש"ס ופוסקים, אבל <u>פסקי הלכות אינם אלא לע"ה</u>".** וז"ל הרעק"א בהקדמה לשו"ת, **"קשה בעיני מה שאני שומע שנהגו כמה מורי הוראה, בצאת חיבור חדש יפסקו אחריו, <u>ולא יפה הם עושים, כי עליהם לחתור כפי כוחם</u>, ואם אחרי עיונם היטב ימצאו דברי המחבר טובים, אז ילכו אחריו, אבל להאמין לכל אשר ימצאו כתוב <u>אינו מדרכי החכמה</u>".**

וכן האריך האגרות משה לבאר בשו"ת אגרות משה יו"ד ח"ד סל"ח **"הוראה על פי מה שנפסק בספר בלא טעם אינה הוראה כלל"**

וכתב הסמ"ע בהקדמתו וז"ל **"הפוסק מתוך השולחן ערוך בלי עיון בש"ס וראשונים ה"ה בכלל 'ועצומים כל הרוגיה'."** ע"כ. וכעין זה כתב המהרש"א (חידושי אגדות סוטה כב . א.) **"ובדורות הללו אותן שמורין הלכה מתוך שו"ע והרי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד שהוא שימוש ת"ח וטעות נפל בהוראותם והרי הן בכלל מבלי עולם ויש לגעור בהן".**

ואחר כל זאת מובן כי אל לנו לקבל דברי כל מאן דהו (אפילו ת"ח גדול) שכותב בסתמא להתיר פאה נכרית מבלי לבאר את דבריו, וכגון כאלו שכותבים בסתמא להתיר כיון שהרמ"א התיר ומבלי לדחות את דברי היעב"ץ (ודעימיה) שהוכיח כי הרמ"א לא דן אלא לעניין ק"ש או מאידך את דברי החקל יצחק שכתב כי כל דברי הדרכי משה הינם לעניין תוך החצר, וכעין זה פוסקים שכותבים להתיר כיון שבאירופה הלכו הנשים בפאה נכרית בעוד שמוכח לנו בלי שום ספק שהדבר היה בדיעבד גמור ולאור המצב בו הנשים סירבו לכסות ראשם בשום פנים ואופן (וכל זה היה עוד בפאות של פעם) וכ"ש פוסקים למיניהם שמתעלמים לחלוטין מקיום של סוגיא בנושא זה ואינם פוסקים אלא מתוך סברות בעלמא וברעיונות מחודשים נגד כל גאוני קמאי. וכמובן שגם בחלק זה של החיבור מובאות כמה וכמה השמטות שדאג ה"חן וכבוד" להשמיט במטרה לרמות את הקוראים בהבליו וה' יצילנו...

טעם האוסרים

עניין נוסף אותו חשוב לציין קודם שנתייחס לתשובות האחרונים בדורנו הוא כי האוסרים את הפאה טענו כמה וכמה טענות מרכזיות והמרכזית שבהם היא כי אין שום ראיה להתיר, ובנוסף הביאו עוד כמה וכמה טענות וטעמים לאיסור, ונתון זה הינו משמעותי ביותר בעת שרוצים אנו להציג את דברי האחרונים הטוענים להתיר, שכן הרואה יראה שרבים מהם כתבו להתיר על ידי הצגת האוסרים באופן שאינו נכון כלל, ולאחר מכן כביכול דחו את דבריהם וטענו מכורח זה להיתר, והיינו שטענו לדוגמא שהאוסרים לא אסרו אלא מפני מראית העין שמפני החשד, או שגם האוסרים היו מודים בימינו להתיר וכל כה"ג כאשר אחר עיון שטחי בדברי האוסרים נראה להדיא שטענות אלו משוללות הם לחלוטין, שכן הנ"ל עיקר טענת הנ"ל היא כי אין שום ראיה להתיר כאמור וממילא לא שייך לומר שבימינו דבריהם כבר אינם שייכים, וכן אלו שטענו לדחות את הטענה של איסור מפני מראית העין לא נתנו את ליבם לכל שאר האיסורים האמורים וכל כה"ג וממילא מתירים כהנ"ל שהתירו על סמך הנחות יסוד מוטעות ממילא אין שום חשיבות להיתר שלהם והאיסור במקומו עומד (וכל זה מבלי להכנס כלל לטענה כי אין שום דמיון בין פאות ימינו למה שהיה בעבר ופשוט)

ואלו חלק מהאיסורים אותם ציינו הפוסקים דשייכים בפאה:

דת משה - חסד לאברהם (מהדו"ת אה"ע, סי' פ"ז) **"אין מקום לחלק בין שערות עצמן לפאה נכרית שנראין כשערות עצמן הואיל וקישוט זה אסרה תורה"** עכ"ל. וכ"כ בשו"ת חקל יצחק (סימן פ"א): **"יש מקום לומר דהוא אסור מדאורייתא... משום פריצות כמו בראש פרוע לגמרי"**. ע"כ. והקשה בדבריו על הב"ש מדוע לא אסר מדאורייתא ותירץ דכנראה זה משום דבזמנם היו הפאות כעורות (מיהו אינו מוכרח דיתכן לומר כיון דהב"ש איירי בפאה כעין פוני, א"נ דהב"ש איירי לעניין חצר דשם אין הפאה אסורה אלא מדת יהודית.) וכן ה'ישועות יעקב' (סימן ע"ה סק"ג) כתב: **"כיון דהך דיוצאה וראשה פרוע מטעם פריצות קאתינן עלה... יש בזה איסור תורה"**, ע"כ, ועיי"ש. וכן הוא בספר "שערי טוהר" על הלכות נידה (להגאון רבי אברהם חיים איינהורן זצ"ל) שער כ"ג ס"ק כ"ח, כתב: **"בזמן הזה שמתקנין השיער להיות דומה ממש כמעשה הפריצות, בודאי אסור מהתורה"**, עכ"ל.

דת יהודית - החת"ס (על השו"ע או"ח עה) כתב בשם היעב"ץ: **"פאה נכרית לא עדיף מקלתה דאסור, כדאיתא בפרק המדיר"** עכ"ל. בעל מוסף הערוך (ערך קפליטין), דגרסינן בירושלמי (כתובות, פ"ז ה"ו): **"היוצאה בקפיליטין שלה אין בה משום 'ראשה פרוע'. הדא דתימא לחצר, אבל למבוי יש בה משום יוצאה וראשה פרוע".** וביאר בעל מוסף הערוך: **"קפליטין בלשון רומי הוא שיער ותלתלים ופאה נוכרית".** (ויראה לומר דאליבא דכל דברי בעל הערוך הינם לגבי פאה חלקית כדבריו שם מיהו יתכן ופאה על כל הראש ס"ל דאסורה מדאורייתא), עצי ארזים אהע"ז (סימן כ"א ג). תורת שבת או"ח (סימן ש"ג). ישועות יעקב (או"ח ע"ה ג). כנה"ג (סימן כ"א ה). מים רבים ח"ג אהע"ז (סימן ל). פחד יצחק (ערך פאה). חדו' מהר"ץ חיות (שבת, סד ע"ב). מור וקציעה (סימן ע"ה). שו"ת שאילת יעב"ץ ח"ב (סימן ז). יש סדר למשנה (שבת פ"ו מ"ה). החיד"א במחזיק ברכה (או"ח ע"ה ב). שו"ת חקל יצחק (סימן פא). שו"ת דברי חיים (סימן נט). שו"ת הסבא קדישא ח"ב (סימן א). שו"ת פני יצחק ח"ו (סימן ו). ועוד רבים.

איסור אמירת דברים שבקדושה מול פאה נכרית באר שבע סי"ח, הג"מ ר' הלל מקאלימייא בספרו מקרי דרדקי אות ל"ה, היעב"ץ במור וקציעה סע"ה ביאר דלא התיר הרמ"א ק"ש כנגד פאה נכרית אלא לבעלה אבל לזרים אסור. וכן הפמ"ג בסימן ש"ג סי"ח

מספ"ל האם הקורא ק"ש כנגד פ"נ צריך לחזור. וכן הוא להגר"ה ליכטנשטיין באבקת רוכל (ח"ב כלל ב' פרט א') וז"ל **"מכאן תוכחה לכמה מקומות שנהגו הנשים מנהג בורות לישא על ראשם בשוק תכשיט הנקרא (פרוק או שייטל) שכולה נעשה משער... שמלבד שזה איסור גמור אפילו בבית ואסור לבעלה להזכיר את השם בבהמ"ז, ובקידוש ובשאר ברכות, וכיוצא באלה, משום שיער ראשה ערוה"** וכן הוא למהרש"ם מברזאם סימן ע"ה, ועוד.

מראית העין: ומה גם שבמראית העין מצד עצמו יש גם מושג של מראית העין משום חשש הרהור (מהרי"ל דיסקין קונטרס אחרון סימן ר"ג, הגר"ש קלוגר בתשובה שט"ז ועוד), כלומר עצם המראה הוא הדבר המכשיל ולא שיחשדו בה שעוברת איסור, וכדאיתא ברש"י שבת סד: ד"ה **"שזנו – לשון מזון שנהנו במראית העין"**. וכמו שכתב הב"ש **"והרבה דברים אסרו חכמים לנשים משום מראית העין"**.

חוקותיהם לא תלכו: הדברי חיים מצאנז, הפמ"ג ועוד.

פו. הגאון רבי דב בעריש ווידנפלד זצ"ל, הגאון מטשעבין, בשו"ת "דובב מישרים" (חלק א' סי' קכ"ד), כתב שדרך נשים צנועות ללבוש פאה, ומשמע שדעתו להתיר. דאיירי שם באשה ההולכת בגילוי ראש, והבטיחה שכאשר ישוב אליה בעלה שעזב אותה, תלבש פאה נכרית. ועל זה כתב בדבריו "ובפרט שברצונה להבטיח שמהיום והלאה תלך כדרך נשים הצנועות".

ב) **ועי"ד** השאלה בבעל שנסע לא"י וברצונו לגרש אשתו מחמת שהולכת בשער שלה וכפי הצעת כ"ת במכתבו הכל יודעין שהוא אינו מקפיד ע"ז ואך תואנה הוא מבקש והאשה הבטיחה כי כאשר ישוב לביתו אזי תלך בפאה נכרית ורצון כ"ת לצדד דלא חשובה בזה"ז עוברת על דת ביוצאת ראשה פרוע כמבואר באהבע"ז סקט"ו יען שפשתה המספחת ונעשה הדבר כהיתר בעוה"ר...

א ב ווייידנפלד, דוב בריש בן יעקב עמוד מס 160הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

הנה הדברים בפנים **[השאלה בבעל שנסע לא"י וברצונו לגרש אשתו מחמת שהולכת בשער שלה וכפי הצעת כ"ת במכתבו הכל יודעין שהוא אינו מקפיד ע"ז ואך תואנה הוא מבקש והאשה הבטיחה כי כאשר ישוב לביתו אזי תלך בפאה נכרית ורצון כ"ת לצדד דלא חשובה בזה"ז עוברת על דת ביוצאת ראשה פרוע כמבואר באהבע"ז סקט"ו יען שפשתה המספחת ונעשה הדבר כהיתר בעוה"ר...]**

ועוד צידד שם הגאון הנ"ל דאפילו בכיסוי ראש שאינו מכסה לחלוטין תהיה האשה מותרת לצאת וכלשונו שם: **[מבואר בש"ס שבת דנ"ז במתני' דלא תצא בסרביטין בזמן שאינן תפורין פרש"י כעם השבכה אבל תפורין ליכא למיחוש שאינה נוטלת השבכה ברה"ר שתתגלה כל שערה עי"ש א"כ משמע דבשבכה מותרת לילך ברה"ר אע"פ שהיא נקובה ואינה מכסה כל הראש...]**

אולם כ"ז כתבנו לענין זה לגדור גדר בפני החפשים והפורצים בחפצם לילך בשרירות לבם ולובשים אדרת שער ורוצים לפרוץ הגדר וליקח חפשיות ביותר ולהיות נבל ברשות התורה לכן צדדנו שאין בכח הבעל לגרשה.

א ב ווייידנפלד, דוב בריש בן יעקב עמוד מס 160הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וכל הפסק הוא רק לבאר מדוע לא יוכל אותו הבעל (ש"הכל יודעין שהוא אינו מקפיד ע"ז") לגרש את אשתו שהולכת כנ"ל וכמו שסיים את תשובתו..**[אולם כל זה כתבנו לענין זה לגדור גדר בפני החפשים והפורצים בחפצם לילך בשרירות לבם ולובשים אדרת שער ורוצים לפרוץ הגדר וליקח חפשיות ביותר ולהיות נבל ברשות התורה לכן צדדנו שאין בכח הבעל לגרשה.]**

ומה שכינה את ההליכה בפאה כמנהג הצנועות היינו כיון שכל שאר ההנשים הלכו בגילוי ראש גמור כמבואר להדיא בחלק התשובה שהושמט ב"חן וכבוד".

פז. הגאון רבי אברהם ישעיה קרליץ זצ"ל, בעל ה"חזון איש", אמר כי יש יתרון לפאה על מטפחת, כיון שהיא

מכסה את השערות היטב, ובמטפחת אין זה תמיד מכוסה, והובאו דבריו בספר "דינים והנהגות מהחזון איש" (חלק ב' פ"ח אות ט'): "על פאה נכרית שמענו שאמר פעם שלפעמים יש בזה גם יתרון על מטפחת, שמכסה יותר טוב את כל השיער". ואמר הגאון רבי יששכר מאיר זצ"ל, ראש ישיבת הנגב, במעמד כמה מתלמידיו, שהחזו"א התיר לאחותו לעשות פאה משערות עצמה (ולגבי פאה נכרית אמר כי היתר הש"ג ברור, ואי אפשר לחלוק עליו מסברת הכרס בדבר שאינו מפורש לאיסור בגמ' ובראשונים). וכמו כן אמר הגאון רבי יעקב פרידמן שליט"א ראש ישיבת תושיה, שהחזו"א החשיב מאוד את המנהג ללבוש פאה נכרית, ועל כן נוהגות בנות משפחתו (של הגר"י פרידמן) לכסות ראשן רק בפאה. וכן אמר הגר"ח גריינמן. וכן כתב הגר"ח קניבסקי (ראה לקמן). ובספר "מעשה איש" (חלק ג' פרק ו' - מעשה רב) מובא:

"הרה"ג רבי אליהו פרידמן זצ"ל הגיע פעם לבית רבינו [החזו"א]... היה תמוה אצלו שראה את הרבנית, אשת רבינו, הולכת עם פאה על ראשה, וכנער ירושלמי, היה הדבר היה הדבר אצלו לפלא. אמר לו רבינו: ראיתיך תמה... מה שלבשה אשתי - אין זה שיער עצמי אלא פאה, ובאיזורים שלנו כך נהגו ללכת".

והחזו"א כתב מפורש **"חמורה היא ההלכה ולא ניתנה להקבע ע"פ סיפורים"** (חזו"א או"ח סי' ט') והדבר ידוע למקורבים שאין ללמוד שום דבר מאיזה הנהגה כל שהיא של אשת החזו"א ע"ה וכבוד ה' הסתר דבר, **ואין לחזו"א זצ"ל שום פסק בנידון**, ובזמנו הלכו הנשים במטפחות שמכסות באופן חלקי ביותר אם בכלל, ואין חילוק בין הנהגת החזו"א באותו הזמן לבין שאר גדולים שהעדיפו לשתוק ואפילו להתיר לשעה פאה נכרית (שהיתה נראית כמו שהיתה נראית) ובלבד שהנשים לא יגלו את ראשם.
ולגבי מה שכתב המחבר שכביכול אמר הגר"י מאיר זצ"ל שאין לחלוק מסברות כרס קשה להאמין שאכן הדברים יצאו מפיו ומסתמא גם זה בכלל ההמצאות של המלקט, וטענה זו של לחלוק מסברות כרסיות אינה מוסבת על כמה צעירי דורנו אלא האשמה זו הינה כלפי הבאר שבע, היעב"ץ, החתם סופר, המהרי"ל דיסקין, הפרי מגדים, המהרשם מברזאם, הדברי חיים מצאנז, השדי חמד ועוד רבים וטובים מגדולי ישראל של כל הדור שחלקו בטעם ובראיות מש"ס ופוסקים, ויש ביזוי כבוד התורה חמור להטוען כך כנגדם בסתם בלי שום פירוט והרחבה כביכול דבריהם לא ראויים אפילו לתגובה, וגם עצם הטענה שהדבר אינו מפורש לאיסור בגמ' ובראשונים גם זה הבל כי כל הדנים בסוגיא בדורות המתוקנים היה פשוט להם שמסתמא אסור ועל המתיר להביא ראיה, ומי לנו כהש"ג שלא דן בדברים אלא על ידי ש"ס ופוסקים, ולפי דבריהם הש"ג עצמו נכשל בנסיון להביא היתר מגמרא לדבר שגם ככה מסתמא מותר כיון שאין לו שום מקור לאיסור בש"ס ופוסקים, ובודאי שטענות אלו הינם הצגת הדברים באופן מסולף ומוטעה.

ומה שהביא שבמשפחתו של הגר"י פרידמן נוהגות לכסות ראשן רק בפאה זכר למנהג בבית החזו"א, הדבר גם הוא הבל, שאם אכן היה הדבר זכר למנהג אזי היו הנשים הנ"ל הולכות בפאה כמו שהלכה אשת החזו"א ולא בקאסטם...

והלכה פסוקה בשו"ע (יו"ד רמ"ב סל"ו) שאין מקבלים הלכה מרב בזמן שהוא עצמו נוהג בדבר להיתר, והיינו שבאם ת"ח אפילו גדול שבגדולים טוען להתיר בדבר מחודש (וכמו נידון דידן שעצם ההיתר בדבר באופן גורף שכזה ובנוסף לטענת העדיפות לפאה הינו דבר מחודש ביותר) ומסביר שכך קיבל מרבו אזי אין מקבלים ממנו אלא אם כן הוא מביא טעם לדבריו ודבריו נשמעים (וכל אלו שציין ה"חן וכבוד" כטוענים כנ"ל בשם החזו"א נשותיהם הולכות בפאה ולאף אחד מהם אין שום פסק מפורש או ביאור בעצם ההיתר) וכמה וכמה משומעי לקחו של החזו"א עודדו ביותר הליכה במטפחת ועוררו על פירצת הפאות ובינהם הגרמ"ש לנדא זצ"ל, הסטייפלער בקריינא דאיגרתא, הגר"ש שבדרון, הגרשז"א זצ"ל, הגר"ש וואזנר, הגר"נ קרליץ, ואיך שייך לומר שהחזו"א החשיב מאוד את מנהג הפאה בעוד שנראה להדיא שרבים מתלמידיו מעולם לא שמעו כדבר הזה, ועוד פעלו נגד פירצת הפאות, וכמה גדול השקר בלומר שנשים צעירות שהולכות בקאסטם מהמם עושות זאת עקב דברי החזו"א שאפילו אם אמר דבריו כן לא היה זה אלא בתקופה שהפאות נראו כמו קש...

פח. הגאון רבי יצחק זאב הלוי סולובייצ'יק זצ"ל, הרב מבריסק, אמר על ענין הפאה שיש היתר בזה, ו"הנח להם לישראל" גם אם ההיתר קלוש (והובאו דבריו בספר "עובדות והנהגות לבית בריסק" חלק ב' עמ' מ"ז). וכוונתו היא כדברי הגר"י רייטפארט שליט"א בתשובתו הנדפסת בסוף ספרנו זה, ראה שם בחתימת התשובה. וידוע ומפורסם בספר דברי הימים תקפו וגבורתו, שהיה מתנשא כארי לגדור כל פירצה בחומת היהדות, ולא נשא פנים לאיש, ורק על זה אמר "הנח להם לישראל".

ואלו דבריו שם בשלמות **"שח הגאון רבי משולם דוד סולווייציק עם שני ת"ח, ושמעתי בברור איך שהוא אומר להם מפורש "דער היתר פון שייטעל, איז זייער שוואכער היתר , [ההיתר של פאה נכרית הוא היתר**

מאוד חלש] והאריך והדגיש תיבת "זייער" מאוד (ראה עובדות והנהגות לבית בריסק ח"ב עמ' מז) וסיים דבריו מ"מ הנח להם לישראל..."

ואיזה מן מסקנה תמוהה היא שמאחר ולא נלחם ע"כ שהוא סובר שהתיר... הרי להדיא אמר שההיתר קלוש מאוד ומסוף דבריו נבין שהוא מצדד לאיסור שכן המשך הדברים הנח להם לישראל... מוטב יהיו שוגגין וש"מ דיש בזה איסור וכבר ידוע כי הרב מבריסק רצה בזמנו להלחם בכת המשיחיסטית של חב"ד (שהמלקט דנן לא נמנע להביא רבנים מרבניהם בין כלל הרבנים ה"מתירים") אלא שכיון שנלחם באותו זמן בתנועת המזרחי הותיר את המלחמה בחב"ד לרב ש"ך זצ"ל וטען כי אין יוצאים למלחמה בשתי חזיתות, ובאותה תקופה בה הנשים הלכו בגילוי ראש גמור, מלחמה נגד הפאות היתה יכולה להביא למצב של גילוי ראש גמור גם אצל המעט שהועילו בכלל לכסות את ראשן, וכאמור כל זה מדובר עוד בפאות של אותו הזמן. וכל מי שמכיר את דרך הפסיקה של הגאון הנ"ל ז"ל יודע בבירור שבשום עניין בעולם לא היה מתיר דבר מסויים מתוך ההנחה שבני ישראל אם אינם נביאים וכו'..., והנוהג הנוהג בעולם לא הזיזו אף כחוט השערה מהעולה מתוך הש"ס והפוסקים, ופשוט.

פט. הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל, רבה של ירושלים, בשו"ת "הר צבי" (אה"ע ח"א סי' פ"ט), כתב "ועל דבר פאה נכרית, אם כי רבו האוסרים, גם בזה הותר הדבר בכל גלילות שלנו ואין לנו כח לאסור" ומשמע שלדעתו אין איסור בזה ורק שאינו לכתחילה.

השגה: וזהו הנוסח המלא: **על דבר שאלתו אי מותר לנו להתפלל ולברך נגד ראשיהן המגולות של נשים נשואות כיון שעתה רובן הולכות כך.**

הנה שאלתו היא דבר מפורסם בפי האחרונים, יש מקילים כמו שהזכיר מע"כ, אבל במשנה ברורה סי' ע"ה ס"ק י' כתב: ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי ראש כדרך הפרוצות, אסור. והחתם סופר [או"ח סי' ל"ו] מחמיר מאד. ולכן לכתחילה בודאי שאין להקל לברך בפני גלויי ראשים כאלו. ועל דבר פאה נכרית, אם כי רבו האוסרים, גם בזה הותר הדבר בכל גלילות שלנו ואין לנו כח לאסור. זולת זה אין לנו מה להאריך, ומרוב הטרדה אקצר ואומר שלום וברכה למעלת כבודו, צבי פסח פראנק

על דבר שאלתו אי מותר לנו להתפלל ולברך נגד ראשיהן המגולות של נשים נשואות כיון שעתה רובן הולכות כך.

הנה שאלתו היא דבר מפורסם בפי האחרונים, יש מקילים כמו שהזכיר מע"כ, אבל במשנה ברורה סי' ע"ה ס"ק י' כתב: ודע עוד דאפילו אם דרך אשה זו וחברותיה באותו מקום לילך בגילוי ראש כדרך הפרוצות, אסור. והחתם סופר [או"ח סי' ל"ו] מחמיר מאד.

ולכן לכתחילה בודאי שאין להקל לברך בפני גלויי ראשים כאלו.

ועל דבר פאה נכרית, אם כי רבו האוסרים, גם בזה הותר הדבר בכל גלילות שלנו ואין לנו כח לאסור. זולת זה אין לנו מה להאריך, ומרוב הטרדה אקצר ואומר שלום וברכה למעלת כבודו,

צבי פסח פראנק

ד (אבן העזר א) פרנק, צבי פסח עמוד מס 234הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וש"מ דכל דבריו הינם לעניין ברכות (וכמו שמבואר להדיא בקטע המושמט) כנגד נשים גלויות ראש ועל זה כתב לאסור ולאחר מכן כתב לגבי פאה נכרית בזה אין לנו כח לאסור.

צ. הגאון רבי יוסף ליס זצ"ל, בספרו "יוסף דעת" (ח"ב דף רמ"ז), יצא נגד הכופים על כלל ישראל להחמיר שלא ללבוש פאה, וכתב שכל אחד צריך לילך אחר מנהג מקומו:

"ובדורנו זה, בפרט בעת האחרונה, לבש ענין המחלוקת צורה אחרת, שונה לגמרי מכל המחלוקות שהיו בישראל... והיינו מי שחולק עלי אחת דתו... ואינו כלום דוגמא לזה, פאה נכרית **[השמטה: או פירות עכ"ם בשמיטה וכיו"ב]** כאלו שמכניסים ראשיהם בין הרים גדולים, או מחמת חומרא שנהגו במקום זה, רוצים להטיל גם על כל העולם, ולא אלו ואלו דברי אלקים חיים אמר אחד, איך תרצו שאלחום נגד פאה נכרית, בעוד שגם אמי וגם זקנתי כן נהגו? אמת במקומכם הפורץ גדר ישכנו נחש אבל לא אצלנו, ילך לו כל אחד במה שקיבל מאבותיו.

והנה נראה כי ב"חן וכבוד" הושמט מה שכתב הגר"י ליס ז"ל "או פירות עכו"ם בשמיטה" ולכאורה ההשמטה הינה תמימה ולא רלוונטית, אלא אחר וכידוע הגר"י ליס ז"ל היה הולך באורחות החזו"א נראה כי הדברים הם פלא, וכי הגר"י ליס התיר יבול נכרי בשמיטה בניגוד לדעת רבו ולנוהג בבני ברק עיר מגוריו?! והרי ודאי שלא, ואם כן מה פשר הדברים, אלא שהמעיין בדברים יראה כי כל דבריו שם הינם בגדרי דיון תורני ראוי ומכובד בלתי התלהמות ורמיסת הזולת ולצורך ביאור

הענין הביא דוגמאות לויכוחים שחרגו מגבול הטעם הטוב... ואעפ"כ אמרנו להביא כמה ציטוטים של הגר"י ליס זצ"ל בדבר הפאות ויראה הקורא מה באמת היתה דעתו בנידון.

והנה דברי הגר"י ליס מתוך יוסף דעת (הספר ממנו הועתק ה"היתר" לעיל) וז"ל

כולי עלמא "כשרים" לע"ז ולשאר עבירות ח"ו, ולא עוד שגם עובדי הבעל אשר בימי אחאב בודאי שהיו כולם מפואתים ומזוקנים, בפאות* וקאפאטעס כי איך אפשר אחרת! הלא זו היתה צורת איש יהודי בדורות ההם ומסתבר מאד שגם איזבל בת אתבעל מלך צידונים לבשה* קופקע עמוקה ולא חלילה פיאה נכרית, הלא ידוע שבימים הקודמים כל הנשים, אפילו של הגוים לבשו שמלות כמדתם עד הקרקע ממש, ולא לבד עשר צ"מ למטה מן הברך, והיו יוצאות רעולות שרק עינה אחת היתה מגולה! עולם אחר לגמרי הי' אז, א"כ

* קופקע עמוקה — מטפחת ראש ורדיד עליה.

וראינו להעתיק כאן מאמר שכתב בן הג"ר יוסף ליס ז"ל, הרה"ג יהודה ליס שליט"א (מו"צ בבד"ץ חניכי הישיבות ב"ב) ובו הביא דברים בשם אביו ז"ל בענין פאות ימינו וז"ל שם (מועתק מתוך עלון "הכתר" מס' 46) **"הנה באמת כ"א יודע בעצמו שלא נתכוונו המתירים לאלו של היום שאין ביניהם לגילוי הראש ולא כלום, אך מכניסים הראש ומטמינים אותו בקרקע וצועקים :"הא מותר פאה נכרית", והלב יודע אם לעקל... והנה אם טורחים להוציא בענין הזה מפוסקים הקדמונים אם מותר פאה נכרית או לא, הרי יאמרו רבו הפוסקים המתירים ושלום עלי נפשי, וע"כ העיקר לצעוק כמו שכתבתם בקונטרס דגם המתירים לא נתכוונו כלל לאלו שמושכים העיניים וכל אחת ואחת יודעת המטרה, ומתעלמים מזה, ויענשו על זה כמש"ש רבינו יונה, על כל מה שנכשלו אנשים על ידה. והיה מקום לעמוד ולזעוק ללא חת, אין שום פאה כשרה מפאות שהולכות נשים צעירות, וכל המדידות הנעשות אם מגיע עד כאן או כאן זה רק תירוצים להרגיע המצפון. וכל דורנו בונה את יהדותו רק לפי יחסית לזה או לזה, אם אני יותר טוב מזה הפחות ממני כבר די והותר, וצריך לצעוק קבל עם ועדה – אין יחסית! יש רק תורה כנתינתה ותו לא. ושמא נבוא ללמד זכות לומר שמא באמת אין יודעים הגדר של נראה כשיער או לא, ובאמת כולם מעשיהם בתמימות ובשוגג נכשלים בזה, הן אמת דצריך ללמד זכות על ישראל, אך לענין למעשה בעל כרחנו נאמר שכל אשה ואשה יודעת בתוך ליבה שלא תלך עם פאה כמו אשה בת ע' או פ', הרי באמת יודעים מה זה צנוע ומה לא, וטומנים הראש בקרקע כאילו אין יודעים בהרבה תירוצים. אאמו"ר ז"ל (הרה"ג יוסף ליס) היה אומר: שאפילו אם לא ס"ד לאסור הפאות שהלכו בהם אימותנו וזקנותנו ע"ה, אך אלו הלכו בפאות שהיו נראות כאגודת קש על הראש, ולא כשל היום, ואותן כלל לא הותרו, ע"כ. הכואב הוא השטן המרקד בין קרנם של ת"ח ובעלי הלכה, שח"ו אסור לצאת נגד זה, ואסור ח"ו לדבר על כיסוי בגד כפשוטו, והרבה תירוצים נאמר ע"ז: הא' יאמר איך אפשר להיות צדיקים מגדו"י זצ"ל אשר מפיהם אנו חיים ובביתם הלכו כן, ואיך נאמר בזה איסור ח"ו הרי זה כמלעיבים במלאכי האלו', הב' יאמר שמא בקצה המחנה לא יעמדו בזה ויגלו הראש לגמרי, הג' יאמר שאפי' עדיף כך מאשר כיסוי ראש שנראה השיער בצדעים, ועוד כהנה וכהנה תירוצים אשר לא חלי ולא מרגישים מי עומד מאחורי כל השטיקלאך תורה הנ"ל, כי את זה בשום אופן לא יוותר היצה"ר וכמו שכתבתם בקונטרס, וזהו מבצרו שיאחז בו בכל כוחו רח"ל. ונקוה בזה שיהיה במעשיכם תועלת להרבות כבוד שמים ולפרוץ טהרה בישראל, ולפחות מי שבאמת חפץ לדעת דעת תורה ולא לרמות עצמו, ימצא בדבריכם משענת קנה לרצוץ את יצרו ולהכניעו לרצון ה' ית"ש. הנטפל לעושי מצוה יהודה ב"ר יוסף ליס.**

צא. הגאון הספרדי רבי עובדיה הדאיה זצ"ל, חבר בית הדין הרבני הגדול בירושלים וראש ישיבת המקובלים בית אל, בשו"ת "ישכיל עבדי" (חלק ז', אה"ע סי' ט"ז), כתב שאין יצה"ר שולט אלא בדבר הדבוק לערוה עצמה, שיש לו נפש חיונית, ולכן שיער תלוש אף שהוא יפה יותר משיער מחובר, אינו ערוה ומותרת לכסות בו את ראשה:

"באשר לשאלתו בדין פאה נכרית לנשים נשואות, אם דינה כמו שיער ראשה שאסור לגלותה משום הרהור, דלפעמים היא יותר יפה משיער ראשה ומייפה אותה יותר, ואתי לידי הרהור, וכן משום מראית העין, דהרואה נדמה לו שהן שערותיה ממש... הנה זה לשון הדרכי משה... ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה, לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושין העשויות לכסות שערותיה האחרות, אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שיער. ע"כ. ונראה בטעם הדבר, דהוא משום דקים להו לרבנן, שאין יצה"ר שולט אלא בדבר הדבוק בגוף האשה עצמה, היינו הדבר הדבוק בגוף הערוה עצמה, דאין שליטה להיצה"ר אלא בדבר שיש לו נפש חיונית, לא בדבר שאין לו נפש חיונית, ולכן בנתלש מגוף האשה, דניטל ממנו נפש החיונית, הרי פקע ממנו אותה הערוה שהיתה עליו בזמן שהיה דבוק בגוף האשה, דהרי הוא כפגר מת שאין להיצה"ר שליטה בו, ולכן התירו להסתכל בו, דכיון שאין להיצה"ר שליטה בו, הרי לא יבוא לידי הרהור".

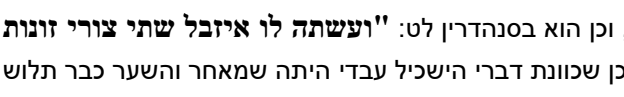
וגם עיניו הרואות דברים וכן שלימים נהגו
היתר בכך אף נשי רבנים וגאונים ואדמורי"ם ואף א' לא פצה פה ומצפצף וכו'...
ז האדאיה, עובדיה בן שלום עמוד מס 226הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

והנה עיקר תשובת הישכיל עבדי נשענת על הנחת היסוד כי הרמ"א המג"א והלבוש התירו ואם כן ממילא שוב אין לנו כח לאסור, כאשר ביארנו לעיל מפי ספרים ומפי סופרים כי כל הנ"ל לא דנו בפאה נכרית אלא לעניין תוך הבית והחצר ולעניין קריאת שמע וממילא נפל טעם היתרו של הישכיל עבדי ובמיוחד אחר ולגוף ההיתר צירף את הטענה **"וגם עיניו הרואות דברים וכן שלימים נהגו היתר בכך אף נשי רבנים וגאונים ואדמורי"ם ואף א' לא פצה פה ומצפצף וכו'..."** כאשר למעשה עיניו הרואות בדברי הפוסקים הקדומים שכל מציאות זו של הליכת הנשים ואף נשות הרבנים בפאה נכרית לא היה זה אלא מטעם של פירצה ושתיקה לשעה עקב המצב בו הנשים רובם ככולם הלכו בגילוי ראש גמור וממילא נפל טעם ההיתר הזה.

ועוד ראוי לציין בדבר מה שכתב כי אין יצר הרע שולט אלא במחובר לגוף כי הדברים מוכחשים מצד המציאות שאפילו הגויות הולכות היום בפאות נכריות כדי להחטיא בהם את הגברים, והדבר פשוט דאפילו דבר תלוש יש בו הרהור וכל מי שאינו מרמה את עצמו יודע היטב מה פועלות פאות נכריות של ימינו, (ובאמת אחת הטענות של ה"חן וכבוד" לעדיפות פאה על מטפחת היא שבאם תלך האשה בפאה ממילא בעלה לא יתן עיניו באשה אחרת, והיינו דהדבר גורם למשיכת הבעל לאשה ואע"פ שמדובר בדבר תלוש) ומה גם שמצינו דברים רבים שאין בהם רוח החיונית אשר פועלים הרהור באדם וכגון בגדי צבעונים ובגדים צמודים ושאר בגדים שאינם צנועים, וכן תמונות לא צנועות פשוט הוא דפועלות הם הרהור רח"ל ואת המציאות אי אפשר להכחיש, וכן הלכה בשו"ע שולחן ערוך בהל' אבלות סשנ"ב **"האיש אינו כורך ומקשר האשה, אבל האשה כורכת ומקשרת האיש"**, וכן הוא בסנהדרין לט: **"ועשתה לו איזבל שתי צורי זונות במרכבתו** [של אחאב] **כדי שיראה אותן ויתחמם"**, ויתכן שכוונת דברי הישכיל עבדי היתה שמאחר והשער כבר תלוש אזי הוא מתבלה ואין בו יופי כשער המחובר (והיינו כפאות של פעם וגם על זה יש מה להשיג ואכמ"ל)

והנה הישכיל עבדי ראה להשיג כנגד הבאר שבע וכתב כנגדו בזה"ל **"והנה כל גופי נרתע בקרבי בראותי דברים קשים כגידים נגד חד מקמאי גאון וגדול, לדחות דבריו באמת הבנין... וכנראה שלא חדר והעמיק להבין טעם הדבר ויסודו... ואם היה מתמתן קצת והיה מפנה את תשומת לבו להבין טעם הדבר על אמיתתו לא היה נחפז להטיח דברים קשים כאלה ולדחות דבריו באמת הבנין עד כדי כך לכתוב עליו שהם דברים בטלים והבל הבלים..."** ונכגד דברים אלו נכתב ביבי"ע **"והנה מבין ריסי עיניו ניכר שחשב שהגאון באר שבע חי בתקופה האחרונה, עד שהרהיב עוז בנפשו להטיף לו מוסר על שנחפז לדבר בסגנון כזה על הקדמון בעל שה"ג ולא העמיק להבין דבריו"...**

ועוד ראוי להשיג כי מה שציין הישכיל עבדי את התשובה מאהבה כמליץ בעד שלטי הגבורים הדבר הוא פלא כיצד יתכן לכתוב כזאת אחר והתשובה מאהבה ביאר באריכות כי כל הנידון לא היה אלא בפאות בצידי הראש בדמות פאות הגברים שרק בכעין זה הקיל הש"ג ודעימיה, וגם על היתירו הזה כתב שכבר הוכיח אותם הנביא **"תחת מעשה מקשה קרחה"** ויעויין שם בפירוש רש"י שכתב **"מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה (ושם פירש"י: "היו קושרות פיאות נכריות")... שם תהיה מקשה קרחה – מכה המקרחת את הראש"**, ועוד שאחר כל זאת עוד סייג את התירו בתנאי שיצטרפו אליו עוד בית דין של ג' רבנים דבר שלמעשה לא התרחש מעולם, ומ"מ אינו מובן איך יתכן להתיר על סמך התשובה מאהבה ולא לסייג את ההיתר לפאות דומיא דדברי התשובה מאהבה ותו לא...

צב. הגאון הספרדי רבי רפאל ברוך טולדנו זצ"ל, רב ראשי וראב"ד בעיר מקנאס במרוקו, בספרו קיצור שולחן

ערוך חלק א' (או"ח סי' קע"א סעיף ב'), פסק כשלטי הגיבורים, להתיר לאשה נשואה לצאת לרה"ר בפאה נכרית:

"כתוב בשלטי הגיבורים: מותר לאשה לצאת בפאה נכרית ולגלותה, ולא צריך לכסותה - לא שנא אם היא עשויה משערותיה או משיער חברתה, דאין שיער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה, אבל לא בתלושים ועשויים לכסות שערותיה האחרות, ואף על גב דעבדא לקישוט, שתהא נראית בעלת שער, עד כאן. והוא חידוש גדול".

איפה בדיוק ציין דהוא איירי לרה"ר?! ואיפה בכלל מובא דהוא סובר כהשלטי גיבורים והרי הוא סיים דבריו במילים **"והוא חידוש גדול"** וש"מ דגם דברים אלו תמוהים הם בעיניו. ונכון לעכשיו עוד לא מצאנו הדברים בפנים ומסתמא יהיה אפשר למצוא שם עוד השמטות כמצוי עד כה, ומצוה גדולה יעשה מי שישלח לנו את צילום המקור.

צג. הגאון הספרדי רבי יוסף משאש זצ"ל, ראב"ד במרוקו ורבה של חיפה, בספרו "אוצר המכתבים" חלק ג' (מכתב א'תשצ"ח), כתב להתיר פאה נכרית (ועיין עוד בדבריו שם סי' א'תתפ"ד, ובשו"ת "מים חיים"):

"והמתחסדות עושות פאה נכרית **[השמטה: והמתחסדות יותר עושות כובע או מטפחת, אף שנשאר חלק מהראש עם הרבה שער מגולה]** ועל כולם יש מערערים, ואז באו אלי הרבה שאלות, והשבתי להתיר בפאה נכרית **[השמטה: ובמטפחת אף שחלק גדול מהשער נשאר מגולה]** וכן ראיתי ורואה יום יום אצל כל האשכנזים, אפי' החרדות שבחרדות, וגם נשי אדמורי"ם".

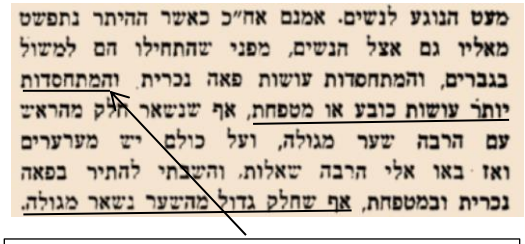
מעט הנוגע לנשים. אמנם אח"כ כאשר ההיתר נתפשט מאליו גם אצל הנשים, מפני שהתחילו הם למשול בגברים, והמתחסדות עושות פאה נכרית, והמתחסדות יותר עושות כובע או מטפחת, אף שנשאר חלק מהראש עם הרבה שער מגולה, ועל כולם יש מערערים ואז באו אלי הרבה שאלות, והשבתי להתיר בפאה נכרית ובמטפחת, אף שחלק גדול מהשער נשאר מגולה.

המלקט העתיק רק את תחילת המשפט "המתחסדות עושות פאה" והשמיט את ההמשך כי **"המתחסדות יותר עושות מטפחת"** כדי ליצור רושם שגם בימינו פאה נכרית היא מידת חסידות רח"ל.

הנה ה"חן וכבוד" העתיק את לשון הגר"י משאש במה שכתב כי **"המתחסדות עושות פאה נכרית"** אלא שהוא דאג להשמיט את המשך לשונו כי **"המתחסדות יותר עושות כובע או מטפחת"** וכך נוצר רושם שפאה זו מידת חסידות (ולאפוקי מטפחת) כאשר למעשה מדובר היה בדור שכיסוי הראש בכלל היה נתפס כמידת חסידות. ועוד שהוא התיר שם מטפחת **"שחלק גדול מהשער נשאר מגולה"** ועוד צידד שאפילו גילוי ראש גמור מותר כמו שהביא שם סיפור על אשה שעזבה את בעלה כי לא הסכימה לכסות את ראשה והגר"י משאש ז"ל הביא לו **"סמיכות רבות להניחה לרצונה בריש גלי"** ואיך יתכן להציג פסק זה לפאות בדורנו כביכול זוהי מידת חסידות רח"ל...

צד. הגאון הספרדי רבי יצחק אבוחצירא זצ"ל (אחיו של רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל), המכונה "בבא חאקי", רבה של רמלה ולוד, וממנהיגי יהדות מרוקו, במכתב כת"י מיום כ' בתמוז תשכ"ט, הובא בספר "סידנא בבא חאקי", המספר על תולדות חייו (עמ' שפ"א), לשאלת השואל האם מותר לאשה לצאת בפאה נכרית, כתב: "בקשר לצניעות בנשים... דין פאה נכרית – יש מקילים", כלומר שיש לסמוך עליהם.

בס"ד כ' בתמוז תשכ"ו

לכבוד מר זאב לוין שוראי ד"צ 2219/ב צה"ל.

חכם נכבד

הריני מאשר קבלת מכתבך מחודש סיון כ"ו ומבקש את סליחתך על תשובתי שבאה באיחור ולא היה לי זמן בכלל לעיין במכתבים.

לארבעת שאלותיך הראשונות הריני להשיב: שבשעת חירום אמרה תורה - אפילו כלה מחופתה וחתן מחדרו וכו' בלי זה קשה לי לענות.

בקשר ליום העצמאות - יש מברכים שהחיינו ויש שאינם מברכים. הלל אומרים בלי ברכה. תגלחת ותספורת זה ניתן לכל אחד ומצפונו.

בקשר לצניעות בנשים שרוולים וגרביים אמרו הז"ל: טפח באשה ערוה. מכנסיים הפסוק אומר לא ילבש גבר שמלת אשה וכו'...

דין פאה נוכרית יש מקילים.

בכבוד רב

הרב יצחק אבוחצירא

רב ראשי לרמלה לוד.

הנה דברי הבבא חאקי בשלמות **"בשעת חירום אמרה תורה אפילו כלה מחופתה וחתן מחדרו וכו'... בקשר ליום העצמאות – יש מברכים שהחיינו ויש שאינם מברכים, הלל אומרים בלי ברכה. תגלחת ותספורת** (בזמן ספירת העומר) **לכל אחד ומצפונו.... דין פאה נכרית יש מקילים..."** עכ"ל, והנה הדברים מובאים בלי ביאור וראיה, ומ"מ ניכר כי תקופתו היתה תקופה של מבוכה בהרבה עניינים וכמו שלא היינו לומדים מתשובה זו להתיר תגלחת ביום העצמאות (זמן ספירת העומר!!!) כך ממילא אפשר להקיש לשאר הדברים וד"ל.

צה. הגאון רבי איסר יהודה אונטרמן, הרב הראשי לישראל, בשו"ת "שבט מיהודה" (חלק ב', אה"ע סי' ל"ה) כתב שראינו גדולי תורה מפורסמים שנשותיהם הלכו בפאה נכרית, וכן נהגו מדינות רבות, והביא את הפמ"ג שכתב שאפשר לסמוך על השו"ע שהתיר:

"בס"ד, כ"ז בסיון תשל"א, מכתבך נתקבל, ונצטויתי ע"י כבוד הרב הראשי לענות כדלקמן: כבר נהגו בהרבה קהילות של בני ישראל, בהרבה מדינות, להתיר לנשים נשואות ללכת בפאה נכרית המכסה את כל הראש. וכן ראינו גדולי תורה המפורסמים לצדיקים, שנשותיהן שומעות דיני תורתנו הקדושה בקפדנות, והולכות בפאה נכרית. אמנם יש מחברים גדולים שלא מתירים פאה נכרית, אבל מי שרוצה לסמוך על המתירים אין גוערים בו. וכדאי לצטט כאן דברי הפרי מגדים באו"ח סי' ע"ה, האומר כן וזה לשונו: ומכל מקום במדינות שיוצאין בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע כאמור, וקצת דמדומי ראיה בכתובות (עב.) וראשה פרוע דבר תורה, ולא מוקי בפאה נכרית ודת יהודית, שמע מינה דלית בה דת יהודית ושרי".

הנה ניכר בתשובה זו כי העונה נסמך על מה שנשות רבנים הולכות בפאה כאשר כאמור המציאות היתה שהדבר נפרץ באירופה עקב מצב הצניעות הירוד וכמו שניכר בלשונות הפוסקים כאן לרוב, ואם כן אין שום ראיה מאותם נשות רבנים הנ"ל, ועוד שמה שהביא מהפמ"ג ראיה הפמ"ג עצמו הרי כתב באם לבינה כי אין שום היתר לפאה נכרית ומדבריו שם עוד משמע כי כל דבריו באו"ח לא היו אלא לעניין ק"ש ואם כן גם ראיה זו נפלה, (ויעויין בישועות יעקב או"ח ע"ה שדחה ראיית הפמ"ג הנ"ל ואכמ"ל)

צו. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל, אב"ד מינסק וראש ישיבת תפארת ירושלים, גדול פוסקי ארה"ב, בשו"ת "אגרות משה" (אה"ע חלק ב' סי' י"ב), כתב שאין בפאה מראית העין, כי לא מצינו בגמ' מפורש שאסרו, ורוב רבותינו מתירים לבישת פאה נכרית (ראה דבריו כאן בארוכה בפרק ו'):

"הנה בענין פאה נכרית שנשאלתי מרעייתך הרבנים הכבודה תחי'... אף דאיכא מאן שחושש לאסור פאה נכרית משום מראית עין... **[השמטה: עיין בעטרת זקנים או"ח סימן ע"ה]** מ"מ רוב רבותינו וגם מאלו שסומכין עיקרי ההוראה עליהם מתירים, והם הרמ"א שם ובסימן ש"ג בדרכי משה, והמג"א והפמ"ג, וכן משמע גם מהגר"א שסובר כן, שלא אסרו בזה משום מראית העין. וכמעט שמוכרח מהגמ' פרק במה אשה, שאם איירי דיוצאה בפאה נכרית דוקא במכוסה, לא היה שייך לומר דעל שערות זקנה לילדה ניחוש למחכו עלה. והטעם פשוט, שכיון שלא מצינו בגמ' שאסרו, אין למילף ממקומות אחרים שאסרו משום מראית עין... **[השמטה: ...משום שברוב הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה נכרית, ואף אם אינו ניכר לאנשים שאין מסתכלין כ"כ בנשים עד שיכירו מ"מ לנשים ודאי ניכר ברובא דרובא ואולי גם כולן ניכרות, ולכן בשביל מה שנזדמן לפעמים רחוקות שלא ניכר לא אסרו.]** ולכן לדינא אין כת"ר יכול למחות ביד אשתו הרבנית החשובה מללבוש פאה נכרית, שאף אם כת"ר רוצה להחמיר, אינו יכול להטיל חומרותיו עליה שזהו רק דין שלה, וכיון שהיא עושה כדין שהוא כרוב הפוסקים ושגם נראה כמותם, אינו יכול להחמיר עליה".

הנה מדברים אלו ניכר בעליל כי דברי השלטי גבורים והבאר שבע ושאר כלל הפוסקים הדנים בסוגיא כגון היעב"ץ החת"ס, המהרש"ם מברזאם, הדברי חיים מצאנז, הגר"ש קלוגר, המהרי"ל דיסקין, הכנסת הגדולה, ועוד רבים וטובים כלל לא היו לנגד עיני הגרמ"פ בזמן כתיבת התשובה ואילו היה רואה דבריהם פשוט הוא כי לא היה כותב כנ"ל וטענה זו מועילה אפילו כנגד דברי ראשונים כידוע, ונתעכב כעת בביאור גוף דברי האגר"מ ונוכיח את דברינו בס"ד:

א. תחילה כתב כי עיקר החשש הוא משום מראית עין: מדברי האגר"מ אלו ניכר שאפילו דברי הש"ג לא היו לנגד עיניו כיון שאילו הטענה עצמה היתה נכונה אזי עיקר דברי הש"ג היו אמורים לעסוק בשאלה מדוע אין בפאה נכרית משום מראית העין בעוד שלמעשה **הוא אינו נוגע בנידון זה כלל** אלא בעיקר טורח לבאר מה הראיה לחילוק בין פאה לשער לדין שער באשה ערוה, ולדין פרוע ראש ונמצא לפי דברי הגרמ"פ כי העיקר חסר מן הספר.
ב. גם החולקים על דברי השלטי גבורים טענו טענות רבות זולת דין חשש מראית העין... כגון טענת דת משה ויהודית, חוקותיהם לא תלכו, דין שער באשה ערוה, ועוד.
ג. בנוסף לדין מראית העין מפני החשד קיים עוד איסור של מראית העין מפני חשש הרהור.
ד. אצל כלל הפוסקים העוסקים בסוגיא היה פשוט כי שייך איסור משום מראית העין ולא ס"ל דאין אנו מחדשים גזירות מעצמנו.
ה. ממה שכתב האגר"מ **"שזהו רק דין שלה"** ואין הבעל יכול להטיל עליה את חומרותיו ניכר בעליל כי הוא לא היה מודע לטענה של איסור שום דת משה ויהודית אשר היא הטענה המרכזית שטענו כנגד הש"ג וטענת דת משה

ויהודית שייכת בהחלט לבעל ובזה בודאי יכול הוא למחות ברעייתו עד שמובא בפוסקים כי באם האשה עוברת על הדבר מפסדת היא את כתובתה.

ו. מ"מ ממה שכתב האגר"מ בחלק ההשמטה שברוב הפעמים ניכר שהשערות הם מפאה **"ואולי גם כולן ניכרות"** משמע בבירור שהפאות בדורו לא היו כפאות הדור שלנו ולא כטענתו ההזויה של ליאור עזרן מחבר ה"חן וכבוד" כי אין שום הבדל וכו'...

ואם יטען הטוען שמי אנו שנרהיב עוז להעיר ולהשיג על דברי הגאון בעל האגרות משה ראינו להביא ליתר בטחון את דבריו הגרמ"פ עצמו זצ"ל בעניין זה וז"ל (יו" ח"ד סי' ל"ח, בתגובה על מה שעלה בדעת כמה ת"ח להוציא לאור רק את פסקיו העולים מתוך השו"ת אג"מ ללא כתיבת הדרך בה הגיע אל הפסק). "...כיוון שכתבתי הטעמים וכל מה שנתברר, שבאופן זה הנני רק כמלמד ההלכה, **שהשואל יעיין בעצמו ויבדוק ויבחר.** ואף שידעתי שיהיו מי שלא יעיינו כלל, ויסמכו על הוראתי במסקנת התשובה לבד, הא היה בידו לעיין. **וכשלא היה לו פנאי, רשאי לסמוך לפי שעה כשהוא טרוד ואח"כ יעיין. ואם לא יהיה נראה לו יחזור בו, וידון באותו העובדא כדין טעה בהוראתו!"**

צז. הגאון רבי שמואל דוד הכהן מונק זצ"ל, רב דק"ק חרדים בחיפה וראש בית המדרש להוראה שם, במכתב שפורסם בקובץ "אהלי שם" (קובץ ט'), כתב למחות נגד המעיזים פניהם נגד הפמ"ג ומשנ"ב ומסלפים את דעתם, וכתב שלא על הפמ"ג לבד אנו סומכים, אלא גם על המשנ"ב, ובשו"ת "פאת שדך" (חלק ג' סי' ל"ד) כתב עוד שאין בפאה משום מראית העין:

ב"ה, חיפה ח' מרחשון תשל"ז לפ"ק, יהא שלמא רבה מן שמיא וחיים להרה"ג... אחר דרישת שלומו הטוב כמשפט. הנה כבר כתבתי בענין זה להראב"ד הגר"י וייס שליט"א, וגם לר' אלעזר בריזל שליט"א, אבל אחשוב שיהיה לתועלת שיתערבו בזה גם אנשים אחרים, שיש הכרח לסלק ממשמרת הצניעות את האנשים הנותנים חיתתם בארץ החיים, ורוצים לכוף רצונם על בעלי הוראה. אמנם מחלה ירושלמית היא לומר דעות לרבנים, אבל עד הנה לא היה בדרך כלל דברי גנאי, ויש צורך להשתיק זאת ההנהגה בעודנה באיבה. אם לא יסלקו את האנשים האלה, יהא דין משמרת הצניעות כדין המזרחי וגרוע מזה, כי גם המזרחי רגיל לכוף דעותיו על רבנים. מה שראית מתוך מכתבו של מעלת כבודו שכבר העיזו פניהם כלפי הפמ"ג (אולי עוד יעיזו כלפי מג"א ורמ"א) לא אבין בכלל, והרי המשנ"ב הוא שהסכים לפסק הפמ"ג, וא"כ לא בלבד על הפמ"ג אנו סומכין אלא אף על המשנ"ב. ומה שטענו ששלטי הגיבורים מיירי בחצר דווקא, כבר שמעתי, ואיני מבין הרי זו ממש טענת החולק מהר"י קצנלנבוגן זצ"ל, ולא עלה על דעתו להפוך בזכותו של שלטי הגיבורים דמיירי בחצר דוקא. ומה שהעתיקו במודעה שלהם דברי המשנ"ב במקוטע, דהיינו הצד להחמיר ולא הצד להקל, זהו זיוף **[השמטה: ומה שהעתיקו מדברי שו"ת מהרי"ץ, הנה הוא עצמו העתיק הדברים משו"ת תשובה מאהבה ח"א סי' מ"ז, ושם כתב להדיא שאינו איסור גמור ויוכיח ואם לא יקבלו יניח. ומה שכתבו בשם חכם א' שהלומד בש"ע ביר"ש יראה לאיסור, מוכיח דפשט הש"ע הוא לקולא, ואף כי כולנו נתחייבנו ביר"ש, אבל לא כ"א מגיע לזה כדמוכח בפ' כל כתבי]** זהו מה שבדקתי אחריהם והחלק יעיד על הכלל... ואכפול דברי שיש הכרח לסלק את האנשים הללו ממשמרת הצניעות (אהלי שם)

מיהו בעיקר גדר איסור מראית העין בת"ח נראה לענ"ד, שבדקדוק אמרו חז"ל כל שאסרו חכמים משום מראית העין אף בחדרי חדרים אסור וכו', רצונו לומר דוקא מה שגזרו להדיא (או דדמי ליה ממש), דשייך למימר לא פלוג רבנן בגזירתם, אבל כל שלא גזרו להדיא ולא דמי ליה ממש אינו אסור אלא משום "והייתם נקיים מה' מישראל", כדתנן בשקלים פ"ו מ"ו שחייב אדם לצאת ידי הבריות, וכל שאין לחוש לחשד, כגון בת"ח, מותר. וכן אם הדבר ידוע באותו מקום ובאותו זמן, כגון נדון דידן דהש"ך דחלב שקדים בבשר עוף, שהיה מפורסם מחמת המנהג, אבל בשר בהמה דמי ממש לגזירת דם דגים ואין להקל בו. ומהרש"ל (פרק כ"ה סי' נ"ד) ס"ל דאף חלב שקדים דמי ממש, דלא מסתברא ליה לחלק בין איסור דאורייתא לאיסור דרבנן בדבר זה. ולפ"ז וכו' הרווחנו טעם לזכות לנשים הלובשות פאה נכרית, כיון שהדבר ידוע שרגילין בזה, ולא מצינו שגזרו רז"ל בכגון דא, ואין כאן אלא משום והייתם נקיים וגו'. עיין שו"ת מהרי"ל דיסקין זצ"ל (בקונטרס אחרון סי' רי"ג) ובדבר ידוע אין לחוש וכנ"ל" (שו"ת פאת שדך).

מה שכתב **"ומה שטענו ששלטי הגיבורים מיירי בחצר דווקא, כבר שמעתי, ואיני מבין הרי זו ממש טענת החולק מהר"י קצנלנבוגן זצ"ל, ולא עלה על דעתו להפוך בזכותו של שלטי הגיבורים דמיירי בחצר דוקא"** הדברים אינם מובנים כלל שהרי כבר נתבאר דהבאר שבע הוקשה מלהעמיד את דברי הש"ג כיון דס"ל דבחצר אין שום איסור בגילוי השער וכדכתב להדיא **"אפשר לפרש דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית מיירי דוקא בחצר שאין הרבים בוקעין בו** ו**א"כ בחנם טרח כל הטורח הזה החכם הנזכר דהא אפילו בשערות ראשה ממש**

מגולות מותר לה לילך בחצר שאין הרבים בוקעין בו ואינו אסור אפי' משום דת יהודית דהיינו מנהג הצניעות שנהגו בנות ישראל כדמוכח בהדיא בפרק המדיר" ועיקר טענת הבאר שבע הינה דלמעשה אפילו בחצר הפאה נכרית מכוסה וכמו שעולה שם מתחילת דבריו וכדכתב הישועות יעקב להדיא (סימן ע"ה) **"וגם הך דשבת דיוצאה בפיאה נכרית היינו <u>תחת השבכה</u> וכדברים אלו כתב הרב באר שבע דהך דיוצאת אשה בפיאה נכרית <u>לחצר</u> היינו גם כן שיש עליה שבכה המכסה"**

ומה שהעתיק מהתשובה מאהבה שאינו איסור גמור הדבר הוא פלא הרי דברים אלו נכתבו רק לגבי פאה נכרית בצידי הראש וכעין פאת הגברים וכמו שהאריך שם התשובה מאהבה להוכיח **"וגם בעל שאילת יעב"ץ לא החמיר אלא בגובה הראש למעלה במקום שער דשייך פריעת ראש <u>אבל למטה מן השבכה כעין פאות על צדעי ועל פדחת</u> אינן אלא כשאר תכשיטין של חוץ ובפאה נכרית כזו מקיל המג"א א"ח סי' ע"ה סק"ה וכן משמעות רמ"א שם ועיין שם בד"מ סי' ש"ג וגם בעל פרי מגדים שהבאתי אפשר לא הקיל אלא על פאה נכרית כזו וגם מורה שהורה להקל שהבאתי בפתח דברי אפשר שהקיל על דרך זה אבל לעשות קלעי שער כעין פרוק"ן של האנשים <u>אפשר גם הש"ג לא מצא סמך היתר</u>..."** ואם כן איך אפשר להעתיק דבריו לעניין ההיתר אפילו לנידון של פאות על כל הראש בעוד שהוא כותב דזה אסור לכ"ע?! ועוד שגם על זה כתב התשובה מאהבה בסוף דבריו וז"ל **"אבל כבר הוכיח הנביא בהיותן יושבין על אדמתן ואמר יען כי גבהו בנות ציון ושפח ה' את קדקד בנות ציון..."**

ומה שכתב בסוף **"ומה שכתבו בשם חכם א' שהלומד בש"ע ביר"ש יראה לאיסור, מוכיח דפשט הש"ע הוא לקולא, ואף כי כולנו נתחייבנו ביר"ש, אבל לא כ"א מגיע לזה כדמוכח בפ' כל כתבי"** הנה התמהון בדברים ניכר לכל, ונלמד מדבריו שכל היתרו של ה"חן וכבוד" הינו פועל יוצא של לימוד בלא יראת שמים (וזאת בלשון המעטה) והיא אשר דברנו שאע"פ שבשו"ע ובנושאי כלים ישנם לשונות של היתר בנידון דפאה נכרית מ"מ אחר העיון בדברים (וכראוי ללומדים ביראת שמים) ניכר כי הדברים אינם אלא לק"ש ולתוך הבית והחצר, ויראה שלא בכדי השמיט עזרן את הדברים הללו מלשונו של הגרשד"ה מונק, אחר והם מוכיחים על כל אופן הלימוד להיתר דהוא פועל יוצא של חסרון ביראת שמים, וכמה הולמת לשונו של הגר"א גוטמאכר את הדברים הללו וז"ל **"הוי ואבוי על הוראה כזו לימוד תורה <u>בלא יראת שמים</u> גרוע מסם המות, פשוט וברור שה"שולחן ערוך אורח חיים" בסימן ע"ה מדבר אם במקרה ארע מצב כזה ואין אפשרות אחרת אלא לקרוא ק"ש באותו המצב או לא אבל בודאי אסור לעשות לכתחלה חק קבוע כזה לתת מדרס ליצר הרע"** (הגר"א גוטמאכר "מכתב מאליהו" סי' ע"ה)
ועוד יש להעיר בדבר מה שכתב בפאת שדך בדבר מראית העין לעיין במהרי"ל דיסקין ראינו להביא דברי המהרי"ל הנ"ל וז"ל **"עיין שלטי גבורים פ' במה אשה דבשער תלוש שרי ונ"ל דדוקא בגונא דניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה אבל בלא"ה ודאי אסור, כדקיי"ל לאסור בדם דגים ובכמה דוכתי, משום מראית העין. ובפרט לענין איסור ערוה שהוא חשש הרהור, גם בלא"ה י"ל דשם רק לחצר אמרו ובאינה מעורבת אבל לרה"ר עדיין מנ"ל"** ונלמד מדבריו א. פאה נכרית האמורה על פי השלטי גבורים ודעימיה אינה אלא כזאת ש<u>**ניכר לכל**</u> שאיננה משערות עצמה, וזהו גדר שאין לו שום שייכות עם פאות ימינו! ב. עוד נלמד מדבריו שעוד ישנו חשש הרהור בפאות שאינם באופן שניכר לכל כנ"ל וזה דלא כעזרן שטוען בתוקף כי אין בעיה של הרהור בפאה נכרית (וכמובא נמי בדברי הישכיל עבדי שכתב שאין שליטה ליצר הרע בדבר שאינו מחובר לגוף) ג. עוד נלמד מדברי המהריל"ד כי עדיין יש לומר שכל ההיתר אינו אלא לחצר **"אבל לרה"ר עדיין מנ"ל..."**

ומ"מ אחר ובעיקר דבריו טען נגד אלו **"שכבר העיזו פניהם כלפי הפמ"ג"** ממילא פשוט הדבר שמאחר והפמ"ג גילה דעתו לאיסור בספרו אם לבינה ממילא גם הגרשד"ה מונק ז"ל לא היה מעיז פניו כנגדו ופשוט הוא שהיה פוסק לאסור.

צח. הגאון רבי שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל, ראש ישיבת "קול תורה", בספר "שולחן שלמה" (חלק א' סי' ש"ג אות י"ב) כתב שמותר לאשה לצאת בפאה נכרית לרה"ר, ובספר "ועלהו לא יבול" (תשובות הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, חלק א' עמ' שי"ד) כתב שאסור למחות בנוהגות להקל כמשנה ברורה ולובשות פאה נכרית:

"פאה נכרית שבזמנינו חשיבא כעין כובע לצניעות ומותר לצאת בו לרה"ר [בשבת] אפי' לפנויות. וגבי מטפחת יפה בפנויה לכאורה יש לחשוש שתסיר להראות לחברתה, וכן בנשואה אם המטפחת על פאה נכרית" (שולחן שלמה). [ומשמע שדעתו להתיר, כי אם אסור משום דת יהודית, מהיכי תיתי להתיר יציאה בשבת].

לשאלת רב ישוב הרדי, "הנה בקהילתנו הלכו כל הנשים רק במטפחת, ועתה הגיעו אלינו... מחסידי חב"ד ההולכות בפאות, ורבים נתרעמו על כך... האם ראוי למחות בידם, כמובן בעדינות. ואף שידוע שחב"ד נהגו כן, אולם במקומותינו לא נהגו כזאת". ענה הגרש"ז בזה הלשון: "לא למחות בהנוהגים להקל כהמשנה ברורה, במקום ששומרי תורה נוהגים להקל, ולא למחות חס ושלום בנשי חב"ד" (ועלהו לא יבול).

[וראה מש"כ עוד בשו"ת מנחת שלמה חלק ב' סי' נ"ח אות כ"ט, וזה לשונו: "ומה שנתפשט ההיתר של פאה נכרית, חושבני שסומכים על זה שרוב אנשים יודעים בזה להבחין, אף שהרבה פעמים אני אינני יודע להבדיל". עכ"ל. אולם רוב הפוסקים המתירים כתבו שלא שייך בזה כלל מראית העין, ואין צריך הבחנה, אחר שהתפשט המנהג ורבים נוהגים כך, וכמש"כ בספר "מגן גיבורים". וגם אין לגזור גזירות מעצמנו לאחר חתימת הש"ס, כמש"כ הגר"מ פיינשטיין ועוד. ובלאו הכי, אפשר למעשה להבחין כיום ברוב הפאות ע"י התבוננות, וראה להלן בדברי הגר"ח קניבסקי, וכך היה משנים קדמוניות].

מה שהעיר על דבריו במה שכתב במנחת שלמה, הדברים דחויים מאליהם, שכן הגרשז"א לא כתב כלל היתר בדבר אלא כתב כי יתכן ונתפשט המנהג מאחר וסומכים שניתן להבחין, ולא כתב שהוא מתיר אלא שעל זה סומכים וגם על זה הוסיף שהוא עצמו אינו מבחין והיינו שלמעשה אין על מה לסמוך, ואילו המלקט ביאר מעצמו כי גם למעשה כלל לא צריך להבחין א"נ שאם מבחינים ע"י התבוננות די בכך, ובכלל מאיפה ההיתר להתבונן באשת איש רח"ל?! וראה מה שכתב על זה הסטייפלער ז"ל בקריינא דאגרתא ח"ב קכד במה שכתב לאחד שקשה להבחין בפאה האם היא משערותיה... – **"אני מתפלא מנין ידע כבודו שכן הוא <u>הלא הסתכלות אסורה</u> וגם ממ"נ אם הפ"נ נעשה באופן שא"א להכירו מנין ואיך הכיר שזהו פ"נ אולי זהו פרוצה!!!"** מ"מ הגרשז"א ז"ל לא כתב כדברים האלו, ומה פתאום לטעון טענות אלו בדבריו?! ולאחר מכן להחשיבו כאחד המתירים?!. וכתב הגר"א נבנצל (תלמיד הגרשז"א) במשנה ברורה מהדורת יצחק יקרא עם הערות הגר"א נבנצל– סימן ע"ה סקט"ו - בד"ה **"ויש חולקים וכו'... "וכן דעת אדמו"ר זללה"ה"** והיינו דדעת הגרשז"א הינה כהחולקים והיינו הבאר שבע.

וכן העיד הגה"צ רבי דן סגל שליט"א בשם מרן הגרשז"א זצ"ל וז"ל (ניתן לשמוע בטל' 0732338800): **"אני מוכרח להגיד, שמעתי מהראש ישיבה ר' שלמה זלמן זצ"ל, לפני שלושים שנה, כשדיברנו על פאה, הוא אמר לי אז כך: לפני חמישים שנה, אם היתה אחת באה לירושלים עם פאה היו סוקלים אותה באבנים, ואז פאה אפילו עיור היה רואה שזה פאה, קש זה היה נראה, והיום... בעיני זה מאוס מאוד כך הוא אומר".**

וכן כתב בנו הגאון הגר"ש אויערבאך שליט"א: **"וכבר העדתי עדות נאמנה כי כן היה דעתו ורצונו של אאמו"ר גאון ישראל זלה"ה אשר נשי ישראל יכסו ראשן במטפחת! <u>וגם ראיתי בעיני צערו הגדול</u> של אאמו"ר זלה"ה על הפאה ה"נכרית" שנתפשטה בקרב שלומי אמוני ישראל <u>ד' ירחם.</u> והן עתה אשר זכינו להתעוררות גדולה בזה, ואשר יש בזה <u>גם גדר למכשול של תקרובת ע"ז ומיאוס של ע"ז ועובדיהם,</u> וגם תהילה לה' יתברך אשר זה גרם להתעוררות גדולה לחזור למנהג ישראל מקדמת דנא להחזיר עטרת ראשנו של בית יעקב נשי ישראל, <u>וחס ושלום לא לבוא לקרר ולצנן בדבר נשגב הזה באמתלות שונות!</u> בנות ישראל חיזקו ואימצו <u>ולא ליבוש מפני המלעיגים המקררים!</u> החזירו עטרת יופי על ראשיכם! ותתברכו בשובע נחת דקדושה מבניכם ובנותיכם תוך בריות גופא ונועם ד' ותתברכו בזה ובבא בכל מכל כל. הכותב וחותם ביום ערב זמן מתן תורתינו. לחיזוקה וקיומה של התורה, והיהדות, ודת יהודית, והטהרה, והצניעות, שמואל באאמו"ר דגאון ישראל מוה"ר שלמה זלמן אויערבאך.**

וכן דרש גיסו הגר"ש שבדרון: **"זה צחוק?! זה צחוק?! זה לא צחוק! רוצים להראות כבחורה, הרצון הזה טרייף! טריפה! התורה אמרה ופרע ראש האשה, בזיון עושים לה בזיונות לסוטה איזה... מהבזיונות שעושים לה פורעים את ראשה, והיא רוצה להראות... האשת ת"ח הזו רוצה להראות כמו סוטה... אוי יותר טוב לומר... כמו אשה שהולכת פרועת ראש... לא זה לא פאה זה כמו... כמו גילוי ראש... ופרע ראש האשה... נו מהדרין ומהדרין וכו' וכו'... טיפשה שכמותך איך יכול להיות שבזה ימצא יראת שמים שבזה ימצא קדושה... איך יכול להיות... ר' שלום אמר ר' שלום אומר... מה ר' שלום אומר... הרי זה מחלוקת גדולה בכלל אם מותר לה לאשה ללכת ברחוב עם פאה נכרית או לא... נאמר שפוסקת הלכה כמו שהתירו המתירים... אבל כך התירו המתירים... ללכת עם פאה כאילו זה לא פאה... איך התירו ללכת במקום שהתירו... הסבא שלי הברזאנרוב**

פוסק שאסור לומר דברי תורה אסור לברך כנגד פאה נכרית... ואם עוצמים את העניים אולי יש להקל... פאה נכרית שנראית שלא כמו פאה... כמו בחורה, זה חציפות יוצאת מן הכלל... מי יכול להראות לי שזה פסוק זה פסק הלכה מישהו מדורי דורות עד הדור הזה שיביא איזה מישהו למדן שיביא פסק כזה שמותר ללכת בפאה להראות כמו בחורה... א חוצפה... האשה הזו עומדת בערב שבת מדליקה נרות וקודם ההדקלת הנרות היא אומרת תפילה לקב"ה אוי ויי גיוואלד הרי התפילה שלה תועבה, מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה.. אם אדם מסיר אוזנו משמוע אל גדולי ישראל מלשמוע אל המוסר מלשמוע אל ההלכה מלשמוע אל ההגיון... מסיר אוזנו משמוע תורה גם תפילתו תועבה... הקב"ה יקבל תפילה כזו?! ודאי שלו! אבל עכשיו במגפה השחורה הזו מי יודע איזה פורענות מחכה בדלת רח"ל... ואח"כ יצאו יאמרו תהילים... הרי פשוט... מגפה הזאת מוכרחה להפסק..." (ניתן לשמוע בטל' 0732338800)

והדברים שהביא מהגרשז"א בספרים ועלהו לא יבול ובספר שולחן שלמה אינם בפנינו כעת ומצוה גדולה יעשה מי שישלחם אלינו, אך מ"מ חזקה על ה"חן וכבוד" ששיפץ את הדברים ושינה את משמעותם ממה שכתוב בפנים, מ"מ מגוף הדברים שכתב לא למחות בהולכים עם פאה מוכח שדעתו היא לאיסור, והדבר פשוט שרק לגבי פוסק שאוסר שייך הדיון האם למחות במי שאינו נוהג כן... אבל אצל פוסק שמתיר הדיון אפילו לא מתחיל. ולגבי מה שכתב בעניין המשנ"ב יעויין במה שכתבנו בנידון לעיל.

צט.הגאון הספרדי רבי בן ציון אבא שאול זצ"ל, ראש ישיבת פורת יוסף, מגדולי הפוסקים בדורנו, בשו"ת "אור לציון" (חלק א' סי' י"א וחלק ב' פרק מ"ה הלכה ט"ז), פסק להתיר פאה נכרית, ותלמידיו ובנו שליט"א מעידים שדעתו היתה להעדיף פאה על מטפחת:

מרן בשו"ע (סי' ע"ה סעיף ב') כתב וזה לשונו, "שיער של אשה שדרכה לכסותו אסור לקרות (קריאת שמע) כנגדו, אבל בתולות שדרכן לילך פרועות הראש מותר". וכתב ע"ז הרמ"א בהג"ה שם, "וכל שכן שיער נכרית (דמותר) אפי' דרכה לכסות. הגהות אלפסי החדשים". ע"כ. וכ"כ גם בדרכי משה... ומקורו מדברי שלטי הגבורים... ומשמע מדברי הרמ"א שמתיר לצאת בפאה נכרית אפי' לרשות הרבים במקום שרגילות בכך, וכ"כ הפרי מגדים (אשל אברהם אות ה') בדעת המגן אברהם (שם ס"ק ה), שביאר דברי הרמ"א הנ"ל... והנה הגאון באר שבע (סי' י"ח) האריך לדחות דברי הש"ג מההלכה... ונראה לענ"ד ליישב בס"ד דברי הרמ"א... דהוא ז"ל לומד מדברי שלטי הגבורים דיוצאת לרשות הרבים בפאה נכרית לא חשיב פרועת ראש מהתורה, אבל לענין דת יהודית לא למד ממנו, אלא סמך על שיטתו ושיטת הרמב"ם ומרן בזה, שהדבר תלוי במנהג המקומות, וא"כ כיון שנהגו לילך כך גם ברשות הרבים, שוב לית בה אפי' דת יהודית **[השמטה מסוף הסימן: ...ולפי"ז זכינו לדין, שאלמנה אינה צריכה לכסות ראשה ברדיד, אפילו במקום שנהגו כך הנשואות.]**

ודברי האור לציון נסתיימו במילים **"ולפי"ז זכינו לדין, שאלמנה אינה צריכה לכסות ראשה ברדיד, אפילו במקום שנהגו כך הנשואות.** ולא כתב "אם כן יוצא לנו דין שמותר לנשואות ללכת בפאה נכרית", וש"מ דכל דבריו לא היו אלא בדרך לימוד בתוך צירוף כמה טענות ולהתיר לגרושה ואלמנה ללכת בלי רדיד, והדבר פשוט הוא כי הנידון של הליכת נשואה בפאה נכרית הינו נוגע למעשה לאלף אלפי אלפים יותר מהשאלה של הליכת גרושה ואלמנה בלי רדיד, ואילו היה רצונו לחדש שמותר לנשואות ללכת כנ"ל היה צריך לדון בזה להדיא ולא בדרך אגב ובדרך לימוד ומבלי לכתוב את המסקנה הלכה למעשה בזה (ויעויין בריש פ"ק דהוריות דכאשר הפוסק רק נושא ונותן בנידון אין הדבר נחשב כהוראה להיתר והתולה בו נחשב כתולה בדעת עצמו). ועוד שהמעיין בדבריו ימצא כי דבריו אלו בביאור דברי הרמ"א הינם לחיזוק טענתו בנידון רדיד לגרושה ואלמנה ולמרות הכל לא התיר הדבר אלא ע"י ד' סניפים לקולא ובינהם הבנה בדברי הרמ"א הנ"ל וש"מ דלא ס"ל דהיא חזקה מספיק מצד עצמה. וגם כן אחרי הכל ניתן לדחות הדברים שכן הגאון בעל האור לציון חיזק דבריו בסעיף הנ"ל ע"י ההבנה כי הש"ג והרמ"א התירו ברה"ר אבל היא גופא מנ"ל דהם אכן התירו ברה"ר, בזה לא נגע כלל, וכבר הבנו לעיל כי לדעת החוות יאיר, הגליון מהרש"א, היעב"ץ, הכנסת הגדולה, הישועות יעקב, האפקי מגנים, החסד לאברהם, החקל יצחק ועוד פוסקים רבים (בין שכך עולה מדבריהם ובין שכתבו כך להדיא) כי כל דברי הרמ"א אינם אלא לענין ק"ש כנגד פאה ולא לעניין יציאה כן ברה"ר, ונמצא העיקר חסר מן הספר והוא מנ"ל דכל הני אכן התירו לרה"ר, אלא שמ"מ אין זה משנה אחר ובאמת בעל האור לציון לא דן אלא לעניין גרושה ואלמנה וכמו שחתם את דבריו באותו הפסק.

לשוק דוקא, אבל פשוט דאשת איש אסורה גם במבוי, וכ"כ הר"מ (פכ"ד מהל' אישות הל' י"ב), והשו"ע (אה"ע סי' קט"ו ס"ד).

ולפי"ז זכינו לדין, שאלמנה אינה צריכה לכסות ראשה ברדיד, אפילו במקום שנהגו כך הנשואות.

תשובות א אבא שאול, בן ציון עמוד מס 42הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

וראינו להעתיק כאן מכתב ובו מתבהרת דעתו של האור לציון זי"ע - **"העיד הרה"ג אליהו שרגא שליט"א אשר שימש כעשר שנים משגיח ב"פורת יוסף" ישיבתו של רבינו, שלפני יותר מארבעים שנה, נכנסו הוא והרה"ג ראובן שראבני שליט"א ואמר להם בתוקף, <u>ללבוש פאה זה פריצות גמורה כמו ללבוש מכנסיים ובגדים צמודים!</u> ומעולם (משך עשרות שנים) לא שמעו ממנו שום היתר לזה! <u>"ואני אומר שדעתו ברורה כפי ששאלתי אותו כמה וכמה פעמים הן בהלכה למעשה, והן בדרך לימוד, שהייתי לומד אצלו בכל יום ביחידות בערך ארבע שעות ובכל פעם ששאלתי אותו לא התיר!</u>"** (לשון מכתב שכתב הרה"ג ברוך שרגא שליט"א, וחתומים על אותו המכתב גם הרה"ג יעקב יוסף זצ"ל, הרה"ג יוסף פלבני הרה"ג יצחק ברכה והרב דוד פנירי שליט"א)

וכן מעיד הגרב"צ מוצפי שליט"א **"בדידי הוה עובדא עיני ראו ולא זר, היה לי ידיד נעורים בחור תלמיד חכם אשר שבר שידוך פעמיים, מכל מיני סיבות, והיה לו מזה צער גדול עד כדי דכאון ה"י. והנה באו אליו והציעו לו הצעת שידוך מפוארת, בת תלמיד חכם, אך היה לה תנאי אחד, שרצונה ללכת עם פאה והוא בא להתיעץ איתי, אני חששתי להכריע במקרה כזה והצעתי לו, בא נעלה לראש הישיבה הגרב"צ אבא שאול זצוק"ל ונשאל אותו, ראש הישיבה שמע את השאלה ומיד פסק: חס וחלילה, אי אפשר להתפשר בענין הזה בשום פנים ואופן, ואני מברך אותך שתזכה ב"ה לשידוך עם בחורה צדקת ותרווה רוב נחת", הבחור ויתר על השידוך ההוא, וזמן קצר לאחר מכן זכה להקים בית נאמן, עם בת ישראל המכסה ראשה במטפחת צנועה"**

וכן בספר "דברי שלום" (עמ' פ"ו) הביא עדות מתלמיד חכם אחד ששאל את הרב אם יכול להתיר לאשתו ללכת עם פאה נכרית, והרב השיב לו בשלילה, והוסיף לשאול הרי אף מהמקורבות של הרב הולכות כך?! והשיב לו בתוקף: "באת לשאול מה דעתי בנידון או לשאול למה פלונית הולכת ככה?! וכתב בשם ר' נתן בן סניור שליט"א, שבטרם נישואיו שאל את רבנו במה תכסה אשתו את ראשה, והשיב לו: שתכסה ראשה במטפחת כמו שנהגו אמותינו!"

וכן העיד מחבר ספר "דובב מישרים" ששמע להדיא מפי הגרב"צ אבא שאול זצ"ל שלא להתייחס לתשובתו כהיתר לפאה נכרית לאשה נשואה, אלא כוונתו שם להקל למעשה רק לענין גרושה ואלמנה שדינם קל יותר אשת איש, שחיוב כיסוי הראש בהם רק מדרבנן ולא מדאורייתא"

וכן הרה"ג דוד בן יצחק שליט"א (מח"ס שו"ת "מעט דבש") מעיד שהיה נוכח בשיעור של הגאון זצוק"ל בבית הכנסת "אוהל רחל" ובתוך השיעור אמר הרב "שיש כמה דרגות בצניעות א. מטפחת עם רדיד וכך ראוי ללכת, ב. מטפחת בלי רדיד. **אבל פאה זו פריצות! פאה זו פריצות! סיים הרב נחרצות."** ניתן לברר ולאמת את הדברים המובאים ישירות עם הרבנים שליט"א המוזכרים לעיל בטל' 0548479328

ק. הגאון הספרדי רבי חיים כסאר זצ"ל, מגדולי חכמי תימן בדורנו, בשו"ת "החיים והשלום" (אבן העזר סי' ג') כתב שאין איסור לנשים ללבוש פאה, והוכיח כן מהגמ':

"שאל השואל, שיש מי שאומר שאיסור חמור הוא ללבוש פאה, והיא בסוג עוברת על דת יהודית ותצא בלא כתובה. מה נאמר היום שחלק גדול מן הנשים הנשואות אפילו מהספרדים לובשות פאה נכרית, והכל יודעין שאין זה שערן הטבעי? [כלומר, שכבר פשט המנהג לכסות בפאה נכרית, וכל הרואה אשה חרדית נשואה פרועת ראש, מבין שאין זה שערה הטבעי אלא פאה].

תשובה: לענין פאה נכרית אין בה איסור מצד עצמה, אלא שיש מחמירין לענין שבת שלא לצאת בה לרה"ר כמו שכתב מרן ז"ל בסימן ש"ג. דאם איתא דאסורה מצד עצמה, למה אמרו חז"ל יוצאה אשה בפאה נכרית לחצר, תיפוק לי דאסורה מצד עצמה. אלא ודאי אין בה איסור מצד עצמה, וכמו שכתבתי לעיל לענ"ד. וזה שהורה שאיסור חמור הוא וכו', הפליג על זה יותר מדאי. ולפיכך לא נכנס מ"ש בזה עוברת על דת, ויש לה כתובה. ופוק חזי מאי עמא דבר מזמן קדמון".

ובתשובה הבאה (שם סי' ד) כתב דברים אחרים לגמרי וז"ל. **[השמטה: יש מקילין בזה (פיאה נכרית) דס"ל דלא אמור חז"ל שיער אשה ערוה אלא בזמן שהוא מחובר בה, אבל פיאה נכרית או אפילו חתכה שערה ועשאתו פיאה, מותר, וע"ז סמכו האשכנזים שלובשות קצת מן הנשים פיאה נכרית במקום סודר. <u>ויש מחמירין בזה</u>**

מפני מראית העין, אף שעושין השיער מניילון הואיל ודמי לשערה ממש, ובפרט אם הוא משוכלל. ולפיכך לגבי התימנים ההולכים אחריהם אם שאין מקבלות עליהן, אין ראוי להוכיחן, שמוטב שיהיו שוגגות ואל יהיו מזידות, וה' הטוב יכפר בעד.]

ובאמת הדברים תמוהים וסותרים זה לזה, ואולי לפי הביאור המובא לעיל שיש בנידון דפאה נכרית כמה דיונים שונים ובינהם השאלה גבי דין פאה נכרית לעניין תוך הבית והחצר וכ"כ ישנו נידון מה הוא דין פאה נכרית לעניין רה"ר לפי זה דברי הגר"ח כסאר מובנים כיצד זה בשתי תשובות עוקבות כתב דברים שונים זה מזה. וכן מדוייק ממה שחתם את דבריו בתשובה הראשונה במילים **"פוק חזי מאי עמא דבר מזמן קדמון"** והדבר פשוט הוא כי המנהג הקדום בתימן לא היה ללכת בפאה נכרית ברה"ר... (ואפילו פעם או פעמיים בחודש בקושי היו יוצאות הנשים מפתח ביתם)

ומ"מ ממה שכתב בסוף התשובה **"מוטב שיהיו שוגגות..."** ש"מ דהוא ס"ל דאסור, ועוד יש לדייק ממה שכתב בתשובה ה' (התשובה שלאחר מכן) בתגובה לשאלה **"על מה שנהגו קצת מהמוני העם שהנשים נותנות יד לקרוביהן ומנשקים זה את זה, האם מותר או אסור"** והשיב **"המנהג הזה שנהגו הוא משום חסרון הלימוד. ולפיכך צריך להזהירן ולהודיע להן שאסור אם יודע שמקבלין, אבל אם יודע שאין מקבלין, מה ישעה, מוטב שיהיו שוגגין ואל יהו מזידין"** ומהתשובה האחת נקיש לחברה...

קא. הגאון הספרדי רבי יוסף קאפח זצ"ל, חבר בית הדין הרבני הגדול בירושלים, מגדולי חכמי תימן, בתשובה כת"י (ראה צילום התשובה בקובץ "המשביר", אוסף תשובות, דף מ'), כתב להתיר פאה נכרית ולהעדיף אותה על כל כיסוי אחר. וכן הביא בספר "ברכת משה" על הלכות ברכות (פרק א' סעיף מ"ב בהערה), שזהו כיסוי ראש מעולה:

"פאה נכרית קדושה ומקודשת, והלוואי וכל בנות ישראל ינהגו בה. כי אין שום הלכה אצלנו שיש לקחת את האישה לדקורטור [מעצב] כדי שיבחר ויתאים לה את הלבוש המכער אותה דוקא, אלא מותר להתנאות בפאה נכרית, ועיין פירוש המשניות [לרמב"ם] שבת פ"ו מ"ה. ומחלוקת האחרונים בזה ידועה, עיין שדי חמד" (קונטרס המשביר")

"וכ"כ מורי הגאון [רבי יוסף קאפח] זצ"ל בתשובה כתב יד וזה לשונו, גם כיום לדעתי יכולה הכלה לחבוש פאה נכרית יפה שביפות ונהדרה שבנהדרות והכי איתא במשנה, והוי כיסוי ראש מעליא" (ברכת משה).

בכלליות ראינו שלא להגיב לעצם הצגת הנ"ל כפוסק שמתיר, רק נשאל בקצרה כיצד יתכן לומר על פאה נכרית המשמשת קישוט לאשה (היינו ברה"ר) שהיא **"קדושה ומקודשת"** וכו'... אחר ובזוהר (זוהר חדש כרך ב' מגילת שיר השירים די"ז:) כתוב להדיא: **"דלא תתחזי אתתא בקישוטהא ובתיקונהא בר כד איהי בבעלה"** וד"ל.

קב. הגאון הספרדי רבי שלום משאש זצ"ל, רבה של יהדות מרוקו בדורנו, הרב הראשי וראב"ד ירושלים, בשו"ת "תבואות שמש"(חלק אה"ע סי' קל"ז-קל"ח) ושו"ת "שמש ומגן" (חלק ב' אה"ע סי' ט"ו-י"ז, וחלק ד' אה"ע סי' ע"ג), כתב שמצוה וחובה על הנשים להתנאות בפאה, כדי שבעליהן לא יתנו עיניהם באחרות, וכדי שהשיער יהיה מכוסה לגמרי. וכתב שמצוה לפרסם ההיתר (ראה דבריו כאן באריכות בפרק ח'):

"והנה אם באנו לשפוט בשכל הישר, נראה ברור שהיום שנשארים בגילוי הראש לגמרי, לא ניתוסף שום הרהור בין אתמול קודם שנישאת להיום אחר שנישאת, שלא נראה שום שינוי בגופה שיעורר ההרהור, ודוקא בימי קדם שהיו מכסין ראשם משעת הנישואין והלאה, אז אם תחזור לראותה מגולה באיזה מקרה, ודאי שיש גירוי יצר, כיון דאתמול מכוסה, והיום רואה דבר חדש, שערותיה מגולות, לא כן באלו שלא כיסו לעולם, אין כאן הפתעה ולא הרהור חדש, גם חציפות אין כאן בדבר שהכל עושין, ומטעם זה התירו לקרות ק"ש כנגד הנשים הבאים מאירופה שרגילין לגלות ראשן, וזה ראיה גמורה שאין כאן הרהור. ואף דכפי הדין טעם זה לא מהני להתיר לאשה לגלות ראשה לגמרי, וכמש"כ בש"ס פריעת ראש דאורייתא היא, וכיון דזהו מדינא דש"ס אין מה לדבר, וגזירה דאורייתא נקבל, אבל דיינו להחמיר במה שהוא מגופה, ולא להוסיף חומרות

בלי טעם רק משום שהיא מתייפת יותר, ומכיון שכל העם פרצו גדר להקל בגילוי ראש, ואין בידינו להחזירם בשום אופן, וגם אין כאן הרהור חדש כמו שכתבנו, לכן אין לנו להחמיר על נשים צדקניות בחומרות יתרות, לומר שנשים אחרות רואין אותן בגילוי שיער, שהרי אי אפשר לסגור עיניים מלהביט בהן כמות שהן, רק העיקר שלא להרהר בה, דזה בלאו הכי גם בהיותה מכוסה איתא לזהירות זו. ולכן לענ"ד, אדרבה ראוי להקל בזה לנשים צדקניות לעשות פאה נכרית, ולהשוותן עם שאר נשים שעושין באיסור, והם יעשו בהיתר, ולא יהיו בין הנשים כחוכא ואטלולא. וגם לגבי הבעלים שלהם ראוי לחוש שיהיו נשיהם מלובשות בהיתר לרוח הזמן, ולא בשביל שאני זכר ות"ח הפסדתי שתהיה אשתי פחותה משאר נשים. וגם כדי שלא יבוא לחשוב ולהביט באשה אחרת".

והנה בדברים אלו של הגר"י משאש אין שום ביאור מתוך הש"ס והפוסקים לעצם הנידון וגם כאן ה"היתר" אינו מבוסס אלא על סברות בעלמא והדבר ברור וידוע אצל הלומדים בסוגיות אלו שגישת הגר"י משאש בכל עניין איסור פרוע ראש ודיני הצניעות **הינה הופכית לחלוטין למקורות בש"ס בפוסקים ולדעתם של כלל גדולי ישראל בימינו ובעבר...** וראינו להעתיק כאן מדברים שנכתבו על שיטתו של הנ"ל בנידון בעלון אליבא דהלכתא, אשר מהם ניתן לראות כי היא אשר דברנו.

הדברים מובאים בתמצות (ותוספת עריכה מעט) מתוך עלון אליבא דהלכתא (גליון נו): הנה הגר"י משאש בחיבורו שמש ומגן כתב **"מצוה וחובה על כל הנשים להתקשט לבעליהן ולכל העולם"**, והוסיף לבאר **"ובודאי שצעוק יצעק הבעל על אשתו אם יראה אותה מנוולת בשוק לפני חברותיה ותתגנה בעיניו, אף אם תלבש בגדי כבוד בבית, כי הבעלים מקפידים על השוק יותר מהבית"**. אמנם אחר המחילה הרואה יראה שדברים אלו אין להם שום מקור והינם מנוגדים לכל דברי קדמונינו ומצוה זו להתקשט **"לכל העולם"** כדי שלא תתגנה על בעלה לא שמענו בלתי היום, ולא אשכחן למי מרבותינו הקדמונים שישמיענו מצוה זו, רק מצאנו בהיפך. והן אמת שאם תלבש בגדים מבוזים ומגונים כשיוצאת אפשר שיקפיד ע"ז הבעל וצעוק יצעק עליה, אבל מה ענין זה להתקשטות והתייפות **"כראוי לרוח הזמן"** (כמש"כ שם)? ואם יש בעלים המקפידים שתתקשט ותתייפה בשוק יותר מהבית, מנין לנו שהקפדה כזו היא דרך התורה ולא דרך אחשורוש שביקש **"להראות העמים והשרים את יופיה"**?

[א"ה - וכיון שיתכן שיהיה מי שיפול במבוכה מעט מהדברים ויסבור כי אכן ישנה מצוה משהו לאשה להתקשט לכל העולם ראינו להעתיק כאן מעט ציטוטים מהמקורות שהובאו באותו המאמר באליבא דהלכתא וז"ל המדרש תנחומא **"לא ניתנו תכשיטים לאשה אלא שתהא מתקשטת בהם בתוך ביתה"**, הזוהר הקדוש **"דלא תתחזי אתתא בקישוטהא ובתיקונה בר כד איהי בבעלה"**, רבינו הפרי מגדים **"ומה שאמרו חז"ל אשה לקשט - לפני בעלה, וודאי כל בנות ישראל כשרות ומקשטות לפני בעלה לא ח"ו בפני אחרים"**, מרן החפץ חיים זצ"ל בספרו 'גדר עולם' פ"ד: **"ואל יטעה אותה היצר שתנצל מן הדין מפני שהיתה צריכה להתקשט עצמה לעיני בעלה שלא תתגנה עליו, כי באמת זוהי טעות, דזה שייך רק בביתה לבד ולא בשוק!"**, רבי רפאל עמנואל חי ריקי זצ"ל **"ועוד פשטא דקרא יש לפרשו על הצניעות, דמיבעי לה לאשת איש הנכבדת דבהיות לבושה ממשבצות זהב תהיה פנימה למצוא חן בעיני בעלה, ולא תצא בהם לחוץ למצוא חן בעיני הבריות, דאין זה כבודה כי אם קלון הוא לה כי מגרה בהם יצר הרע"**, מרן החיד"א **"כי אין האשה האחת צנועה מתקשטת אלא לבעלה, וזה שמעתי שזה רמז כל כבודה בת מלך פנימה ממשבצות זהב לבושה, פנימה ממשבצות, דלפנים בביתה תתקשט לבעלה, אך בחוץ אם מכוונת שתמצא חן בעיני אנשים הוא עוון פלילים"**, ה'שבט מוסר' **"אשה צנועה אשר יראת אלוקים בלבבה ראוי שתתקשט עצמה בביתה כדי שלא יתן בעלה דעתו באשה אחרת, אשה שהיא יוצאת בחוץ מקושטת היא חוטאת ומחטיאה אחרים"**, רבי אברהם ענתבי **"אשה צנועה אינה מתקשטת כי אם דוקא בביתה לפני בעלה, אבל כשיוצאת לרה"ר פושטת התכשיטין מעליה ויוצאת"**, ה'משיבת נפש' למה"ר יוחנן לוריא **"כל כבודה בת מלך פנימה, פי' כל תכשיטיה נוי וכבוד שלה תהיה בפנים נגד בעלה"**, הגאון רבי מנשה קליין זצ"ל גאב"ד אונגוואר **"ובאמת ע"פ התורה נהפוך הוא, שהאשה בביתה צריכה להתקשט עצמה לבעלה שתשא חן בעיניו ולא בעיני אחרים... ולעומת זה הזהירו ז"ל שאין לה לצאת מקושטת לחוץ בין אנשים שלא יכשלו בה בני אדם... שכל כבודה כשהיא פנימה ושם ממשבצות זהב לבושה, כלומר בבית היא לובשת משבצות זהב מלבושי כבוד הכל בבית אבל לא לאחרים, ובאחשורוש כתיב להראות העמים והשרים את יופיה ופוק חזי מה עלתה לו, אבל בנות ישראל הצנועות פנימה ממשבצות זהב לבושה"**, ועוד.]

והנה המחבר הגר"ש משאש זצ"ל היה גדול וענק בתורה, וע"כ יראתי מאד לכתוב דברים אלו, אך היות ובשנים האחרונות רבו הנתלים בדבריו בענינים אלו, ע"כ מן הצורך להביא כאן עוד מדבריו באותן תשובות בנושאים אלו, והרואה יראה

בעיניו ולבבו יבין האם ראוי לנו לסמוך על דבריו בזה. וז"ל: **"והלעג הזה רגילים בו (החילונים) בכל ענין, והקנאה תקועה בלבם כשרואים אשת רב חסיד שהיא יפה כלבנה ומלובשת ומקושטת בהיתר גמור כפי העת והזמן והמודרניזם, זה נוגע ללבם הרבה, כאילו רק הם ראויים לזה, ואינם יודעים שכפי האמת הרבנים החסידים בדעותיהם ובתהלוכיהם הם מודרנים יותר ויותר מהם, שאדם יכול להיות הדתי הגדול בעולם ועם זה יהיה המודרני הגדול שבעולם, והתורה אינה כנגד המודרניזם". "ולא נוסד (מנהג פא"נ) כי אם ע"י נשים מודרניות ומחסידי חב"ד, אשר רוצים לעשות המודרניזם בטהרה עם הדת, וראוי לאשר אותם שמצאו תרופה לאכול חוליהן בטהרה". "וכן נ"ל נכון לעשות (לחבוש פאה נכרית), כך שנשי הרבנים והת"ח לא יהיו שפלים ובזויים משאר העם, רק שהם מגלים באיסור, והם יגלו בהיתר". "אדרבה, ראוי להקל בזה לנשים צדקניות לעשות פאה נכרית, ולהשוותן עם שאר נשים שעושין באיסור והם יעשו בהיתר". "ואני אומר לשבחו ולזכותו של כת"ר שליט"א, שהוא מקודש רק לתורה ולתעודה ולא נגה עליו אור שכל הזמן החדש, ולא טעם מעץ הדעת הגשמי, ובשביל זה מדבר בסגנון זה". "ולפי רוח הזמן הנושבת בעולם החדש, הנותנת לנשים החירות להתייפות ולהתקשט...". "ובפרט שע"פ רוב ולפי רוח היום יוצאים יחד לשוק בעל ואשתו בבת אחת ויתבייש לראות אשתו מנוולת כמו ערבית בתוך נשים אירופיות מלובשות ומקושטות כראוי לרוח הזמן ובהיתר, ורוב האנשים המפותחים בדעה זו".** (ובמש"כ שלפי רוח היום יוצאים לשוק בעל ואשתו יחד, יש לציין בזה לדברי הגרב"י זילבר זצ"ל ב'אז נדברו' ח"א סי' יג וז"ל: **"ולטייל יחדיו י"ל דאסור מדינא, שהרי ביו"ד סימן קצה ס"ה כתב רמ"א שאסור לטייל עם אשתו נדה, הרי דהוי מדברים של חיבה, ומבואר באה"ע סי' כא סעיף ה' שאין לנהוג דברים של חיבה בפני אחרים. ולא ראיתי מי שיעורר בזה. וא"ל כיון שנוהגין רבים כן תו ליכא הרהורא וצ"ע. ואפילו אם נאמר דמותר מדינא, מ"מ ראוי להתרחק מזה, ואין ספק דבני זוג כשמטיילים ומדברים דרך חיבה זה גורם שאחרים יסתכלו ומביא לידי הרהור...".**

עוד שם: **"נמצא שמי שקובע המנהג הם המון העם, שהם המתחילים לשנות ענין הצניעות ועושים באופן אחר ממה שהיה רק שיהיה בהיתר"**, ועוד שם **"אלא תלוי בהמוני עם, הם המבטלים המנהג מעט מעט, ומתחילה צועקים להם רבני הזמן ולא נענים ומעט מעט הולך ומתבטל".** (ויש לתמוה ע"ז ממה שהביא בעצמו בתבואות שמש ח"א סי' נו בשם ספר 'רב פנינים' וז"ל **"שאין ללמוד ממנהגים שהוקבעו בימים האלו שכולם מחסרון יר"ש בעוה"ר"**).

עוד שם: **"וכאשר הנשים נכנסו לבתי ספר הגבוהים שלהם ושכלם התפתח לאור הזמן, אז נחלקו הקהל לב' סיעות, מהם שגילו ראשן לגמרי להיות מודרניות כנוצריות ולא חשו לאיסור גילוי הראש, והדתיות החשובות שלא רצו לגלות לגמרי, עכ"ז כדי להתאים לרוח הזמן ובהיתר, כיסו ראשם בפאה נכרית". "ורק מעט מזער מהאברכים הספרדים של היום או מחמת עניים או מחמת תמימותם קיימו ויאמר לאוסרים ה' עמכם ונמנעו מזה, ומובטחני שעוד זמן גם הם יפקחו עיניהם ודעתם לאור הזמן ויחזרו ללבוש פאה נכרית". "ואני זוכר בימי חורפי זה שישים שנה ויותר, כל הנשים היה להן כתר קטן עשוי מקרטון... והיה להם רדיד גדול שמכסה ראשן ורוב גופן וגם הכתר בכלל, אח"ז התחילו להוריד הרדיד מעל ראשן ונשאר רק על כתפיהן וגופן, ושוב הסירו את הכתר ולבשו מטפחות מרוקמות על ראשם, ונשאר מעט שערן גלוי על מצחן ובצדדין, ושוב הסירו גם הרדיד לגמרי ונשארו כך זמן רב, עד שבאו הצרפתים, והריחו ריח החופש ויצאו מהגלות. גם מסוה הבושה לא נשאר כ"כ, ואז פרצו גדר לגמרי והתחילו לגלות ראשן כמו הנוצריות, וחשובות שבהן כדי לעשות בהיתר ויהיו לרוח הזמן לבשו פאה נכרית ממה שהביאו הנוצרים עמהם להתייפות".** ע"כ. (ועי' מש"כ בזה מרן החיד"א בספרו 'כסא דוד' סוף דרוש ט וז"ל: **"ולפנים בישראל היה הצניעות והכבוד מוטבע בישראל, והן בעוון חוללנ"ו חולין הוא לנו, ונבוא לרמוז פ' ותצא דינה בת לאה אשר ילדה ליעקב לראות בבנות הארץ... הרמז ותצא דינה אומה הישראלית... ותצא דינה יצאת מגדרה ומצניעותה לראות בבנות הארץ האומות, וחשקם להידמות להם בין בהנהגתם בין בלבושם בין בתערובותם, וממיעוט תורה ומיעוט יראת שמים יצאו לחבב עניני הגויים... ובעוה"ר השלמות הוא להשתוות אליהם בכל ובנפשם דיברו לקלקל ולפגום נפשם ולהתחבר אליהם בחברות חיצוניות, ואומרים שלא יש דבר נגד הדת"**).

קג. הגאון רבי ישראל יעקב פיעקארסקי זצ"ל, רב ואב"ד דק"ק בית יעקב בארה"ב, בהסכמה לספר "כבודה בת מלך", הביא ראיה לדברי המחבר להעדיף פאה על מטפחת, מפני שפאה היא כגוף זר ולא שייך בה פריצות בשיער האשה:

"כאשר הרה"ג הרה"ח חו"ב כו' כו' כש"ת מה"ר משה ווינער שליט"א, הוציא לאור את ספרו היקר "כבודה בת מלך", חלק א, בענין פריעת ראש בנשים וחלק ב, צניעות הלבוש באשה, והביא הרבה ראשונים ואחרונים, ומברר מה שמותר ומה שאסור מכל שו"ת האחרונים, נפלאתי מעבודתו הרמה... ומה טוב עשה בזה להוציא את ספרו היקר, ובוודאי אי"ה יהיה לתועלת הרבים. ואכתוב הערה אחת. הביא בספרו בענין פאה נכרית הנראה כשיער עצמה בשם אדמו"ר הגה"ק מליובאוויטש שליט"א [זצ"ל] וזה לשונו הטהור, שיער עצמה פריצות ע"י גופה וזו (פאה נכרית) ע"י דבר זר דלבוש הראש בדומה ללבוש הרגל. ויש ראיה לזה, עיין תוס' חולין (עא:) ד"ה למאי הלכתא, שכתבו וזה לשונם, "אבל בגדים שהוא לבוש בטלים אגביה ומכחו בא להם הטומאה", ומכמה מקומות מבואר דבגד בטל לגוף, עיין רש"י שבת (דף קמב.) בד"ה פטור. ועיין סנהדרין (קיב.) לענין פאה נכרית דאשה צדקנית שבעיר הנדחת, דאמר שם אי דמחובר בגופה כגופה דמי והוי כמו מלבוש דחשיבי כגוף וניצלים, או דלא חשיב כמלבוש ע"ש היטב. ומבואר משם דפאה נכרית הוי דבר חוץ לגופה ולא גרע ממלבוש רגל כדברי האדמו"ר שליט"א [זצ"ל] ודו"ק".

והנה ממה שהביא את הגמרא בסנהדרין (וכמו כן כתוב נמי בערכין) ניכר כי אפילו את דברי השלטי גבורים לא ראה בפנים שכן הש"ג עצמו למד מגמרא זו דפאה נכרית חשיבא כגופה וכלשונו שם **"ואע"ג דאמרינן סוף פ"ק דערכין דפאה נכרית המחוברת לשער ממש דהוי כגופה ממש..."** וגם מה שהביא מהתוס' אין לזה שום קשר לענייננו כדמוכח בקל למעיין, ובאמת אף פוסק מעולם לא הביא טענה זו.

ומה שכתב כי שער הוא פריצות ע"י גופה ופאה נכרית מדבר אחר משמע ממנו שהבין שפריצות מדבר אחר הוא דבר שמותר וממילא ש"מ שבגדים צמודים, אדומים ובשלל אופני פריצות הינם היתר גמור כיון שאינם מגופה, ורק צ"ע מדוע השלטי גבורים עצמו ולא אף אחד מהקדמונים שנגעו בסוגיא דנן לא כתבו כלום בדבר הראיות המחודשות הללו, ועוד צריך עיון מדוע לא ראה פוסק הלזה לטעון כלום בדבר אותם גמרות מהם התיר הש"ג וכל דעימיה...

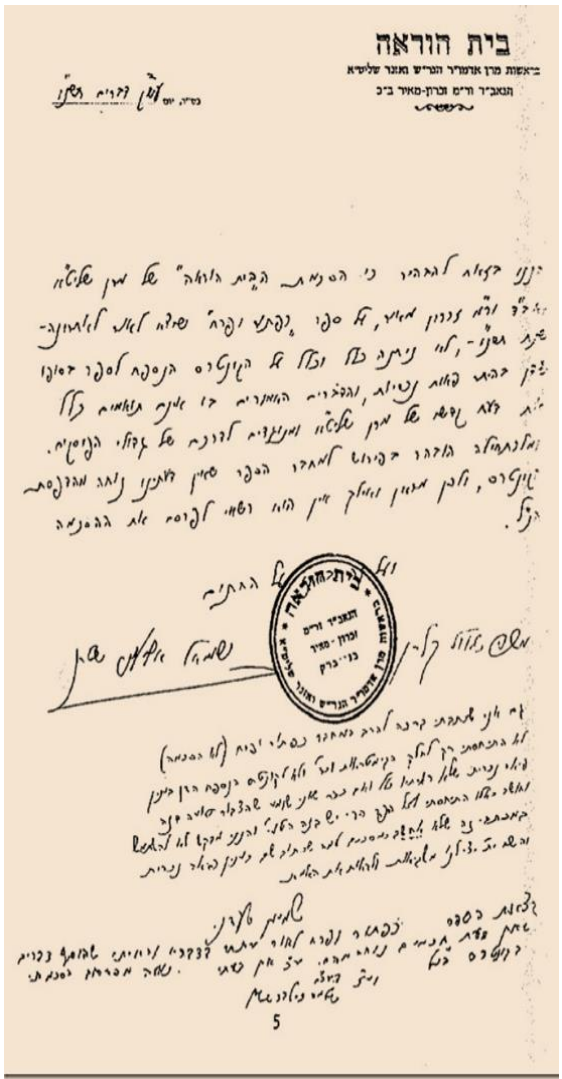
בית הוראה
בראשות מרן אדמו"ר הגר"ש ואזנר שליט"א
תנאב"ד ור"מ וכרון-מאיר ב"ב

5

קד. הגאון רבי זלמן רוטברג זצ"ל, ראש ישיבת בית מאיר, בהסכמה לספר "כפתור ופרח", כתב להצדיק את מנהג בנות ישראל הכשרות הלובשות פאה נכרית:

"הנני מלא הערכה לגדול בתורה ויראה, הרה"ג רבי גרשון גולדשלגר שליט"א, מלומדי בית מדרשנו... ועתה גם יצא להילחם מלחמתה של תורה, להצדיק בנות ישראל הנוהגות ומקיימות צניעותן וקדושתן לאור גדולי הפוסקים שהתירו את הפאה. ואלו ואלו דברי אלהים חיים. יישר כחו וחילו, וה' יהיה בעזרו בהפצת מעיינותיו חוצה להרבות תורה ויראה בישראל". ובנו הגאון רבי צבי רוטברג שליט"א כתב בהסכמה נפרדת, "הניף ידו בעוז רוחו, לברר כשמלה ענין פאה נכרית, וביאר היטב אחר עיון רב דדעת גדולי הפוסקים יצאה להיתר בזה, והעמיק דברים על אמיתותם, ויהי רצון שיתקבלו דבריו באהלי תורה".

והנה הוא לא כתב דבר וחצי דבר בטעם ההיתר ורק כתב כי מחבר ספר כפתור ופרח התיר, ומה ההיתר ומה טעמו ונימוקו ומה הראיה ומה הפלפול ומה הדחיות לטענות האוסרים ולטענות כי גם המתירים מעולם לא התירו, והחילוק בין פאות ימינו לפעם וכו'... ומ"מ גדולי ישראל אשר נתנו הסכמות לספר חזרו בהם

וכתבו כי הנ"ל **פשוט רימה אותם** והוציא מהם הסכמה בדרכי עורמה ודבריו היפך דעת גדולי הפוסקים.

הרינו להעביר בזאת כי הסכמת הבית הוראה של מרן שליט"א גאב"ד ור"מ זכרון מאיר על ספר כפתור ופרח שיצא לאור לאחרונה בשנת תשנ"ו, לא ניתנה כלל וכלל על הקונטרס הנספח לספר בסופו שדן בהיתר פאות נכריות, והדברים האמורים בו אינם תואמים כלל את דעת קודשו של מרן שליט"א ומנוגדים לדרכם של גדולי הפוסקים. ומלכתחילה הובהר בפירוש למחבר הספר כי אין דעתנו נוחה מהדפסת הקונטרס, ולכן מכאן והילך אין הוא רשאי לפרסם את ההסכמה הנ"ל. **משה שאול קליין שמואל אליעזר שטרן**

גם אני שכתבתי ברכה להרב המחבר כפתור ופרח (לא הסכמה) לא התיחסתי רק לחלק הגימטראות וכד' ולא לקונטרס הנספח הדן בענין פיאה נכרית שלא ראיתיו כלל ואם כבר שאני שומע שהצבור טועה בזה וחושב כאלו התיחסתי לכל הספר הרי יש בזה הטעי' והנני מבקש לא להשתמש במכתבי זה שלא אחשב כמסכים למה שכתוב שם בענין פיאה נכרית והשם ית' יצלנו משגיאות ולראות את האמת. **שמעון בעדני**

בצאת הספר כפתור ופרח לאור עיינתי בדבריו וראיתי שהוסיף דברים שאין דעת חכמים נוחה מהם ע"כ אין דעתי נוחה מפרסום הסכמתי בקונטרס הנ"ל וי"ז העכ"ח **שלמה זילברשטין.**

קה. הגאון רבי בנימין יהושע זילבר זצ"ל, חבר מועצת גדולי התורה, בשו"ת "אז נדברו" (חלק י"א סי' נ' חלק י' סי' כ"ח, חלק י"ב סי' מ"א, חלק י"ג סי' נ"ה - נ"ו, וחלק י"ד סי' מ"ח),כתב שגם לתימנים מותר ללכת בפאה נכרית, ולא שייך בזה המנהג שנהגו בארץ מוצאם, וכמה וכמה מהפוסקים הספרדיים מתירים פאה נכרית (ראה דבריו כאן בארוכה בפרק ט'):

"מה שאיזה רב אמר לכבודו בזה הלשון, שלפי מנהג התימנים חובה שאשתו תלבש מטפחת... והסביר, שמש"כ המשנה ברורה בשו"ע סי' ע"ה "נהגו להקל" זה לאשכנזים, וכן "כף החיים" שאומר שדעת כל האחרונים כדעת הרמ"א זה רק מהספרדים שמקילין, אבל התימנים היה להם מנהג ללכת בתימן במטפחת. והיה קשה לכבודו על פסק זה וכו', כיון שלא היתה להם אפשרות של קניה, מה שייך בזה מנהג. כבודו צודק מאוד, וגם אני טוען כן... ועוד, שהרי ראש המתירים היה ספרדי, ולא הזכיר שיש בזה איזה מנהג... ומה שיש אומרים שיש לעשות היכר בין אשת איש לבתולה שלא יבוא להיכשל באשת איש, כבר מחו ליה המוחים בהרבה ספרים (ומובא ביביע אומר) שאין גוזרים גזירות מעצמנו, וגם אצלנו גם הפנויות בכלל עריות, וגם בארצות המזרח היה המנהג שגם הבתולות מכסות ראשן... וכף החיים ידע שבזמנו הספרדיות לא הלכו בפאה, ובכל זאת כתב שהסכמת האחרונים להתיר כרמ"א, ומשמע אפי' ברה"ר, אלא ודאי שלא שייך בזה מנהגא".

[השמטה: מתוך חלק י' סימן כח: דרך אגב הזכרתי כמה לימודי זכות להתולכות בפאה אף שאין אני אוהב אותה. ונזכיר דברי רבינו יונה באגרת התשובה וז"ל וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגיהנם והיא ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה ע"כ. ויתכן שהחסיד ר"י הבין כן מהמשנה של דת יהודית וזה כפשטות דברי הר"מ היינו רדיד, והחסיד לא מדבר בעיקר שתרגיל להיות בבית כמו שהבין ב"דברי האגרת" אלא מדבר ג"כ כשיוצאת בחוץ שתכסה עצמה היטב. ולאחר כל זאת אנו מצפים להיום שכולם ירגישו שכל כבודה בת מלך פנימה זה הכבוד האמיתי וכולם (בין הלובשות פאה או כובע מקושטת או מטפחת יפה, ואפשר אפילו מטפחת שחורה) ילבשו רדיד ממש ויקיימו כפשוטו לא ניתנו תכשיטין אלא להתקשט בהן בפני בעלה. ולאחר שיתקיים במהרה בימינו דברי הנביא ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים, יתקיים ממילא גם כבודה בת מלך פנימה.]

ומה שהביא להתיר ע"פ דברי הרמ"א כבר נתבאר לעיל כי דחו זאת הקדמונים, וכ"ש הכף החיים שפסק על פי הרמ"א אין בזה תמיהה על מה שלא היה מנהג הספרדים ללכת בפאה שכן כל דבריו לא נאמרו כלל לעניין רה"ר וכמו שכתב הכף החיים עצמו בסימן ש"ג **"עיין בדברינו לעיל סי' ע"ה אות י"ט לענין דינא, שכתבנו דמותר לקרות נגד פאה נכרית"** וממילא אין בזה סתירה למציאות שהיתה בזמנו, ומ"מ מסוף דבריו נבין עד כמה מאוסה הפאה הנכרית בעיני הגרב"י זילבר זצ"ל ומהי דרך הצניעות הראויה לבת ישראל ולאן צריכות בנות ישראל הכשרות לשאוף, והדבר פשוט שעל פי דברי רבינו יונה המובאים כאן כל פאות ימינו הינם היפך הדבר ובודאי שההולכת בהם לא יכולה לומר על עצמה כי היא נזהרת בדברי רבינו יונה הללו, ובודאי שגם היא תענש בעונש כל אחד ואחד מאלה שהחטיאה אותם בפאה המהממת וה"צנועה" שלה...

פאה מחזיקים אותן לאדוקות. דרך אגב הזכרתי כמה לימודי זכות להתולכות בפאה אף שאין אני אוהב אותה.

ונזכיר דברי רבינו יונה באגרת התשובה וז"ל וצריכה האשה שתהא צנועה ונזהרת שלא יסתכלו בה בני אדם חוץ מבעלה שהמסתכלים בפניה או בידיה יורדין לגיהנום והיא ענושה בעונש כל אחד ואחד מהם מפני שהחטיאה אותם ולא נהגה צניעות בעצמה ונכשלו בה ע"כ, ויתכן שהחסיד ר"י הבין כן המשנה של דת יהודית וזה כפשטות דברי הר"מ דהיינו רדיד, והחסיד לא מדבר בעיקר שתרגיל להיות בבית כמו שהבין ב„דברי האגרת" אלא מדבר ג"כ כשיוצאת בחוץ שתכסה עצמה היטב.

ולאחר כל זאת אנו מצפים להיום שכולם ירגישו שכל כבודה בת מלך פנימה זה הכבוד האמיתי וכולם (בין הלובשות פאה או כובע מקושטת או מטפחת יפה, ואפשר אפי' מטפחת שחורה) ילבשו רדיד ממש ויקיימו כפשוטו לא ניתנו תכשיטין אלא להתקשט בהן בפני בעלה, ולאחר שיתקיים במהרה בימינו דברי הנביא ופתאום יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים ומלאך הברית אשר אתם חפצים, יתקיים ממילא גם כבודה בת מלך פנימה.

י זילבר, בנימין יהושע בן ברוך עמוד מס 76הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

קו. הגאון רבי מאיר זאב גאלדבערגער, אב"ד דק"ק פעלעדיהאזא בהונגריה (ואח"כ בברוקלין), בספרו "אמרי המז"ג" על ששה סדרי משנה (שבת פ"ו), פסק להתיר פאה נכרית וכתב שאין מראית עין בדבר המצוי:

"יוצאה אשה בחוטי שיער, הקשה בתפארת ישראל, הרי אסור משום מראית עין מדמחזי כפרועת ראש, ונלע"ד דהנה לכאורה הני פוסקים המתירים להדיא גם לכתחילה לילך בגילוי בפאה נכרית כמג"א (סי' ע"ה ס"ק ו', ועיין במחצית השקל שם דעיקר ראיית המג"א היא מסיפא, דילדה לא תצא בשיער של זקנה, והאי סיפא ליתא במשנה, אלא בגמ' שם סד: דעל כרחך מיירי במגולה ע"ש), אי נאמר דבמקומו של המג"א (בעיר קאליש) לא היו הולכין הנשים בגלוי בפאה נכרית, אם כן איך התיר להם, הלא הוי עכ"פ מדברים המותרים (לשיטתו) ואחרים נהגו בהם איסור, דאי אתה רשאי להתירן בפניהם, כפסחים (נ:) וביורה דעה (סי' רי"ד), אלא על כרחך צ"ל דהני פוסקים המתירין, כבר ראו בכל מקומות מושבותיהם שכן הוא המנהג של רוב הנשים הכשרות, ואם כן ממילא גם משום מראית העין ליכא, כמבואר (סי' רמ"ג סעיף ב') דאם מנהג רוב אנשי המקום להשכירם או ליתנם באריסות, מותר להשכירם לעכו"ם או ליתנם באריסות, ואין לחוש למראית העין שיחשדו אותו שהעכו"ם הוא שכיר יום, אלא יתלו בהיתר, והכי נמי הרי בוודאי לא שייך משום מראית העין אלא לגבי ישראלים אחרים המכירים אותה שהיא ישראלית (עיין במג"א ובמחצית השקל שם ס"ק ד'), והרי הם יתלו בהיתר שהיא פאה נכרית ולא שיער גופה, וגם אם יחקרו הדבר יוודע להם שכן הוא האמת, וכמש"כ הט"ז (סי' רמ"ד ס"ק ב'), ועל כן לא חששו בזה משום מראית העין. שוב ראיתי במשנה ברורה (סי' ע"ה ס"ק ט"ו), דמבואר מדבריו דאם מנהג המקום שילכו הנשים בפאה נכרית אין בו משום מראית העין, ונהניתי. ולפ"ז מסתמא גם משנתינו מיירי באופן זה דליכא משום מראית העין".

השגה: והוא לא כתב מילה וחצי מילה בנידון רה"ר והמעיין בדברי התפארת ישראל יראה כי קושייתו על המשנה הינה לעניין גילוי פאה נכרית **בחצר** וז"ל התפארת ישראל שם: **"בפאה נכרית לחצר...: וק"ל הרי אסור משום מראית עין מדמחזי כפרועת ראש, דאפי' בחצר עכ"פ כעוברת על דת יהדות הוה (כב"ש אב"ע קט"ו סק"ט) והרי אפי' באיסור דרבנן אסור משום מראית עין... וצ"ל דמיירי הכא בחצר שאין רבים בוקעין בו דשרי".** עכ"ל.

קז. הגאון רבי אליהו כ"ץ זצ"ל, ראב"ד באר שבע, בשו"ת "באר אליהו" (אה"ע סי' ב"ב), בתשובה שהשיב להרב אליהו לבנון וייספיש שליט"א (במ"ס "כדת וכדין" בהיתר לבישת פאה), כתב שגם לפי פירוש הערוך בערך "פאה" שפאה נכרית פירושה שמקיפה את הראש ואינה מכסה את כולו, יש לומר שדווקא באופן זה מותר רק בחצר, אבל פאה נכרית של ימינו שמכסה את הראש היטב, מותרת גם לרה"ר.

השגה: וזאת לשונו שם בשלמות – **["הנה פנינה מצאנו בדברי "הערוך" פאה: "כל מידי דמקיף ולא מגין ומכסיא כולה קרו לה פאה וכו' וכן פאה נכרית דמקפת הראש ולא מכסיא ליה". הרי לנו שפאה נכרית שנזכרת במשנה שבת פ"ו יצאת אשה וכו' ובפאה נכרית לחצר אין המדובר כלל על פאות נכריות של ימינו שמכסות כל הראש אלא על פאה נכרית שרק מקפת הראש. ולפי"ז יתבאר כמין חומר הטעם שהתירו רק לחצר ולא לרה"ר כיון שסו"ס אינה מכסה כל הראש לא תוכל לצאת לרה"ר אך בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה מותר."]**

ונלמד מדבריו כמה דברים א. אין ראיה מהמשנה בשבת אלא לעניין יציאה בפ"נ לחצר אבל לא לרה"ר. ב. אין ראיה מהמשנה בשבת אלא לעניין פאות שאינם קיימות בימינו. ג. הפאה האמורה בנידון בשבת הינה פאה המקפת את הראש ולא מכסה את כולו...

ומ"מ נראה שהבנתו בדעת הערוך הינה כי מדובר בפאה שהיתה רק מקיפה את הראש בזמן שאמצעית הראש היה גלוי, ודבר זה בודאי אינו, שכן מבואר בראשונים כי פאה נכרית היתה נעשית עבור בעלת מום בשערותיה כגון אשה קרחת ואם כן איזה הגיון יש שאותה האשה תלך באופן שרק קצה ראשה מכוסה בפאה ואילו האמצע עטור בקרחת, אלא ע"כ הכוונה היא שכל הראש היה מכוסה במטפחת כדין ואילו פאת ראשה אשר היתה נגלית בדר"כ עם שערותיה מאחר והיתה בנד"ד מחוסרת שערות אזי היתה מכוסה בפאה נכרית כאמור.

ומ"מ כיון שלדבריו אין ללמוד מהמשנה בשבת לא לעניין הפאות של ימינו ולא לעניין רה"ר ממילא ש"מ שאין שום היתר לפאה נכרית שכן כל הפוסקים (עד לדורנו אשר בו רבו המתירים מתוך סברות בעלמא ומבלי שום קשר לש"ס ולפוסקים) לא דנו בסוגיא אלא מתוך הגמרא בשבת, ומתוך הנחה כי בלא ראיה פשוט הוא כי אסור וממילא ש"מ לדבריו דאין היתר לפאה נכרית לא לעניין רה"ר ולא לעניין פאות המקיפות את כל הראש. (ומסתמא ליאור עזרן מלקט הספר "חן וכבוד" שם לב למסקנה הכואבת העולה מתוך דברי הבאר אליהו ומשום כך נמנע מלהכניס את תמצית דבריו בחיבורו וכדרכו בקודש וכמו שעשה אצל כל שאר רשימת ה"מתירים".

קח. הגאון רבי משה ווינער שליט"א, חבר אגודת הרבנים דארה"ב וקנדה, בספרו "כבודה בת מלך" (עמ' ס"ד), כתב להעדיף פאה נכרית על מטפחת, ואע"פ שהיא יותר יפה משיער עצמה, אינה אלא כקישוט בעלמא:

"פאה נכרית נחשבת ככיסוי מספיק לשיער האשה, בתנאי שהפאה מכסה היטב את כל שערותיה. ואף אם הפאה יפה כשיער ממש ויותר, אין בזה איסור, מכיון שהפאה היא דבר זר, ולא שיער עצמה [ובמקורות הביא שם: "יש מעוררים על היתר הפאה נכרית... מה לי שיער עצמה או שיער פאה נכרית העשויה באופן שנראה כשיער עצמה, דפריצות מיהא הוי. והנה בקשתי מאת הגאון הקדוש האדמו"ר מליובאוויטש שליט"א [ספר זה נדפס בחיי חיותו של האדמו"ר זצ"ל], מכיון שהוא פירסם באופן מיוחד גם להעדיף לבישת פאה נכרית, כדלקמן, אף באופן "ס'זעט אוים שענער ווי די אייעגינע האר" (ספרו לקוטי שיחות חלק י"ג עמי קפ"ט). והוא הואיל לענות בזה הלשון: "הרי זה (שיער עצמה) פריצות ע"י גופה, וזו (פאה נכרית) ע"י דבר זר" (דלבוש הראש בדומה ללבוש הרגל וכו'), עכ"ל"].

נחלקו הפוסקים אם מותר אשה ללבוש פאה נכרית העשויה משיער עצמה. לכמה דעות, אסור גם להשתמש בפאה נכרית

משיער נשים נכריות שמתו, או משיער נשי מדינת הודו [והיום אין הפאות נעשות משיער נכריות שמתו. ובענין השיער מהודו, ראה בפרק י"ח באריכות את ההיתר שבזה. המעתיק]. במקומות שהנשים נוהגות להחמיר כדעת המחמירים לא להסתפק בלבישת פאה נכרית, מחויבת כל אחת ואחת לעשות כחומרת מקומה, אלא שאז יש להיזהר, שתכסה במטפחת וכיו"ב את כל שיער ראשה. יש להעדיף לבישת פאה נכרית על כיסוי השיער ע"י מטפחת או כובע, מכיון שבהן קשה לכסות את כל השיער בתמידות".

והנה הדברים סותרים תחילתם את סופם במה שאמר שזו פריצות מדבר אחר ואח"כ הביא מחלוקת בדין שער שלה שער של חברתה כאשר לכאורה אם פריצות מדבר אחר מותרת מה לי שער שלה ומה לי שער של חברתה, ובכלל אינו מובן מה הטענה **"זה מדבר אחר"** וכי כל ענייני הפריצות אינם אלא בדברים שהינם מגוף האשה עצמה?! והרי להדיא נאסר ורד כנגד פדחתא, בגדים צמודים כרבלתא ועוד... ומה שכתב שפאה אפילו יפה כשער ויותר זה סותר את דברי כל גדולי ישראל והדבר ידוע, וכל דבריו אלו אינם מבוססים על ש"ס ופוסקים ואין בהם שום התייחסות לדברי האוסרים והמבארים כי כל ההיתר לא נאמר אלא לעניין ק"ש ותוך הבית והחצר.

קט. הגאון רבי משה שטרנבוך שליט"א, ראב"ד העדה החרדית, בשו"ת "דת והלכה" (סי' א'), כתב שאשה הלובשת מטפחת עלולה לבוא בנקל לאיסור דאורייתא חמור של גילוי ראש, מפני שהיא מחליקה מהראש, ומאידך פאה צנועה הרי היא מכסה את כל הראש והתירוה הפוסקים הגדולים שסומכים עליהם באיסורי סקילה, ועליהם נשען כל בית ישראל. ולכן יש ענין להתיר פאה, שלא יכשלו הנשים הצעירות במטפחת לשליש ולרביע. וכתב עוד שלכתחילה יש ללבוש פאה סינטטית, אך מ"מ פאה משיער טבעי אירופאי (קאסטם) עדיפה על מטפחת המגלה שערות:

"בעוונותינו הרבים אלו הצעירות שמסירות הפאה נכרית לובשות מטפחת שאינה מכסה כל שערות הראש ממש, והבאנו שבזה האיסור לכ"ע חמור טפי אלף פעמים מאיסור פאה נכרית, וכן בלאו הכי לרוב הפוסקים שצריך מטפחת דוקא, כוונתם שצריך שני כיסויים מטפחת עם רדיד, שלא יתראה כלל משערות ראשן וכמבואר ברמב"ם ושו"ע, וזהו המנהג העתיק גם אצל הספרדים, וא"כ מצינו שבמטפחת לבד אין כאן תיקון רק פירצה ח"ו, והעיקר ביארנו שאין לחלק בענין זה בין אשכנזים לספרדים, שכולן נהגו פעם בלי פאה נכרית... **[השמטה: והיום אשה מאלו או אלו שנוהגות בפאה נכרית הבאנו היסוד לכך בהלכה וממה שיש ליזהר. ועיקר הדיון אצלנו בנקודה אחרת לגמרי, והיינו שהבאנו שהיום נמצא בשוק שערות מהודו שהן באסור חמור מאד דתקרובת עבודה זרה...]** ועל כן המחמיר יחמיר לעצמו אבל לא יקרא תגר על כל בית ישראל, ובפרט שחומרא בזה עלולה נמי לפעמים להביא ח"ו הרבה קלקולים, עד שמגיעים לאיסור תורה ממש, שהמחמיר צריך להיזהר ביותר לכסות כל השערות ממש במטפחת, שבלאו הכי יצא שכרו בהפסדו... ועכשיו לאחר שביארנו דשערות הודו אסורין מדינא, נבוא לבאר הדין בשערות מסוג אירופאי, ואלו מצויים מאוד בשוק היום והם יקרים, ורבים קונים סוג פאה כזאת דוקא מפני שהשיער דק ומטיב מעולה, ובמיוחד כלה קונה סוג כי האי שעולה ביוקר ופורסם כסוג הכי מעולה [קאסטם] וכבר הבאנו לעיל מפי מומחים שראוי לחוש שאין שערות אלו על טהרת מוצא אירופאי כלל, רק מפורסם כסוג אירופאי וכאילו כולו מאיטליה או צרפת וכדו' מפני שהטיב מובחר, אבל בעצם אולי לפעמים מעובד בעירוב דהודו, ולא ניכר התערובת כלל... אמנם אף שלענ"ד ראוי להימנע מפאות כאלו, מכל מקום עדיף פאה כי האי ממטפחת רפויה שמתגלין בה מקצת שערות, שבזה אסור מעיקר הדין".

[הערה: תוספת המילה קאסטם בתוך דברי הגר"מ שטרנבוך נעשתה ע"י המלקט **בעוד שהיא איננה מופיעה במקור**, ובזמן שבכל הנראה המונח קאסטם אפילו עוד לא היה קיים, כאשר למעשה הגרמ"ש כותב בכתביו המובאים לקמן להדיא כי פאת קאסטם היא פריצות].

ועכשיו לאחר שביארנו דשערות הדו אסורין מדינא, נבוא לבאר הדין בשערות מסוג אירופאי, ואלו מצויים מאד בשוק היום והם יקרים, ורבים קונין סוג פאה כזאת דוקא מפני שהשער דק ומטיב מעולה, ובמיוחד כלה קונה סוג כי האי שעולה ביוקר ופורסם כסוג הכי מעולה, וכבר הבאנו לעיל מפי מומחים שראוי לחוש שאין שערות אלו על טהרת מוצא אירופאי כלל, רק פורסם כסוג אירופאי וכאלו כולו מאיטליא או צרפת וכדומה מפני שהטיב מובחר, אבל בעצם אולי לפעמים מעובד בעירוב דהודו, ולא ניכר התערובות כלל, ואדרבה בעירוב דהודו הסוג אירופאי מעולה, והתסרוקת מתקיים טפי, וכן מרויחים בזה שהשערות בהודו זול טפי, וכן לפעמים חסר

דת והלכה שטרנבוך, משה עמוד מס 36הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

כאן הוסיף החן וכבוד את המילה "קאסטם" בעוד שהיא איננה כתובה במקור, ובזמן שהגרמ"ש כתב מכתב מפורש נגד קאסטם.

הנה המלקט הביא את תשובת הגרמ"ש משנת תשל"ג אשר שם הוא כותב בדבר עדיפות בפאה נכרית (ורק בקהילות בהם לא נהוג מטפחת כמבואר שם בצירוף לעוד כמה הסתייגויות בנוסף למה שהשיגו עליו כמה וכמה גדולי תורה ואכמ"ל אחר וממילא אין צורך בדבר וכמו שיתבאר לקמן בע"ה) בעוד שהוא זונח את כל דבריו הרבים שכתב מאז ועד היום בחריפות גדולה ביותר נגד פאות ימינו בכלל ונגד נגע העבודה זרה בפאות (שגם בזה הוצג הנידון ב"חן וכבוד" באופן מעוות נגד כל גדולי ישראל) בפרט וראינו להביא כאן את דבריו אלו

מתוך קול קורא, אייר תשס"ד: "ואין להיכנס כלל למקום שמוכרים פאות ארוכות, פרוצות, או קאסטם וכדו' שנאסרו על ידי גדולי ישראל זצ"ל ויבלחט"א החיים איתנו, וראוי להחרימם ולנדותם שגורמים לסילוק השכינה מישראל וצער שאין כמוהו"

[תשובות והנהגות ח"ד חאבה"ע סרצ"ד: **"וראוי להעיד עוד לכל חתן ובפרט לבן תורה שמיקל כהמנהג להתיר פאה נכרית, שחייב לדאוג שיבררו אצל הכלה שמכינה פאה נכרית לחופה ולאחר נישואיה שלא תהא בפריצות והיינו שער ארוך או טבעי וכד' שהרבה פעמים אצלה העיקר בבחירת הפאה הוא שלא יהא ניכר כפאה אלא שיהא נראה כשערותיה, ואם לא יברר כהנ"ל יתכן שהחתן יגיע לחתונה ויגלה שהיא קנתה לה פאה מפוארת אבל מתועבת ואסורה ומוטב בלעדיה, והחתן הבן תורה נכשל בברכות לבטלה ובאיסור פריצות וחילול השם ר"ל שחוטא ומחטיא ותורתו לא מתקבלת, ומצוי גם שהכלה עושה כן בתמימות לאחר שרואה זאת אצל אחרים ונוהרת אחריהם ומחריבה בזאת את ביתה וכל עתידה וכשידרוש ממנה צניעות, עושה טובה גדולה לה ולעתיד ביתם... והמכסה ראשה בפאה נכרית שיש בה פריצות הוי כאילו לא מכוסה כלל ובעו"ה הפירצה מתרחבת וגורמים ח"ו להריסת חומת הצניעות ולסילוק השכינה ונשארים ח"ו כטרף ביד אויבינו כשמסלק ח"ו שכינתו מאיתנו...**

הסכמה לספר 'דברי שלום', בענין איסור פאות ימינו: "אודות פירצה שמצוי היום בפאות נכריות, וכבר פירסמתי מזמן דמצוי עם פאה פריצות ממש ואסור לקרוא (כנגדה) דבר שבקדושה. לכן יתברך ה"ה רבי שמזכה הרבים בספרו, ויהי רצון שהדברים יתקבלו ויהא בזה קידוש שם שמים"

מתוך דברים שנאמרו בעצרת הרבבה בכיכר השבת, ט"ו סיון תשס"ד: "לאחרונה נותנים הכשר על פאות פרוצות! עד היום היה נקרא שפרוצה עושה זאת, ועכשיו יש לזה הכשר רבנים, הכשר לפריצות, וזה כבר גרם לנשים שלנו כשרואות הכשר מרבנים הם חושבות שאין עוברים בפאות אלו על שום איסור. לא רק עבודה זרה אסור, פריצות שהוא אביזרייהו דגילוי עריות ג"כ אסור! שניהם מרועה אחד נתנו!... ההכשרים בזה הם פרצה גדולה בכלל ישראל"!

ובהלכות הגר"א עמ' צח: במקום שנהגו להחמיר כמו בכמה קהלות בירושלים עיה"ק ובאונגרין וגליצי'ה

במקומות שרבניה וחכמיה נהגו מאז לאסור פאה נכרית ודעת גדולי הפוסקים שאסרו יש לומר שנאסר באסור חמור שעשו כן משום סייג לצניעות ולא מועיל התרה גם לבניהם אחריהם... ועיין ברש"י ישעיה ג' ט"ז דברים נוראים בזה...

וראינו להעתיק כאן את דברי רש"י הנ"ל בישעיה ג' כד על הפסוק **"ותחת מעשה מקשה קרחה"** ופרש"י שם **"מקום שהיו עושות בו המעשה האמור למעלה** (ושם פירש"י: **היו קושרות פיאות נכריות) הלוך וטפוף והוא בגובה הראש, שם תהיה מקשה קרחה – מכה המקרחת את הראש"** ונעתיק כאן ציטוטים מתוך עלון "הידעת" (כותב שורות אלו שמע את הדברים ישירות מפי בעל המעשה) "מדברי אחד ההורים במחלקה האונקולגית בביה"ח הדסה עין כרם בירושלים (תשר"י תשס"ח) באחד הלילות, בסביבות השעה שתיים, לאחר שהילדים נרדמו ישבנו במחלקה מספר הורים, כשראיתי את הפרופסור מנהל המחלקה עובר בסמוך אלינו בקשתי ממנו לדבר איתנו, לומר לנו דברים שיכולים לעודד אותנו, הוא נענה ואמר לנו כך: "אני לא דתי, קיבוצניק לשעבר, אין לי שום זיקה לדת, אך כיון שכולכם פה דתיים חרדים יש לי משהו להגיד לכם, לפני כמה שנים היה אסור לנשים הדתיות לחבוש פאות (היה זה בזמן האיסור שהוכרז עקב גילוי הע"ז שבפאות), ובאותה תקופה נכנסו לכאן רק שלושה או ארבעה ילדים בחודש!" כך הוא אמר, כיום, מגיעים בכל שני וחמישי חמשה ילדים ויותר, רובם חרדים, זה עתה בראש השנה נכנסו לכאן עוד שלושה ילדים, אחד מקרית ספר מיד אחרי בר מצוה, ה' ירחם. לשמיעה מפי בעל המעשה 0505963260. – מעשה נוסף כנ"ל – מזה מספר שנים מתנדבת אני במחלקה האונקולוגית (ילדים) בביה"ח תל השומר, מידי שבוע מופיעה אני במחלקה ומעודדת משפחות שבורות. מופנית אני ע"י האחיות אל חדרי החולים החדשים. בכדי לעודד את ההורים ההמומים. בתקופה בה נמנעו נשות ישראל מחבישת פאה בעקבות פסק מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, הגעתי כדרכי לבית החולים, אולם לא היה לי למי לפנות! המחלקה התרוקנה כמעט לגמרי מחולים חרדיים! לא זו בלבד שלא נכנסו חדשים, אלא גם אותם שכבר היו שוחררו לביתם עקב הטבות ושיפורים! אך לדאבונינו הרב, לאחר שחזרו הפאות, החמיר המצב במחלקה עוד יותר ממה שהיה קודם, רח"ל. לשמיעה מפי בעלת המעשה – 08-9740380, עד כאן מתוך עלון "הידעת"

ועוד ראינו להביא מדברי הגרמ"ש בנידון שער הודו אשר מחבר "חן וכבוד" מפלפל בדברי הבל נגד כל גדולי ישראל להתיר את הדבר כאשר הגרמ"ש כותב בנידון בחריפות גדולה ביותר ואלו דבריו - תשובות והנהגות יורה דעה חלק ב' עמ' שט"ו **"יוצא מדברינו דשערות מהודו אסורין מה"ת באיסור תקרובת ע"ז"** (ויעויין שם שהעלה שהוא ביהרג ואל יעבור) **ואין להקל בהאי איסורא החמור מאד, ויש ליזהר מכל נדנוד חשש וספק."** ועוד כתב בנידון דתשובות והנהגות חלק ה' עמ' שצ"ג וז"ל **"ודע שלפני יותר משלשים שנה הדפסתי בקונטרס "דת והלכה", בירור מקיף מחשש השערות מהודו, והבאתי שם שזה איסור גמור, אלא שכתבתי, שמן הראוי לבצע חקירה יסודית ומקיפה בנושא זה, וכיום, נתברר הדבר מהרבה מקורות מוסמכים, וגם שנתברר שהשערות מהודו הם מטיב מיוחד, ואפילו בקוריאה או סין שלא חסר להם שערות, ג"כ מייבאים מהודו ומערבים ממנו, היות ומשפר את טיב הפאה, ויש מאות סוגי פאות שמעורב בהם שער מהודו, והרי נתבאר חומר איסור זה, וע"כ יש להזהר בזה, וכמ"ש. ונשי ישראל שזכו שהעידה עליהם התורה, שידם לא היתה במעל, ולא השתתפו בחטא העגל, ולא נתנו לכך נזמי הזהב, ודאי שגם לעת כזאת תעמוד להם צדקתם, ויקדשו שם שמים בעולם, ויפרסמו בכל העולם כי אנו עם ה' נאמנים אך ורק לה' ולתורתו, ועי"ז נזכה במהרה לראות בישועת ה', להעביר גילולים מן הארץ והאלילים כרות יכרתון, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה, והיה ה' למלך על כל הארץ וגו'. ומדברינו תצא הקריאה: בנות ישראל! הטהרו והחליפו שמלותיכם! שכרכן רב מאד!!!"**

קי. הגאון רבי אפרים גרינבלט שליט"א, רב ואב"ד במעפיס ארה"ב, בשו"ת "רבבות אפרים" (חלק ו' סי' ת"ס ענף ז', וחלק ז' סי' רמ"ג וסי' תכ"ט) כתב להתיר לבישת פאה נכרית לנשים נשואות, וגם פאה העשויה משערות עצמה שחתכה ועשתה מהן פאה:

"למעשה אנו בני אשכנז מתירים ללכת בפאה נכרית וסמכינן אפוסקים שמתירים, ראה למשל בפמ"ג או"ח סי' ע"ה באשל אברהם אות ב' וזה לשונו, "במדינות שיוצאות בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על דעת המתירים". וכן התיר להדיא הגר"מ פיינשטיין זצוק"ל באגרות משה אה"ע ב' סי' י"ב, ומצד ג' טעמים. א. שהרי כל הטעם לאסור זה הוא משום מראית עין, ומנין לנו הכח לגזור גזירות שלא הובאו בתלמוד. ב. אפשר שפיר להבחין בין פאה נכרית לשיער טבעי. ג. היות שהרוב

נשים הולכות בפאה נכרית, א"כ נוקמא איתתא אחזקת כשרות ונאמר שהולכת בפאה נכרית [היינו אע"פ שלא ניכר], ועל כן פסק שמותר ללכת כן במקומותינו. גם הכף החיים או"ח סי' ע"ה ס"ק י"ט התיר ללכת בפאה נכרית, גם בשו"ת ישכיל עבדי ח"ז אה"ע סי' ט"ז מתיר ללכת בפאה נכרית, "ועינינו רואות שכן נהגו נשי רבנים ואדמורי"ם ואין פוצה פה".

גם בשו"ע הרב התיר ללכת בפאה, ע"ש או"ח ס"ד סי' ע"ה, וכך גם התיר המשנ"ב שם ס"ק ט"ו, רק שהוסיף שם שאשה הנוהגת ללכת בפאה ונמצאת במקום שלא הולכים בפאה תלך כמנהג המקום מפני מראית עין. וכן סמכינן אנו בני אשכנז הלכה למעשה" (חלק ו' סי' ת"ס ענף ז'). **[השמטה: אמנם ראה דלבני עדות המזרח מביא הגאון ר' עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר הנ"ל שאסור ללכת בפאה וצוח ככרוכיא על המתירים ראה שם]**

הנה הפמ"ג חזר בו, ולגבי דברי האגר"מ אפשר לראות את התשובה ביחס לתשובתו שם ומ"מ אין ללמוד מתשובתו לעניין פאות ימינו שכן כתב **"אפשר שפיר להבחין בין פאה נכרית לשיער טבעי"** וזה ודאי שאינו שייך בפאות ימינו. וגם הכף החיים דן רק לעניין ק"ש ותוך הבית והחצר כמבואר בביאור דבריו, ובדברי הישכיל עבדי גם נגענו בהם במקומם וכן דברי השו"ע הרב והמשנ"ב, ונמצא למעשה כי אין כאן שום ביאור וראיה להיתר פאה נכרית וכל הדברים הינם רק מראי מקומות אשר הגר"א גרינבלט העתיק והבין משום מה שהם מתירים אפילו לרה"ר ומ"מ חתם את דבריו באיסור לבני עדות המזרח וב"חן וכבוד" הועלמו הדברים מעיני הקוראים. (ובאמת גם על גוף הדברים יש לתמוה שכן הגר"ע יוסף שליט"א אסר לכל העדות בלי שום חילוק כנראה בפשטות מדבריו שם ובמה שצווח כי רוב הפוסקים האשכנזים אוסרים, וניתן לשמוע את דבריו החריפים בזה בטל' 0732338800)

הקטע המושמט ובו חותם הפוסק באיסור לבני עדות המזרח.

גם בשו"ע הרב התיר ללכת בפיאה עיי"ש סי' ע"ה אר"ח ס"ד, וכך גם התיר המ"ב שם ס"ק ט"ו, רק שהוסיף שם שאשה הנוהגת ללכת בפיאה ונמצאת במקום שלא הולכים בפיאה תלך כמנהג המקום מפני מראית עין.

וכן סמכינן אנו בני אשכנז להלכה ולמעשה, [אמנם ראה דלבני עדות המזרה מביא הגאון ר' עובדיה יוסף שליט"א בשו"ת יביע אומר הנ"ל שאסור ללכת בפאה וצוח ככרוכיא על המתירים ראה שם].

ו גרינבלט, אפרים בן אברהם ברוך עמוד מס 630הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

קיא. הגאון רבי חיים ישעיה קעניג שליט"א, אב"ד ור"מ דק"ק יאקע בברוקלין ניו יורק, הובאו דבריו בשו"ת "רבבות אפרים" הנ"ל, כתב שלדעת הרמ"א יכולה אשה לעשות פאה נכרית גם משיער עצמה, מחמת שאין דין ערוה אלא בשיער המחובר.

והנה תשובתו של הרה"ג חיים ישעיה קעניג **"הנני להעתיק להדר"ג לשון הדרכי משה סימן ש"ג ס"ק ו' בהלכות שבת וז"ל: מצאתי כתוב בהגהות אלפסי החדשים, ומותר לאשה נשואה לגלות פאה נכרית שלה לא שנא אם היא עשוייה משערותיה, או משער חברתה, דאין שער באשה ערוה אלא דוקא שערותיה המדובקים בבשרה אבל לא בתלושין, עשויות לכסות שערותיה האחרות, אע"ג דעבדה לקישוט שתהא נראית בעלת שער" עכ"ל, הרי נפשט שאלו וכרצונו יפסוק כפי מה שנראה בעיניו. נראה שההגהות אלפסי מדייק לשון הש"ס בברכות (דף כ"ד ע"א) אמר רב ששת שער באשה ערוה וכו' ולא אמר שער של אשה אלא שער "באשה" שמורה דדוקא כשהוא מחוברת בבשרה, אבל תלושין אף שהיא שערותיה אין בו דין שער באשה ודו"ק."**

והדבר פשוט לכל בר בי רב דחד יומא דתשובה זו אין לה שם של פסק, הרי הרב הנזכר פשוט העתיק את לשון הדרכי משה כמו שהם מבלי להסביר מה הראיה, ומבלי להתייחס לדברי היעב"ץ החקל יצחק האדר"ת וכדומה שכתבו להדיא שהדרכי משה לא התיר כלום ברה"ר (וגם הפמ"ג חזר בו כאמור בספרו אם לבינה) וכו'... ונראה לומר שעל דברים כגון אלו כתב הסמ"ע בהקדמתו **"הפוסק מתוך השולחן ערוך בלי עיון בש"ס וראשונים ה"ה בכלל 'ועצומים כל הרוגיה'."** ע"כ. וכעין זה כתב המהרש"א (חידושי אגדות סוטה כב. א.) **"ובדורות הללו אותן שמורין הלכה מתוך שו"ע והרי הם אין יודעין טעם הענין של כל דבר אם לא ידקדקו מתחלה בדבר מתוך התלמוד שהוא שימוש ת"ח וטעות נפל בהוראותם והרי הן בכלל מבלי עולם ויש לגעור בהן".**

ומ"מ לגבי מה שכתב שישנו דיוק בגמרא ממה שכתוב **"שער באשה ערוה"** שמהמילה **"באשה"** אפשר ללמוד דהיינו דוקא שמחובר וכו'... דיוק זה דחוי הוא לחלוטין מאותה גמרא עצמה **"א"ר יצחק טפח באשה ערוה"** ולפי דיוקו של הרב קעניג יוצא כי אשה שתכסה את כל גופה בבגד דמוי עור בצבע הגוף יהיה הדבר מותר שכן המילה **"באשה"** מורה שדוקא כאשר העור מחובר בבשרה ממש אסור אבל תלוש שפיר דמי, ודברים אלו בטלים מאליהם, ופשוט.

קיב. הגאון רבי יוסף שלום אלישיב שליט"א, חבר בית הדין הרבני הגדול בירושלים, מגדולי דורנו, בוידאו שפורסם בתקשורת מפגישתו עם כמה ת"ח, אמר שפאה היא כיסוי ראש לכתחילה ולא בדיעבד. וזה לשונו: לשאלת השואל "רוב בנות ישראל הכשרות נוהגות בפאה. זה בסדר גמור או לא"? ענה הרב "יש פאה שהיא כשרה, ויש שהיא לא כשרה". ושוב הקשה השואל, "זה בסדר גמור או לא? זה לכתחילה או לא"? ונענה "היה פעם גדול הדור... כאשר הגיע כאן לארץ, התנו עמו ואמרו לו 'הסכת ושמע, רבי, בירשלים לא הולכים עם פאה'... הוא אמר, אם כן אני לא נוסע לירושלים, אני נשאר כאן. הם הסכימו והוא עלה לירושלים עם הפאה. מה, ר' איצלה גר עם אשה בדיעבד? אבל הפאה של אשתו היתה כשרה למהדרין" (ובסוף שיחתו שם דיבר נגד הפאות האסורות לשיטתו, שיש בזה פריצות, ואף הראה בידו על מקום הנחת התפילין, כמראה על אריכות אותן הפאות האסורות).

והנה בספר "חן וכבוד" הובאו דברי הגריש"א מתוך שיחה בביתו אלא שגם כאן כרגיל הושמטו הדברים באופן נוראי וראינו להביא כאן את ההתייחסות השלמה של הגריש"א לפאה הנכרית ממה שנאמר שם באותה פגישה וז"ל: "אבל הצרה של הפאות, איך אפשר לתקן את זה, זה כבר מושרש, גדולים וטובים והולכים עד כאן [והראה בידו במקום הנחת תפילין], עם הפאות הזה, ממש פריצות שאין כמוה... **<u>זה התחיל מהגדולים... ראשי ישיבות, גדולים וצדיקים, כולם נכשלים בזה... זה לא סתם מן השוק נכשלים בזה, ממש צדיקים גמורים, גם האשה היא צדקנית, אבל זה...</u>**". ודברים אלו נאמרו מעט אחר דבריו המפורשים אותם אמר **<u>ברבים</u>** בשיעורו היומי בבית המדרש תפארת בחורים וז"ל (תרגום מדויק מאידיש וניתן לשמוע את הדברים בטל' 0732338800): **"אף שיש חילוקי דעות אם מותר או אסור, אבל בודאי אם הולכים כמו פרוע ראש, כמו שיש כאלו שהולכות, עוברים איסור גמור. <u>כל הנדון הוא אם הולכים כמו הפאות שלפני מאה שנה, זה בודאי אפשר, ואפילו קצת יותר יפה, אבל שלא יהיה כמו שהולכים היום.</u> כל אלו שהולכות היום "כמו שצריך", זה נראה כשיער שלה לגמרי, <u>בודאי שזה אסור,</u> את זה אף אחד לא התיר"**. והוסיף שם שפאות אלו הם ממש ערוה ואין שום נ"מ בינם לבין גילוי ראש וכשנשאל שם שהרי התירו גם פאה משיער שלה, לא הבין כלל את השאלה, והיינו כנ"ל דאין לזה שום קשר.

ולכאורה הדברים פשוטים וברורים ולא משאירים שום מקום לספק, אלא שה"חן וכבוד" בא להסביר לנו הקוראים שמה שהגריש"א במהלך השיחה בביתו סימן בידו על מקום הנחת תפילין כוונתו בזה היתה לרמוז לשומעי לקחו כי הוא חוזר בו מכל מה שאמר עד כה ולהציב גדרים חדשים לחלוטין ולומר שדווקא אלו הפאות (המגיעות עד מקום הנחת תפילין!!! כאמור) הם הפאות האסורות (ומי יודע מה היה ה"חן וכבוד" טוען אילו היה הגריש"א זצ"ל היה קושר את שרוכי נעליו באותה העת...) בעוד שהפאות שהינם קצרות מאורך זה כשרות הם למהדרין (?!) ולחיזוק העניין סיפר את המעשה על אשתו של הגר"א בלזער ז"ל (שעלתה לארץ לפני יותר ממאה שנה!!), ועדיין צע"ג מה ראה הגריש"א לספר על צד להיתר בפאה נכרית דוקא בסיפור מלפני יותר ממאה שנה (אחר וכאמור בשיעורו היומי אמר מפורשות כי כל ההיתר הינו על פאות כמו מלפני מאה שנה כנ"ל) וכי חסרות כיום נשות רבנים אשר מהם אפשר להביא ראיה?!

והתשובה הינה בגוף הדברים ממש ממה שאמר **"ראשי ישיבות, גדולים וצדיקים, <u>כולם נכשלים בזה...</u> זה לא סתם מן השוק נכשלים בזה, ממש צדיקים גמורים, גם האשה היא צדקנית, אבל זה..."** והיינו ממש כדבריו בשיעורו היומי שכל ההיתר הוא על לפני מאה שנה אבל בפאות ימינו בזה **"כולם נכשלים..."** ואפילו צדיקים גדולים ונשות רבנים כולם נכשלים בזה.

והדבר פשוט כי כל כוונת הגריש"א ז"ל שמה שהראה על מקום הנחת תפילין היתה לתאר את גודל ההתדרדרות בעניין הפאות (בזכות ה"חן וכבוד" ורבותיו כמובן) והדברים פשוטים וברורים, וגם מה שהביא ראיה מאשתו של ר' איצל'ה אינו סותר כלל לדבריו הברורים בשיעור שמסר לרבים כאמור והיינו שכל מה שהתירו זה כמו לפני מאה שנה ואפילו קצת יותר יפה, (ולגוף הראיה יעויין מה שכתבנו לעיל בנידון אשת הגר"א בלזר) ומ"מ נלמד מכאן כי להגריש"א זצ"ל היה פשוט כי

ישנו חילוק בין פאות ימינו לפאות מהעבר ולא ס"ל הפלפולים התמהוניים של ה"חן וכבוד" ורבותיו שמנסים להוכיח כי למעשה כי גם מלפני מאות שנים היה ניתן להשיג קאסטם.

ולחידוד הדברים ראינו להביא כאן עוד מדברי הגריש"א ז"ל ממקורות אותם "שכח" המחבר לציין בספרו "חן וכבוד":

"נשאל רבינו הרי מצוי שיוצאות קצת שערות במטפחת, והשיב דמנלן דבפ"נ אינו כן, והוסיף שאף אם יהיה כן שהמטפחת זזה ולא הפאה, מ"מ מטפחת עדיף, כי בדר"כ מה שמתגלה מהמטפחת הוא רק השערות שבצדדים שזה רק חומרא, אבל פ"נ הוא מחלוקת בעיקר ההלכה. וסיים שהאומרים שפ"נ עדיפא על מטפחת "הם דברים בטלים" (דברי הגר"מ קארפ מתוך הספר "אשרי האיש" פט"ז א"ב)

"ומה נאדר היה המראה בשבוע זה, כאשר באו קבוצת נשים קמיה דמרן עט"ר הגרי"ש אלישיב שליט"א ובישרו לו אשר נשים רבות בימים אלו קיבלו עליהן לילך אך ורק עם מטפחת המכסה כל הראש, ומרן שליט"א הרעיף עליהן ברכות ועודדן שימשיכו לחזק בנות ישראל בכך... וגם אני הייתי באותו מעמד ואמר לי מרן שליט"א שאני יכול לפרסם הדברים" (הגר"מ קארפ שליט"א - במכתבו - סיון תשס"ד)

"כיסוי הראש... של נשים הוא ענין שזה ערוה שמביא לידי הרהור" ("הערות במסכת כתובות") וזה דלא כה"חן וכבוד" שטוען בעיקשות דאין בשער משום הרהור.

הנה לפנינו אוסף התבטאויות מפיו ומפי כתביו של הגריש"א זצ"ל אשר מהם יכול להבין כל בר דעת כי פאות ימינו אסורות לחלוטין לשיטתו, ולא שזו דעתו האישית אלא טענתו הינה כאמור שאת זה **"אף אחד לא התיר"** וש"מ שאם ישנו כן מאן דהו שטוען להיתר אזי על פי דברי הגריש"א ז"ל הנ"ל הינו בגדר **"אף אחד"** וההולכת בפאות ימינו עוברת על איסור גמור והם בכלל הזוכות לתואר המחפיר "עוברת על דת יהודית". וראינו להוסיף עוד מעשה המחדד את גישתו של הגריש"א זצ"ל אפילו לפאות של פעם בנידון, והנה שאלה שהוצגה בפני הגריש"א בזו הלשון: "לאברך זה ישנו גיס החולה במחלה הונראה זו הפעם השלישית, וזקוק כעת להשתלת מח עצם, והמצב אינו פשוט כלל, אחותו של החולה, שהיא אשתו של השואל, מעונינת לקבל על עצמה קבלה חשובה לרפואתו והיא שוקלת להחליף את כיסוי ראשה מפאה למטפחת, אולם היא שואלת, היות וגם כעת היא חובשת פאה פשוטה סינטטית, שאינה משיער טבעי כמו שהלכו פעם, כמו שהסבא אומר, האם גם ביחס לפאה זו, החלפה למטפחת תיחשב כקבלה חשובה, או שעדיף לקבל עניינים אחרים, כגון שמירת הלשון וכיו"ב?

מרן זצ"ל השיב מיד בהחלטיות: "בודאי, בודאי, קבלה חשובה".

הנכד לא הרפה, וחזר שוב ושאל: "למרות שגם כעת היא חובשת רק פאה סינטטית לא משיער?"

ושוב השיב מרן זצ"ל: "בודאי!"

המשיך הנכד ופירט יותר את השאלה: "האם זה יכול להועיל לחולה?"

ושוב השיב מרן זצ"ל "בודאי!"

וכדי לקבל הוראהלמעשה הוסיף הנכד ושאל: "אז שתעשה זאת?"

ושוב השיב מרן זצ"ל: "בודאי!"

ומיותר לציין שאותה האשה אכן החליפה למטפחת והישועה המיוחלת לא איחרה לבוא. (השיחה הוקלטה והדברים הובאו בעלון החלפתי ונושעתי 2 מאת נפשנו – לפרטים- 025810763)

קיג. הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א, מגדולי דורנו, בספרו "שונה הלכות" (חלק א' סי' ע"ה ס"ק ב"ב) פסק כמשנ"ב שמותר ללבוש פאה במקום שנהגו. ובמענה לשאלתי כתב גם שפאה נכרית עדיפה ממטפחת המצויה כיום, וכתב עוד שאם המתבונן יכול להבחין שזו פאה ולא שיער עצמה, המנהג להקל. ובספר "אורחות רבנו הקהילות יעקב" (חלק ג' אות ס"ג) הביא שכך נהגו אם החזו"א, ואשתו, ואשת הסטייפלר, ולבשו כולן פאה נכרית:

"פאה נכרית אפילו דרכה לכסות אין בה משום ערוה, ומותרת לגלותה. ויש אוסרין. וכתב המגן גיבורים דאם אין מנהג

המקום שילכו הנשים בפאה נכרית, הדין עם המחמירים, וגם אסור לקרות כנגדן. ובמקומות שנהגו לילך יש לסמוך על המקילין. ומשמע שאפילו, בשיער של עצמה שנחתך ועשתה ממנו פאה מותרת, ובמגן גיבורים מחמיר בזה [כלומר בשיער עצמה]" (שונה הלכות).

ובאמת שיש כאן שגגה שכן המגן גיבורים לא כתב דברים אלו אלא הפמ"ג ויש נ"מ גדולה בעניין ואכמ"ל ויעויין בקובץ "תורה תבלין".

"אמר לי הגר"ח קניבסקי שליט"א, זקנתו הרבנית ע"ה, אמו של מרן החזו"א זצוק"ל, לבשה פאה נכרית, וכן הרבנית ע"ה זוגתו של מרן החזו"א לבשה פאה נכרית, וכן הרבנית ע"ה זוגתו של מו"ר זצוק"ל [בעל הקהילות יעקב] לבשה פאה נכרית (כמדומה שלבשו את הפאה בשבתות ימים טובים ובשמחות)" (אורחות רבנו הקה"יי ח"ג אות ס"ג).

ובאמת ממה שכתב **"כמדומה שלבשו את הפאה בשבתות ימים טובים ובשמחות"** נלמד שכל אותם נשים לא לבשו את הפאה מחמת "מסורת" או איזה אידיאל של כיסוי שערות באופן מוצלח יותר (כביכול) אלא פשוט כדי להתקשט (שכן הם לבשו אותם רק לחתונות), ובאמת זהו היה דור שהפוסקים שתקו על עניין הפאות כמבואר בהרחבה לעיל וממילא גם נשים צדקניות הלכו בפאות...

במענה לשאלת הגר"א פולק שליט"א, וזה לשונה: "אברך בן תורה מדקדק במצוות ובהלכה, ומחמיר בכל ארחות חייו יותר מכפי "חיוב" ההלכה, האם ראוי ונכון שיבקש מאשתו שלא תלך בפאה נכרית אלא במטפחת (במקום שאין הדבר גורם הפרעה לשלום בית וכדו'), והיא מוכנה לציית לו אלא אומרת שקשה לה לשנות ממנהג מקומה, אבל אם מבחינת ההלכה יש להחמיר, אפילו שאינו חיוב גמור היא מוכנה לעשות ככל אשר יאמר מרן שליט"א. והבעל טוען שיש להחמיר מכמה טעמים, א. כיון שיש הרבה פוסקים האוסרים. ב. יש אומרים שגם המתירים לא התירו בפאות של זמננו הדומות לשיער. ג. יש אומרים שגם הש"ג לא התיר אלא בחצר". ענה הרב בזה הלשון: "אין צריך להחמיר" (דבריו הובאו בקובץ אור ישראל כ"ב, וראה כאן בפרק י"ג).

ובאמת הדבר פשוט לכל בר בי רב כי לא שייך להשען על שמועה בעלמא שמאן דהו בא ומספר כי כך אמר לו הגרח"ק שליט"א ובלי שום פלפול וראיה וליחס לדברים איזשהו ערך הלכתי, וחס ושלום לקבל באופן זה דברים כ"כ מרחיקי לכת ובניגוד לדברי כל שאר הפוסקים, ודברים אלו פשוטים וידועים ולא היו צריכים להכתב.

והדברים איך שהם נכתבים צע"ג, כי למה??? למה לא להחמיר בדבר שהמוני פוסקים מגדולי הדורות אוסרים באיסורים חמורים מכמה וכמה טעמים?! למה לא להחמיר בדבר שכל שאר גדולי ישראל טוענים שבכלל על כל השו"ט אינה נוגעת לפאות ימינו האסורות לכ"ע?!...

במענה לשאלה שהובאה בספר "נזר החיים" (דף רי"ד), ענה הרב: "בשם החזון איש אומרים, שיש מעלה בפאה, משום שמכסה את כל השערות. ואה"נ, באשה שמקפידה שלא יצאו כל שערותיה אין שום עדיפות [אבל אין זה מצוי, והמטפחת מחליקה מידי פעם ונראה השיער. וכוונתו לאפוקי ממש"כ כמה מהפוסקים, שיש עדיפות מטעמים אחרים, כגון שלא יתן עינו באשה אחרת. המעתיק]. ויש אחרונים שמחמירים בפאה, כאן אצלנו לא נהגו להחמיר".

והנה המעתיק ראה להוסיף ביאור משלו בדברי הגרח"ק ולהאשימו כביכול ח"ו גם הוא סובר שכיסוי השער במטפחת באופן שמכסה את כל השער הינו דבר שלמעלה מכח אנושי, כאשר למעשה הגרח"ק שליט"א **לא כתב כדבר הזה**, ונראה דבהחלט ס"ל דשייך להזהר בדבר וכמו שרעייתו הרבנית קנייבסקי ע"ה היתה הולכת עם מטפחת כאשר רק קצה ראשה היה מכוסה בפאה שגם היא היתה נראית כמו שהיתה נראית, ומ"מ מדברי הגרח"ק יש לנו עוד ללמוד דהוא לא סובר לדברי ההבל של עזרן ורבותיו והיינו שכאשר האשה הולכת בקאסטם יש בדבר בכדי לגדור את בעלה ע"מ שלא יתן עיניו באשה אחרת, שכן אילו היה סובר כן אזי אפילו אם האשה היתה מכסה ראשה במטפחת כדין מן הראוי היה ללכת בקאסטם ובכדי להציל את בעלה מפגם הראות, ומדלא כתב כך ע"כ דלא ס"ל.

במענה לשאלה שהובאה בספר "שערי דן" (כת"י, הובא בקובץ "אליבא דהלכתא" ח'), וזה לשונה: "האם יש להחמיר שלא ללבוש פאה נכרית". ענה הרב בזה הלשון: "אצלנו בליטא בדרך כלל לא הקפידו על זה, לבד מהחסידים שחלק מהם הקפידו. ואף מי שאין לו מסורת ע"פ דין אינו חייב להחמיר, דבמשנה ברורה (ע"ה, ט"ו) כתוב שבמקום שנהגו להחמיר שלא ישנו

את המנהג שלהם, לא יותר מזה, על כן ע"פ דין אפשר להקל".

מנהג אמו של החזו"א בענין זה ושכרה הגדול. אגב, בלקט „אימרות ועובדות" מאת ר"מ שנפלד („דגלנו", גל' קל"ג/ל"ד, חשון־כסלו תש"ך) הובא הסיפור דלהלן: „רבינו הק' נתן את הסכמתו לשידוך עם משפחה מיהודי ליטא, למרות שהאם לא כסתה את ראשה, ולא הסכים לשידוך במקרה דומה עם משפחה מיהודי הונגריה, אע"פ שהאם הבטיחה לכסות את שערותיה בעתיד, והסביר כי אצל יהודי ליטא נפוצה קלקלה זו גם בקרב שומרי תורה ומצוות ואילו יהודי מהונגריה שפרץ אותו גדר־צניעות סימן שהוא מיקל ראש גם בשאר גופי תורה".

ובאמת על אף גדולתו של הגר"ח קנייבסקי שליט"א תורה היא וללמוד אנו צריכים, (וחוץ ממה שדברים אלו אינם אלא שמועה בלבד) מ"מ ראוי לציין שבליטא היה נפוץ שאפילו נשות בני תורה לא היו מכסות את ראשן, וממילא פשוט שכל הנהגת הפאה היתה פתרון בדיעבד לאור המצב כמובא רבות לעיל, וכמו שלא ניתן ללמוד מהנהגתם לענין זה שמותרות הנשים לגלות את ראשן ברה"ר הוא הדין לא שייך ללמוד לעניין הפאה הנכרית, וראינו להביא כאן את דברי החזון איש זי"ע לגבי המצב בליטא מועתק מתוך הספר "פאר הדור" ח"ג עמ' י"ח שם בהערה 26 "בלקט "אימרות ועובדות" מאת ר"מ שנפלד הובא הסיפור דלהלן: **"רבינו הק' [החזו"א] נתן את הסכמתו לשידוך עם משפחה מיהודי ליטא, למרות שהאם לא כסתה את ראשה, ולא הסכים לשידוך במקרה דומה עם משפחה מיהודי הונגריה, אע"פ שהאם הבטיחה לכסות את שערותיה בעתיד, והסביר כי אצל יהודי ליטא נפוצה קלקלה זו גם בקרב שומרי תורה ומצוות ואילו יהודי מהונגריה שפרץ אותו גדר צניעות סימן שהוא מיקל ראש גם בשאר גופי תורה"** והנה לנו גילוי דעת מהחזו"א על המצב בליטא ואם כן אינו מובן כיצד ניתן ללמוד מהמציאות שם לעניין היתר בימינו וראינו להעתיק כאן תשובה שהובאה בעלון אליבא דהלכתא בעניין זה ואלו הדברים:

"הנה ידוע ומפורסם שבעשרות השנים שלפני השואה רוב נשות אירופה [ובפרט בליטא] לא כיסו כלל את ראשן, והדבר מבואר במקומות רבים, ב'ערוך השולחן' סי' עה ס"ז כ': "ועתה בואו ונצווח על פירצות דורנו בעוה"ר, שזה שנים רבות שנפרצו בנות ישראל בעוון זה והולכות בגילוי הראש", וכ"כ ה'בן איש חי' פרשת בא אות יב: "הנשים בערי אירופה שדרכן לילך תמיד פרועי ראש מותר לקרות כנגדן כיון דכל הנשים דרכן בכך", ובשו"ת מהרש"ם ח"ד סי' קלח כ': "לדעתי יוסיף באות ג' הערה ואזהרה רבה להנשים ההולכות בשערותיהן פרועי הראש שהיא איסור תורה... ואם כי היה ראוי לייחד בשביל זה מודעה מיוחדת באריכות דברים, אבל יען שידעתי שכבר נפרץ הגדר בגליל הזה ונתפשט מאוד, וכמעט אבדה כל תקוה בלבי להועיל, לזאת ידי עצורות...", וכן מרן הח"ח זצ"ל במכתבו משנת תרפ"ד התאונן על כך וז"ל: "וכהיום בעוה"ר נתפרץ הדבר מאד מאד והיצה"ר מפתה לנשים לילך פרועי ראש בלי שום כיסוי". [וגם בתקופות קודמות יותר מצינו כן, עי' בס' 'דברי שאול' להגרי"ש נתנזון פ' נשא וז"ל: "ועי' רש"י שכתב שהיו רגילות אף הנכריות הנשואות שלא לצאת בראש פרוע ע"ש, ובעונינו נתקיים בנו מאמרם כמתוקנים שבהם לא עשיתם"]. וע"ע מש"כ בס' 'דברי בן שלמה' להגרב"ז יעקובזון זצ"ל עמ' שו: "הייתי בעיר גדולה בלטויה, וביקרתי שם את הרב, ואשתו כיבדה אותי בכוס יין, ולא רציתי לשתות מפני שערה המגולה, והרב גער בי מאד, ואמר לי שרבות מנשי רבני ליטא הולכות כן". ובספר 'לעבדו בלבב שלם' (תולדותיו של הגה"צ רבי זיידל אפשטיין זצ"ל) עמ' 90 מסופר שכ"כ היה קשה אז לבני הישיבות למצוא שידוך שתסכים לכסות את ראשה (בפאה) עד ש"גדולי הדור וראשי הישיבות הנחו את התלמידים שכיון שאין ברירה שלא יעשו מכך תנאי" ויסכימו להנשא עם אשה שתלך בגילוי ראש!"

ואחר שכך היה המצב אז באירופה, איך יתכן ללמוד ממה שהכשרות כיסו אז את ראשן בפאה, הלא גם לזה נדרשה הקרבה ומסירות רבה! ולכן פשוט וברור שהרבנים העדיפו שלא להביע שום התנגדות לחבישת הפאה, כדי שלכה"פ יכסו בפאה ולא ילכו בגילוי ראש. [א"ה - וכמו שמובא להדיא באפיקי מגנים לעיל (מובא בסימן ע"ה בחלק הביאורים) שאע"ג דס"ל דפאה נכרית אסורה כתב להציע לנשים לכסות ראשם בפאה נכרית כיון שבזה אפשר שישמעו] **ועי' בס' 'מנחת שבת' סי' פד סקכ"ח, שאף שהביא דברי ה'שדי חמד' כנגד חבישת פא"נ, כ' בזה"ל: "והנה במדינתנו פשט המנהג ללבוש הפאה נכרית אפילו בין הנשים הכשרות, והלואי שכל הנשים ילבשו הפאה נכרית הנ"ל ולא יבואו לגלות שערותיהם כמו שפשטה המספחת בעוה"ר בין הרבה נשים שבזמנינו שאפילו הנשואות הולכות פרועי ראש ר"ל". וכ"כ בשו"ת רבי עזריאל הילדסהיימר אה"ע סי' לו: "ובאמת בסוף התשובה (של ה'תשובה מאהבה') סיים בדברי מוסר שלא תצאנה הנשים בפ"נ להדמות ליוצאות בשערן של עצמן, ועתה פשתה ההיתר בזה, והלואי שיאחזו הכל בזה שלא להכשל בפריעת ראש**

דאורייתא". וכ"כ בשו"ת סתרי ומגיני ח"ב סי' מד. וכן ראיתי מובא בשם הגה"צ רבי יוסף ליס זצ"ל בזה"ל: "במקומינו לא רצו הנשים לכסות שיער ראשן, ואפילו פאה נכרית לא הסכימו לחבוש, כי הפאות היו נראות כגוש שיער נוקשה ומגושם, ומי שהסכימה לחבוש פאה נכרית היה זה מצד יצר הטוב, כי פאה של זמנם היתה מכוערת וגרועה הרבה משיער". וא"כ איך אפשר ללמוד מהנהגת הנשים הכשרות אז שד"ז הוא לכתחילה? [וכבר משלו בזה משל, למקום שנפרץ בו ענין התפילה עד שלא היו מתפללים כלל, והיו יחידים שהיו מתפללים ביחידות, וכמובן שבהתאם למצב ולמושגים הם היו נחשבים לצדיקי העיר המקפידים על תפילה במסירות נפש, הניתן להזכיר זאת כאשר דנים על תפילה בציבור ולטעון שאדרבה האנשים הכשרים התפללו ביחידות וכו'?!] וגם מהנהגת נשות גדולים בזה צ"ע אם אפשר ללמוד מזה, ועי' בס' 'עובדות והנהגות לבית בריסק' ח"ב עמ' מז וז"ל: "ראיתי בכתביו של גאון אחד שליט"א, ממקורבי מרן הגרי"ז זצ"ל: על דבר פאה נכרית הגיב מרן ואמר אף שההיתר קלוש, הנח להם לישראל וכו'", הרי דאף דס"ל דההיתר קלוש מ"מ נהגו כן בביתו ובמשפחתו, [וס"ל די"ל בזה 'מוטב יהיו שוגגים ואל יהיו מזידים'], וע"ע בקובץ 'אוצרות ירושלים' תשל"ד חלק קמ"ז עמ' תשמו מש"כ הרה"ג רבי אלעזר בריזל זצ"ל: "והנני מצאתי חוב לפרסם היות וכשנפגשתי עם המחבר שליט"א ודיברנו פא"פ אז אמר לי כי הוא יודע שאשת רבינו בעל חפץ חיים יצאה בפאה נכרית, ועל זה הנני מפרסם מה ששמעתי מפי הרב צבי זקס שליט"א נכד רבינו בעל חפץ חיים, ששמע מפי הסבתא שלו, שבעלה הוא רבינו זצ"ל הזהירה בפירוש לא לצאת לחוץ בפאה נכרית בלי שום מכסה", הרי דיצאה בפא"נ מגולה שלא על דעת בעלה, [וכנ"ל דבהתאם למצב אז היה נצרך מסירות נפש ממש לכסות הראש במטפחת]. וע"ע מש"כ בס' "נימוקי אורח חיים" (לבעל מנח"א ממונקאטש) סי' עה: "וראיתי ג"כ לגדולי אחרונים בזמנינו שכתבו ג"כ בהרבה תשובותיהם שיש לגדור גדר שלא לילך בהשערות נכרית... ולא הארכתי לקלקל בדבריהם כי בעוה"ר רבים מהם בעצמם היינו הם ונשותיהם ובנותיהם לא נזהרו בזה כלל".

עד כאן הדברים מתוך קובץ אליבא דהלכתא ויעויין עוד בדברי הגרר"י דידובסקי בספרו מחניך קדוש במה שכתב שם עמ' ט' וז"ל – **"בעקבתא דמשיחא <u>מצוי גם בת"ח ויראי שמים</u> שיש להם נשים שאינן צנועות כבנות ישראל הכשירות <u>ואין ללמוד ממנהגן כלל</u>"**, ועוד יש להליץ בזה את דברי הגריש"א ז"ל שאמר בשיחה שתועדה בביתו כנ"ל לעיל **"זה התחיל מהגדולים... ראשי ישיבות, גדולים וצדיקים, כולם נכשלים בזה... זה לא סתם מן השוק נכשלים בזה, ממש צדיקים גמורים, גם האשה היא צדקנית, אבל זה..."**

במענה לשאלתי, וזה לשונה: "מה דינן של פאות שאינן ארוכות מאוד או פרועות, אך עשויות משיער טבעי ומראה טבעי להן. האם מותר לנשים נשואות ללובשן?" ענה הרב בזה הלשון: "אם זה נראה ממש כשערה, ואי אפשר להבחין, יש להחמיר".

מה בדיוק הגדר?! מה בדיוק נחשב "נראה כשערה וכו'..." ומה נחשב **"נראה ממש כשערה"** הרי פשוט שכשאין גדר מדוייק ממילא כל אחד אומר מה שהוא רוצה ומסביר באופנים שונים ומשונים מה פירוש הדבר, כאשר למעשה כל הפאניות מפרסמות בצורה הבוטה ביותר שהפאות שלהם כולם נראות טבעיות לגמרי וכו'... ומ"מ יוצא מדבריו כי הגדר שטוענים רבים כי מה שצריך הבחנה בהאם מדובר בפאה או לא זה קיים במילא במה שלמעשה "כולם יודעים שזו פאה" כיון שכיום "כולם הולכות עם פאות" גדר זה איננו כלל אליבא דהגר"ח קנייבסקי שכן כתב בפירוש שאם **"לא ניתן להבחין"** ובפאות של ימינו אף אחד לא יכול להבחין כידוע לכל מודה על האמת (ואין הכוונה הבחנה ע"י בדיקת מעבדה) וממילא פאות ימינו כולם אסורות לשיטתו.

ומי שרוצה לעמוד על האמת ינסה להכנס לגר"ח קנייבסקי עם פאה כמו שעוד בקושי שייך להשיג היום, דהיינו מאותם פאות שהיה מצוי אולי לפני עשר שנים ויגלה את האמת המצערת והיא שלשיטתו אפילו אותם פאות אסורות מעיקר הדין, אלא שהוא עדיין סובר שהנשים ברחוב מסתובבות עם פאות כמו מהתקופה של החזו"א, וכדברים אלו מעידים רבים שנכנסו אליו כנ"ל וגילו כדבר הזה וביניהם הרב מוצפי, הרב סופר, וכן ישנה הקלטה של הדבר כיצד מציגים בפניו פאה סטנדרטית והוא אומר שהיא אסורה וכשאומרים לו "כולם ככה" אז הוא השיב אז כולם אסורות, וניתן לשמוע כיצד הוא משיב שכולם אסורות בלי בכלל להבהל ומשמע שאין הדבר מופקע בעיניו...

במענה לשאלתי, וזה לשונה: "רוב ככל הפאות ניתן להבחין אם היא פאה או שיער עצמה, ע"י כמה סימנים: א. הפאה גבוהה

יותר משיער עצמה. ב. הפאה מבריקה יותר משיער עצמה. ג. רוב תסרוקות הפאות הצנועות, הן ישרות ולא מקורזלות, וניתן לזהות פאה ע"פ התסרוקת, ובפרט שרוב הרווקות הולכות בשיער אסוף כתקנון בתי הספר והסמינרים. ד. המתבונן יכול לראות שאין שרשי השיער יוצאים מהראש. האם גם בפאות אלו היתה כוונת כת"ר שיש להחמיר?" ענה הרב בזה הלשון: "אם המתבונן יכול להבחין, המנהג להקל".

אינו מובן מאיפה הגדר הזה נולד?! ואיזה היתר בעולם יש לאדם זר להתבונן באשת איש כדי לברר האם **"אין שורשי השיער יוצאים מהראש"** ונראה מאוד שהדברים הם זיוף, וכל הנראה שהוצגה בפני הגרח"ק שאלה בנידון שונה והועתקה לנידון דידן, ויעויין בדברי אבי הגרח"ק שליט"א, הסטייפלר זצ"ל בקריינא דאגרתא ח"ב קכד במה שכתב לאחד שכתב לו שקשה להבחין בפאה האם היא משערותיה וכו'... וכתב הוא ז"ל – **"אני מתפלא מנין ידע כבודו שכן הוא הלא הסתכלות אסורה** וגם ממ"נ אם הפ"נ נעשה באופן שא"א להכירו מנין ואיך הכיר שזהו פ"נ אולי זהו פרוצה!!!"ונראה דהיה פשוט לו דלא שייך להתבונן ולבדוק האם **"שרשי השיער יוצאים מהראש".**

וראינו להעתיק את תשובת הסטייפלער הנ"ל בשלמות לתועלת הרבים **"מכתבו קבלתי והנה חפשתי בתשובת מהריל"ד ז"ל ולא מצאתי מש"כ מעל' בשמו... ואם אמת הוא שנמצא הוראה לאיסור בספר הגרי"ל דיסקין ז"ל עצתי הוא שיפרסם מע"כ דברי הגרי"ל דיסקין ז"ל ככתבו וכלשונו, ואם נמצא אחד מלאלפים אשר יה' ציית וכמובן לעשות מלחמה עם זוגתו לקול אחד מחכמי ורבני הדור כל שכן וק"ו שיציית לדברי הגרי"ל דיסקין ז"ל! נכון שיתקשר מעלתו עם הרב ר'... בירושת"ו אשר הוא מתעסק לזכות את הרבים בענינים אלו. הדו"ש יעקב ישראל קניבסקי"** ע"כ.

ואלו דברי הגריל"ד (קונטרס אחרון אות רי"ג) **"עיין שלטי גיבורים פ' במה אשה, דבשער תלוש שרי, ונ"ל דדוקא בגוונא דניכר לכל שלא נעשה משער של עצמה, אבל בלא"ה ודאי אסור! כדקיי"ל לאסור בדם דגים ובכמה דוכתי, משום מראית העין. ובפרט לענין איסור ערוה, שהוא חשש הרהור גם בלא"ה י"ל דשם רק לחצר אמרו ובאינה מעורבת אבל לרה"ר עדיין מנ"ל!"**

ונלמד מדבריו א. דבעינן שיהיה ההיכר ניכר לכל. ב. בנוסף ישנו חשש למראית העין מטעם של הרהור והיינו דס"ל דישנו חשש הרהור בשער ודלא כמו שמנסה עזרן לחדש בתוקף שהדבר אינו במציאות. ג. המהריל"ד אינו מוצא ראיה דהנידון הינו ברה"ר אלא רק לחצר (וצ"ע אי ס"ל כן בדעת הגמרא או אפילו בדעת הש"ג).

ובמענה לשאלתי, האם להלכה ולמעשה יש עדיפות לפאה נכרית על המטפחות המצויות בזמן הזה, וכפי שהובא בספר דינים והנהגות מהחזו"א? ענה הרב בזה הלשון: "יתכן". (ויש לציין כי בקובץ "אליבא דהלכתא" הנ"ל, כתב הרב אברהם חיים שציגל: "פעם אחת אמר לי מרן [הגרי"ח קניבסקי] שליט"א, שכשכותב "יתכן", הכוונה שכך נראה לו יותר. וכן הביא בשם מרן בספר נקיות וכבוד בתפילה").

ובאמת כל מי שיש לו איזה יד או רגל בהלכה יודע שלתשובה כזו אין שום ערך מבחינה הלכתית, מה הפירוש **"יתכן"** ומאיפה נלקח הגדר, ומה פתאום צריכים אנו לדייק בדברי אחד הפוסקים החיים איתנו כיום כאילו היה זה פירוש רש"י על החומש, ולנסות לדקדק שאם הוא אומר יתכן פירושו שכך נראה לו יותר כאשר כל הדברים אינם אלא בגדר שמועה של מאן דהו שמעיד שכך אמר לו וכו'... ומה כ"כ מסובך לתת גדרים ברורים לדבר הזה שכולם נבוכים בו וכולם מתווכחים מה היא דעתם של הפוסקים **החיים בימינו**, מהמעט שבמעט של ההתייחסות שלהם לנושא חמור זה, וכאמור כל מי שיכנס עם פאה בת ימינו לגר"ח שליט"א יגלה את האמת המרה והיא שלמעשה כל פאות ימינו אסורות לשיטתו...

ובספר "מאיר עוז" (סי' ע"ה סעיף ב' אות ב') כתב, "וכן הורה לי הגר"ח קניבסקי שליט"א, כששאלתיו אם ראוי לי להחמיר בזה, ונקט לשון המשנה ברורה, ושבמקומותינו המנהג ללכת עם פאה, והוסיף שאשתו של החזון איש הלכה עם פאה, וכן אמו אשת הקהילות יעקב, וסבתו, וכל נשות ליטא, הלכו עם פאה, ובוודאי שלא היו עושות דברים שאינם לכתחילה".

ובנוסף לכל מה שמובא לעיל בדבר לימוד מהנהגת נשות ליטא שלא רק ש**"היו עושות דברים שאינם לכתחילה"** אלא עוד עברו על איסורים גמורים, עוד יש להעיר ממה שנקט לשון המשנה ברורה אינו מובן הרי לשונו הינה העתק דברי הפמ"ג ואפילו אם נסביר את הפמ"ג לעניין רה"ר (ודלא כמו שטענו רבים וטובים וכמו שעולה מדבריו באם לבינה שכל דבריו שם לא נאמרו אלא לענין ק"ש) מ"מ לשונו הינה **שבדיעבד** יש על מי לסמוך ואיך יתכן להפוך את זה להיתר גמור

לכתחילה בלי שום פקפוק בעוד שכמה וכמה בעלי הוראה גדולי ישראל אוסרים את הדבר ואפילו מדאורייתא, וכל שאר גדולי ישראל זועקים כי פאות ימינו אינם מה שהיה פעם ורק בשם הגרח"ק שליט"א ממשיכים לטעון כי אין שום בעיה, דבר שמגלה לנו שלמעשה הוא אינו מודע כלל למצב ברחוב וכמו שידוע לגבי הגרח"ק שכמעט (או אפילו בכלל) אינו מוציא עיניו מד' אמותיו, ורק מתלמידיו שאינם חשים לכבודו מוצאים אנו הוראות כעין אלו כביכול בשמו.

ר"ל שאומרים כך מתנהגים בני תורה, ואין בזה שום תירוץ אפי' רואין אנשים מזלזלים בזה [או שמדברים במקום שאסור לדבר] ואפי' אנשים חשובים דממ"נ אם יש להם טעם בזה (ומסתמא צריך לדונם לכף זכות שיש להם טעם) אין הטעם שייך אצל אחרים ואם אין להם טעם בודאי גם הם יענשו על זה ולא עוד אלא שאתה גורם להם שיענשו גם עבורך שהכשילו אחרים, והעיקר שבכל דבר צריך לראות מה כתוב בתורה ובשו"ע וזהו רצון ה' והמזלזל בזה הוא בכלל אפיקורוס ח"ו ולעוה"ב לא יקבלו כלל תירוץ זה שראו אחרים מזלזלים בזה.

עמוד מס 102 ארחות יושר: קנייבסקי, שמריהו יוסף חיים בן יעקב ישראל<<מחשבה ומוסר,>> (3)[] הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ובכלל מה שמספרים בשם הגרח"ק שהוא כביכול מתיר על סמך מנהג הנשים בליטא אינו מובן בהתייחס למה שכתב הגרח"ק עצמו באורחות יושר (ערך תפילה) וז"ל **"ואין בזה שום תירוץ אפי' רואים אנשים מזלזלים בזה... דממ"נ אם יש להם טעם בזה... אין הטעם שייך אצל אחרים <u>ואם אין להם טעם בודאי גם הם יענשו על זה</u>, ולא עוד אלא שאתה גורם להם שיענשו גם עבורך שהכשילו אחרים, <u>והעיקר שבכל דבר צריך לראות מה כתוב בתורה ובשו"ע וזהו רצון ה' והמזלזל בזה הוא בכלל אפיקורוס ח"ו</u> ולעוה"ב לא יקבלו כלל תירוץ זה שראו אחרים מזלזלים בזה"** וכאמור סוף דבר מי שירצה לעמוד על האמת ינסה להכניס בפני הגרח"ק פאה מפאות ימינו ויראה בדיוק מה הוא דעתו לגבי ההולכות כן, ויבין עד כמה גדול החורבן שיוצר עזרן (וכדוגמתו) בספרו "חן וכבוד".

קיד. הגאון רבי ניסים קרליץ שליט"א, ראב"ד בבני ברק וראש כולל חזון איש, בספרו "חוט שני" (חלק ג' בקונטרס על שו"ע אה"ע סי' כ"א הנדפס בסוף הספר), פסק להתיר גם פאה נכרית הנעשית משיער עצמה, ע"פ הרמ"א והמשנה ברורה:

"ונראה דהא דבעינן ב' כיסויים לשיער שבראשה, דהיינו מלבד הקלתה שעל ראשה בעינן נמי רדיד עליה, אין פירושו דיש דין שיהיו שערותיה מכוסים בב' כיסויים, אלא הפירוש דבכיסוי אחד נראה עדיין צורת השערות, ובזה סגי לדת משה, אבל דת יהודית היא שלא יראה אף צורת השערות, אף שהן מכוסות, ולכן אם יש עוד כיסוי עליהם לא נראה גם צורת השערות. ולפ"ז אם הכיסוי ראש הוא באופן שלא נראה כלל גם הצורת שערות, וכגון אם המטפחת נפוחה וכיו"ב, סגי בהכי, ודוקא כשכל השערות מכוסות היטב. וכן לפ"ז אשה הנוהגת לילך עם פאה נכרית, כיון שהפאה מעובה סגי בכיסוי זה של הפאה, ודוקא בתנאי כשכל השערות מכוסות היטב.... ובמשנה ברורה הביא מהזוהר שהחמיר מאוד שלא יתראה שום שיער מהאשה, משום דגרמה מסכנותא לביתא וכו', לכן אשה כשרה שרוצה שח"ו לא יגרם מסכנותא לביתה וכו', צריכה להיזהר ולהקפיד שלא יתראה שום שיער משערות ראשה. ודע עוד דמה שאמרו שיער באשה ערוה, היינו אף משהו מן השיער אף פחות מטפח, ומה שאמרו טפח באשה ערוה, היינו בבשרה, אבל בשערותיה אפי', במשהו הוי ערוה, ואסור לקרות ק"ש וברכות כנגד משהו מן השיער. וברשב"א היקל רק לענין השערות היוצאות מחוץ לצמתן וכנ"ל, וגם על זה החמיר בזוהר וכנ"ל. ולענין פאה נכרית כתב ברמ"א שם דמותר לקרות ק"ש כנגדה, וביאר במשנה ברורה שם דס"ל דעל זה לא אמרו חז"ל שיער באשה ערוה, וגם מותר לגלותה, ואין בה משום פריעת הראש, והיינו דמותר לצאת בה אפי' ברשות הרבים. ויש חולקין ואומרים דאף בפאה נכרית שייך שיער באשה ערוה ואיסור פריעת ראש, וכתב הפמ"ג דבמדינות שיוצאין הנשים בפאה נכרית מגולה יש להם לסמוך על השו"ע, ומשמע מיניה שם דאפי' שיער של עצמה שנחתך ואח"כ חיברה אותם לראשה, גם כן יש להקל, ובספר מגן גיבורים החמיר בזה [דהיינו שלדעתו אסורה פאה משיער עצמה, ומותרת רק משיער חברתה]. ואשרי מי שמדקדקת בצניעותה לכסות את ראשה לפי כל הדעות".

וכמו כן הגרנ"ק חתום גם הוא על מכתב הרבנים משנת תשנ"ו אשר כתוב שם כי הפאות נכריות בימינו (תשנ"ו) הינם <u>ברובם הגדול</u> אינם על פי גדרי הצניעות, וזה כאמור עוד בשנת תשנ"ו, וממילא נבין את דעתו לגבי פאות בימינו. ומעניין לציין שהגר"נ קרליץ היה מתלמידי החזו"א והדבר ידוע כי הגרנ"ק מצוי הרבה יותר עם הציבור ומודע הרבה יותר למצב ברחוב וכן מורה הגר"ח קנייבסקי שליט"א לשאול את הגרנ"ק בהרבה עניינים הנוגעים למעשה...

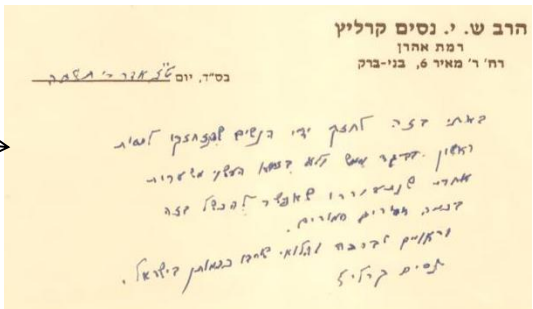
הרב ש. י. נסים קרליץ
רמת אהרן
רח' ר' מאיר 6, בני-ברק

לשון הגרנ"ק במכתב: באתי בזה לחזק ידי נשים שנתחזקו לכסות ראשן בבגד ממש ולא בכסוי העשוי משערות אחרי שנתעוררו שאפשר להכשל בזה בכמה אסורים חמורים וראויים לברכה והלואי שירבו כמותן בישראל

קטו. הגאון רבי יצחק עבאדי שליט"א, ראש כולל אוהל תורה, מתלמידי החזו"א והגר"א קוטלר זצ"ל, בשו"ת "אור יצחק" (אה"ע סי' ג'), כתב שטעם כיסוי הראש הוא שלא תהיה מנוולת, ולכן פאה בתסרוקת מסודרת ולא פרועה שמוסיפה יופי לאשה, שפיר דמי (ראה דבריו כאן בארוכה בפרק י"א):

"ובענין פאה נכרית לאשת איש אי שרי או לא, הנה לפי מה שכתבנו שכל הטעם של כיסוי הראש הוא שלא תיראה מנוולת, וא"כ בפאה נכרית הרי היא מקיימת מצוות הכיסוי שאינה נראית מנוולת, ואדרבה פאה נכרית הרי היא כקליעה, ובקליעה כבר הבאנו ראיה מהגמ' לעיל דזה נוי לאשה והיפך מניוול. ואף שמשמעות כמה ספרים נראה שטעם כיסוי הראש הוא כדי שלא להראות יופיה, הנה הוא טעות גמור, ומזה יצא להם שאם היא לובשת פאה נכרית יפה זה עוד יותר גרוע, וההיפך הוא האמת... והנה כתוב מפורש בגמ' (שבת צה.) ויבן ה' אלהים את הצלע, מלמד שקילעה הקב"ה לחוה והביאה אל האדם, ע"כ. הרי דהשערות כשהם קלועות הוי נוי, והרי היא מקיימת שני דברים, גם כיסוי הראש וגם שתיראה נאה, וכמו אלה שמכסות ראשיהן במטפחת או בכובע, וכידוע שגם באלה יש מכל המינים, יפים יותר ויפים פחות, ובוודאי שלא יעלה על הדעת לומר לאשה ללבוש מה שפחות יפה, וכל אשה עם הטעם שלה, והרי כל בנות ישראל בנות מלכים הן וראויות הן לאיצטלה היפה ביותר... והנה בספרי גדולי האחרונים כל אחד בדרכו הלך אם להתיר פאה נכרית או לאסור, וכדרך הת"ח. אלא מה שאני תמה על אלה שמרעישים עולמות ואומרים כל מיני דברים על הלובשים פאה נכרית, וכמעט עד קללות הגיעו, וגם עד לגירושין. ומה כל הרעש הזה, הלא יש הרבה מתירין מן הדורות הקודמים ומן הדורות האחרונים, וכולם צדיקים וקדושי עליון, ולמה האוסרים רוצים לכפות דעתם על כולם, והנח להם לבנות ישראל".

הנה לנו עוד היתר שאין בינו לבין השו"ט של הפוסקים בנידון דפאה נכרית ולא כלום, וכל הראיה הינה מדיוק בטעם המצוה ש**"כל הטעם של כיסוי הראש הוא שלא תיראה מנוולת, וא"כ בפאה נכרית הרי היא מקיימת מצוות הכיסוי שאינה נראית מנוולת"** ולפי הדברים צע"ג מה ראו כל גאוני עולם קמאי לדון בסוגייא מתוך ש"ס ופוסקים גמרות ערוכות במסכת שבת ברכות נזיר ערכין וכו'... וכיצד לא נתנו ליבם לכך שלמעשה ההיתר נלמד ב"פשטות" ממה שכתוב **"ויבן ה' אלקים את הצלע וכו'..."** וראינו להעתיק כאן מקצת ממה שנכתב בנידון בעלון אליבא דהלכתא אשר שם הגיבו בחריפות גדולה ביותר נגד מחבר "חן וכבוד" ופסקיו האומללים, ואלו הדברים:

"הביא המגיב מספר אחד שכתב שכל הטעם של כיסוי הראש הוא כדי שלא תיראה מנוולת וא"כ בפא"נ אדרבה מקיימת המצוה בהידור דהוא נוי לאשה וההיפך מניוול, [ולכאו' היה לו להוסיף ג"כ די"ל בזה "זה אלי ואנוהו - התנאה לפניו במצוות", ותן לחכם ויחכם עוד...], ואף שכמדומה שהשיבוש בזה ברור לכל, מ"מ אם יכלו דברים כאלו להיכתב מן ההכרח להעמיד הדברים על מקומם, דהנה בדבריו מבואר שיצא לו זה מדברי רש"י בכתובות עב. שכ' "מדעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל דאסור", וע"ז כתב "מפורש יוצא ברש"י שענין כיסוי הראש באשה כדי שלא תיראה מנוולת", והוקשה לו דמדעשתה כן להתנאות א"כ מבואר דהוא נוי ולא ניוול, וכ' ליישב ע"פ הגמ' בסוטה ט "היא קלעה לו את שערה לפיכך הכהן סותר את קליעתה", ומבואר דכשהשערות קלועות הוא נוי וכשאינן קלועות הוא ניוול, ואה"נ דבשערות קלועות אין טעם לאסור, שהרי זה נוי ולא ניוול, אלא דהתורה דברה ע"פ הרוב שאין השערות קלועות וגזיה"כ דאפי' הן קלועות צריכה לכסותם. עכ"ד.

ותמוה טובא איך לא שת ליבו לפירוש הפשוט שמבין כל לומד בדברי רש"י, שאת האיסור אנו למדים ממה שאנו רואים שנענשה על כך שגילתה את שערה <u>להתנאות</u> ומזה שנענשה על כך מבואר שאסור לעשות כן, וכן ביארו האחרונים, כ"כ ב'הפלאה' שם וז"ל: "ולפי' הראשון א"ש דמוכח מהעונש שעשתה עבירה בתחילה בגילוי ראשה", וכ"כ הגרי"פ פערלא בפירושו על סה"מ להרס"ג עשה צו וז"ל: "ובשלמא לפירוש הראשון של רש"י אפ"ל דביאור הדבר הוא דכיון דעבדינן לה הכי לנוולה מדה כנגד מדה כמו שעשתה להתנאות על בועלה מכלל דאסור, דאין עונש בלא אזהרה, וכיון שהעונש מפורש בקרא הרי זה כאילו האזהרה מפורשת בקרא... ועכ"פ מיהת כיון דחזינן שענש הכתוב עלה ש"מ דאסור לעשות כן", וכן הוא בבית יצחק סי' טז וכ"כ בשו"ת חסד לאברהם (לרבי אברהם תאומים, נכד ה'נתיבות') מהד"ת אה"ע

סי' פז: "פי' הראשון של רש"י ז"ל ד'דרשינן טעמא דקרא דה"ט דמגלה שערה שהוא מדה כנגד מדה על שעשתה איסור לגלות שערה לפני הבועל אלמא דאסור לגלות שערה", וכן מפורש ברש"י במהדורא קמא (הובא בהוצאת 'עוז והדר') וז"ל: "ואמרינן במסכת סוטה היא גילתה לו את ראשה לפיכך הכהן מגלה את ראשה, אלמא דלא היה לה לגלות את ראשה" (ולא הזכיר כלל ענין "ניוול"), וא"כ לפ"ז מבואר שמה שעשתה להתנאות זה בדיוק מה שאנו לומדים שאסור, היפך דברי הנ"ל. גם עצם לשון רש"י "דעבדינן לה הכי לנוולה כמו שעשתה להתנאות" מורה דעבדינן לה כמו שעשתה, ולא בהיפך ממה שעשתה...

עוד כ' שם הנ"ל לשיטתו וז"ל: "ובאמת כל הדין ששיער הוי ערוה, היינו דוקא כשעשוי קליעות או דומה לזה כמו שמשבח אותה הכתוב שם, ועיי"ש ברש"י בשה"ש בענין צמתך, אבל בסתם שיער הרי ראינו שאדרבה צריכה לכסותו מפני שזה גנאי לה ואין כאן הרהור". ולדבריו נמצא דאיסור פריעת ראש ודין שיער באשה ערוה הם דינים הפוכים זה מזה ביסוד דיניהם, דהאיסור לגלות שערותיה עיקר עניינו וטעמו הוא דוקא בשערות שאינן ערוה ואין בהם הרהור, ואילו שערות שהן ערוה ויש בהן הרהור אין טעם לכסותם ואדרבה היה ראוי לגלותם (דהוא היפך ה'ניוול' לשיטתו) אם לא משום גזירת הכתוב שאסר באופן כללי ולא חילק. <u>והשיבוש מבואר</u>. עד כאן תמצית הדברים מתוך אליבא דהלכתא וכאמור השיבוש מבואר.

קטז. הגאון רבי יהודה סילמן שליט"א, רב דקהל חסידים רמת אלחנן, ואב"ד בבית דינו של הגר"נ קרליץ שליט"א, בהסכמה לספר "כפתור ופרח", כתב שרבבות אלפי ישראל ובתוכם גדולי ישראל, נהגו להתיר בשופי ע"פ הוראת רבותינו גדולי האחרונים, והלובשות פאה עושות כדין:

"נתתי שמחה בלבי עת בא דודים, וזכיתי לראות את פרי תנובתו ותבונתו של ידידינו הרב הגאון רבי גרשון גולדשלגר שליט"א. גם נהניתי לשמוע ממנו, כי בדעתו לצאת בספר מיוחד אודות ההיתר של ה"פאה נכרית" לנשים, שכידוע היו בזה מנהגים שונים במדינות שונות, שמצד אחד היו מדינות שלימות ובהם רבבות אלפי ישראל ובתוכם גדולי ישראל, שהורו לאיסור בזה, אולם במדינות אחרות שגם בהם היו רבבות אלפי ישראל ובתוכם גדולי ישראל, נהגו להתיר בשופי ע"פ הוראת רבותינו גדולי האחרונים. ואלו ואלו דברי אלהים חיים... ויש תועלת רבה בספר שיבאר, שהמקילות והולכות בפאות צנועות וכמנהג מקומותיהן, נוהגות כדין, וח"ו לקטרג עליהם. אף שוודאי ישנו הידור, בלובשת מטפחת צנועה, אם היא מכסה את כל השערות כדין [כלומר, דוקא באופן זה יש הידור]. ורק בהערכה הדדית של כל המנהגים של הקהילות הקדושות בעם ישראל, ובפרט בענינים אלו עניני הקדושה, שהם יסוד הבית היהודי, נזכה שיהא שלום על ישראל, והאמת והשלום אהבו".

וגם בדברים אלו אין שום ביאור בטעם ההיתר, ואינו מובן מה שכתב שיש הידור בלבישת מטפחת רק אם מכסה את כל השערות כדין – והא הרבה נשים משאירות בדוקא שתי אצבעות שער גלוי בקדמת המצח (והם עושות כן בדוקא ולא מחמת חוסר יכולת טכנית בכיסוי עם מטפחת) ואם אנו הולכים לפי מה שנוהגים אז בואו נלמד זכות גם אליהם, ואם אנו מחפשים לפסוק על פי מה שהוא הלכה אז גם בפאה אין היתר, וממילא פלא מה שבפאה דיבר על כף זכות ואילו בהולכות במטפחת עמד על חשיבות שמירת ההלכה הצרופה מבלי להתייחס ל"מנהג"...

קיז.הגאון רבי חיים ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל, לשעבר רב ומו"צ בנתיבות ואח"כ רב ומו"צ בשכונת רוממה בירושלים, בספרו "אבני ישפה" (חלק ה' סי' קמ"ה), כתב שאמנם ראוי להחמיר, אולם המיקל יש לו על מה לסמוך כיון שלא שייך שום איסור בזה כיום:

הקטע המושמט מסומן בקו תחתון

[השמטה: היוצא מדברינו שראוי להחמיר לא ללבוש פאה נכרית וכדברי הפמ"ג בהל' שבת. וכן כתב המרש"ם שיש להזהר בשבת ק"ש וברכות. ומוכח מדברי הפמ"ג והמהרש"ם שלמדו שהוא איסור מצד עצמו ולא מצד מראית העין, ולכן אסרו לקרוא ק"ש נגד פאה נכרית. וכן ראיתי אצל גדולי פוסקי דורינו שכולם הקפידו שנשותיהם לא תלכנו בפאה נכרית והיינו מו"ר הגר"ש וואזנר שליט"א והגרי"ש אלישיב שליט"א ולהבדיל מחיים לחיים הגרש"ז אויערבך זצלה"ה.] ומה שמקילים בני תורה רבים, הוא כיון שטוענים שגם הבאר שבע שאסר היה מודה בזמננו, **שהתפשט הדבר מאוד ולא שייך כלל מראית העין**, וממילא לא שייך שום איסור. ולמעשה איך שאדם רוצה לנהוג, יש לו על מה לסמוך.

היוצא מדברינו שראוי להחמיר לא ללבוש פאה נכרית וכדברי הפמ"ג בהל' שבת. וכן כתב המהרש"ם שיש להזהר בשעת ק"ש וברכות. ומוכח מדברי הפמ"ג ומהרש"ם שלמדו שהוא איסור מצד עצמו ולא מצד מראית העין, ולכן אסרו לקרוא ק"ש נגד פאה נכרית. וכן ראיתי אצל גדולי פוסקי דורינו שכולם הקפידו שנשותיהם לא תלכנו בפאה נכרית, והיינו מו"ר הגר"ש ואזנר שליט"א והגרי"ש אלישיב שליט"א, ולהבדיל מחיים לחיים הגרש"ז אויערבך זצלה"ה. ומה שמקילים בני תורה רבים הוא כיון שטוענים שגם הבאר שבע שאסר היה מודה בזמננו שהתפשט הדבר מאד ולא שייך כלל מראית העין, וממילא לא שייך שום איסור. ולמעשה איך שאדם ירצה לנהוג יש לו על מה לסמוך.

(דרך אגב יש לציין כי הטענה שגם הבאר שבע היה מודה בזמנינו דחויה היא לחלוטין שכן הבאר שבע ס"ל דאין שום חילוק בין פאה לשער, ואפילו המשנה ברורה שבדורו הלכו רוב הנשים בפאה נכרית ציין בפשטות את הבאר שבע כאוסר דס"ל דפאה נכרית הינה בכלל שער באשה ערוה וכן כל שאר הפוסקים כולל גדולי זמנינו)

בזמננו יש מודעות רחוב שבני אדם תולים ברחובות על האיסור של הפאה הנכרית, וכמה הדבר חמור. אבל כפי מה שהוכחנו שכיום הדבר ברור שאין כאן מראית העין, לא שייכים דברי הפוסקים שאסרו הפאה משום מראית העין, כי היום השתנתה המציאות. ולכן מי שתולה מודעה על חומר האיסור, הוא מטעה את הרבים, כי יש על מה לסמוך. **[השמטה: אבל ברור שטוב להחמיר גם בימינו]**

ואגב ראוי לציין שהמודעות הינם על דעת רוב ככל פוסקי דורנו שאסרו מטעמי פריצות מבלי שום קשר למראית העין, ומ"מ סוף הדברים במה שכתב ברור שטוב להחמיר גם בימינו הושמטו על ידי מלקט החן וכבוד...

מצד ימין העתקת הקטע מתוך הספר "חן וכבוד": אשר שם השמיט המלקט את סוף הפיסקה **"ברור שטוב להחמיר גם בימינו"**, ומאידך משמאל הקטע המקורי עם הסיומת שהושמטה.

"ומה שמקילים בני תורה רבים, הוא כיון שטוענים שגם הבאר שבע שאסר היה מודה בזמננו, שהתפשט הדבר מאוד ולא שייך כלל מראית העין, וממילא לא שייך שום איסור. **ולמעשה איך שאדם רוצה לנהוג, יש לו על מה לסמוך... בזמננו** יש מודעות רחוב שבני אדם תולים ברחובות על האיסור של הפאה הנכרית, וכמה הדבר חמור. אבל כפי מה שהוכחנו שכיום הדבר ברור שאין כאן מראית העין, לא שייכים דברי הפוסקים שאסרו הפאה משום מראית העין, כי היום השתנתה המציאות. ולכן מי שתולה מודעה על חומר האיסור, **הוא מטעה את הרבים**, כי יש על מה לסמוך".

בזמננו יש מודעות רחוב שבני אדם תולים ברחובות על האיסור של הפאה הנכרית וכמה הדבר חמור. אבל כפי מה שהוכחנו שכיום הדבר ברור שאין כאן מראית העין, לא שייכים דברי הפוסקים שאסרו הפאה משום מראית העין כי היום השתנה המציאות. ולכן מי שתולה מודעה על חומר האיסור, הוא מטעה את הרבים, כי יש על מה לסמוך, אבל ברור שטוב להחמיר גם בימינו.

ה פיינהנדלר, ישראל פסח בן יוסף עמוד מס 359הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

[יש לציין כי הרה"ק בבא סאלי זצ"ל כתב בהסכמתו לספרו, "נעים לי להודיע בזה שאני מכיר היטב את הרב ישראל פסח פיינהנדלר שליט"א, שהוא רב ומו"צ כאן בנתיבות, ואנחנו בבית שלנו שואלים אותו בכל השאלות בהלכה, וכל היוצא מפיו אנחנו עושים"].

השגה: ובעל ה"חן וכבוד" מבין ממה שבבית הבבא סאלי זיע"א שאלו את הגרחי"פ פיינלנדר את כל השאלות שמסתמא גם נשותיו של הבבא סאלי הלכו בפאה נכרית רח"ל, ועוד מעט כבר יספר לנו כבוד המחבר כי הבבא סאלי עצמו זיע"א היה מקפיד שכל המתברכים מפיו יהיו רק כאלו שנשותיהם הולכות בקאסטם... ומי יתן וזכות הצדיק תעמוד לעם ישראל להפרע ממחטיא הרבים הלזה המרבה פריצות בישראל באופן בזוי שכזה. ומ"מ חתם הגרחי"פ את דבריו בכך ש**"ברור שטוב להחמיר גם בימינו"** וגם דברים אלו הושמטו כמובן, וכל זה עוד בפאות שלפני כמה וכמה שנים, ומזה נלמד מה תהיה דעת הגרחי"פ ז"ל לגבי פאות ימינו.

ועוד שלגוף דבריו כי אין למחות כ"כ בפאות בימינו כי כבר אין חשש מראית העין כנ"ל, דברים אלו דחויים שכן האוסרים לא אסרו רק מטעם זה אלא מחמת עוד הרבה איסורים אחרים וכמבואר היטב כמה וכמה פעמים בחיבור זה.

ויעויין עוד שם בדבריו במה שהיה פשוט לו שגם אליבא דהפמ"ג בחיבורו על השו"ע הדעה היא להחמיר וז"ל שם **"ומדברי הפמ"ג כאן אנו רואים שדעתו להחמיר בפאה נכרית, שהרי מביא בסוף דעת הבאר שבע ודעת מהרר"י קצנלבויגן, ודעתו שאף יש בזה חשש גדול שצריך לחזור ולקרוא ק"ש ויתכן מאוד שאם היה רואה המ"ב דברי הפמ"ג כאן בהלכות שבת היה כותב להחמיר בפאה נכרית"** (ובאמת לפי מה שביארנו בדעת המשנ"ב אתי שפיר דהמ"ב לא התיר אלא לעניין ק"ש ותוך הבית והחצר ואין בזה סתירה לדברי הפמ"ג כנ"ל)

קיח. הגאון רבי שלמה אליעזר שיק שליט"א, מגדולי רבני חסידות ברסלב, הובאו דבריו בספר "שיחות מוהרא"ש" (חלק ט'), שיש להעדיף לבישת פאה על מטפחת גם לספרדים, כיון שמטפחת אינה מכסה את כל הראש:

"אלו הנשים שהולכות בשערותיהן, לא די שיש להן מטפחת, כי רואים בחוש אשר דרכה של המטפחת לזוז ממקומה, ובכך נראות שערות ראשה בחוץ. ועל כן טוב מאוד לחבוש פאה נכרית, שעל ידי זה לכל הפחות תהיינה מכוסות השערות. ואף שיש מהנשים הספרדיות הנוהגות שלא ללבוש פאה נכרית משום פריצותא, עם זאת מי שרוצה להסתכל בעין אמת ולהבין את האמת, ההכרח לו להודות, אשר אי אפשר בשום פנים ואופן לכסות את השערות במטפחת בלבד, כי היא נוטה הצידה, ואז נראות השערות בחוץ, ויש על זה קללה מהזוהר הקדוש, עד כדי כך שאומר הזוהר, שכל העניות והדחקות שאדם סובל, היא רק מחמת שהאשה הולכת בגילוי שערותיה בביתה, ומכל שכן בחוץ, ועל כן בזה שהאשה חובשת פאה נכרית (וכמובן פאה צנועה כתקנות הרבנים) הרי זה כמי שמתלבשת באיזה כובע, **כי סוף כל סוף אין זה השיער שלה, <u>כי אם כמו כובע על השיער</u>**, אשר זה טוב יותר, ובזה היא מכסה את כל שערותיה שאין רואים אותן בחוץ **[השמטה: ועל כן אם תלך האשה בפאה נכרית (צנועה בתכלית הצניעות), כך לכל הפחות שערותיה תהיינה מכוסות לגמרי... ואמר שיש הרבה מהנשים האשכנזיות המקפידות לגלח השערות וכדי שלא תתגנינה על בעליהן הן הולכות בפאה נכרית ומי מביניהן שיכולה ללכת רק במטפחת אשרי לה).]**

השגה: הנה לנו שוב תשובה מתוך סברא בעלמא, בלי גמרא בשבת בלי גמרא בברכות, בלי גמרא בערכין ובלי הגמרא בנזיר, על פי תשובה זו הגמרות הללו פשוט אינם נצרכות למען ביאור הסוגיא כי ס"ס פאה היא **"כמו כובע על השער"**... ומ"מ את סוף הדברים השמיט מיודענו ליאור עזרן ב"חן וכבוד" במה שכתב המוהרא"ש, שהפאה צריכה להיות צנועה בתכלית הצניעות, ואדרבא מי **"שיכולה ללכת רק במטפחת אשרי לה"**.

זֶה הַשֵּׁעָר שֶׁלָּהּ, כִּי אִם כְּמוֹ כּוֹבַע עַל הַשֵּׁעָר, אֲשֶׁר זֶה טוֹב יוֹתֵר, וּבָזֶה הִיא מְכַסָּה אֶת כָּל שַׂעֲרוֹתֶיהָ שֶׁאֵין רוֹאִים אוֹתָן בַּחוּץ. וְאַף שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה שֶׁחוֹלְקִים עַל דָּבָר זֶה, וְאוֹמְרִים שֶׁיֵּשׁ בָּזֶה מִשּׁוּם פְּרִיצוּתָא, עִם כָּל זֹאת מִי רוֹצֶה לְהַכְּנֵס בְּזֹהַר חָמוּר כָּזֶה, שֶׁמַּחְמִיר כָּל־כָּךְ וּמְקַלֵּל אֶת הָאִשָּׁה שֶׁמִּתְגַּלּוֹת שַׂעֲרוֹתֶיהָ?! וְעַל־כֵּן אִם תֵּלֵךְ הָאִשָּׁה בְּפֵאָה נָכְרִית (צְנוּעָה בְּתַכְלִית הַצְּנִיעוּת), כָּךְ לְכָל הַפָּחוֹת שַׂעֲרוֹתֶיהָ תִּהְיֶנָה מְכֻסּוֹת לְגַמְרֵי וְלֹא יִרְאוּ אוֹתָן. וְאַף שֶׁיֵּשׁ חוֹלְקִים עַל דָּבָר זֶה, עִם כָּל זֹאת אִם יֵשׁ זֹהַר כָּזֶה, מַה שַּׁיָּךְ לַחֲלֹק, חֲרֵי עָדִיף לָלֶכֶת בְּפֵאָה נָכְרִית וְשַׂעֲרוֹת הָרֹאשׁ תִּהְיֶנָה מְכֻסּוֹת לְגַמְרֵי, מֵאֲשֶׁר תִּתְגַּלֶּינָה הַשְּׂעָרוֹת. (וְהָאֲרִיךְ מוֹהַרָא"ש נ"י בְּדָבָר זֶה מְאֹד, וְאָמַר, שֶׁיֵּשׁ הַרְבֵּה מֵהַנָּשִׁים הָאַשְׁכְּנַזִּיּוֹת הַמַּקְפִּידוֹת לְגַלֵּחַ אֶת הַשְּׂעָרוֹת, וּכְדֵי שֶׁלֹּא תִּתְגַּנֶּינָה עַל בַּעֲלֵיהֶן, הֵן הוֹלְכוֹת בְּפֵאָה נָכְרִית, וּמִי מִבֵּינֵיהֶן שֶׁיְּכוֹלָה לָלֶכֶת רַק בְּמִטְפַּחַת — אַשְׁרֵי לָהּ).

ט שיק, אליעזר שלמה עמוד מס 248הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

סוף הדברים (מסומנים בקו תחתון) הושמטו בחן וכבוד

קיט. הגאון רבי חיים הלוי פרדס שליט"א, אב"ד תל אביב, בספרו "תורתך שעשועי" (פרשת נשא), פסק שאמנם יש הידור במטפחת, אך יש להתיר פאה כדעתם של רוב הפוסקים:

"ידועה היא מחלוקת הפוסקים בענין הפאה הנכרית לנשים, שהיו רבנים וקהילות שהחמירו בענין, אך רוב הפוסקים נהגו היתר בדבר, ויש להן לבנות ישראל על מה שתסמכנה". [**השמטה: אף שהדבר פשוט לכאורה, שלכל הדעות עדיף כיסוי ראש על לבישת פאה נכרית, מבחינת הצניעות והכונה הטמונה בהלכה זו**]

אינו מובן, איפה הפסק?! מה הראיה? מה הביאור? מה פשט הדברים? מי התירו? את מה התירו? באיזה אופנים התירו? ומה הם גדרי ההלכה?! אבל מכל מקום המלקט דאג להשמיט את סוף דברי הרב **שהדבר פשוט לכאורה שלכל הדעות עדיף כיסוי ראש על לבישת פאה נכרית.** ואחרי שהשמיט דברים אלו צירף המלקט את ה"פסק" הנ"ל לרשימתו המביכה כדי להגיע למסקנה הנחשקת והיא ההצהרה כי פאה עדיפה על מטפחת.

סוף הפיסקה (מסומנת בקו תחתון) הושמטה ע"י ליאור עזרן מחבר חן וכבוד

אותיות ז'-י' שם. כמו כן ידועה היא מחלוקת הפוסקים בענין הפאה הנכרית לנשים, שהיו רבנים וקהילות שהחמירו בענין, אך רוב הפוסקים נהגו היתר בדבר, ויש להן לבנות ישראל על מה שתסמוכנה. אף שהדבר פשוט לכאורה, שלכל הדעות עדיף כיסוי ראש על לבישת פאה נכרית, מבחינת הצניעות והכונה הטמונה בהלכה זו.

תורתך שעשועי פרדס, חיים מאניס בן אברהם יששכר הלוי עמוד מס 467הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

קכ. הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, אב"ד חניכי הישיבות בני ברק, בספרו "אום אני חומה" (דף צ"ד) כתב להתיר לבישת פאה נכרית. ובספר "והיה מחניך קדוש" (שיעורים בהלכות צניעות - דף י"ז) כתב שנשים שאינן מקצצות שיער ראשן, עדיף להן לילך בפאה נכרית ולא במטפחת, כי השערות יוצאות מבעד למטפחת:

"יש אומרים שמותר לצאת לרשות הרבים בפאה נכרית כשמכסה בו כל השערות, בין אם הוא משיער טבעי ובין אם הוא משיער סינטטי וכיוצא בזה, ונחלקו האחרונים כשהוא משיער שנחתך ממנה אם מותר לצאת בו... כשמנהג המקום שלא לילך בפאה נכרית, אין לשנות מהמנהג. סוגי הפאות הנכריות העשויות בצורות שמושכין העין, אין דרך צניעות ללובשם". ובמקורות הביא שם: "מותר לצאת בפאה נכרית - שלטי הגיבורים, וראייתו ממתני' שבת ס"ד ע"ב וגמ' שם נ"ז ע"ב וגמ' נזיר כ"ח ע"ב. ועיין פירוש המשניות להרמב"ם שם ובהלכות שבת פרק י"ט הלכה ז', וברמב"ן רשב"א וריטב"א שבת שם. וכ"כ בדפי הרי"ף ובהגהותיו בעין משפט נזיר דף כ"ח ע"ב. רמ"א סי' ע"ה ס"ב. מג"א שם ס"ק ה'. פמ"ג באשל אברהם שם. א"ר שם. גר"ז ס"ד. מגן גיבורים. סמ"ג. שולחן שלמה ס"ב. משנה ברורה שם. כף החיים ס"ק י"ט, ועיין סי' ש"ג ס"ק נ"ה. ערוך השולחן. פרישה סי' ש"ג ס"ק י"ט. אליהו רבא סי' ש"ג (ועיין סי' צ"א). דברי חמודות בראב"ש ברכות פ"ג סי' ל"ז. עדות ביהוסף סי' כ"ט ענף ו'. סתרי ומגיני סי' מ"ג. ובשו"ת אגרות משה או"ח ח"ב סי' י"ב כתב שרוב הפוסקים התירו. הדעות הנ"ל, מוכח בדבריהם שלא התירו רק לגבי אמירת דברים שבקדושה נגד פאה נכרית. ביאור הגר"א נראה דס"ל דשרי, ועיין הלכות הגר"א ומנהגיו סי' ע"ט". "בקונטרס פאה נכרית כהלכתה כתב להוכיח דאף לדעת שלטי הגיבורים רמ"א ומג"א יש להחמיר מלצאת בפאה נכרית ברה"ר, אמנם אין כן דעת כל גדולי האחרונים בדעתם, כמבואר בארוכה בספר "כדת וכדין", ו"כפתור ופרח", ועוד ספרים, עיין בדבריהם. רבים מהאוסרים הוא משום מראית העין, והוא לפני שנתפשט לבישת הפאות, וגם טעם האוסרים דיסבור שהוא שערות ויבוא לידי הרהור, ליכא כיום מהאי טעמא. וגם איכא מגדולי האוסרים שהוא מחמת לגדור גדר המנהג דהיה במקומותם ולבלתי ליתן שינוי בזה, והוי שייכא נמי טפי איסורא דבחוקותיהם לא תלכו (המוזכר בשו"ת תשובה מאהבה ועוד) שהשינוי היה מחמת פריצות העכו"ם". "כשמנהג המקום שלא

לילך בפאה נכרית, אין לשנות מהמנהג - משנה ברורה ס"ק ט"ו, משמיה דהמגן גיבורים, וכן הוא בשבילי דוד או"ח סי' ב', וברוח חיים אה"ע סי' כ"א" (אום אני חומה). "סעיף ב. "לא תלכנה בנות ישראל פרועות ראש בשוק". ברשות הרבים לא מספיק במטפחת אחת אשר לבושה בה, אלא צריך שני כיסויים גמורים, אמנם רבים מקילים בזה ויש להם על מי שיסמכו. והנוהגות להסיר שיער ראשן, יכולות יותר להקל בזה. ויש מחמירים שאף כשהולכים בפאה נכרית שמים כיסוי מתחת לפאה, אמנם בזה מקילין יותר, ויש להם על מי שיסמכו. להלכה אין שיעור בפריעת הראש אלא אף מקצת שיער גלוי הוא בכלל פרוע, ואין בזה חילוק בין בני אשכנז לבני ספרד. ואף דיש פוסקים שהקילו, אינו אלא לענין לקרוא ק"ש כנגדה שאין הרהור, וגם לגבי ק"ש לא פוסקים כדעות אלו ואסור לקרוא ק"ש ולדבר דברי תורה וכל דבר שבקדושה אף כנגד מקצת שיער. אמנם שיער היוצא חוץ לצמתה, כלומר מעט בצדדין, והוא השיער שיוצא בין אזנה למצח כנגד הצדעא, כשהוא רק בפני בעלה י"א דאין איסור, ויש מחמירים בזה. ומאחוריה מה שגדל בשטח הצוואר אין מעיקר הדין איסור של שיער באשה ערוה. וצריכה להיזהר מאוד שלא יצא משיער ראשה אף משהו, ונשים שמשאירות שערות גדולות יקשה הדבר מאוד שלא יצאו מעט שערות דרך המטפחת, ועדיף שתלך עם פאה נכרית אף בבית, וע"י זה לא יצאו שערות... גם זקנה אסורה בגילוי שיער, דהאיסור אינו משום ששערותיה נאות... בלבישת פאה נכרית תלך אחר מנהג אמה ועדתה, ויש שנוהגים בכיסוי או כובע על הפאה. ואם לבעלה יש מנהג אחר, חייבת בכל גוונא לילך אחר מנהגו, בין להקל ובין להחמיר... אם רוצים לשנות את מנהג אבותם וללבוש פאה נכרית, ישאלו חכם. [ראה לעיל בדברי הגר"י פוזן שליט"א, ובדברי הגר"ב זילבר זצ"ל, שאין בפאה נכרית מנהג עדות אלא מנהג מקומות, והיום נהגו בכל המקומות ללבוש פאה]. אמנם בוודאי אף המתירים לא התירו סוגי פאות המחודשות הנוגדות את דרכי הצניעות, כגון פאות הארוכות למיניהם שעשויים בצורות המושכות את העין, וכן אין ראוי לילך בפאה קצרה ביותר" (והיה מחניך קדוש).

והנה המלקט למרות שציין כי הגר"מ גרוס שליט"א כתב דבריו בשתי ספרים מ"מ לא ראה אלא להביא אלא את דבריו בספר "מחניך קדוש" ונראה כי הוא לא בכדי וזאת מאחר שהדברים בספר "אום אני חומה" מאת הגר"מ גרוס יוצרים תמונה שונה לחלוטין ואלו דבריו שם: (אום אני חומה ח"ב עמ' ש"מ) **"ודאי פאות של אותו זמן היה ניכר שאינן שערותיה, ורק כיום מחמת שכלול המכונות וכו' אפשר לעשותו כשערות ממש, <u>ובמראית העין כגון דא לכו"ע לא הותר</u> מלבד שהוא נוגד דרכי הצניעות וכו'... וטעם התוה"ק באיסור גילוי שער לדעת רבים הוא משום הרהור של אחרים ותחליף פאה הנזכר לא מועיל לזה..."**

ובציון המצוינת (ח"א עמ' צ"ז אות תתקי"ד) כתב: **"כל סוגי הפאות שאין לילך בהם, גם אין לקבלם לתיקון או סירוק וכיו"ב, <u>וכן אין למכרם או לסייע בפרסומם ובהפצתם</u>!" עכ"ל. וד"ל.**

מ"ב סי' נ"ו: (תתקיב) קונטרס דת והלכה: (תתקיג) כ"כ נשו"ת שנט הלוי מ"ח נהקדמה: (תתקיד) כל סוגי הפאות שאין לילך בהם, גם אין לקבלם לתיקון או סירוק וכיו"ב, וכן <u>אין למכרם או לסייע בפרסומם ובהפצתם:</u> (תתקטו) וכמונא בח"מ סק"ג וכ"ש סק"ו:
א גרוס, מרדכי בן צדוק עמוד מס 184הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

ואמנם הדברים צע"ג, כי ידוע שהגר"מ גרוס שליט"א **<u>הוא הרב היחיד בכל העולם שהכשרות שכפופה לו נותנת הכשרים לכל החנויות של הפאות ואפילו לחנויות המוכרות את הפאות הפרוצות ביותר</u>**, וזאת למרות שהגר"מ גרוס שליט"א בעצמו כתב כנגד הנהגה זו של סיוע לפאות אלו בחריפות גדולה, וכבר התבטאו גדולי ישראל בכמה וכמה פעמים בחריפות גדולה על הוראות היתר שונות שפורסמו בשם הגר"מ גרוס שליט"א וכן על ההכשרים שתחתיו בכמה וכמה עניינים שונים, ומי שרוצה לעמוד על האמת ינסה לגשת לגדולי ישראל ולדון איתם וישמע בדיוק את דעתם בנידון.

ולגוף ההיתר שכתב הגר"מ גרוס שליט"א בעניין הפאות אין זה אלא מראי מקומות לפוסקים שדנו בנידון, אבל מה הראיה להיתר?! זאת לא כתב, ומאחר וכבר קדמו אלו שכתבו וביארו כי מאותם מקורות לא ניתן ללמוד להיתר, שוב נפל כל הבנין. ואיך שלא יהיה למסקנה הדבר ברור שגם לפי מה שכתב מפורשות בספריו **לפאות ימינו אין שום היתר.**

קכא. הגאון רבי מרדכי שמואל אשכנזי שליט"א, רב ואב"ד דכפר חב"ד, במכתב מיוחד שפירסם, כתב לנשות כפר חב"ד שחבישת מטפחת או כובע, כשאפי' מקצת מהשערות מגולות, הרי זה היפך השו"ע (וכן כתבו בית דין רבני חב"ד בארץ הקודש, בכרוז שפרסמו בעת הסערה בענין הפאות מהודו: "כבר ידועה דעתו הנחרצת של כ"ק אדמו"ר שיש יתרון בכיסוי הראש ע"י פאה יותר מכיסויים אחרים"), ואסר באיסור מוחלט לנשות הכפר לצאת מביתן ללא פאה:

"...אל אנ"ש שיחיו תושבי הכפר. בקשר לכיסוי הראש של נשים נשואות, אשר לאחרונה נהייתה בזה פירצה נוראה - הנני להודיע. מובן ופשוט אשר בחבישת מטפחת או כובע, כשאפי' רק מקצת מהשערות מגולות - הרי זה היפך השולחן ערוך,

ע"פ הוראות כ"ק אדמו"ר, על האשה לחבוש אך ורק פאה נכרית! הדברים מחייבים את כל אחת ואחת ללא יוצאת מן הכלל. אי לכך: אין לתושבת הכפר לצאת מביתה ללא חבישת פאה, והנני רואה בהוראה זו חלק מתקנון הכפרי ונזכה לכתיבה וחתימה טובה, בהבטחותיו הקדושות של הרבי שע"י חבישת הפאה זוכים לבני חיי ומזוני ולפרנסה".

והנה כמו שחידשו בחב"ד שאסור לצאת בלי פאה בניגוד למנהג ישראל מימות עולם כך גם חידשו שאסור לישון בסוכה בניגוד למנהג לישראל מימות עולם ובניגוד לכל הש"ס והפוסקים, ורמת הצניעות הכללית בקרב נשות חב"ד בימינו תעיד על רמתם הכללית בנידון ויעויין לקמן באריכות בדעת הרבי מחב"ד אשר חסידיו מוציאים עליו לעז בענייננו ואינם חוששים לכבודו. והנה טענת רב זה היא כי דעת האדמו"ר היתה לחבוש אך ורק פאה נכרית, והטענה הינה כביכול כיון שבחבישת מטפחת ישנו חשש של גילוי מקצת שערות, אמנם המתבונן בכתבי האדמו"ר יכול לראות בבירור כי לא זו היתה כוונתו ולא זה היה החשש, ואדרבא כיסוי במטפחת הוא העדיף ביותר לדעת הרבי אלא שבזמנו היתה בעיה שעקב רמת הפריצות הירודה באותו הדור היו הנשים **מסירות את המטפחת לעיתים תכופות** ומכניסות אותה לכיס מחמת בושה וכדו' ודבר זה לא היה אפשרי לעשותו עם פאה, וגם זה היה אמור בפאה אשר היתה ניכרת לכל ובמראה כמו שכבר לא שייך להשיג כדוגמתו בסלוני הפאות, וראינו להביא תמצות דברים מתוך הספר "הכתר והכבוד לחי עולמים" בדבר דעת האדמו"ר האחרון בחב"ד. (בעריכה מעט משלנו)

- כאמור המצב באמריקה בזמנו היה, שהנשים שהוא (האדמו"ר זצ"ל) דיבר אליהן לא היו מכסות את ראשם כלל, והיו הולכות בגילוי ראש ממש, וכפי שכותב לדוגמא באגרות קודש (חלק ד' עמוד כ"ד אגרת א' תתצ"ב), לאחר שמתחנן שיסכימו לכסות את הראש עם פאה ולא ילכו בגילוי ראש כמו אמותיהם, בזה"ל: **"וכבר הורגל הדבר בארצות הברית וביותר מקומות, אשר הדור הצעיר אוחז במנהגים והידורים שהאבות עדיין לא החזיקו בהם, ובפרט בנידון דידן אין זה ענין של הידור ומנהג אלא הרבה יותר מזה"**. – כלומר , הוא משכנע אותם להסכים לכסות את השיער אפילו שהאמא לא כיסתה את שערותיה כלל. ואפילו אותם נשים שהיו מכסות את ראשם מעט, עם כל זה לא היו מכסות אותו בשלמות עם מטפחת כראוי, אלא היו מכסות אותו באופן חלקי, וניכר בדברי האדמו"ר זצ"ל כי עיקר הבעיה לא היתה שהמטפחת אינה מכסה כראוי, אלא עיקר הבעיה היתה שבמטפחת היו הנשים מסירות את הכיסוי בהזדמנויות קרובות בזמן שבפאה נכרית מאידך לא היה שייך לעשות כן.

האם בימינו קיים חשש שהמטפחת תעלם כליל בכיס בכל פגישה עם ידידה חילונית?!

והנה את תיאור המצב שהיה אז בתקופתו, יכול כל אחד לראות בספר "שערי הלכה ומנהג" חלק אבן העזר עמוד קמ"ד שמביא שם כמה מכתבים שכתב כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוק"ל בעצמו, ונדפס בספר "אגרות קודש" שלו בזה הלשון: **"ומה שכתב אודות החילוק בשייטל [פיאה], וכיסוי על ידי מטפחת, הנה פשוט הוא שכשכיסוי הראש הוא במטפחת ופוגשים במכירה או ידידה חופשית, הנה לפעמים תכופות נשמטת – "גליטש זיך אראפ" – המטפחת, או שגם נעלמת כליל בכיס, מה שאין כן בשייטל שאי אפשר לעשות זה"** עכלה"ק. ואם כן דבריו ברורים לעין כל, שכתב ש**"פשוט"** שבפגישה עם **"מכירה או ידידה חופשית"** (כלומר מדובר פה באחת שיש לה ידידות חופשיות!!!) והיה פשוט לאדמו"ר זצוק"ל שהמטפחת **"תעלם כליל בכיס!!"** ורק אם תלך עם פאה אז **"אי אפשר לעשות זה"** ואם כן מובן לכל בר דעת שחשש זה אינו שייך בימינו, בפרט לא בין נשים משלנו, ואכן התאריך שבו נכתב המכתב הוא א' טבת, תשט"ו", כלומר לפני יותר מחמישים שנה!

האם בימינו "בכל פעם ופעם עומדת האשה בנסיון" האם להסיר את המטפחת?!

וכך כותב שוב במכתב "מיו"ד אדר תשי"ח": **"במה שכתב אודות כיסוי הראש – כבר גיליתי דעתי כמה פעמים, שכיסוי במטפחת (טיכל) בעונותינו הרבים בדורותינו אלה, אינו מחזיק מעמד, כיון <u>שבכל פעם ופעם</u>** [אדמו"ר זצ"ל הדגיש בעצמו את המילים שבכל פעם ופעם] **עומדת האשה בנסיון, אם לכסות כל שערה או רק חלק מהם או כו'**, [ה"**או כו'**" נכתב במקור המכתב, כלומר שהתכוין לדוגמא המוזכרת במכתב לעיל שהמטפחת תעלם בכיס], **מפני שלא תתבייש מפני המלעיגים, - מה שאין כן בלבישת שייטל, הרי אי אפשר להסיר השייטל שנמצאים במסיבה וכיו"ב"** עכל"ק.

כלומר גם כאן מציין האדמו"ר זצוק"ל כי **"בעוונותינו הרבים"** המצב הוא ש**"בכל פעם ופעם"** נכנסים לנסיון להעלים את המטפחת ולגלות את כל השערות ואינו כותב שלא שייך במציאות לכסות את כל השערות עם

מטפחת, אלא שהדבר הוא נסיון בשביל האשה האם לכסות כראוי או לא. (וכאמור מדובר בנשים שגם עצם כיסוי הראש בכלל היה נסיון עבורם)

האם בימינו המטפחת היא רק "לזמן קצר" וגם אז "לעתים תכופות" מגלים את הראש לגמרי?! וכך מצאנו פעם שלישית מפורש בספרו "אגרות קודש" חלק י' כ"ה מ"ח תשט"ו **"ומהענינים שצריך להבטיח מראש, הוא נשיאת שייטל (פארוק)... והכרח הדבר בודאי אינו צריך ביאור ובפרט על כפי הנראה בחוש שהנשים הצעירות היוצאות ידי חובתן דכסוי הראש בצעיף ובמטפחת, הנה זה ענין לזמן קצר!, נוסף שאפילו בזמן הזה עצמו, פורצים הדבר לעתים תכופות!, והמפורסמות אין צריכים ראיה!"** (אגרות קודש חלק י' עמוד צ"ד אגרת ג' נג)

א"כ שוב אנו רואים שמדובר רק במצב שהיה **"נראה בחוש"** שכל ההולכות **"בצעיף ובמטפחת"** – היה זה **"ענין לזמן קצר!"** ו**"אפילו בזמן הזה"** יצאו בלי שום כיסוי **"לעתים תכופות"!"** וענין זה היה מ**"המפורסמות"** שאינן צריכות ראיה!!!

וכן עולה מתוך שיחת קודש מראש חודש אלול תשי"ד (מובא בליקוטי שיחות חלק י"ג, ובתורת מנחם חלק י"ב עמוד 8): **"ההבדל בין פאה למטפחת הוא זה: שבפאה אין אפשרות לרמות ואילו במטפחת ישנה אפשרות להסיר אותה, למשל, כאשר יושבים במסיבה עם אנשים אזי כאשר האשה הולכת עם פאה אפילו אם יכנס הנשיא אייזענהאווער [נשיא ארה"ב באותה תקופה], היא גם אז לא תסיר אותה, מה שאין כן במטפחת קל להסיר אותה..."**

על איזה סוג פאות דיבר הרבי?

והנה את כל דבריו אמר הרבי בזמן שמראה הפאות היה עוד רחוק מאוד ממראה הפאות בימינו וכמו שנראה מתרגום מליקוטי שיחות – שנדפס באידיש – חלק י"ג עמוד 188 ובתורת מנחם חלק י"ד 190 וז"ל: **"כאשר אשה יהודיה הולכת ברחוב בלי פאה, אזי אין חילוק בינה לבין נשים אחרות, אבל אם היא הולכת עם פאה אז אפשר להצביע עליה שזוהי אשה יהודיה. כל אשה תתבונן ותחשוב בעצמה, - והיא איננה צריכה עבור זה התבוננות גדולה של שעה או חצי שעה,- מפני מה היא באמת לא רוצה פאה רק מטפחת, היא תראה שהסיבה היא מפני שהיא יודעת שאם היא הולכת עם פאה אין אפשרות להוריד אותה כאשר היא יושבת במסיבה או כשהיא הולכת ברחוב, מה שאין כן עם מטפחת היא יודעת שיש האפשרות, היא יכולה להזיז אותה למעלה יותר ויותר, ולפעמים להסיר אותה לגמרי, והרבה יודעות את זה מהמציאות. היא יכולה לומר שהיא תלך עם מטפחת כמו שצריך להיות, בוודאי זה טוב שכך יהיה, אבל מהמציאות יודעים שזה לא כך.** [ההדגשות הינם במקור] **אם כן בשביל מה היא צריכה לקחת על עצמה כזה נסיון גדול? אנו הרי מבקשים כל יום אל תביאנו לידי נסיון, איך רוצים לקחת על עצמם כזה נסיון?!"**

כלומר רואים מפורש שהרבי מדבר במציאות שהפאות היו כ"כ ניכרות עד שזה היה סימן היכר לכך שההולכת בהם היא יהודיה, ובודאי שדבר זה לא שייך בפאות ימינו, וגם רואים שבכל מכתביו הרבי לא כותב שבפאה כאשר האשה עומדת בנסיון אז אין לה צורך להוריד את הפאה כיון שממילא אף אחד לא שם לב שהיא הולכת עם כיסוי ראש או כיון שכיסוי ראש זה שייך גם לחילוניות, (וכמו שמצוי בפאות ימינו), אלא הרבי תמיד מציין כי היתרון בפאה הוא שאת הפאה אי אפשר להסיר בשעת נסיון (דהיינו שאילו היה שייך להסיר אותם אז הנשים היו מסירות אותם...) וממילא ש"מ שהפאות היו שונות ביותר במראיתן מהפאות המצויות בימינו.

וגם הדבר ברור שהבעיה במטפחת לא היתה מחמת שלא היה שייך לכסות איתה את הראש אלא שהיו מסירים את המטפחת מחמת בושה! וזה היה נסיון גדול מאד להמנע מזה! כי המצב באמריקה בזמן ההוא היה שהרבה נשים – אפילו אלו שהיה להם קשר לחסידות – היו הולכות בגילוי ראש ממש, וכל כוונתם לעדיף מטפחת היה רק בגלל שאת המטפחת יהיה להם קל להוריד בכל הזדמנות של אי נעימות ויכלו להישאר עם שיער מגולה!. אבל אם המציאות היא שאפשר ללכת עם מטפחת כמו שצריך, אזי הוא אומר בפירוש **"בוודאי טוב אם כך יהיה!"** ובלשון קדשו: **"א וודאי איז גוט אז סוועט אזוי זיין!"**

קכב. הגאון רבי חיים דב אלטוסקי שליט"א, מראשי ישיבת "תורה אור" וחתן הגרח"פ שיינברג שליט"א, בספרו "חידושי בתרא" על מסכת שבת והפוסקים (דף סד:), ועל משנה ברורה (הלכות ק"ש), כתב שאין בפאה מראית העין כיון שכולם יודעים שנשים חרדיות לובשות פאה, וגם בימי קדם היו מומחים לעשות פאה שנראית כשיער עצמה:

"בכבול ובפאה נכרית לחצר וכו', מאי שנא הני, אמר עולא כדי שלא תתגנה על בעלה. ועיין בשלטי גיבורים שהוכיח מכאן דפאה נכרית מותר גם לנשואה וזה לשונו, והתם באשה נשואה מיירי מתני, מדקאמר בגמ' דהטעם משום שלא תתגנה על בעלה, הרי דבנשואה איירי וכו', שיער המכסה שערה אין כאן משום שיער באשה ערוה וגם לא משום פרועת ראש וכו'... ע"כ. וכן פסק הרמ"א ז"ל או"ח סי ע"ה ס"ק ב, והמג"א שם ס"ק ה, ולכן תימה על מה שהביא השדי חמד אסיפת דינים במערכת ד, אות ג, (וגם הובא במנחת שבת סוף פ"ד ס"ק ס"ב) מה דכתוב בספר לחמי תודה, דאין ראיה להתיר "פארוק" מסוגייתנו וזה לשונו, דהתם מיירי בפנויה וכו' ע"כ. וגם אין לדחות דשאני פאה נכרית דמתני', דלא היו מומחים כבזמנינו והיה ניכר שאין השיער שלה, מה שאין כן כשאין להכיר שאין השיער שלה יש להחמיר בכל הדינים כאילו שיער שלה מגולה, דזה אינו דהא רש"י והשלטי גיבורים הנ"ל פירשו שעושה כן כדי "שתיראה בעלת שיער", ואם יש להכיר ואין השיער שלה איך תיראה על ידה כ"בעלת" שיער, אלא על כרחן גם בזמנם היו מומחים ואע"פ כן מותר. והנה התפארת ישראל אמתניתין תמה על השלטי גיבורים וזה לשונו, וקשה לי הרי אסור משום מראית עין מדחזי כפריעת ראש וכו' ע"כ. ויש לומר, דכיון דהורגלו בהכי ליכא מראית עין, דמבינים דיש לתלות בפאה נכרית" (חידושי בתרא למסכת שבת).

"אפילו שיער של עצמה שנחתך ואח"כ חיברה בראשה גם כן יש להקל, ובספר מגן גיבורים החמיר בזה וכו' [ע"כ לשון משנ"ב]. הג"ה, גם בשיער עצמה המנהג להקל... ולא שייך מראית עין כלל האידנא, דכולי עלמא יודעים דהולכים בפאה" (כלומר אע"פ שלא ניכר אם היא פאה או שער עצמה, ידוע שהמנהג לכסות בפאה ואין נשים חרדיות ההולכות בגילוי ראש. חידושי בתרא למשנה ברורה).

הגרח"ד אלטוסקי הביא את טענת האוסרים באופן שאינו מדוייק כלל ועל ידי זה טען להתיר כאשר **העיקר חסר מן הספר**, שכן הוא לא הביא אלא את השדי חמד שטען דמיירי בפנויה, וזנח לכל הני שטענו שהפאה היתה מכוסה (ולדעת הב"ש ודעימיה אפילו בחצר) אשר זו עיקר הטענה (וטענה זו מוזכרת הרבה יותר בקרב הפוסקים מאשר הטענה דמיירי בפנויה שכמעט ואין לה זכר בקרב האוסרים) ומכח טענה זו ס"ל לב"ש דפאה נכרית אסורה מדין שער באשה ערוה ואסור לברך כנגדה וכו'..., ועוד הרחיבו הפוסקים דשייכים כמה וכמה איסורים בחבישת פאה נכרית, וממילא ממה שדחה את הטענה דמיירי בפנויה אין בזה די עבור עצם ההיתר אשר הוא נשאר לא מבואר לחלוטין, ואחר כל זאת טען כי אפילו בזמן הגמרא ידעו ליצר קאסטם (ולשיטתו צריך לומר שרק המונח "קאסטם" הומצא בדור האחרון בעוד שהמוצר עצמו היה קיים מאז ומעולם), ולגוף הטענה נענה כי באמת גם בעבר הפאות היו נראות כשער אלא כשער כעור ולכן השתמשו בפאות רק בעלות מום כמובא בראשונים (ויעויין לקמן), וזאת כיון שלא היתה אז המומחיות ליצור פאות וכמו שלא היה גם לפני שלושים שנה בלבד, ואילו היום הפאות יפות הרבה יותר משער ועל זאת אמרו גדולי ישראל כי פאות אלו אסורות לכל הדעות (ניתן לשמוע דבריהם בטל' 0732338800) וגם גוף הדבר במה שטען דלא שייך היום מראית העין אינו נכון דהרבה אינם מזהים דמדובר בפאה ואינם יודעים שמדובר כלל באשה נשואה, ויש הרבה שהולכות בגילוי ראש כמו שה"חן וכבוד" טורח לטעון כל הזמן שמאחר והרבה הולכות בגילוי ראש אז צריך להתיר להם פאה, ובמיוחד בחוץ לארץ ששם רבות מנשות החרדים הולכות בגילוי ראש גמור (דבר שמגלה לנו עד כמה נכשלה הטענה שאם יתירו פאה לא יבואו הנשים לגילוי ראש), ושוב לגוף הדברים כבר כתבנו כי דעת האוסרים אינה לאסור רק משום מראית עין אלא בעיקר מכורח הטענה דאין שום ראיה להתיר מהגמרא ואדרבא מוכח דהפאה נכרית היתה מכוסה עכ"פ ברה"ר.

וגם מחבר ספר "חן וכבוד" טוען לדברי שגעון אלו שכביכול גם בזמן הגמרא הלכו הנשים בקאסטם מהמם וביאורו בדבר מה שרבים מגדולי ישראל זועקים על כך שאין דמיון כלל בין פאות ימינו לפאות העבר הוא מישב בזה"ל (כמובאים דבריו בקובץ אליבא דהלכתא גליון נו)**"ונראה שהטוענים כן מתבססים על השוואות שהם ביצעו בין פאות של פעם להיום, ולא הבחינו שאת ההשוואה הם מבצעים בין פאה נכרית ישנה ומשומשת שלשים שנה או יותר לבין פאה נכרית חדשה של זמנינו"...**

הבנתם?!... כלומר אע"פ שרבבות רבבות יהודים יכולים להעיד כי בעיניהם ראו שפאות העבר היו שונות לחלוטין מפאות ימינו (והיינו אפילו הפאות שמלפני עשרים שלושים שנה), ובנוסף לכך שעדיין חיות עמנו כמה זקנות שהפאות שלהם עוד נראות בערך כמו פאות העבר, ולמרות שהפאניות לא מפסיקות לפרסם את השכלולים הטכנולוגיים שלהם לשיפור מראה הפאה... מ"מ בעל "חן וכבוד" במרוצת בולמוס נוראי שדבק בו אינו מתבייש להסביר לקוראים שכל החילוק הידוע הנ"ל אינו אלא תוצאה של תקרית אומללה, ויסודה היא בכך שהיו אי אילו שרצו לחקור האם ישנו הבדל בין פאות ימינו לפאות

העבר, והם השיגו פאה מלפני שלושים שנה שכבר בלתה ונשחקה ובעקבות טעות אומללה זו בבדיקת איכות פאות העבר ביחס לימינו רצו אותם חוקרים אל גדולי ישראל עם המוצגים האמורים ומיד גדולי ישראל יצאו בקריאה להמון להודיע להם שאין ללמוד מפאות ימינו לפאות העבר...

ולכאורה עדיין קשה ממה שמדברי גדולי ישראל משמע שטענתם הנ"ל מבוססת על מה שהם עצמם יודעים על המציאות בעבר, שכן הם עצמם עוד חיו בתקופה בה הפאות היו נראות כמו קש, (וכמו שמעיד הגר"ד סגל בשם הגרש"ז אויערבאך **"לפני חמישים שנה... זה היה נראה כמו קש אפילו עיוור היה רואה שזה פאה..."** וכן דברי הגריש"א זצ"ל **"כל הנידון הוא אם הולכים כמו לפני מאה שנה ואפילו קצת יותר יפה"** ניתן לשמוע בטל' 0732338800) ואולי גם את זה יתרץ מחבר ה"חן וכבוד" בטענה כי ככל הנראה בעבר לא היו ידיעות מתקדמות במדעי האופטיקה ועל כן רבים מהזקוקים למשקפיים לא יכלו להשיג את מבוקשם ומסתמא אותם המעידים כי בעבר הפאות היו נראות כמו קש לא היה זה אלא מאחר וראייתם היתה חלשה באותו הזמן ואילו כיום שהם כבר זכו לקנות משקפיים איכותיות הם רואים את פאות הקאסטם ואינם מבינים שפאות אלו היו קיימות מאז ומעולם ורק יכולת הראייה שלהם השתפרה... וכל כה"ג שאר תירוצים תמוהים, וכל אחד יקח מוסר לעצמו ויבין עד כמה נאחז השקר באנשי הקאסטם למיניהם עד שאינם מתביישים אפילו להצדיק את עצמם באופנים אומללים שכאלו והעיקר להכשיר את השרץ.

קכג. הגאון רבי גבריאל ציננער שליט"א, רב ומו"ץ בבורו פארק, מח"ס נטעי גבריאל, בקובץ "אור ישראל" ל"ו, כתב להתיר לבישת פאה נכרית, והגם שמוסיפה יופי לאשה הלובשת אותה, מצינו בפוסקים שהיא ענין של קישוט כדי שתהא נראית נאה (ראה דבריו כאן באריכות בפרק י"ב):

"בעיקר דין לבישת הפאות, שכבר התירום גדולי הפוסקים ונתפשטה הוראה זו בקרב כל קהל ישראל, ואף אותם הגדולים שלפני המלחמה היו זהירים יותר בזה, עכ"ז אחרי המלחמה ראו שצורך הדור להקל, כגון הרה"ק מהר"א מבעלזא זי"ע שהיקל בזה, הגם שבבית אבותיו החמירו מאוד בזה **[השמטה: ומסופר שכאשר בחורים היו שואלים אותו שמציעים שידוכים עם פאה, והשיב בימים שלנו אם בת מוכנה בכלל לקחת בחור חסידי זה כשלעצמו שידוך טוב]** ועוד דשיטת הפוסקים המחמירים הוא או בשביל חשש מראית העין או משום שהם משיער המת שאסור בהנאה או משום הרהור או משום דת יהודית או משום חוקות הגויים, וא"כ בזמננו שנתפשט שבנות ישראל הכשרות הולכות בפאה נכרית, והקלות דעת וכל שכן נכריות אינן הולכות רק בגילוי שערות ממש, לא שייך כל החששות. ומה שהביא רשימות של כמה גדולים שאסרו, טעם של רובם לא שייך בזמננו... ולמעשה רוב נשותיהם של גדולי ישראל במאה שנים האחרונות הלכו בפאה נכרית, וא"כ אין להרעיש על המקילים... לבישת הפאה נכרית הוא ענין של קישוט שתהא נראית נאה, כמפורש בגמ' שבת".

הנה תחילת תשובתו מבוססת על הטענה **"בעיקר דין לבישת הפאות, שכבר התירום גדולי הפוסקים ונתפשטה הוראה זו בקרב כל קהל ישראל"** וזאת מבלי שום ביאור והרחבה והסבר לגבי מי הם אותם גדולי הפוסקים שהתירו, את מה הם התירו, באיזה אופן הם התירו, מה הביאור בהיתר, וכיצד מתיישבים דבריהם עם פשט הגמרא וכל כה"ג, ונמצא העיקר חסר מן הספר אחר וכאמור האוסרים עיקר טענתם היא שהמתירים מעולם לא התירו, בין שדיברו על תוך הבית החצר וק"ש בין שדיברו על פאות מלפני מאות שנים ובין שאינם בגדר רוב הפוסקים והוראה זו לא פשטה בישראל אלא כתוצאה מפירצה.

ומה שכתב שאין בדבר "משום חוקות הגויים" כיון ש**"הקלות הדעת וכ"ש הנכריות אינן הולכות רק בגילוי שערות ממש"** דברים אלו הם הבל גמור, ובקל יכל הגר"י ציננער לעמוד על האמת ע"י בירור קל בנידון, שכן הדבר ידוע כי עיקר תעשיית הפאות כיום מיועדת עבור נשים גויות שרוצות להראות יפות יותר מאשר בלי פאות כגון דוגמניות ונשים העוסקות בזנות, וכמובא בשו"ת פסקי דין רבני ירושלים (דיני ממונות ובירורי יוחסין פס"ד בעמוד שד) **"ובזמן האחרון שיש שוק גדול בעולם לשערות, שנכריות אפילו פנויות התחילו ללבוש פיאות נכריות משערות אשה, הכומרים אינם מקטירים אותם, או עכ"פ רק חלק מהם, והם מוסרים השערות לסוחרים רשמיים ומשיגים בכך הרבה כסף"** והדבר ידוע אצל כל מי שיש לו מעט עסק בנידון.

ומה שכתב שכיום **"לא שייך כל החששות"** של האוסרים, אינו מובן כלל כיצד ביטל את דברי כלל גדולי ישראל במחי יד כביכול בימינו שוב לא שולט ההרהור בדבר, ואין חשש חוקות הגויים, וכן פקעה לה פתאום טענת הכותבים כי אין שום ראיה להתיר וכמו כן הטענה שמוכח כי הפאה נכרית היתה מכוסה ברה"ר גם היא התנדפה לה פתאום, וכן פקעה טענת אלו הסוברים כי פאה נכרית אסורה מדאורייתא (כגון הישועות יעקב, האדר"ת, החקל יצחק, וכן עולה מהבאר שבע הגר"ה ליכטנשטיין ועוד), וכן הטענה שכל הנידון לא היה אלא בפאות של פעם, אבל פאות ימינו אסורות לכ"ע. ומה שכתב שרוב נשות גדולי ישראל הלכו בפאה נכרית – כאמור היה זה שתיקה לשעה לאור המצב ולא היתר לדורות.

ומה שכתב כי **"הפאה הנכרית הוא ענין של קישוט שתהא נראית נאה כמפורש בגמרא"** זהו שיבוש גמור שכן בראשונים מבואר להדיא שהדבר נעשה עבור בעלות מום בשערותיהם ולא ככיסוי ראש לשאר נשים רגילות (וגם בעלות

מום לא היו נוהגות כן אלא בפני בעליהם כמבואר בגמרא, וברה"ר היתה הפאה נכרית מכוסה כמוכח נמי מדברי הראשונים לקמן במה שכתבו שהדבר נעשה לבעלת מום, ופשוט הוא כי בעלת המום לא תרצה להראות חריגה ברה"ר ותעדיף להצניע את מומה ולהראות כשאר הנשים)

וז"ל **הריטב"א** בשבת דף ס"ה **"כפה של צמר נמי אין דרך לישא אותה אלא אשה שהיא קרחת מפאת פניה ומידי דמגניא ביה הוא וזה ששנה אותה בהדי פ"נ לפי שכולן מטעם אחד הן ולפי זה כי קאמרינן כלל אמר רשב"א כל שהוא למטה מן השבכה יוצאין בו היינו משום שאין אשה נותנת דבר תחת השבכה אלא מפני מום שבראשה"** וכן הוא **ברשב"א** שם וז"ל: **"הטעם בכיפה של צמר שאין אשה מקשטת עצמה באותה כיפה אלא אשה שהיא קרחת מפאת ראשה, והיינו דתני לה בהדי פאה נכרית, והיינו דשרו לה טפי כבול בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה משאר תכשיטין, ואפילו כובלת וצלוחית של פלייטון לא התירו לה בחצר אף על פי שהוא גנאי לה וקרוב להתגנות בכך על בעלה, אלא שמע מינה דכיפה צריכה לה טפי לסלק גנותה"** וכעין זה מובא **בר"ן** שם וז"ל: **"...כבול היינו כיפה של צמר שתחת סבכה וכן פיאה נכרית היא כעין כיפה שעשוי משער חבירתה לפי שיש לה שער מועט א"נ דיש לה שער לבן ושער חבירתה שחור אלא דהתירו אלו להתיפות בשבת בעודה בחצר כדי שלא תתגנה על בעלה"** עכ"ל. וכן לשון המאירי **"פאה נכרית היא קליעת שער עשויה משר חברתה אם מפני ששער שלה מועט אם מפני שהוא לבן"** וכן הוא לרמב"ם ביד החזקה הל' שבת פי"ט **"ולא בפאה של שיער שמנחת האשה על ראשה כדי שתראה בעלת שיער הרבה"** וכן הוא לרע"ב **"פאה נכרית אשה שאין לה רוב שער לוקחת שער נשים אחרות ומשימה בראשה ונראה כאלו היא שערה"**, וכן הוא לרבינו פרחיה שם וז"ל: **"ובפיאה נכרית שמתקשטין בו מי שאין להם שער ארוך והוא מלשון פאת ראשכם"** וכן רש"י בערכין ז: ד"ה בפיאה נכרית – **"רגילות היו נשים כששערן מועט לקשור שיער נשים נכריות לשערן והוא פיאה נכרית"** וז"ל התוס' רי"ד שם: **"פי' פיאה קליעות של שיער, שאשה שאין שערה מרובה מביאה קליעות שיער של חבירתה וקושרת בראשה על שערה כדי שתראה בעלת שיער"**

קכד. הגאון הספרדי רבי אליהו בקשי דורון שליט"א, הראשון לציון ומלפנים הרב הראשי לישראל ונשיא בית הדין הרבני הגדול, בהסכמה לספר זה, כתב שיש לנשים הלובשות פאה על מי לסמוך, ובפרט שרבים וטובים נהגו להקל, ויש למחות באלה היוצאים נגד לובשות הפאה בפרסומים השונים.

והנה לשונו שם מתוך דבריו בהסכמה **"בענין זה כתבו ראשונים ואחרונים, וכדרכה של תורה יש מחמירים ויש מתירים, ולא לנו שנכריע בהלכה זו"** כלומר הוא מעיד על עצמו שאין הוא מכריע בהלכה זו ואם כן מה שייך להכלילו בין המתירים... וטענתו על היוצאים נגד פאות נכריות בפרסומים שונים, גם היא לא מובנת שכן אין הטענה כאן על עסקנים בעלמא אלא על גדולי ימינו וגדולי כל הדורות שצוחו על הדבר, והעסקנים רק מפרסמים את דבריהם. ומה שכתב שיש לנשים הלובשות פאה על מי לסמוך גם זה אינו מובן, הרי גדולי ישראל כתבו ואמרו מפורש שפאות ימינו אסורות, ואם יש רבנים שמתירים על סמך טענות בעלמא כגון **"אי אפשר לדון בזה מתוך גמרא"** ו**"פאה היא כמו כובע"** וכן הטענה כי גם זמן חז"ל ידעו ליצר קאסטם, טענות אלו אינם בגדר **"יש על מי לסמוך"** ובודאי שחייבים למחות ולהוכיח, זולת גוף הטענה על עצם ההיתר עצמו בכלל של פאה כמובא לעיל.

ועוד יש לטעון על מה שכתב למחות באלו היוצאים נגד פאה וכו'... כיון שלנשים הלובשות פאה **"יש על מי לסמוך"**, אינו מובן כלל והרי גם לאלו המוחים נגד הפאות **"יש על מי לסמוך"** שהרי רבותיהם הורו למחות בכל תוקף על הדבר, ואם כן מה פתאום למחות באותם המוחים?!

קכה. הגאון רבי אליהו אברז'ל שליט"א, בהסכמה לספר זה, כתב שיש ללובשות פאה על מה שיסמוכו, וראוי ללמד עליהן זכות. ובשו"ת "דברות אליהו" (חלק ז' יורה דעה סי' מ"ו) כתב להתיר פאה נכרית מהודו, וזה לשונו: "המורם מהאמור, שלא להביא שערות לפאות נשים מהודו סתם, אלא ממקום שמוכרים אותו לא דרך בית ע"ז, אלא דרך אנשים פרטיים... אלה שכבר קנו פאות כאלו יש להקל להם להמשיך להשתמש".

גם כאן אין שום ביאור, ומה שנגע בעניין של שער הודו, הדיון אינו אלא סביב השאלה של ע"ז ולא לגבי סוגיא של צניעות, ומ"מ מצאנו כי גם לדעתו שער הודו אסור (ודלא כה"חן וכבוד") ויעויין בדברי הגר"מ שטרנבוך לעיל במה שהביא שרוב ככל הפאות כיום בלולות משער הנ"ל, והוי בכלל תקרובת ע"ז דהוא ביהרג ואל יעבור לחלק מהראשונים.

ומתוך דבריו בהסכמה ל"חן וכבוד" ניכר שאו שהוא כלל לא עבר על תוכן הספר או שהוא פשוט הוטעה בנידון שכן כתב בהסכמה **"מצאה ידו עוד ועוד פוסקים להתיר, כדי לדון לכף זכות את הלובשות פאה נכרית... לכן טוב עשה בעמיו החכם השלם הנ"ל לקיים הוי דן לכף זכות..."** עד כאן לשונו מתוך ההסכמה אשר ניכר להדיא ממנה כי הוא הבין שה"חן וכבוד" רק ראה לנכון **"לדון לכף זכות"** את ההולכות בפאה, כאשר ב"חן וכבוד" יש פרקים שלמים העוסקים בעדיפות הפאה על מטפחת... וכי לזה קוראים "לדון לכף זכות"?!

קכו. הגאון הספרדי רבי שלמה קורח שליט"א, רב העיר ואב"ד בני ברק, זקן רבני תימן, בהסכמה לספר זה, כתב שיש לנשים הלובשות פאה על מי לסמוך, ורק בתימן ומקומות כיו"ב שלא הלכו בפאה, שייך לאסור פאה מפני מנהג המקום, אך בא"י אין שייך לאסור אחר שפשט המנהג.

אין כאן שום ראיה, פלפול או ביאור ושום מקור מהש"ס והפוסקים, ואין דבר זה נחשב כפסק להיתר. ומ"מ נראה שהרב קורח כלל לא עבר על ה"חן וכבוד" קודם נתינת ההסכמה שכן כתב בהסכמתו **"וזו מגמת המחבר שליט"א, שלא מתיימר להכריע..."** כאשר במעבר שטחי בלבד בפנים הספר ניכר כי ההיפך הגמור הוא נכון, ויש כאן הכרעה גמורה וברורה בלי שום ספק ופקפוק כי הפאה מותרת בשופי, ואפילו עדיפה ממטפחת... רח"ל.

קכז. הגאון רבי מיכל יהודה לפקוביץ שליט"א, ראש ישיבת פוניבז' לצעירים, מגדולי דורנו, הובאו דבריו בקובץ בית הלל (קובץ י"ט), שיש עדיפות לפאה על מטפחת כיון שאינה מגלה שערות, ובגילוי דעת שהתפרסם בשמו הוצאו דבריו מהקשרם, ובתעמולה נגד לובשות הפאות יש סכנה:

"בס"ד, י"ז סיון תשס"ד. למעלת כבוד הרב... על דבר אשר כמה שאלו בזה שחתמתי על כרוז שמשתמע ממנו קריאה להרחקת חבישת פאה נכרית, אפרש דעתי בענין. הנה דבר פשוט שלא היתה כוונתי לחוות דעתי בעצם היתרון של הפאה הנכרית, אשר נידון זה כבר עלה על שולחן מלכים גדולי הדורות הקדמונים זי"ע, ומגדולי הדורות ז"ל היו שהנהיגו כן בביתם ונהרא נהרא ופשטיה, ובהרהור אחר פסקם יש בה פרצה. ובאמת דכיסוי הראש ע"י פאה גרמה טובה לכיסוי נאות של שערות הראש לבל יראו החוצה, גם לאלו שע"י כיסוי המטפחת לא היה דבר זה נשמר אצלם היטב, וכל מטרת החתימה היתה לבקשת קבוצה לחזק המנהגים שהנהיגו ע"פ אמותיהם והחיזוק היה בתרתי, האחד שלא יראו עצמן כיוצאים מן הכלל, ועוד והוא העיקר, שלא יבואו ע"י המטפחת לפרוץ ולהוציא משערן החוצה כאשר נכשלו בזה רבים. אבל התעמולה שעושין בדבר, יש בזה סכנה, לערער עיקרי הצניעות המחוייבת מן הדין, ואין דעת תורה נוחה מזה שיצא ח"ו איזה פרצה, ואלו המבינים ישפיעו על השניים בכדי שהצניעות יהיה שמור בכלל ישראל".

[השמטה: בהזדמנות דיבר בכאב ובחריפות על המכתב שהוא כתב לאדם פרטי, ואמר שפרסמו אותו שלא מרצונו ובלי רשותו וכו'. עדות מח"ס "שלום באהליך" "שבחה של תורה" ושאר ספרים. - וכן פורסם בשעתו (א' תמוז תשס"ד), מכתב גלוי מאת הגה"צ רבי סנדר ארלנגער שליט"א, וזה תוכנו: "בענין כיסוי ע"י פאה נכרית או מטפחת, נכנסנו אני והרה"ג ר' מ. מנדל לובין שליט"א (מו"צ בבית דינו של מרן הגר"נ קרליץ שליט"א) למרן הגאון ר' מיכל יהודה ליפקביץ שליט"א ביום כ"ז סיון, ואמר לנו מעצמו קודם שהתחלנו לדבר "באתם בגלל המכתב (של י"ז בסיון), והאמת שהטעו אותי כאילו שיש יתרון לכיסוי פאה נכרית על המטפחת, ונתברר לי שאין הדבר כן מצד המציאות. וצריך לראות איך לתקן הענין". ואז היה נידון על נוסח הדברים... אלא שלבסוף הוחלט שקשה להוציא עוד מכתב ולחתום עליו מטעמים מובנים, ואין צריך להאריך. כל זה מצאתי להעיד עדות נאמנה לרבים, ובדואי שפרסום המכתב מיום י"ז סיון שהוא מוטעה ומרן שליט"א התנגד לפרסומו, והוא עוון נגד רצונו וכבודו של מרן שליט"א, ומי שפועל בזה ידע שיש עליו דין של מונע רבים מלעשות מצווה, כאשר ישנן מהדרים לקיים כיסוי ראש לכל הדעות במטפחת. ועיין רמב"ם ריש פרק ד' מהלכות תשובה, דין מונע רבים מלעשות מצווה. כל זה מצאתי לנכון לפרסמו למען אמיתת ההלכה וכבוד התורה. באעה"ח חזקי' א. סענדר יצחק ארלנגר.]

פוסקים ש"ההיתר בדבריהם אינו ברור די צרכו"

[לשון ה"חן וכבוד":] **ראוי לציין כי ישנם פוסקים נוספים, שהביאום במקומות אחרים כמתירים פאה נכרית, ולא נמנו ברשימה זו, מפני שההיתר בדבריהם אינו ברור די צרכו. וחלק מהם מוזכרים כאן בספר במקומות**

אחרים, כמו הגאון "בן איש חי" שהובא בדברי מרן הגר"ש משאש בסוף פרק ח', הגאון "בית יצחק" שהוזכר בשו"ת סתרי ומגיני, שו"ת "לבושי מרדכי", ספר "אמרי סופר" להאדמו"ר מערלוי שליט"א, האדמו"ר מסטאמר, והאדמו"ר מצאנז קלויזנבורג, שהובאו דבריהם כאן בפרק י"ב, ועוד.

הנה אחרי רשימה "מרשימה" זו של 130 "מתירים" כותב לנו ליאור עזרן מחבר ה"חן וכבוד" שישנם עוד כמה מתירים אלא ש"**ההיתר בדבריהם אינו ברור די צרכו**" ואחר שראינו כיצד נראים אלו שההיתר בדבריהם "**ברור די צרכו**" ע"פ ה"חן וכבוד" בואו נראה כיצד נראות תשובות הפוסקים "**שההיתר בדבריהם אינו ברור די צרכו**" ונבין עד איזה שפל מדרגה מסוגלים אנשים לרדת ובלבד שיתירו לעצמם את השרץ.

הנה לנו ה"**היתר**" של האדמו"ר מקלוייזנבורג שלפי ה"חן וכבוד" החסרון היחידי ב"**היתר**" הלזה הוא ש"**אינו ברור די צורכו**" ואלו הדברים בשו"ת דברי יציב חלק יורה דעה סימן נה.

"ע"ד שאלתו במי שאמה הולכת בלי פאה נכרית והיא רוצה ללבוש פאה נכרית, אם צריכה התרת נדרים וכו'..., ...בנ"ד שיש דעות גדולי הפוסקים האוסרים מדינא לצאת בפאה נכרית, עיין שו"ת באר שבע סי' י"ח, ובעצי ארזים אהע"ז סי' כ"א סק"ב, ואא"ז בשו"ת דברי חיים ח"ב יו"ד סי' נ"ט <u>כתב שרוב האחרונים מסכימים לאסור</u> וכו', ויותר מזה מבואר בר"ן בכתובות ובריטב"א שם מובא באס"ז <u>שאפילו לתת חתיכת משי וכדומה על הפדחת שיהיה דומה לשער אסור דזה הוי דת יהודית</u> וכו' עיין שם, ובח"א סי' ל'. גם מהריעב"ץ בכמה מקומות בספריו הקדושים מסיק לאיסור, עיין שאילת יעב"ץ ח"א סי' ט' וח"ב סי' ז', לחם שמים שבת פ"ו מ"ה, ובמור וקציעה סי' ע"ה. והחתם סופר בצוואתו כותב <u>וגם אפי' בפאה נכרית אני אוסר עליכם באיסור גמור</u> וכו', ועיין בהגהותיו לשו"ע או"ח ריש סי' ע"ה. וע"ע בלחמי תודה מבן בעל ההפלאה [דף ד' טור ב'] בדרוש לז' אדר שנת תקס"ו. אך בעוה"ר בימים אלו רבה המכשלה בזה ואיני רוצה להאריך הרבה, אבל אקוה כי אשת חבר הרי היא כחבר ואם יראה לה מלים קצרים אלו יהא בבחי' ודי לחכימא ברמיזא, וחז"ל אמרו [תדא"ר פרק ט'] איזו אשה כשרה העושה רצון בעלה, ותבין בעצמה שלא כדאי להכניס עצמה בחומר נדרים ואיסורים <u>שזה יכול להיות עוד חמור יותר מעצם הענין</u>, ובודאי תראה להמשיך כדרך בית הוריה ולקיים שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך [משלי א' ח'], ורגיל אני לפרש במה שבאם דייקא נקט לשון תורת דלכאורה הא נשי לאו בני תורה נינהו, <u>אלא דקמ"ל דבמנהגי נשים צדקניות אפשר להיות דין תורה ממש...</u>"

עד כאן לשון קודשו בתשובה וכעת בואו נפתח את דברי הפוסקים אותם מביא האדמו"ר מצאנז זי"ע וננסה להבין מה נקרא היתר ש"**אינו ברור די צורכו**" בשביל המלקט דנן.

וז"ל הבאר שבע שם – "...**הדבר פשוט הרבה יותר מביעתא בכותחא דמה ששנו היתר להתקשט ולצאת בפאה נכרית בכולי גמרא מיירי דוקא בפאה נכרית מכוסה תחת השבכה ועל ראשה רדיד <u>כמו השערות הדבוקות לבשרה ממש</u> ...רחמנא ליצלן מהאי דעתא כי איך יעלה על הדעת שיהיה מותר להראות עצמה כעוברת על דת משה <u>...לעולם אסור דת משה ויהודית במקומו עומד</u> ...על כן אומר אני לא תאבה לו ולא תשמע אליו כלל ועקר בכל מה שכתב בשתי הגהות הנזכרים כי הם דברים בטלים הבל הבלים וכדי שלא יכשל בהם זולתו על כן עמדנו על מקום טעותו"**

וז"ל העצי ארזים שם –"**נ"ל פשוט דאסור לאשה נשואה להתקשט בפ"נ <u>והמורים היתר חדשים מקרוב עתידים ליתן את הדין</u>**" עכ"ל.

וז"ל הדברי חיים – "**ואך באמת אין אנו צריכים לזה כי ידעתי בבירור בהיותי אצל מורי וחמי ז"ל במעהרין שגם שם לא הלכו במלבושי פריצות כזה ח"ו וכפי ששמעתי אז <u>לא נמצאת בכל מדינת אשכנז שום אשה חשובה לילך בשערות ופיאה נכרית רק איזה מנקלי העם פחותי הערך והיו לקלס</u> ורק בעוה"ר מקרוב <u>נשתרבב המנהג הזה מן האפקורסים</u> ולכן ח"ו לא על זה נאמר שהותר גם לנשי מדינתינו לנהוג כן <u>והאיסור במקומו והעובר לוקה מן התורה</u>..."**

ועוד כתב (דברי יציב יו"ד סנ"ו) **"באמת באיסור שאסרו חכמים מדת יהודית אין חילוק אם נתפשט או לא דכל הרוחות שבעולם לא יבטלו ח"ו תקנת חכמים..."** ועל ענין הפאה נכרית כתב **"חס ושלום להתיר בזה".**

ולגוף הדברים ממה שמסופר בלפיד האש כי האדמו"ר זצ"ל היה נותן מענק למי שתכסה את ראשה בפאה לא היה זה מאחר והוא סבר שפאה נכרית מותרת, אלא כמו שכבר נתבאר כאן בכמה וכמה מקומות כי בעבר הלכו נשים רבות בגילוי ראש גמור, ונשים אלו לא הסכימו לכסות ראשן במטפחת ואילו בפאה נכרית היה שייך איכשהו לשכנע אותם לכסות את ראשן, ועל כן רבנים רבים על אף שסברו שפאה אסורה מן הדין מ"מ בדלית ברירה הורו לנשים אלו ואחרות ללכת בפאה כברירת מחדל בלבד וכמו שכתב האפיקי מגנים בשער הביאורים כמובא לעיל **"ועכשיו בעוה"ר נתפרץ מאד מדת הצניעות בנשים שהולכות בפרהסיא בפרועי ראש <u>עד שא"א למחות בהן שבודאי לא ישמעו לנו</u> לפחות יש ללמדן שישימו על שערן סבכה קלועות מחוטין דקין של משי או של שערות מפאה נכרית כנ"ל <u>דזה מועיל לסלק האיסור דאורייתא</u> וגם עי"ז <u>יהי' היתר קצת לומר דבר שבקדושה</u> כנגדן כמש"ל <u>דבזה אפשר שישמעו</u>"** ואותו דבר היה עם האדמו"ר זצ"ל שנתינת המענק שלו היתה עבור כל מי שמוכנה איכשהו לכסות את ראשה, וכאשר היה יודע שאפשר להשפיע על האשה לכסות אף במטפחת היה עושה כן (מה שאין כן במקרה שהבין שלא יהיה שייך להשפיע אזי הסתפק בפאה כפתרון בדיעבד כאמור) כמובא שם בלפיד האש, ומ"מ לגבי דעתו להלכה בנידון את זה אפשר לראות מפורשות מתוך תשובה שכתב כמובא לעיל.

מתוך לפיד האש

יש לציין שרבינו זי"ע כאיש על העדה נהג אז להלך כנגד רוח כאו"א (עי' בפירש"י פ' פנחס פסוק יפקוד ד' אלקי הרוחות וגו') והיו בנות אשר ידע את המוצא המשפחתי שלהן, ובכח זה תבע מהן לא להזדקק אחרי הנשואין לפיאה נכרית, כי אם לכסות הראש בתכלית ההידור כמו שעשו אמא וסבתא בלא שמץ שינוי (מעדות הרה"ח אליהו יעקב שטיינמץ). וראה עוד

הנה אחר ה"דברי יציב" שחוץ ממה שדבריו החריפים הללו נגד פאה נכרית מוגדרים כ**"היתר שאינו מבורר די הצורך"** נביא את דברי הבן איש חי שגם הוא נחשב כמתיר אליבא דה"חן וכבוד" אלא שגם כאן עיקר הבעיה היא שה**"היתר אינו מבורר די הצורך"** וז"ל שם (פ' ויקהל אות י"ג) **"וילבשו פאה נכרית הקלועה ועומדת מבעוד יום"**, ועל זאת כתב הרב משאש בשו"ת שמש ומגן (חלק ד' אבה"ע סל ע"ג) **"והנה ידועה מדתו של הרב בן איש חי, שהיה חסיד ומקובל, ואילו הייתה כוונתו עם כובע ומטפחת כמש"כ בהליכות עולם, ודאי שלא היה נמנע לבאר דבריו היטב דאיירי עם כובע, שלא יטעו בדבריו להקל. גם אילו היתה מכוסה בכובע או מטפחת, למה מצריך תנאי שתהיה קלועה ועומדת מבעוד יום, והלא כיון שהיא מכוסה ואינה נראית, למה מצריך תנאי שתהיה קלועה ועומדת, והלא שום אחד לא יראה אותה, ואין לחוש שמא תקלע אותה בשבת. הא ודאי שכוונתו דאיירי שהיא גלויה לגמרי, ולזה מקפיד הרב שתהא קלועה ועומדת מבעוד יום, הא לאו הכי יש לחוש שמא יקלענה בשבת. זה נראה לי פשוט ומוכרח בדבריו ז"ל"**

כלומר ממה שכתב הבן איש חי להזהיר לנשים שקודם השבת יקלעו את הפאה הנכרית בשערותיהן מבעוד יום ולא טרח להזהיר אותם שלא יגלו את הפאה ברה"ר, אזי מוכח שדעתו להתיר פאה נכרית מגולה אפילו ברה"ר, כיון שאילו היתה דעתו שברה"ר הפאה היתה מכוסה תחת המטפחת וכו'... אזי היה עליו לבאר דבריו ולא לתת לאחרים לטעות בלשונו... והדברים הם פלא, ומה פתאום שהבא"ח יחשוש שיטעו בדבריו אלו, והרי אפילו ליאור עזרן מחבר ספר "חן וכבוד" שלדבריו גם פוסקים שחזרו בהם או שהתירו רק בדיעבד ובלית ברירה ואפילו פוסקים שאוסרים להדיא פאה נכרית מוצגים על ידו כמתירים גמורים, גם הוא עצמו מודה כי דברי הבן איש חי אלו אינם אלא בגדר **"היתר שאינו ברור די צרכו"**, ואם אצלו זה כך אז כל שכן אצל כל שאר העולם לא שייך שיהיה מי שיטעה בדברים, וכמו שבאמת נראה שמעולם לא נמצא מאן דהו שהכליל איכשהו באיזה שהוא אופן את הבן איש חי זי"ע בין המתירים, ואף אחד עוד לא חשדו שהתיר פאה נכרית ככה בסתם בלי משים במעין רמזים דקים אגב אורחא תוך דיון בסוגיא אחרת לחלוטין.

ויתרה מזו מצינו בטור (יו"ד קפד) שכתב: **"הבא מן הדרך... אם שהה אחר הוסת שיעור שתוכל לטבול בא עליה ואין צריך לשאול בין אם היא ערה או ישנה"** והביאו על זה הבית יוסף והפרישה את דברי התוס' וכתבו **"דהיינו לומר דליכא איסור נדות אבל אסור לבוא על הישנה כדאמרינן בנדרים"** והיינו שאפילו שהטור נקט לשון שמשמע ממנה להדיא שאפשר לבוא על הישנה, מ"מ אין ללמוד מכך כלום כיון שהוא לא דיבר אלא לעניין דיני נדה ותו לא...

ואם כבר באים לדייק דיוקים כגון אלו ועל פיהם לומר שהבן איש חי התיר פאה אפשר גם ללמוד ממשנה ערוכה

במסכת חלה פ"ב **"האשה יושבת וקוצה חלתה ערומה..."** ונדייק מזה שאין שום חיוב על האשה להצניע עצמה באיזה מלבוש שהוא, ולכל היותר צריכה היא להקפיד לשבת ולהפריש חלה בזמן שהיא ערומה. ואם ירצה המתעקש לטעון כי דברים אלו נאמרו רק לעניין דין של ברכות ולא חידוש מרחיק לכת בענייני צניעות, נשיב אנו מנגד כי כבר נכתב מפורש באבות **"חכמים הזהרו בדבריכם"** ואיך יתכן שתשאיר המשנה מקום לטעות בדבריה ולהתיר פירצה גדולה שכזו... ובאמת הדברים פשוטים וברורים לכל כי אין כאן לא ראיה ולא דיוק ולא דקדוק ולא מקור נוסף להתיר, ואפילו לא **"היתר שאינו מבואר די צורכו"**

ולגופם של דברים כמו שכבר כתבנו לעיל לכ"ע היה פשוט שמאז ומעולם היתה מציאות של פאה נכרית בעם ישראל, ועיקר הטענה היא שאופן השימוש בפאה היה בעודה מכוסה ברה"ר (ויש הטוענים שאפילו בבית) והבא"ח בספר 'חוקי הנשים' פי"ז כתב **"מנהגנו בזאת עירנו כשתלך האשה חוץ לביתה <u>תניח כיסוי על פניה</u> ותכסיה עד אשר תחזור למקומה"** ועוד שם כתב **"המלבושים הצנועים הוא הבגד המצניע האשה מכל צדדיה ויעטפה ויכסה מכתפיה ועד עקבי רגליה ואני ציותי לזוגתי ללכת במלבושים צנועים אשר הסברתי כאן ואף אם גילה מאה שנים. וישארו במלבוש השמלה העוטפת את כל הגוף, ואפילו הם נשים זקנות"** עכ"ל, וממילא אחר וכך היתה דרך הנשים ומנהגם באותה העת ממילא כאשר כתב הבא"ח דין פרטי הנוגע לדיני שבת בפ"נ ממילא לא היתה לו שום סיבה לחוש לתקלה שיבואו לחשוב שאף שהנשים הולכות ברעלה על פניהם וזאת בנוסף לבגד המצניע את כל גופם מראשם ועד כף רגלם, מ"מ הולכות הם בפאה נכרית מגולה... ולא דיברו חכמים אלא בהווה, ופשוט.

מחזור "ויואל משה" ליו"כ, הנהגת שבת שובה, כתב שהאדמו"ר מסאטמר אסר פאה נכרית רק לאנשי שלומו והתיר לקהילת האשכנזים.

את דברי האדמו"ר מסאטמר במחזור ליו"כ לא מצאנו, ולא הבנו על איזה "היתר" טוען ה"חן וכבוד" מ"מ ראינו להביא כאן את לשון ה"דברי יואל" (האדמו"ר מסאטמר) בפ' בראשית וז"ל: **"ובעוה"ר ע"י שהדורות מתמוטטים ומתמעטים, היה באמת הצורך וההכרח לעשות גדרים וסייגים יותר, וזכור אני שזה כחמש עשרה שנים בעירנו נמנעו מלהשתדך עם מי שב"ב לובשת שייטל, מיראתם שגם בתה תעשה כמעשה אמה, ועכשיו בעוה"ר כבר התירו לעצמם גם פרושים ונתרבתה המספחת הזאת גם בבתי החרדים. הביטו וראו מה שכתב הגאון בעל מחנה לוי שהיה אב"ד בפראנקפורט, שהביד"צ בעירו יצאו בחרם נגד כל אלו הלובשים פאה נכרית, וברור שבימיו לא נמצאו אף יחידים שעברו על החרם, ועכשיו ראו איך ירדו הדורות אחורנית אלף מעלות ועוד יותר, והגורם לזה שהתחילו ליסוג אחור מעט מעט והקילו בשמירת הגדרים והסייגים, וראו מה עלתה... והנה דברנו עד כה מהחיוב לעשות גדרים וסייגים, אבל באמת כבר פסק הסמ"ק דדבר שיש בו משום לתא דפריצות אסור מדינא משום ובחקותיהם לא תלכו..."**

וכעת בואו נעיין בדברי יואל ונבין מה הכוונה **"היתר שאינו ברור די צורכו"** הנה דבר ראשון הוא ציין שעניין הפאה נכרית הינו פירצה גמורה (ולא כמו שה"חן וכבוד" מציג כאילו מימות עולם הלכו הנשים הכשרות בקאסטם) והוסיף כי בעבר "**נמנעו מלהשתדך עם מי שב"ב לובשת שייטל**", ולאחר מכן כתב **"ועכשיו בעוה"ר כבר התירו לעצמם גם פרושים ונתרבתה המספחת"**, והוסיף **"שהביד"צ בעירו יצאו בחרם נגד כל אלו הלובשים פאה נכרית וברור שבימיו לא נמצאו אף יחידים שעברו על החרם"** וכל עניין הפאה הוא ירידת **"הדורות אחורנית אלף מעלות ועוד יותר"** ועוד הוסיף בשם הסמ"ק **"דדבר שיש בו משום לתא דפריצות אסור מדינא משום ובחקותיהם לא תלכו"** וסיים את דבריו שם בכך שכיון שנהגו אבותינו איסור בפאה נכרית ממילא הדבר אסור מדינא (והיינו אפילו אילו היה שייך לומר שיש בדבר היתר)

ולסיכום... **א.** הדבר הוא פירצה חמורה "מספחת" שנתרבתה בעווה"ר. **ב.** חל על הלובשות פאה החרם של הבד"ץ בפרנקפורט (שנעשה ע"י בעל ההפלאה ומתואר ע"י הלחמי תודה כדבר שפוגע ברמ"ח האיברים של העוברים עליו), **ג.** ועוד יש בדבר איסור דאורייתא משום בחוקותיהם לא תלכו. **ד.** וכיון שנהגו בעבר איסור בפאה נכרית מ"מ נמצא שהדבר אסור מדינא וכוונתו היא לאיסור מדין נדר וכמובא בשו"ע יו"ד רי"ב ס"ב שדבר שנתקבל בכל תפוצות ישראל בכל מקום שהם נחשב כנדר לדורות שאין לו הפרה עיי"ש, ואפילו אם רק קהילה אחת נהגה כן כבר חל הדבר על זרעם לדורי דורות....

ודבר זה נחשב עבור ליאור עזרן מחבר ה"חן וכבוד" כ**"היתר שאינו מבורר כל צורכו"**, וה' הטוב יכפר.

נספח

בדבר דעת הבבא סאלי זיע"א

אגב אורחא ראינו להתייחס לגילוי הדעת (כביכול) המובא ב"חן וכבוד" בדבר דעת הבבא סאלי זיע"א, אשר במשך שנים היתה ידועה אמרתו כמובא בספר "סידנא בבא סאלי" (מאת חתנו הרב יהודיוף זצ"ל) ש**"כל אשה הלובשת פאה נכרית ואפילו רק חצי פאה, מכינה לעצמה חומר הסקה, שבו ישרפו אותה בגיהנם"** (ויעוין שם בספר עוד סיפורים בגנות הפאה)

ומעשה שהיה, אחת מבנות המשפחה החלה ללבוש פאה נכרית. בעלה, שהתנגד לכך בכל תוקף, העלה חרס בידו. בצר לו נגש לרבינו והתלונן על אשתו, המפרת גדרי צניעות, הנהוגות מדורי דורות, והחלה ללבוש פאה נכרית.

רבינו כינס את כל בנות המשפחה עם הרבנית, והחל להטיף מוסר בגדרי הצניעות, הלבוש, וחומרת גילוי הראש לאשה וכו'. בסיום דבריו אמר רבינו: "כל אשה הלובשת פאה נכרית ואפילו רק חצי פאה, מכינה לעצמה חומר הסקה, שבו ישרפו אותה בגהינם"...

הסבא קדישא אדמור סידנא בבא סאלי עמוד מס 68 ב: אביחצירא, דוד בן ישראל (1){2} הודפס ע"י תכנת אוצר החכמה

והנה בספר החן וכבוד מביא המחבר כמה ממכירי הבבא סאלי ש"מעידים" שמעולם לא שמעו את הבבא סאלי אומר כך, ול"עדות" זאת מוסיפים הם עוד כל מיני "ראיות" לכך שלמעשה לא היו דברים מעולם וכבר כמעט נוצר הרושם כי הבבא סאלי זיע"א אדרבא העדיף שהנשים ילכו עם פאה מאשר עם כל דבר אחר וכל כה"ג עוד דברים בסגנון, רח"ל. וראינו להביא את מי שעומד בראש מעבירי השמועה הרב אדרעי בהסכמתו לחן וכבוד וז"ל שם:

"אודות התייחסותו של כבוד קדושת מורי וחמי הצדיק רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, בענין לבישת פאה נכרית לנשים נשואות, וכדלהלן: מעולם לא שמעתי אותו שדיבר נגד לבישת פאה נכרית... ואדרבה, עובדה היא ששתיים מבנותיו לבשו פאה נכרית בצעירותן, וכן אשתי, בתו שתחי', לבשה פאה נכרית בחייו במשך קרוב לעשר שנים, והגם שידע מזה, לא אמר לה מעולם דבר כנגד זה. וידועה חיבתו הגדולה והמיוחדת לאדמו"ר מליובאוויטש זיע"א, שהסביר את העדיפות שיש לפאה על מטפחת, לנשים הצעירות בימינו, שמצוי שאין מכסות את כל הראש במטפחת" עד כאן לשון הרה"ג ישר אדרעי.

ולסיכום: למטרת בירור דעת הבבא סאלי זי"ע עומדים לפנינו ג' נתונים **א.** הרב אדרעי מעולם "לא שמע" מהצדיק זיע"א משהו נגד פאה. **ב.** גם מעיד הרב אדרעי שאשתו הולכת עם פאה והלכה כן בחיי אביה בלא שמיחה בה. **ג.** הבבא סאלי חיבב מאוד את הרבי מחב"ד. ובאמת פלא עד היכן מגיעים אנשים במציאות של חרפת הפאות בימינו עד שישנם אי אלו שמסוגלים לקבל "עדות" כגון זו בדבר ה"היתר" המיוחל...

והנה לגבי טענתו הראשונה של הגר"י אדרעי הרי דבריו אלו הם ממש טועה בדבר משנה כמובא במס' עדיות פ"ב **"חכמים אומרים לא ראינו אינו ראיה"** כלומר אדם לא יכול להביא ראיה לדבר מסויים מכך שהוא לא ראה או לא שמע שאירע כן כיון שיתכן שבזמן שהבבא סאלי אמר כן לבני משפחתו הרב אדרעי בדיוק לא היה באיזור (ובמיוחד שלהדיא כתוב כי הבבא סאלי אמר זאת בזמן ש**"כינס את כל בנות המשפחה"**, והרב אדרעי עם כל חשיבותו סוף סוף איננו חלק מ**"בנות המשפחה"**.) ואיזו מן עדות היא זו **"לא שמעתי"**?!

ויתרה מזו ממה שכתב הרב אדרעי **"וכן אשתי, בתו שתחי', לבשה פאה נכרית בחייו במשך קרוב לעשר שנים וכו'..."** – אפשר ללמוד שאפילו אילו הרב אדרעי היה מעיד כי הבבא סאלי אמר לו מפורשות שאין שום איסור בפאה נכרית (חלילה) גם אז הוא לא היה נאמן כמובא מפורש בשו"ע יו"ד רמ"ב סל"ו ברמ"א שם וז"ל **"תלמיד חכם שאמר דבר הלכה בדבר השייך לדידיה (תוס' בשם ר"ת ונ"י), אם אמרה קודם מעשה שומעין לו; ואם לאו, אין שומעין לו (ש"ס פ' הערל ריש דף ע"ז ותוס' ונ"י שם ד"מ ס"ס רמ"ה). ודוקא שאמר: כך קבלתי"** ופירוש הדבר וכמו שעולה מהמפרשים והנו"כ בנידון שם שת"ח לא יכול להעיד על קבלה בשם רבו עד כמה שהוא עצמו נוגע בדבר (ונתבאר בטעם הדבר כי מאחר והוא נגוע מסתמא הוא ידמה מילתא למילתא לא נכון וכל כה"ג) ומי ששומע להלכה מת"ח שאמר הלכה באופן זה הוא עובר על שו"ע מפורש.

ונוסף לשתי "ראיות" אלו עוד הוסיף הרב אדרעי כי ידועה היתה חבתו הגדולה של הבבא סאלי לאדמו"ר מחב"ד שהעדיף את לבישת הפאה וכו'... ואמנם לגוף הענין כבר נתבאר בארוכה בפנים קונטרס זה כי חשש האדמו"ר זצ"ל היה שמא הנשים יסירו את המטפחת ויכניסוה לכיס ומה שאי אפשר לעשות בפאה, וכל דבריו מוסבים לגבי מציאות רוחנית ירודה של פעם, ואינם נוגעים לנשות החרדים בימינו.

אבל אפילו אילו היתה דעת הרבי מחב"ד מפורש שעדיף בכל מצב ללכת עם פאה (חלילה) עדיין האם עצם העובדה שהבבא סאלי חיבב את הרבי מחב"ד זה אומר שהוא סבר בהלכה כמותו בכל נידון ונידון, וכי הבבא סאלי זיע"א חשוד על חנופה ונשיאת פנים בהלכה באופן שכזה רח"ל, דהיינו שיפסוק כמו ת"ח כלשהו רק מחמת חיבתו אליו ולא מחמת אהבת האמת ח"ו... והנה הרא"ש בתשובה כתב (כלל נה סימן ט) **"מי לנו גדול מרש"י זצ"ל שהאיר עיני הגולה בפירושיו ונחלקו עליו בהרבה מקומות יוצאי יריכו ר"ת ור"י וסתרו דבריו, כי תורת אמת היא <u>ואין מחניפים לשום אדם</u>"** עכ"ל. ובכלל וכי את המהרש"א אלפנדרי שאסר פאות בחריפות נוראה הבבא סאלי לא חיבב חלילה (כידוע הבבא סאלי הלך להתברך מפיו), וכי את היעב"ץ הבבא סאלי לא העריך, וכן את השדי חמד, הכנסת הגדולה, המהרש"ם מברזאם, הדברי חיים מצאנז, הגר"ש קלוגר, הישועות יעקב, החתם סופר ועוד ועוד ועוד אוסרים... וכי הבבא סאלי לא חיבב מאוד את הרב עובדיה שצווח בחומרא גדולה נגד פאה נכרית.... והדברים פשוטים לכל בר בי רב דחד יומא שהלכה לא פוסקים מחמת אהבה או חיבה לפוסקים אחרים אלא רק על פי האמת...

ובסוף ה"עדות" עוד דאג הרב אדרעי "ליתר בטחון" לזרוק בוץ בפניהם של הנשים הצדקניות ההולכות במטפחת ע"י הטענה הנדושה שההליכה בפאה איננה סתם כך מחמת רצון להתייפות והסחפות עם הזרם אלא מאחר ו**"מצוי שאין מכסות את כל הראש במטפחת"**, (בעוד שכולם יודעים שאלו המגלות משערותיהם עושות כן מתוך חוסר אכפתיות ולא מחמת חוסר יכולת טכנית של כיסוי הראש במטפחת) והנה כאן נראה בעליל כי ג' הראיות שהביא הנ"ל עבור הפאה כבר אינם תופסות שום מקום עבור המטפחת, שכן פשוט הוא כי **א.** אף אחד מעולם (כולל הרב אדרעי) **"לא שמע"** שהבבא סאלי דיבר משהו בגנות המטפחת (שאילו היה הרב אדרעי שומע משהו כזה אזי ודאי היה טוען כך מפורש ולא רק מספר על אהבת הבבא סאלי לרבי מחב"ד) **ב.** ועוד ידוע כי נשותיו ושאר בנותיו של הבבא סאלי הלכו עם מטפחת והבבא סאלי זיע"א **"לא אמר מעולם דבר כנגד זה" ג.** ועוד **"ידועה חיבתו הגדולה והמיוחדת"** של הבבא סאלי זיע"א להרבה גאוני עולם שזעקו מרה כנגד הפאה, ואם כן אינו מובן מדוע לא נלמד מכך כי זה היה רצון הצדיק, וכמו שלמד הרב אדרעי כנ"ל בעניין הפאה? ואינו מובן כיצד סוג "ראיות" הללו מתקבלות אך ורק עבור הפאה ובאופן כ"כ חד צדדי?!....

ובצירוף ל"עדות" זו מובא גם מכתבו של הרב משה אלחרר שקיבל עדות זאת בזרועות פתוחות וכתב בהסכמתו ל"חן וכבוד" – **"וכמה רבה זכותו של הרב הנ"ל שהסיר את הלעז שהוציאו על הצדיק רבי ישראל אבוחצירא זצ"ל, שמשתמשים בו לבזות אלפי ורבבות הנוהגות כך, ופנה לחתנו הרה"ג הרב ישר אדרעי שליט"א, שהעיד עדות נאמנה: "מעולם לא שמעתי אותו שדיבר נגד לבישת פאה נכרית"... ובמיוחד שהרב אבוחצירא זצ"ל התייחס ביראת כבוד ובחרדת קודש אל מול המנורה הטהורה, הנר המערבי, הפוסק של יהדות מרוקו, מרן הגאון הצדיק הקדוש הרב שר שלום משאש זצ"ל, שלא רק שהתיר את הפאה הנכרית, אלא אף כתב: "מצוה לפרסם ההיתר"** עד כאן לשון הרב משה אלחרר.

ונמצא מהדברים כי לומר על פוסק מסויים שהוא אסר פאה זה למעשה להוציא עליו **"לעז"**, ובמיוחד אחרי שיש **"עדות"** על דעת הבבא סאלי זיע"א, ולא סתם **"עדות"** אלא **"עדות נאמנה"**, של מי?! האם העדות היא של הרב יהודיוף זצ"ל שכתב בספרו "סידנא בבא סאלי" (אשר הוצא לאור ע"י רבי ברוך אביחצירא בנו של הבבא סאלי) עד כמה התנגד הצדיק הנ"ל לפאה ואמר שההולכת כך תשרף בגהנום, או אולי עדותם של בנות הצדיק הרבנית הראל תליט"א והרבנית בוסו שסיפרו בכנסים ברחבי הארץ על דברי הצדיק הנ"ל, וכן מעידים שאר יוצאי חלציו של הצדיק זיע"א, וכן העיד הגר"ע יוסף זצ"ל בשיחותיו, לא ולא! עדויות אלו של כאלו שאומרים שהם **"שמעו"** שכך אמר הבבא סאלי, אותם אין לקבל לשיטת הרב אלחרר! אבל עדות של מי שאומר שהוא **"לא שמע"** עדות זו היא לא סתם **"עדות"** אלא ממש **"עדות נאמנה"**... אפילו שאשתו של המעיד היא למעשה הולכת עם פאה (ובכה"ג הוא פסול לעדות הנ"ל כמובא ביו"ד רמ"ב סל"ו כאמור)

ולמי שעדיין מתעקש אל מול **"עדות נאמנה"** זו יש מאידך עוד "ראיה" מופלאה שאין עליה תשובה והיא ש**"הרב אבוחצירא זצ"ל התייחס ביראת כבוד ובחרדת קודש אל... מרן הגאון הצדיק הקדוש הרב שר שלום משאש זצ"ל, שלא רק שהתיר את הפאה הנכרית, אלא אף כתב: "מצוה לפרסם ההיתר"**. כלומר לא שייך לטעון שהבבא סאלי זיע"א סבר שפאה נכרית אסורה עד כמה שלמעשה הוא התייחס ביראת כבוד אל הרב משאש זצ"ל שכתב כי **"מצוה לפרסם ההיתר"**...

והדברים תמוהים ביותר וכי הרב עובדיה לא התייחס בכבוד אל הרב משאש?! וכי הרב עובדיה סירב לשבת עם הרב משאש באותו בית הדין?! וכי זו דרכם של ת"ח שבאם חולקים הם בהלכה כבר אינם מתייחסים זה לזה בכבוד?!

וכבר כמעט נוצר הרושם שהבבא סאלי נכנע לדברי הרב משאש שכתב כי **"מצוה לפרסם ההיתר"** (בעוד שאפילו אשת הרב משאש הלכה במטפחת כידוע), אלא שהתמיהה העולה מאליה היא מדוע מכל אלו המנסים בכל כוחם לגבב "עדויות" בדבר דעתו של הבבא סאלי זיע"א עוד לא נמצא אפילו אחד שיעיז להעיד כי שמע מפורשות מהבבא סאלי על איזשהו קמצוץ של לכל הפחות משהו מן המשהו בדבר "פרסום ההיתר" של הפאה נכרית, או לכל הפחות שיעיד איזה משהו קצת פחות מגובב מאשר **"לא שמעתי שאסר"**... והדברים מדברים בעד עצמם!

סוף דבר

כן! כן! ככה זה נראה, זהו הספר הגדול ביותר והמקיף ביותר בדבר ה"היתר" לתופעה הנוהגת כיום בכלל ישראל בקרב בני תורה רבים וטובים, השמטות קיצוצים שיפוצים צנזורה וטענות תמהוניות שונות ומשונות מדברים שלא שמעתם אוזן מעולם (וחשוב לציין כי הטענות הנפסדות הללו הינם כלל הטענות הידועות כיום בציבור בדבר "היתר" הפאות, והחכם יתן אל ליבו להבין כמה "מבוסס" ה"היתר" הלזה...), וכך "קובץ על יד ירבה" ובעל כרחם הפכו להם עוד ועוד פוסקים מכל העדות הדורות והמינים, בין מהאוסרים להדיא ובין מאלו שמעולם לא דיברו על ההיתר כולם סופחו לרשימת הפוסקים המתירים...

וכמובן לא התמקדנו אלא ברשימת "המתירים" של ה"חן וכבוד" בלי בכלל להתייחס לכל מאות העמודים בספרו אשר מי שירצה לעמוד על האמת יגלה שגם בזה אין פינה שלא צונזרה שופצה הושמטה או סולפה במטרה להליץ יושר על חרפת הפאות ה"צנועות" בימינו אשר הינם לדאבון ליבו של כל מי שלא אוטם עיניו אזניו וליבו בכל כוחו מהאמת המרה, וכל מבקש אמת יכול לנסות לפתוח כמעט כל מקום בו מסומנות שלוש נקודות ב"חן וכבוד" ולראות פעמים אין מספר שבאופן זה הושמטו עיקרי הדברים ושונתה כל המשמעות, ונראה לומר כי ה"חן וכבוד" הינו **התרמית ההלכתית הגדולה ביותר בעם ישראל מזה עשרות או אפילו מאות בשנים**, והדבר ידוע בספה"ק כי עיקר הנסיון בדורנו הינו בענין של עריות, והדבר פשוט שאלמלא שרבים היו רוצים לרמות את עצמם אזי כבר מזמן היו ספר זה והעומד מאחוריו מוקעים אל מחוץ למחנה ואף מבלי קשר לעצם המסקנות ההלכתיות (החמורות כשלעצמם) אלא רק מטעם הסילוף החמור בדבר.

ואמנם בתחילת הספר מובאות חבילות חבילות של הסכמות מרבנים שמשום מה נראה כי אין להם שום התחלה של מושג מהחרפה הגדולה בתופעת הפאות בימינו, ועוד כמה רבנים שניכר מדבריהם שלא ידעו כלל את אופי הספר, במה ששיבחו את המחבר שראה **"לדון לכף זכות אלו הלובשות פאה נכרית"** (לשון הגר"א אברג'ל בהסכמתו) וכן **"להמליץ וללמד זכות על כל אלה ההולכים בהלכה זו לקולא"** (לשון הסכמת הג"ר אליהו עצור) **"וזו מגמת המחבר שליט"א, שלא מתיימר להכריע..."** (הגר"ש קורח בהסכמתו) בעוד שעל פי ה"חן וכבוד" הליכה במטפחת הינה כמעט איסור גמור, ובמפורש כותב

המחבר כי פאה נכרית עדיפה ועוד יש פרקים שלמים בספר העוסקים בנושא **"עדיפות הפאה"**, **ולא ככה מלמדים זכות!** ובאמת כל בר דעת מבין שהסכמות אלו **אין בהם ממש כלל ועיקר**, ובכלל אם המסכימים ראו את התרמית בדברים ואעפ"כ הסכימו – הרי דבר זה הינו חמור ביותר, ואם המסכימים לא ראו את השקרים אשר נמצאים בספר בצפיפות גדולה ביותר, (שכן בכל חיבורנו זה הבאנו את כל רשימת המתירים והרואה יראה שממש כסדר אפשר למצוא סילופים בפוסק אחר פוסק) ממילא מוכח שהם לא עיינו בספר כראוי ואפילו לא באופן שטחי ביותר (וכמו שישנם שכותבים מפורש שכלל לא עברו על הדברים) ובין כך ובין כך נמצא שאין מה להתפעל מההסכמות אחר והאמת על הסילוף ניכרת לכל וטופחת בפנינו, ומה רב הצער משיתוף פעולה עם מי שמעודד בכל כוחו תופעה אומללה עליה התבטא הגריש"א זצ"ל **"ראשי ישיבות גדולים וצדיקים כולם נכשלים בזה..."**

מ"מ לחיזוק העניין ולהורות דרך לנבוכים ראינו להביא כמה ציטוטים מגדולי הדורות העוסקים בכעין נידון דידן ואלו דבריהם:

העגלים של ירבעם נעשו ע"י חתימות

"והנה אם נזדמן לאדם איזה ספר שהוא וראה בו דבר שהוא מוכחש ע"פ תוה"ק, ידע כי לא דיבר המחבר נכונה בענין זה, ואין להסתכל על שום אדם נגד התורה הן בדיבור והן בחתימה וכל כיו"ב, וכמו שאמרו חז"ל בסנהדרין (קב.) ואף אחיה השילוני טעה וחתם ויהוא ראה חתימתו של אחיה השילוני וטעה גם הוא וחתם וכו'... ומאד מאד ראוי האדם ליזהר בזה הן בדיבור והן בחתימה, דהעגלים של ירבעם נעשו ע"י חתימות כמו שאמרו חז"ל". (הגה"צ רבי יעקב דידאווסקי זצ"ל מקריניק, תלמיד מרן החפץ חיים זיע"א, בספרו "קיום התורה" דף ט"ו ע"ב, ירושלים תרפ"א)

הסכמות אינן מעידות על הגינות החיבור

"ואפילו חיבור שיש עליו הסכמות מחכמי תורה אין זאת אומרת כלל על הגינות הוראות החיבור כידוע, ואין רצוני להאריך, רק אעתיק מש"כ הגאון מהרש"ם ז"ל בתשובותיו ח"א סי' קט וז"ל הן נשלח אלי ספר כו' וגם אני הסכמתי עליו בראותי אפס קצהו כו' וכאשר עיינתי ראיתי כי כל רוח דעת אין בקרבו עיי"ש כל הסימן". עכ"ל. (מרן הסטייפלר זצ"ל בספרו 'חיי עולם' ח"ב פרק ח' והביא זאת גם הגרמ"מ שולזינגר זצ"ל בספרו 'משמר הלוי' זבחים בפתיחה אות ב').

גדולים וטובים שנתנו הסכמות על ספרים ואח"כ התנחמו

"...אינני רוצה לעשות שקר בנפשי, לתת הסכמה על ספר שלא עמדתי על תוכו ואינני יודע מה הוא טיבו. וגם אם המחבר משאיר אצלי את הספר ליום או ליומיים, אין לי הפנאי והזמן הדרוש לקרוא הספר מראשו ועד סופו, אלא רק לעיין בו במעוף עין ובהעברה בעלמא, ובאופן כזה נקל לבוא לידי טעות ולהביא לידי מכשול גם אחרים כמו שקרה כבר לא אחת ולא שתיים לגדולים וטובים, שנתנו הסכמות על ספרים ואחרי כן התנחמו על זה. וידוע, שהרבנים שנתנו הסכמות על ספרי הנחש נחמיה חי חיון, התנחמו אחרי כן, כי מפני שלא קראו הספרים שנתנו עליהם הסכמתם מראשם ועד סופם, לא הרגישו בהזוהמא שהטיל הנחש בהחיבורים שלו, ונכשלו בעצמם והכשילו גם אחרים" (הגאון רבי שלמה דוד זצ"ל אב"ד ראדאשקוויץ – ליטא, במכתב משנת תקמ"ח. נדפס בקונטרס "מספר הזכרונות של רב ליטאי" – פאריס תש"ט, עמ' 22)

אפיקורוס לשון הפקר הוא

רבי אלעזר אומר הוי שקוד ללמוד תורה ודע מה שתשיב לאפיקורוס – שיקבע עצמו ללמוד תורה כדי שידע להשיב על דברי אפיקורוס, שאם לא ישיבהו כפי טענותיו ושקריו, ילמדו העולם מהם וישתו מים הרעים בראותם כי נוצח הוא, ונמצא שם שמים מתחלל... ולשון אפיקורוס לשון הפקר הוא. (רבינו יונה בפירושו לאבות פ"ב מי"ד)

אם משנה אפילו אות אחת בסידור יקום כל העם וימחה

כשאדם מחריב לעצמו ומפר תורה, אם אי אפשר למחות בו מה אפשר לעשות, ולפעמים למען כלל ישראל מוטב לשתוק, אבל כשח"ו אדם נוגע בשורש הדברים ובא לשנותם במהותם, אפילו אות אחת בסידור, יקום כל העם וימחה. (הגאון רבי אהרן פויפער זצ"ל במכתבו, הובא בספר 'משמר הלוי' זבחים תנינא עמ' ח')

רשע גמור ואין לצרפו למנין!

"מי שכותב הלכות נגד התורה ברשעותו אוי לו ואוי לנפשו אם מי שהוא מפני הכבוד המדומה... רק לשם כבוד שלו ולסלף דברי תורה... ומי שחושדים בו בדבר כזה הרי חושדים אותו שהוא רשע גמור ואין לצרפו למנין שהוא בכלל חטא והחטיא את הרבים..." (שו"ת משנה הלכות חלק ח סימן קלט).

בריך רחמנא דסייען

יו"ל ע"י נפשנו

לתרומות ולהזמנת חומר איכותי ומגוון בכל נושאי הצניעות
ניתן לפנות לטל' 025810763